TÜRK DİL KURUMU

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VI

YERYÜZÜNDE BİR MELEK

Hazırlayan

Nuri Sağlam

ANKARA, 2000

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI: 747
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VI

YERYÜZÜNDE BİR MELEK

Hazırlayan
Nuri Sağlam

ANKARA, 2000

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

Ahmet Mithat

Yeryüzünde bir melek / Ahmet Mithat; Haz. Nuri Sağlam. — Ankara : Türk Dil Kurumu, 2000.

349 s. ; 20 cm. – (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları ; 747. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinleri Dizisi; 2. Ahmet Mithat Efendi Bütün Eserleri Romanlar: 4)

ISBN 975-16-1283-7

1. Türk Romanı I. Sağlam, Nuri (haz.) II. k.a

813.42

İnceleyen : Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1283-7

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı, tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir yelpazede küçüklü büyüklü çok sayıda fikrî eserler, küçük çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu *Tercümân-ı Hakîkat* gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayım organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonrasına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşan bir kütüphane vermiş kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğinden dolayı da bir eserinin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde bir cihan"dır. Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit ettiği yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken

de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "Hakîkat-i ahvâl-i beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer verilebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister. Bu romanlarda okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Midhat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur: "Tek kişilik akademi".

Romanlarında Ahmet Midhat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikatte Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o, zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür: "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan

insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba başındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Midhat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacını ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Midhat Efendiye göre başarılı romanlar, birbiri içine girmiş, ancak gelişmeleri ve çözümleri birbirine bağlı olaylardan kuruludur. Okuyucu da böyle kurulmuş romanları sever. Ona göre efsaneler, menakıpnameler ve tarihî olaylar da roman şeklinde yeniden kaleme alınabilir.

Ahmet Midhat Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanının genç kız hülyalarından maceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile de bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı araştırmalara kaynaklık edecek,

onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Midhat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Klavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Klavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Klavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

YERYÜZÜNDE BİR MELEK

Tercümân-ı Hakikat tefrikalarından mütehassıl
(Yeni Kütüphane)

YERYÜZÜNDE BİR MELEK

Muharriri
Ahmet Midhat

İstanbul

1296
Kırk Ambar Matbaası'nda tabolunmuştur.

Birinci Kitap

Birinci Bap

Bundan tahminen otuz beş sene kadar evvel bir kış gecesinde idi ki Sirkeci İskelesi tarafında garip bir hâl vukua geldi. Ama nasıl Sirkeci İskelesi? Hangi kış gecesi?

Harîk-i kebîrden sonra meydana gelip elhâletühâzihî bir baştan diğer başa doğru baktığımız zaman kulûbumuza ferah bahş eden vâsi caddeyi hatırınıza getirip de zihninizi bundan otuz beş sene evveline kadar irca eylediğimiz zaman dahi kendinizi bu Sirkeci İskelesi'nde bulursanız haber vereceğimiz vak-'anın asla zevkine varamazsınız. Size ihtar etmek istediğimiz Sirkeci İskelesi on on beş sene evveline yani harîk-i kebîre gelinceye kadar henüz mevcut olan bir Sirkeci İskelesi olduğu cihetle, eğer yirmi beş yaşını mütecaviz bir adam olup da biraz da kuvve-i hâfızanız yerinde ise o Sirkeci İskelesi'ni hâlâ gözünüz önünde bulursunuz. Binaenaleyh tarif için pek mutavvel tafsilâta lüzum yoktur. Binnisbe dar olan sokaklarından kat-ı nazar fakat Cağaloğlu'ndan doğru gelen yani şimdiki Babıâli Caddesinin selefi bulunan belli başlı caddesinde bile sağ taraftaki hanenin damından bir kiremit düşecek olsa, sol taraftaki hanenin cumbasını zedeleyeceğini size ihtar edersek mübalâğa etmemiş olduğumuz hâlde, Sirkeci İskelesi sokağının nasıl bir sokak olduğunu da tarif edebilmiş oluruz. Bir derece izaha daha ihtiyaç görüyorsanız, şu lâkırdıyı derhatır ediniz «Sirkeci İskelesi'nde yaprak kımıldanırsa deniz üzerinde bulunanlara Hak imdat eyleye» derlerdi. Bunu dahi pek de mübalâğaya haml etmeyiniz. Zira hemen hemen gök yüzü görülmeyen bir mahalleye rüzgâr dahi öyle kolay kolay giremeyeceğini kim olsa tahayyül edebilir.

Şu kadarcık izahatla Sirkeci İskelesi'ni tarif edebilmişsek, şimdi biraz da o kış gecesinin nasıl bir kış gecesi olduğunu anlatalım: Bunu anlatmak için vakıa o sene karın kesretinden dolayı kırlarda karın doyuracak hiçbir şey bulamayan kurtların Beyoğlu'na kadar hücum eyledikleri ve Eyüp Körfezinin donduğu filân gibi haber vermeğe şayan pekçok şeyler varsa da ma-

demki zihnimiz Sirkeci İskelesi'ndedir, yine oradan mübaadet etmeksizin kışı dahi Sirkeci İskelesi'nden muayene edelim. Zaten demincek haber verdiğimiz şöhretine nazaran Sirkeci İskelesi'nde öyle bir kış olursa Süleymaniye ve Beyoğlu ve Cihangir gibi tepe ve yüksek mahallerde bulunanlara Hak'tan imdat erişmesi için duada bulunmak lâzım gelir. Şu hâle göre bir de o gece Sirkeci İskelesi'nde rüzgârın şiddeti, her biri bacak kalınlığında olarak damlardan sarkan ve soğuğun dahi şiddetine nazaran yapıştıkları yerlerden koparılabilmesi bayağı müteassir olan buzları söküp, hikmet-i tabîiyyenin sukût-ı ecsâm kaidesince düşecekleri yerden beş on hatve kadar da öteye fırlatacak derecede olduğunu haber verirsek, İstanbul'da başka taraflarca damlar üzerinde kar değil kiremit dahi kalmadığını ve yalnız çürük çarık ebniyeden değil bayağı metaneti yerinde olan hanelerin dahi temelleri sökülmek mertebesinde sarsıldığını vesaireyi kendiniz zihninizde bulabilirsiniz.

Rüzgâr, damlar üzerinde kar bırakmayacak olursa bunları nereye götüreceği vârid-i hâtır olur ya? Bahusus ki o aralık bir karışa yakın kar vardı. Gecenin hâline dikkat edilecek olursa, rüzgâr işbu karları yine geldiği yere iade etmeğe çalışır zannolunurdu. Hele Sirkeci Caddesi bir suretteydi ki rüzgârın semt-i semaya savurmaya çalıştığı karların güzerânına birbiriyle hemen mülâsık olan saçaklar mâni olduğu cihetle, diğer bir sadme-i rüzgârla bunlar betekrar zemine doğru hücum eder ve şu hâlde yaz boralarının yerden kaldırmakta oldukları toz topraktan ibaret kasırgalara faik kar kasırgaları teşkil eylerdi. Hele bazı kere sokak bir sureti bulurdu ki savrulan karlar hemen sokağa dahi sığmayacak zannolunurdu.

Burada gecenin karanlığından bahse hacet yoktur zannetmekteyiz. Eğer gece karanlık bir gece olsaydı, bahse hacet olmadığını teslim ederdik. Lâkin hava kapalı veyahut yağışlı bir hava olmayıp şiddetle esen poyraz rüzgârı gündüzden semanın şurasında burasında görülen hafif hafif dumanları ve karartıları dağıtmış ve semanın mavi gözlü dilbere gıbta-fermâ reng-i dilârâsını tamamıyla meydana çıkarmış olduğu gibi, gece dahi kubbe-i asumânı tezyin eyleyen yıldızların önünde hiçbir perde ve mâni bırakmadığından ve Arabî ayının dahi on sekizi hulûl eylemiş bulunduğundan, gündüze kadar devam edecek olan küre-i

kamer sair milyarca ecsâm-ı muzîe ile rekabet edercesine ortalığı aydınlattırmakta bulunmuştu. Zaten hava kapalı olsa bile karlı gecelerin aydınlığı bayağı olur olmaz mehtaplara mukabil gelebileceği derkâr değil midir? Bu geceyse rüzgârın bazı binalara yapıştırdığı karlar kamerden inikâs eden nîm-i ziyânın, nîm-i dîger-i lâtîfini uyûn-ı müşâhedeye parıl parıl parlatacak bir keyfiyyet-i lâtîfe irae eylerdi.

Şimdi böyle bir gecede ve öyle bir Sirkeci İskelesi'nde vuku bulduğunu haber verdiğimiz garip hâlin neden ibaret olduğunu haber vermek sırası geldi, değil mi? Böyle hamamlardaki suların bile donacağını tasavvur bile bir tasavvur-ı baîd addolunamayacak olan gecede, saat beşten sonra bir adamın sanki temmuz gecelerinde tahtakurularının, sivrisineklerin hücumundan bîzar kalmış ve rüzgârın habs-i nefes etmesinden dahi patlamak derecesine gelmiş de biraz soluk alabilmek için sokağa can atmış ve bir aşağı beş yukarı gezinmekte bulunmuş olan bir adam gibi sokakta gezinmesini görmek, garip değil midir?

«Nasıl adam?»mı dediniz? Orasını kim bilir? Kim fark eder? İsterseniz şekil ve kıyafetini haber verelim. Bakalım siz tanıyabilir misiniz: Başında kardan bir fes! Arkasında kardan palto! Kaşları kardan, bıyıkları kardan! Öyle ya ortada kardan başka bir şey hüküm sürmeyen bir gecenin insanı dahi yine kardan başka ne olabilir?

Belki bu adamın mecnun olması hatırınıza gelir. Fakat mecnun değildir. Zira mecnunun harekâtında ıttırat görülemez. Bu adamsa yukarıdan aşağıya inerken bin hanenin önünde yirmi otuz saniye kadar tevakkufla aşağıya geçer ve aşağıdan yukarıya çıkarken dahi yine o hanenin önünde yirmi otuz saniye tevakkufla yukarıya çıkar ve on dakika sonra şu ziyaretini tekrar edip inerken de o hanenin önünde hep ol kadar müddetlerle tevakkuf eyler. Böyle kronometre saatler kadar muttarit bir hareket divanelerde bulunur mu?

«Öyleyse hırsızdır!» diyeceksiniz. Bak buna akıl yatar. Fakat böyle el ayak tutmaz bir gecede hırsızlığa çıkan adamın dahi aklına şaşılır ya! Şu kadar var ki bu adam mahut hanenin önünden belki on beş yirmi defa gelip geçtiği hâlde henüz bir gûne suikasta delâlet edecek bir hareketi bulunmadı.

«Keşfediyor» desek, hırsız ekseriya gireceği haneyi gündüzden keşfeder. Şimdi keşfedecek olsa dahi artık ettiyse etmiş addolunmalıdır.

«Sakın başka türlü bir hırsız olmasın?» mı dediniz? Haniya şu gönül hırsızları vardır ki dünyanın hazinelerini önüne koysalar iltifat bile etmeyip illâ çalmak istediği gönlü yüreği çalmağa çalışır? İşte bundan daha münasip hiçbir hüküm olamaz. Hoş biraz daha sabredecek olursak ne olduğunu göreceğiz.

Mecnun olsun, hırsız olsun, yürek hırsızı olsun ne olursa olsun her hâlde böyle bir gecede her nasıl bir mecburiyetle şu sokakta gezen adam, câlib-i nazar-ı ehemmiyyet bir adamdır. Fakat yapacağı iş her neyse bir türlü cesaret mi edemiyor ne oluyor? Bir buçuk sattir gezindiği hâlde henüz bir eser-i kasd göstermiyor.

Daima önünde durup bir lâhzacık muayene eylediği hane, üç kat üzerine mebni ve beher katın sokak üzerine açılan pencereleri ondan ziyade yani büyücek ve açık tirşe boyalı bir hane olup fakat en alt katı o kadar alçaktır ki sokak kapısının iki tarafında bulunan cumbalar doğruca yürüyen bir adamın kafasına değeceğinden, oradan geçenler eğilip de geçmeğe mecbur olurlar. İşte sokakta gezen adam her kimse, bir buçuk ve hatta iki saat kadar sokağı adımladıktan sonra işbu iki alçak cumbadan sağ taraftaki cumbanın merbut olduğu odaya bir şamdan girdiği, sokağa kadar akseden ziyasından anlaşıldı. Ha! şimdi haber verelim ki bu hanenin sokak üzerindeki pencerelerinden hiçbirisinde eser-i ziyâ yoktu.

Cumbalı odada ziya peyda olduğu zaman sokakta gezinen adam aşağıda yani ta iskele kurbundayken ziyayı görür görmez her zamanki sür'at-i mu'tâdesinden ziyade süratle yürüdü ve daha doğrusu âdeta koşarak cumbaya kadar sokuldu. «Sen misin Şefikim?» ve «Benim Raziyem»den ibaret iki lâkırdı bunları birbirine tanıtıp «Aman Raziyeciğim, mumu söndür ki karşı sıradaki komşulara bir şey sezdirmeyelim» tavsiyesi üzerine, püf diye mum dahi söndü.

İkinci Bap

Herifin mecnun veyahut hırsız olmadığını anladık. Yürek hırsızıymış!

Fakat bu hükmü dahi vermekte acele etmemelidir. Şimdiki hâlde bizim asıl anlayabilmiş olduğumuz bir şey varsa o dahi sokakta gezen adamın ismi Şefik ve pencereye gelen kadının ismi dahi Raziye olmasından ibarettir. Vakıa bunların birbirlerine «Şefikim!» ve «Raziyem» demelerine, yani ikisi birbirini kendi nefislerine nispet ve mal edinerek benimsediklerine nazaran bunlar arasında bir yürek hırsızlığı vaki olduğuna dahi kanaat hâsıl olursa da acaba sârik kimdir, mesrûk kimdir? Bunu henüz hükmedebilir miyiz? Ya orta yerde hiç sârik ve mesrûk olmayıp da bunlar yüreklerini birbirine bilihtiyar ve bilkülliye daha doğrusu bilâ-ihtiyar vermişlerse?...

Bahusus ki sevda âleminde henüz yürek alınmadan yürek verilir. Evvelâ verilir de sonra ona bedel diğerinin yüreği dahi ele alınmağa çalışılır. Hem bu veriş ve alış ihtiyarla değildir. «Ey yürek! Seni şuna verdim, sen mutlaka onu sevmelisin!» diye yüreğe icbar mümkün olur mu? Her hâlde yürek veriş de yürek alış da mutlaka ihtiyarın haricinde bir şey olacaktır.

Hele şunların hâline bir dikkat edelim:

Kadın mumu söndürdükten sonra cumbanın içine kadar girip oturduğu, bu siklet ve sadmeye mahsus olarak cumbada görülen ihtizazdan anlaşıldı. Şimdi siz dersiniz ki «Bu soğukta kadın aklını mı bozdu?» İhtimal ki aklını da bozmuştur. Zira zangır zangır titrediği dişlerinin birbirine çarpmasından ve sedasının dahi titreyen bir adam sesi olmasından anlaşılır. Şu kadar var ki böyle iki saattir kendisine muntazır olarak sokakta dolaşan bir adama «Şefikim!» yani «Benim Şefikim» diye hitap eden bir kadıncağız, şu cumbaya bu kışta kıyamette çıkmayıp da ağustos sıcağında çıksa dahi yine içinden doğru bir üşüme hissedeceğini başından elbette bir mâcerâ-yı aşk geçmiş olan karilerimiz bitteyakkun anlarlar. Yalnız bunu mu anlarlar ya? O üşümenin pek tatlı bir üşümek olduğunu da anlamazlar mı? Ama böyle olan bir zata «Aklını mı bozmuş?!» demek hataymış. Zaten dünyada hata olmayan ne vardır ki bu da hata olmasın? Söyleyiniz efendim söyleyiniz. Ne kadar hatalar söyleseniz ta-

bîat-ı beşeriyyenin haricine çıkmamış olursunuz. Zira tabîat-ı beşeriyye daha büyük hatalara da müsaittir. Belki tabîat-ı beşeriyye aslı, mahz-ı hatâdır.

Hişt! Susalım! Şefik ile Raziye söyleşmeğe başladılar. Onları dinleyelim.

Raziye –Ah Şefikim! Avrupadan avdet edeli dört ay oldu da niçin hâlâ görüşemedik?

Şefik –Bir ay kadarını yalnız senin izini bulmak yolunda sarf ettim.

Raziye –Ya iki ay kadarını? Çünkü henüz bir aydan beri bana mektup yazmağa başladın. İki ay kadar zamanı ne yaptın Şefikim? Niçin susuyorsun? Niçin cevap vermiyorsun? Ah! Sen evvelki Şefik değilsin. Yüreğine her ne gelse derhâl bana söylemiyorsun? Evvelki Şefikim kendi yüreği ne duysa hatta benim aleyhimde bir histe bulunsa bile derhâl bana söylerdi. Ah o zaman hiç ihtiyat filân bilmezdi. Fakat anladım Şefikim! İki ay kadar zamanı da bana dargınlıkla geçirdin değil mi? Olan işleri haber aldığın zaman, darılıp beni unutmağa çalıştın değil mi? Sen yalancı değilsin. Avrupada yalancı oldunsa onu bilmem. Eğer evvelki doğru sözlü, doğru özlü Şefik'sen yine yalan söylemezsin. Bana darıldığın için iki ay vakit kaybeyledin değil mi?

Şefik –Evet Raziyeciğim.

Raziye –Evet zahir! Çünkü yazdığın mektuplarda dargınlığını saklamak için kalemine ne kadar cebirler etmişsen de her noktası altında yine binlerce sitem müstetirdi.

Şefik – (Çehresinin tagayyürâtı mehtabın ziyâ-yı hazîni mukabilinde pek fark olunamıyorduysa da gayet meyusâne ve müsterhimâne olduğu ihtizazından anlaşılacak bir sesle) Fakat darılmakta hakkım yok muydu efendim? Eğer sen de hâlâ evvelki Raziye isen yüreğindeki merhamet ve adaletin vereceği hükme razıyım.

Raziye –Darılmakta hakkın vardı Şefikim! Vardı! İsterim ki daima bu hak sende bulunsun. Ah ne kadar ziyade dargın olduğunu bilsem o kadar bahtiyar olurum. Şefikim! Bana çok darıldın mı? «Darıldım» de. «Pekçok darıldım» de. Hem gerçekten pekçok darıldın değil mi? Zira iki ay dargınlığa tahammül

edebilmişsin. Ah ne kadar bahtiyarım! Hâlâ bahtiyarmışım demek! Hâlâ beni seviyorsun ki bu kadar darıldın, değil mi Şefikim! Beni unutmuş olsan hiç darılmaz, hiç kaydetmezdin!

Şefik –(Biraz sükûttan sonra) Bu sözlerden meramını anlayamıyorum Raziyem! Ettiğin sebatsızlığı setretmeğe mi çalışıyorsun?

Raziye –Hain! Sebatsızlığımı, kusurumu, kabahatimi. cinayetimi. hıyanetimi neden setredeyim. Bir vekille iki şahit kapıya gelip de «Vekilin olayım mı?» sualine, «Olunuz» ve «Efendiler şahit olsunlar mı?» sualine, «Olsunlar» cevabını verdiğim gün vakıa sana karşı bir büyük cinayet etmiş olduğumu derhatır edememiştim. Lâkin bir cinayet ki oldu! Bir söz ki ağızdan çıktı! Bir ok ki atıldı! Artık geriye döner mi? Şimdiki hâlde setr-i kabâhat etmeğe çalışmıyorum Şefikim! Onu başkaca bahsederiz. Şimdiki hâlde emin olmak istediğim şey, senin bana dargın olmaklığındır. Gerçekten dargın olduğuna emin olursam, hâlâ da bahtiyar olduğuma emin olacağım.

Şefik –Dargın olmamak benim elimde midir efendim? Meyus yürek cayır cayır yanıyor.

Raziye –Ah mukaddes yürek!... Şefikim! Bana olan gazabın pek ziyade midir? İntikam istiyor musun, şu benim göğsüm içindeki sebatsız kanı dökmet istiyor musun? Söyle Şefikim, bu gazabın bu intikamın beni o kadar bahtiyar edecektir ki bu kıymetli ve tatlı bahtiyarlığı itmam için sana göğüs de açacağım! Senin başına yemin ederim ki bu ölümle bahtiyar olacağım! Çünkü... Ah çünkü... Çünkü ne seni ne de kendimi başka türlü bahtiyar etmeğe imkân kalmadı! Zira... Ah Şefikim! Ben bugün İskender Beyin zevcesiyim!

Çehreler pek lâyıklı görünmüyor ve hele gözlerden akan yaşların hiç görünemeyeceği derkâr bulunuyorduysa da iki tarafça dahi istimal olunan mendiller, iki tarafın da ne hâlde bulunduğunu ifhama kifayet ediyordu.

Şefik –(Her hecesini telâffuz edilebilmek için lisanını cebr ede ede) Evet! İskender Beyin zevcesi! Benimse hiçbir şeyim değil! (Bir cüret-i meyusâneyle) Ah hiçbir şeyim değil! Yabancım bile değil! Keşke yabancım olsaydı! Bari o hâlde bir İskender

Beyin zevcesi olan bir Raziye Hanım için bence hiçbir kayıt olmayarak başım selâmette kalırdı.

Raziye –Şefikim! Senin nazarında mayûb olarak yaşamaktansa, mahbup olarak ölmeyi tercih ederim. Ben sana hâlâ yüreğimi açıp içini gösteriyorum. İşte ikrar ediyorum ki «Olunuz» ve «Olsunlar» cevabını verdiğim gün sana karşı bir büyük cinayet işlediğimi derhatır etmedim. Bu cinayetimi ne kadar büyük görür ve onun cezasını da ne kadar şiddetli olsa tertip edersen o kadar bahtiyar olacağım diyorum. Zira hâlâ beni ne kadar sevdiğin bununla anlaşılacaktır.

Şefik –Demek oluyor ki sen dahi beni hâlâ sevdiğin için bana bu fedakârlığı gösteriyorsun.

Raziye –Elhamdülillâh! Söyletmek istediğimi söyletebildim. Ey artık cidden bahtiyarım Şefikim! Ölmeyeceğim! Artık ölmeyip ebediyen yaşayacağım! Bahtiyar olarak yaşayacağım! Hayır! Bir fena yüreği intikam demiriyle delip içindeki sebatsızlık kanını yerlere serptirmeyeceğim. Bende bu derecelere kadar tahkire şayan yürek olmadığını Şefikim anladı. Yahut anlayacak. Şefik! Şefik! Evvelki sözümü tekrar ederim. Senin nazarında müttehim olarak yaşamağa, müntakim olarak ölmeği tercih ederdim. Müttehim olarak yaşarsam, kendimi senin aşkından men ve müdafaa etmiş olacağım. Bense hâlâ istiyorum, ömrümün sonuna kadar da isteyeceğim ki sana söyleyim. Fakat müntakim olarak ma'dûm olursam, sana söylemekte olduğum hâlde kurban edilmiş olurum. Çünkü sen beni sevmeyecek olursan intikama da lâyık görmezsin, değil mi? İnsan sevdiğinden intikam alır. Kendisi sevip de ona söylemiyorum zannettiği hainden intikam alır. Sanki muhabbete, sadakate, vefaya teşne olan ol âşık, hain maşukasından isale eylediği birkaç yudum kanla teskîn-i harâret edecekmiş itikadıyla intikam alır. Değil mi, Şefikim?

Şefik –Ah Raziyeciğim!

Raziye –Raziyeciğim ha! Evet Raziyeciğim!

Şefik –Raziyeciğim! Görüyorum inanıyorum ki şu anda beni evvelkiden ziyade seviyorsun. Hem de mebhas-i aşk ve sadakatte kâmilen bir surette seviyorsun...

Raziye –Söyle Şefikim söyle! Benim sana söyletmek istediğim sözleri sen söyle! Bu sözleri sana ben söylemeliydim gibi zannolunursa da isterim ki sen söyleyesin! Söyle ki bahtiyar olayım! Tekiden söyle, tekraren söyle ki bahtiyarlığımdan daha ziyade emin olayım!

Şefik –Ben o mukaddes yüreği delemem Raziyeciğim, o mübarek kanı akıtamam. O yürek hâlâ benim aşkımla çarptığını, o kan hâlâ benim için kaynadığını görüyorum. Senin yalnız vücudun İskender Beye varmış. Yüreğin hâlâ bakir! Değil mi?

Raziye –Hey azametine kâinatın hayrette kaldığı Allah! Azamet-i şânını tesbih ederim! Haydan meyyit, meyyitten hayy çıkarmak kudreti, senin kadir-i alelıtlak olduğuna burhân-ı kâfîdir! İşte ümitten yeis, yeisten ümit çıkardığın benim kendi hakkımda vaki oldu. Üç sene evvel Şefikim benim için ümîd-i mahz iken, «Olunuz» ve «Olsunlar» sözüyle ye's-i mahz olmuştu. Şimdi şurada bir an evvel Şefikim ye's-i mahz iken şu anda yine ümit oldu!... Evet Şefikim! Yalnız vücudum İskender Beye vardı. Yüreğim bakirdir. Yalnız cismaniyetim gelin oldu. Ruhaniyetim hâlâ sana nişanlıdır. Fakat sen bunun böyle olduğunu da istemezdin. Değil mi Şefikim? Çünkü ben de istemiyorum. Yüreklerimiz bir olduğu cihetle benim istemediğim bir şeyi sen de istemezsin. İnsan ruhaniyet ve cismaniyetiyle beraber mükemmel insan olur. Ruhsuz vücut insandan addolunamayacağı gibi, vücutsuz ruh dahi insandan addolunamaz. Lâkin o iki cevabı vermekte ne derecelere kadar mazur olduğumu da nazar-ı insâfa alırsan, bu kusurun...

Şefik –Evet! Bu kusurun bende olduğuna kail olurum.

Raziye –Hayır! Yalnız sende değil! Ona dahi müşterekiz. Şu kadar var ki ben o kusura iştirak eylediğim zaman henüz on dört yaşında bir çocuktum. Yani kusuru ben değil, henüz on dörtten ibaret bulunan yaşım etti. Evet! O sinnim muhabbet ne olduğu bilinmeyecek bir yaş değildi. Muhabbet bilirdim. Bildiğim içindir ki seni sevdim. Fakat o yaştayken sanki ayn-ı muhabbet denilen şey bendim. Yalnız seni değil her şeyi severdim. Sevmekten başka bende hiçbir şey yoktu. Bir güvercin, bir kırmızı karanfil, bir nev-şükûfte goncayla bir melek Şefik, nazarımda hep mahbuptular. Yürek bahsindeyiz Şefikim! Bu bahsi

fikr-i muâhezeyle dinleme. Hiss-i kalble dinle ki netîce-i hükmü istintaç edebilsin. Bir fikr-i Felâtun-pesendin «hamakattir» yahut «cinayettir» diye hükmeylediği şeyi bir kalb-i mütehassis «ayn-ı hakikattir!» yahut «tam fedakârlıktır» diye hükmeder. Sen de bu muhakemat fikr-i Felâtun-pesendin ile temyiz etme. Kalb-i mütehassisin ile temyiz et. O hâlde bir melek Şefik ile bir nev-şükûfte gonca ve bir güvercini on dört yaşımda... Ah dikkat et Şefik, on dört yaşımdayken siyyanen mahbup görürsem beni mazur görürsün. Fakat her gonca her güvercin bana müsavat üzere mahbup olamadıkları ve bir zaman için yalnız şakağımdaki gonca ve göğsümdeki güvercin mahbup olduğu gibi Şefiklerden dahi yalnız yüreğimdeki Şefik mahbuptu. Ah Şefikim! Seneler geçip tecrübeler arttıkça, insanın fikr-i hikmetine dahi vüs'at geliyor. On üç on dört yaşındayken henüz mükemmeliyyet-i tabîiyyesi mertebe-i gayesine varmamış olan insanın yüreği dahi bu noksanla nakıs oluyor. Tabiatın füyuzatı seneden seneye, aydan aya, günden güne ve hatta saatten saate vücut ve cismimizi feyizlendirip terakki ettire ettire nihayet mertebe-i kemâlini buldurduğu gibi hissiyyât-ı kalbiyye ve muhakemât-ı fikriyye dahi böyle satten saate, aydan aya, yıldan yıla tebeddül ve terakki ederek mertebe-i mükemmeliyyete doğru yürüyor. Bu muhakeme bir muhâkeme-i tabîiyyedir Şefikim. Eğer bu muhâkeme-i tabîiyyeyi bittasvip hükmünü de kabul edersen...

Şefik –Evet tabiî olan şeylere hiçbir kimse itiraz edemez.

Raziye –Tamam! Öyleyse şu hükmü de kolayca kabul edeceksin: Mademki henüz cismen ve fikren gayr-i mükemmel olan vücut, saatten saate terakkiyatla mertebe-i mükemmeliyyete doğru gidiyor. O hâlde on dört yaşındayken bana mahbup olan şeyin yüreğimdeki tesiri dahi terakkiyyât-ı maddiyyem ve maneviyemle beraber terakki etmek için o şeyin benimle beraber mevcudiyette bekası lâzım gelir. Benden ayrılırsa bittedriç yüreğimin onu unutması tabiîdir. Sevdiğim gül şakağımda solduğu zaman nasıl müteessir olursam, güvercinimi sansar kaptığı ve kuzum kesildiği zaman dahi öyle veyahut ondan ziyade müteessir olurdum. Fakat zaman geçtikçe diğer bir gül, sair bir güvercin, başka bir kuzu yine bu yüreğimde yer tutabilirdi. Sen dahi Paris'e giderek gaybubet eylediğin zaman az mı müteessir ol-

dum. Gözlerimden belâ yağmuru gibi akan yaşları, sen kendi mendilinle silmemiş miydin? Vakıa sen gül gibi solmadın. Güvercin gibi kapılmadın. Seni mahvolmuş diye hükmedemezdim. Lâkin her hâlde bir müddet-i medîde gaybubet ettin ki o müddet zarfında genç kalbime muvâredât-ı saire dahi hükmedebilirdi. Hâsılı çocuktum Şefikim. «Çocuk!» deyince her özür bunun içinde dahildir. Bense bir cihetten çocukluğun hükmüne tamamıyla tâbi olmadığımı görerek hem iftihar ediyorum hem işin o cihetinde bahtiyarlık buluyorum. Şöyle ki: Sen gaybubet eyledikten sonra gönlüme başka hiçbir kimse hükmedemedi. Senin avdetinden ümitsizliğim bana o mahut «Olunuz!» ve «Olsunlar!» cevabını verdirdiyse de işte şimdi her hâl ve şanım bana ispat ediyor ki yüreğim hâlâ on dört yaşındaki Raziye'nin yüreğidir, hâlâ da onda Şefikim hüküm sürüyor. Hâl ve şanımın bana ispat eylediği bu hakikate, sen şüphe eder misin Şefikim?

Gece havasının fevkalhad soğukluğunu ve Raziye'nin titrediğini evvelce haber vermiştik. Buraya kadar devam eden müşafehe üzerine Raziye'nin de Şefik'in de ne kadar alevlenmiş olduklarını bir zaman olup da yüreğinde bu gibi ateşlerin alevlenmesini tecrübe edenler muvazeneye muktedir olurlar. Eğer Şefik'e pek yakından dikkatle bakılsaydı biraz evvel saçlarıyla bıyıkları üzerinde teraküm eylemiş bulunan karlar eridikten maada mesammâtından fışkırıp çıkan terler dahi harâret-i garîziyyesiyle buhara münkalip olarak yüzünden ve saçları arasından duman çıktığı görülebilirdi. Ya kışın herkesin yüreğinden çıkan buharın Şefik'te bir kat daha tezayüt eylemesi şâyân-ı dikkat değil midir? Helecana duçar olan kalbinin icbâr-ı sademâtıyla, nefes aldıkça sanki yüreğinde yanan cehennemlerin dumanı ağzından burnundan dışarı fırlıyor zannolunurdu.

Cumba içinde Raziye'nin dahi aynıyla böyle bir ateş içinde yanıp kavrulduğuna şüphe edilmemelidir. Hâlet-i aşk ol bapta bir medâr-ı istidlâl addolunabilir. Aşkın âşıka olan tesiri neyse âşıkaya olan tesiri dahi ondan ibaret olacağı müsellemdir.

Raziye'nin son sözü üzerine Şefik epeyce bir zaman düşündü. Zihninden kim bilir neler geçti? Lâkin geçen şeyler çocuğu Raziye'nin muhakematını redde sevkedememişti. Zira dedi ki:

Şefik –Raziyeciğim! Sözlerinin hepsini gûş-ı kulûble dinledim. Beni hâlâ sevdiğine bence emniyet hâsıl olduğu gibi benim de kalbim ve vicdanım senin tesirinle meşhun olduğuna sence de emniyet hâsıl olmuştur zannederim. Maahaza şu soracağım suallere de dosdoğru cevap vermeni rica ederim? Ben Paris'te bulunduğum müddet evvelki muhabbetimiz aralıkta bir kerecik olsun yüreğini sızlatarak varlığını hissettirmez miydi?

Raziye –Ah ettirirdi!

Şefik –Öyleyse beni unutmamışsın demek. Aşkım yüreğindeki mevkiini muhafaza etmiş. Ya bu hâlde niçin sebatsızlık ettin?

Raziye –Eğer Paris'te bulunduğun müddet bu aşkı mektuplarla takviye ve idame etseydin, şu muahezeye hakkın olurdu. İlk senesinde birkaç mektubun geldi. İkinci senenin üç yüz altmış günü zarfında yalnız bir mektubunu aldım. Ondan sonra hiçbir haberin gelmedi. Daha sonraları gelse bile iş işten geçmişti. Çünkü müteehhildim.

Şefik –(Gayet ıstırap ve yeisle) Hakkın var efendim!

Raziye –Bundan daha büyük bir hakkım daha var. Eğer Paris'e giderken izdivacımız için bir ahit ve misak bağlamış olsaydın, onu muhafaza için her fedakârlığı ihtiyara kendimi mecbur bilirdim. On altı on yedi yaşıma gelip de artık yüreğimdeki Şefik'i şakağımdaki gül gibi ve göğsümdeki güvercinin mahbubiyeti gibi bir sevdâ-yı melekâne ve masumaneyle değil belki ruhumun gıdası ve ömrümün refiki gibi telâkkiye başladığım zaman hatta beni öldürseler şehrâh-ı hayâtta senden başkasını refakata kabul edemezdim. Fakat böyle bir ahit ve misak yoktu. Değil mi Şefikim! Bahusus ki benimle ahit ve misakı olmayan bir Şefik'in senelerce müddet Frengistanda ömür geçirmesi üzerine sebât-ı kalbinden dahi şüphelensem mazur görülmez miydim? Yüreğine soruyorum Şefikim. Yüreğindeki insafla cevap ver.

Şefik –Ah! Ben de mazurdum Raziyem! Sen on dört yaşında ben on yedisindeyken, acaba ben dahi seni melekâne ve masumane bir sevdadan başka bir hisle seviyor muydum? Sırf bir emri rûhânîden ibaret bulunan aşkıma bir maksad-ı cismânî katabilir miydim? Bu hâlde izdivacı düşünmek bana ne kadar uzaktı.

Benim için Raziyemin yüreğimde bulunması, yüreğimi zihnimi bütün varlığımı ol kadar işgal eylemişti ki yürekten başka bir halvethâne-i visâl tasavvur edip de Raziyemi onun içinde bulmayı hayalimden bile geçirmiyordum. Visal denilen şey bir takarrüpse, birbirimizin yüreği içine girmiş olmaktan büyük takarrüp mü olur? Ah Raziyeciğim! Paris'e vardıktan bir sene sonra aklıma geldi ki seni yalnız yüreğimde saklamak resmen ve maddeten mümkün olamayıp bu hiss-i mukaddesi bir zifafhâne-i şer'î mahfazasında saklamak lâzımdır.

Raziye –Pekâlâ! Bir mektup olsun niçin yazmadın?

Şefik –Aklıma geldi dedim ya? Lâkin mânilerim vardı. Şimdi bu kadar müteessir ve meyus kalacağımı bilseydim, o mânialara kulak vermezdim. Çünkü mâniler bence, benim vicdanımca mâniydiler. Sair vicdanlara göre bunların hiçbir mümanaatı olamazdı.

Raziye –Acayip! Dünyada her şey için mâni ve mezahim olabilirse de gönül için bir mâni bir mezahim olabileceğini hiç hatıra bile getirmezdim. Şu mânilerin ne gibi şeyler olduğunu da söyler misin?

Şefik –Söylerim ama tafsil ve izah etmek istemem. Zira sana söylemeğe lüzum görülmemiş olsaydı onları hatırıma bile getirmek istemezdim. Çünkü beni sana tamamıyla malik olmaktan meneden onlardır. Zaten pek az söylesem de senin anlamaklığın için kâfidir Raziyem. Düşünsen a, sen kimin kızıydın ben kimin oğluydum?

Raziye –Ha! Şu geçenki mektuplarında bahsettiğin şeyi mi tekrar etmek istiyorsun? Aman Şefik sus! Seni yalnız tahtıe değil âdeta tahmik ederim. Ulüvv-i tab' mutlaka kibarzadeliğe mi mahsustur? İnsanların vehim ve hayal nevinden tasavvur eyledikleri merâtib-i medeniyye ahkâm-ı tabîiyyeyi tagayyür mü eder? Vay, deniyyü'l-meşreb bir herif büyük bir mevkide bulunmakla mutlaka kerimü'l-tab' mı olur? Ulüvv-i fıtratı olan bir zat behemehâl hazîz-i mezellette görünmekle edanîden, esafilden mi sayılır? Öyle sayılır ama bu madudiyet insanların vehim ve hayalinden ibaret olduğu hâlde kavâid-i tabîiyyede galebe mi eder? Diğer mânilerin dahi fakr-ı hâlin olduğunu yazıyordun. Değil mi? Fakr ve gınanın yekdiğerine nispeti bütün bü-

tüne acîb ve garip bir şey olup bir zengin diğerine nispetle fakir ve bir fakir diğerine nispetle zengin olduktan sonra fakr ve gına ile tayîn-i merâtibe çalışmaktan büyük hamakat tasavvur edemem. Bir kızı kocaya verecekleri zaman kocanın o kıza lâyık olması için zenginliğine lüzum gösterenler, o servet ve sâmân elden çıktıktan sonra kocanın artık karısına zevce olmağa liyakati kalmadığını itikat ederler mi? Şefik, bunlar yalnız aç gözlüler nezdinde düşünülür şeylerdir. Ben senin fakr ve zaruretini nazar-ı ehemmiyyete almaklığına yalnız bir cihetten memnun olurum ki o dahi fakra galebe etmek için etibbâ-yı Osmâniyye miyanında en birinci tabip olmağa gayret hususunda, yine seni fakir hâlinin teşvik etmesidir. Son mektuplarında böyle yazıyordun değil mi?

Şefik –Her neyse Raziyeciğim! Zaten bu mânileri de düşünmeğe şimdi hacet kalmadı. Olan oldu biten bitti. Sen şimdi İskender Beyin zevcesisin. O senin kocandır. Ah hem de bahtiyarlar padişahı kocandır. Çünkü şurada yüreğin beni havi olduğunu temin eylediğin hâlde dahi yine kocanı mesut ve bahtiyar etmek için ne lâzımsa yaparsın değil mi Raziyeciğim!

Raziye –Şüphe mi edersin? Vazîfe-i insaniyye ve şer'iyeme, zerre kadar...

Şefik –Ah benim meleğim! Öyle olduğunu bilirim. Bildiğim içindir ki esbâb-ı mâniaya şimdi teessüf ve telehhüf etmeğe de lüzum göremem. İskender Bey, İskender Bey oldukça sen benim olamazsın. Ben yalnız senin gönlünde bulunmakla iktifa ederim. İktifa değil, bunu en büyük devlet bilirim. Koynunda İskender Bey yüreğinde dahi ben olayım. Şimdiki hâlde senin hakkında olan hissiyatım, hariçte bana maddeten bir Raziye tecsim ve teşkil edemez. Ruhaniyet ve hissiyat âlemindeki Raziye'yle cismaniyet ve şahadet âlemindeki Raziye'nin arasında hiçbir münasebet yoktur. Olsaydı, izdivacını haber aldığım zaman ye'simden helâk olmalıydım. Hatta bu akşam bana açtığın yürek, yalnız yürek içinde bulunmakla dahi iktifa edememeliydim. Bilâkis ben şimdi pek mesut pek bahtiyar, belki İskender Beyden daha ziyade bahtiyarım. Belki değil hakikaten bahtiyarım. Zira o senin yalnız bir kocandır. Bense kocandan başka her şeyinim! Öyle değil mi Raziyeciğim? Kocandan başka her

şeyin değil miyim? Senin de gönlün böyle söylemiyor mu? Yoksa ben yalnız kendi gönlümü mü tercüme ediyorum?

Raziye –Benim gönlümü tercüme ediyorsun Şefikim! Hatta seni dinledikçe gönlüm tecessüm ve teşahhus etmiş karşıma çıkmış da o söylüyor zannediyorum. Ah gönlüm de senin vücudum da senin Şefikim! Dediğin gibi kocamdan başka her şeyimsin! Hatta kendimi senden ve seni de kendimden ibaret buluyorum.

Şu son sözler ikisini de hakikaten ol kadar bathtiyar eylemişlerdi ki bunlar güya harf-i vâhid fazla bir şey söylerlerse o bahtiyarlığı ihlâl edeceklermiş gibi bir ehemmiyyet-i mahsûsayla yarım saat kadar sükûta ihtimam eylediler. Bahtiyarlıklarının derecesini zihinlerinde muvazene ve mukabele ediyorlar zannolunurdu. Hâlbuki artık kış geceleri sabahının da saat biri olduğundan İstanbul'da herkesten evvel uyanan sahlepçilerin yanık yanık nidaları her taraftan işitilmeğe başlamıştı. Artık ağyarın bîdar olmağa başladıkları şu zamanda yârların müfarakatı lâzım gelmekle, icabına göre yine o cumba altında birleşmek kararıyla yekdiğerinden ayrıldılar. Fakat ne ayrılış! Bunlar zaten birbirinin «diğeri» değildiler ki! İkisi bir vücuttular. Binaenaleyh bir vücudu cevr ve gadr satırıyla ortadan ayırıp iki vücuda taksim edercesine bir ıztırâb-ı azimle ayrıldılar.

Üçüncü Bap

Şefik ve Raziye arasındaki sûret-i cereyânını yukarıki bapta tafsil eylediğimiz muhavereyi, ihtimal ki karilerimizin en çoğu arzularına muvafık bulmamışlardır. Doğrusu istenirse itiraf ederiz ki hikâyenin muharriri yine kendimiz olduğumuz hâlde biz dahi sûret-i cereyân-ı hâli arzumuza muvafık bulamadık. Vakıa şimdiki hâlde Şefik ile Raziye arasındaki maceraya dair henüz etrafıyla malûmatımız yoktur. Lâkin aldığımız malûmatın derecesi dahi bizi mutmain ve mahzuz edememeğe kâfidir. Hulâsaten şu anlaşılır ki Şefik ile Raziye henüz pek genç iken sevişmişler. Şefik'in Paris'e gitmesi lâzım gelmiş. Bunların muhabbetleri gayet masumane ve melekâne olup hatta o muhabbet-i tıflâneye bir fikr-i zevciyyet katmamış olduklarından, Şefik giderken izdivaç için bir ahit ve misak bağlama-

mışlar. İlk sene-i gaybûbetinde Şefik'in birkaç mektubu gelmişse de-ondan sonra muhabere dahi munkatı olmuş. Bunun üzerine Raziye Hanım, İskender Bey diye tesmiye eylediği kocasıyla izdivaca razı olmuş. Şefik Avrupa'dan avdetinde buna muttali olunca aşkı nüksederek nihayet Raziye ile muhabereye bilibtidar işte cumba altında cereyanını gördüğümüz muhaverenin delâlet eylediği veçhile maraz-ı aşk Raziye'de dahi nükseylemiş.

Hulâsası şundan ibaret bulunan malûmat dahi bizi mahzuz etmemek için kâfi değil midir? Şu Şefik Avrupa'ya giderken bir muahede akdetseydi ya! Belki hiç de Avrupa'ya gitmeseydi. Hatta safderun çocuk kendi fakir hâlini pespayeliğini de Raziye ile teehhüle mâni görmüş. Ne beyhude efkâr! Vakıa küfüv aramak vardır ama şimdi kimin ona riayet ettiği var? Mademki ilk aşkı muhafaza edemeyerek böyle Raziye ellere yâr olmuş, bari hiç olmazsa muahharen maraz-ı aşk nüksetmeseydi de hikâye dahi Raziye'nin teehhülü ile bitseydi!...

İşte vak'anın sûret-i cereyânından mahzuz olmayan fikrimizden bu misillü mülâhazalar geçmek tabiîdir. Lâkin ne çare ki vak'a işte bizim arzumuz gibi cereyan etmeyip kaderin hükmü gibi cereyan eylemiş. Hatta öyle bir surette cereyan eylemiş ki Raziye'nin teehhülüyle hitam bulmayıp belki bu teehhülden bir hayli sonra Şefik Avrupa'dan avdet edip de derd-i aşkın dahi nüksetmesi, hikâyeye hatime değil bilâkis mukaddeme olmuş.

Her derdin nüksetmesi o derdin hâlet-i asliyyesinden daha şedit ve mühlik olduğu gibi, bilhassa maraz-ı aşkın nüksü ilk derecesindeki kuvvetinden pekçok ziyade bir kuvvet peyda eylediği, yüzlerce vak'aların delâletiyle mertebe-i sübûta varmıştır. Adam biliriz ki sevdiğini kendi gözünden kıskandığı cihetle edna ve haksız bir şüphe üzerine canına kast edecek mertebelerde şiddet göstermeği müstaitken haklı bir büyük şüphe ve hatta vak'alar üzerine kemâl-i ye'sle ondan istikrah eylediği ve hatta birkaç ay hastalığını da çektiği velhâsıl bütün bütün kat-ı alâka edip fazla olarak eski mahbubesi başkalarıyla yeni münasebetler peyda eylediği hâlde bir tesâdüf-i nâgehânî üzerine maraz-ı aşk nüksederek kendini kendi göz yaşları içinde gark edercesine çeşm-i giryânla eski maşukasının ayaklarına sarılıp tecdîd-i münâsebet eylemiştir. Düşünülecek olsa zihinlerin buna ihtimal vermemesi lâzım gelir. Zira âlem-i muâşakada

âşıkın maşukasını kendi aşkına münhasır itikat etmesi hemen zarurîyattan gibi bir şey olup hatta bir âşık için sevdiğinin geçmiş maceralarını muahezeye hakkı olmamak veya hiç olmazsa onun sevabıkı hususunda kendisini aldatıp hiçbir şeyin vukuuna ihtimal vermemek lâzım geldiği hâlde yine hâtıra-i sevâbık bir âteş-i cân-sûz gibi aralık aralık ciğergâhını yakmaması mümkün olamaz. Hâl bu merkezdeyken kendi aşkına âdeta hıyanet suretiyle irtikâb-ı denâet eden bir aşüfte için aşkın nüksünde evvelkiden ziyade deli divane olmak kâr-ı âkıl mıdır?

Hatta o bîçareye dostları nasihat vermeğe başladıkları zaman onlar dahi bu surette akıl verirler. Lâkin tesir eder mi? Heyhat! Nasihate ne hacet! O bîçare çılgın, aralıkta bir kere aklını başına topladıkça o dahi kendi hâline acır! Demincek dediğimiz gibi evvelleri bir haksız ve adî şüpheye bile tahammül edemediği hâlde şimdi o şüphenin haklı bir şüphe olmasından fazla hatta vukuu muhakkak bir vak'a olmasını da gördükten sonra, nasıl olup da tahammül edebildiğine kendisi de şaşar. Lâkin nüks-i aşk ile zavallı bîçare gerçekten çılgınlık derecelerine varmış olduğundan, tamam aklı başına gelip de kendi hâline kendisi dahi acımağa başladığı esnada tesirât-ı aşkın yeni bir hücumu aklını fikrini yine berbat ederek mahbubesinin ismini yâdla «Ah filân» dedikçe ağzından ateşler çıkmağa başlar.

Hem de dikkat buyurulur muki nükste bu kadar şiddeti öyle Raziye ile Şefik'in numunesini cumba altında görmüş olduğumuz pak muaşakaları gibi bir muâşaka-i mukaddese de değil âdeta hissyat ve hevesât-ı şehvet-perestînin dimağı ihlâl edecek mertebelerde şiddetinden ibaret bulunan bir muaşakada tasvir ediyoruz. Ya bu nüks kuvvetinin Raziye ve Şefik gibi yürekleri pak ve nazif bir hisle meşhun olanlardaki derece-i şiddeti, ona nispetle daha başka bir surette olarak mülâhazaya şayan görülmez mi?

Maahaza şu cümle-yi muterizeye bakıp da hissiyat ve hevesât-ı şehiyyenin dimağı ihlâl edecek mertebelerdeki şiddetinden ibaret bulunan aşkı, asıl aşktan addetmiyoruz zannolunmasın. «Hasan Mellâh» serlevhasıyla yazdığımız diğer bir hikâyede, Paris'te güzerânını haber verdiğimiz bir meclis-i müşâfehede Michelet isminde bir zatın mâhiyyet-i aşka dair serdey-

lediği efkâr ve mülâhazatı gözümüz önünden ayırmamalıyız. On dört yaşında bir Raziye ile on yedi yaşında bir Şefik bulunur ve bunlar hakikaten ahlâk-ı melekiyye ile mütehallik olur da yekdiğeri hakkındaki hissiyyât-ı âşıkaneleri dahi melekiyet derecesinde pak bir hâlde başlar. Ama dikkat etmelidir ki yalnız «başlar» sonra Raziye'nin kendisi dahi itiraf eylediği veçhile işin üzerinden birkaç sene geçince artık o masûmiyyet-i melekâne sahibi olan Raziye kendi Şefik'ini şakağındaki gül ve göğsündeki kumru gibi sevmeyip ruhunun gıdası ve ömrünün refiki gibi telâkki etmeğe başlar.

Şöyle bir fikir tasvir edilir de «Aşk insana en evvel gözlerinden girer. Sonra kalbine iner. O zaman kalbin ismi gönül olur ve aşk dahi gönül meselesi suretini alır. Nihayet biraz daha sonra hükm-i aşk aslâb ve erhama kadar tesvî-i hudûd eyler. O hâlde hükm-i aşk dahi bir zevciyet sureti peyda eyler.» denilirse, acaba psikoloji yani mârifetü'r-ruh veyahut fizyoloji yani mârifetü'l-vücûd fenleri gibi hikmetin iki kürsüsü üzerine istinat eden akıl, meselenin hangi cihetine itiraz eyler?

Zannederiz bu tasvir edilen fikre itiraz takmak için tırnak iliştirecek cihetini bulmak biraz müşkülce olur. Zira bir hatve daha ileriye atılırsa denilir ki erham ve aslâba varıp da bir keyfiyyet-i zevciyyet suretini aldığı zaman dahi aşk, yine aşk olup hatta o keyfiyyet-i zevciyyenin semere-i celîle ve ber-güzîdesi olan evlât dahi mutlaka aşk ve muhabbet mahsulü oldukları için peder ve maderlerine mahbup ve maşuk olurlar. Tâbir-i dîgerle ibtidâ-yı emirde âdeta tayin mümkün olamayacak bir keyfiyet olmak üzere, âşık ve âşıkanın yalnız yekdiğerlerinin gözlerinden alıp gözlerine verdikleri istidâd-ı aşk, en nihayet o aşkın zahirde tecessüm ve teşahhus etmesi gibi bir surette olarak evlâtta teşekkül eder de onlar dahi ana ve babalarına aşk kanından mahlût birer maşuk olurlar.

Şu muhâkeme-i mebsûte eğer fikr-i kabûl ile telâkki olunursa görülür ki his ve heves-i şehvet-perestî sureti almış olan bir aşkı «aşk değildir» diye reddedebilmek kolay değildir. İnsanoğlunun aşk-ı beşerîsi bundan ibarettir. Bunun fevkinde bir aşk-ı ilâhî vardır ki o nokta-i celîle bizim bahsimizin de fevkindedir.

Ama öyle hain ve gaddar bir aşüftenin mülevves aşkıyla çıldırmayı erbâb-ı ukûl nazar-ı istikrâhla görürlermiş. Nime'l-matlûb! Biz dahi bunu nazar-ı istihsânla görsünler diye çalışmıyoruz. Hatta şu hikâyemizin müstenit olduğu esasların birisi dahi bu fikr-i dakiktir. Lâkin herkes kendi meleke-i akliyye ve kuvve-i fikriyyesinin müsaadesi derecesinde filozoftur. Haydi biz dahi kendi kuvve-i akliyye ve meleke-i fikriyyemiz derecesinde filozof olalım da biraz daha düşünelim: Acaba böyle bir hain ve gaddar aşüftenin aşkıyla çıldırmak, neden müstekreh olsun? «Mülevves» olduğu için değil mi? Öyleyse istikrah edilen şey «aşk» değil, belki o hain ve gaddarın «levs»-i âşüftegânesi istikrah olunuyor. Hatta gayrın hukukuna tecavüzden ibaret bulunan bir muâşaka-i heves-perveri, nazar-ı istikrâhla değil ondan daha fazla bir şenî olmak üzere nazar-ı la'netle görülüp pek büyük bir cinayet addolunuyor. Pek doğrudur. Ama bunun da mel-'anet ve cinayeti gayrın hukukuna taarruzdan ibaret olup, gerek bunda ve gerek evvelki aşk-ı mülevveste asıl «aşk» denilen cihet, yine hükm-i asliyyesiyle kalıyor. Su içmek mekruh veya mel'un bir şey midir? Hiç şüphe yok ki değildir. Fakat bir kadeh suyu her rast gelen ve ihtimal ki bir çoğunda dahi emrâz-ı fem bulunan adamlar ağzına alıp yine o kadeh içine koyarlarsa, bade o suyu ağzına almak mekruh ve müstekrehtir. Hele başkasının medâr-ı hayâtı olan âbı yalnız bigayr-ı hakkın (içmek değil) böyle müstekreh bir hâle koymak kerahatten büyük bir fazîhadır. Lâkin bu iki surette dahi merdut olan şey «su içmek» değildir. Ondaki kerahatle, taarruz kaziyeleridir. Zira «su içmek» sureti bu fazîhalardan biri olunca yine hükm-i asliyyesiyle bakidir. Bu hâlde eğer insân-ı kâmilsen tabiatın bize en güzel, en tatlı, en nazik hatta en mukaddes olan bir atiyyesini ne bir sûret-i müstekreheye ifrâg ve ne de bir cinâyet-i mel'ûneye tahvil etmeksizin, ondan insân-ı kâmil gibi istifadeye çalışalım. Böyle kaide-i tabîiyyesine muvafık olmadıktan sonra işte su içmek gibi alelıtlak bir şey bile mekruh ve memnu oluyor.

Muhakemenin derece-i ehemmiyyetini yükselte yükselte bu mertebelere vardırmakla sadetten çıkmış zannolunmasın. Sadet, zaten gözümüzün önünde duruyor. Varsın bu da bir sadet olsun. Beşeriyet dairesinde aşkın bir heves-i müştehiyânede şiddet-i fevkalâdeden ibaret olması yine bir aşk olduğunu kabulde ne

maddeten ne de manen hiçbir tehlike, hiçbir fenalık olmak şöyle dursun belki cemiyyet-i medeniyyenin bir cemiyyet-i mesûde ve mübareke olmak üzere yegâne râbıta-i kıvâmı da bu aşk olduğunu etraflıca bir muhakameyle bilmek dahi bir güzel «sadet» addolunamaz mı? Ama asıl sadede gelince: Hatırınızda olduğu veçhile aşkın bir his ve heves-i şehvet-perestîden ibaret olan suretine müracaatımız, maraz-ı aşkın nüksünde olan kuvvetten bir misal arz etmek içindi. O «nüks» bizim Şefik ve Raziye'de dahi görülmüştü. Maraz-ı aşk, bunlarda nüksettiği için dahi Şefik'in Paris'e gitmesi ve Raziye'nin kocaya varması, bunlar arasındaki maceranın hatimesi addolunmayıp belki mukaddemesi addolunmak lâzım gelmişti. Şimdi şu mukaddemeden hikâyemizin netice ve hatimesine doğru gideceksek de bu iki zat arasında geçen ahvale dair aldığımız malûmat kâfi olmayıp kendileriyle henüz etraflıca bir muarefe peyda edememiş bulunduğumuzdan, o muarefeyi peyda etmek için dahi hikâyenin bundan ilerisine değil bundan evveline doğru bir nazar-ı ric'î atfeylemek lâzım gelir.

Dördüncü Bap

Cumba önündeki müşafehede Şefik'in Raziye'ye isnat eylediği zadelikle, kendisine isnat eylediği pespayeliği şimdi şu dördüncü babı mütalâa ederken karilerimiz reddeylemiş olsalar pek ziyade isabet eylemiş olurlar. Şefik Tanzîmât-ı Hayriyye iptidalarına doğru İstanbul'da beyne'l-ulemâ Hacı Hafız Mehmet Singapurî diye şöhret bulmuş olan bir zatın sülbünden tevellüt eylemiştir ki bu zatın kendi memleketince şerif veya vazî bir adam olduğu malûm değilse de bizzat kendisi fezail ve mekârim-i ahlâk sahibi adam olmasıyla, ona oğul olmak Şefik için nefsine pespayelik isnadını asla icap eyleyemez. Şu kadar var ki bu zat erbâb-ı fakr ve ihtiyaçtan olup Raziye'nin pederi kuzât-ı askeriyyeden Mehmet Hulusi Efendinin hanesinde misafir olduğu ve Şefik dahi o hanede perveriş buluduğu için Raziye'yi bir velinimet ve kendisini dahi pederi nimetiyle perverde bir bende addeylemekte kendini haklı bulurdu.

Hacı Hafız Mehmet Singapurî'nin İstanbul'a gelmesi bir maksad-ı muayyen üzerine vuku bulmayıp mücerret bir seyahat, âdeta hükm-i tesâdüfle beraber olan gayr-i müstakar niyyâtın-

dan bir niyet olmak üzere İstanbul'a gelmiştir. Bu zat maskat-i re'sinin iktizasınca Urdu ve Farisî lisanlarını kendi lisân-ı mâderzâdı olarak öğrendiği gibi Arabîyi dahi tekmil nesheylemek derecesinde tahsil eylemiş ve Hintte bulunan ingilizlerin lisan ve maarifini de hemen tamamen kütübhâne-i hâfızasına yerleştirmiştir. Felâket ve musibet veyahut bahtiyarî ve saadet gibi emrâz-ı nefsâniyyeye taallûku olan asar ve vukuatta, ne kadar mekin ve metinse tahsîl-i ulûm ve bahs-i mücâdelede bilâkis ol kadar haris ve âteşîn olmakla her bahse baş vurduğu sırada Mecusî ve Yehûd ve Nasarânın hulâsaten hikmet-i dîniyyelerini de meydân-ı vuzûha çıkarıncaya kadar bahislerde bulunmuş velhâsıl kendi zatını bir nüsha-i mükemmele mertebesine vardırmıştır.

Kabiliyyet-i âlimâne ve hekimanesini derya ve hatta dünya kadar tesvi edip de dünya dahi nazarında bir darı tanesi kadar küçüldükten sonra çünkü kâinat-ı bînihâyeye kıyasen hakikaten darı tanesi kadar da kalmayacak olan şu «küre-i arz» dedikleri zerre-i gubâr üzerinde, derya ve dünya kadar vâsi olan bir fikr-i mütecessis ve faalin temaşa ve tetkikiyle mütehayyir olacağı nice tirilyonlar katrilyonlar ve kentrilyonlarca acayip ve garaib olduğundan, Hacı Hafız Mehmet Singapurî dahi temaşa ve tahkik-i ahvâl-i âlemi merak eyleyerek Hint'ten kalkıp Çin'e ve oradan Moğolistan tarikiyle Asyâ-yı Vustâ'ya gelip bade İran'da bir müddetçik meks ve ârâm eylemiş ve Tahran kafilesiyle Hacc-ı Şerîf'e azimetle Mısır'a gelip onran Traplus ve Tunus ve Cezayir ve Fas diye mağrib-i zemîne uzanıp Tunca'da rast getirdiği ve daha Hindistan'ın Bombay şehrindeyken pek büyük bir münasebet peyda eylediği bir İngiliz sefinesiyle Londra'ya kadar gitmiştir.

Hacı Hafız Singapurî'nin Avrupa seyahati burada sûret-i mahsûsada kayda şayan bir seyahattir. Zira Avrupa seyahatlerinin icrası için her türlü suretler vârid-i hâtır olursa da şark seyahatleri gibi keşkül-be-dest-i kanâat olarak koca Avrupa'yı seyahat sureti, zannederiz ki tasavvurdan dahi uzak kalır. Vakıa Hacı Hafız Mehmet Singapurî «Bereketallah» diye keşkül-ber-iftikar olmak Avrupaca mümkün olmadığını bilmişti. Ancak Londra'da birden başlayarak gittikçe çoğalttığı ve bir gemi kaptanından başlayarak mertebelerini dahi yükselttikçe

yükselttiği dostlarının hamiyetle Avrupa'nın her tarafında bulunan Cizvit vesair turuk-ı Nasrâniyye cemiyetlerine ve farmason localarına gayet muteber tavsiyenameler almış ve bunların her birinde mumaileyh eâzım-ı ulemâ-yı İslâmdan olmak ve şarkta seyyahlar vesair kâffe-i ebnâ-yı sebîl hakkında mebzul bulunan ikrâm-ı misâfirperverîyi Avrupa'da dahi göreceğini ümitle ol diyarlara gelmiş bulunmak suretiyle ve etrafıyla tavsiye edilmiş olduğundan Portugal memleketinin ilk limanı olan Lizbon'dan bed' ile İspanya ve İtalya ve Fransa ve Almanya ve Avusturya memalikini nev-ummâ Anadolu ve Suriye ve Arabistan ve İran'da seyahat eder gibi hep misafirlik suretiyle gezmiş ve nihayet Tuna tarikiyle merkez-i hilâfet-i İslâm olan İstanbul'a inmiştir.

İşte Şefik'in pederinin İstanbul'a vürudu böyle bir münasebet üzerine vuku bulmuştu. O zaman Hacı Hafız Singapurî kırk beşini bitirip ellisine doğru yol almış bir adam olup tesadüfen Raziye'nin pederi Mehmet Hulusi Efendi Hazretlerinin konağına misafir oldukta, bu kadar sâhib-i fazîlet, hoşsohbet bir zatın sevilmemesi kabil olamayacağı münasebetiyle, Mehmet Hulusi Efendi kendisini âdeta alâka edercesine sevmiş ve birkaç güne mahsus olması lâzım gelen misafirliği birkaç haftaya, birkaç aya kadar uzatarak nihayet birkaç seneye kadar da temdit için Mehmet Singapurî'yi kendi konağında terbiye görmüş bir cariyeyle tezviç dahi eylemiştir. Singapurî'nin İstanbul'da kazandığı şöhret kendisine «hazîne-i muşahhasa-i maârif» ve «ayaklı kütüphane» dedirtmek derecelerinde olup fakat Kazasker Mehmet Hulusi Efendinin hanesinde sûret-i izdivâcı, hakîm-i mûmâileyhin garâib-i ahvâl-i husûsiyyesinden bir garibe olmakla burada ona dair bazı mertebe izahat vermeğe lüzum görmekteyiz:

Hacı Hafız Mehmet Singapurî'nin fezâil-i ilm ve hikmetine dair verdiğimiz haberler üzerine, kendisini yüzü gülmez şakaya gelmez bir adam olmak üzere tasavvur eyledinizse hata ettiniz. Öyle sahte vakarlıklar gerçekten âlim ve cidden hakim olanlar için değil belki ilim ve hikmetin yalnız ismini bahusus bigayr-ı hakkın bir zabt-ı fuzûlî ile gaspetmiş olanlar için umumîdir. Singapurî ise âlim ve hakim olduğu kadar da şuh ve şetaretli bir adam olup yerine göre koca bir meclis ahbabı yalnız

kendi ağzına baktırırdı. Hele Farisî kırığı ve Arabî mahlûtu olan Türkçesini ikmal edip de lisân-ı Osmânînin en ince şivelerine de vâkıf olduktan sonra bir lâfızdan bin lâtif manalar îhamlar çıkarıp her tarafı rûh-ı sühânla neşelendirirdi. İşte bu mükemmel adamın bir noksanı varsa evet henüz mücerretlik âleminden çıkmamış ve âlem-i teehhülü seyahat etmemiş olmasından ibaret bulunup, aralıkta bir bu da zihnine geldikçe hayali Mehmet Hulusi Efendinin konağında kendi hizmet-i husûsîsine takayyüd için efendisinden emir almış olan «Safiye» isminde otuz beşini mütecaviz bir cariye üzerinde karar kılardı. Pekçok zaman kadar bu hayal, hakikaten bir hayâl-i âdîden ibaret kaldı. Zira cariyeyi muttasıl görmeyip çamaşır vesair hizmeti için lüzumu görüldükçe kapı önüne ve perde arkasına kadar gelen Safiye'ye emirlerini verir cevaplarını alırdı. Nihayet bir akşam Safiye'ye ibrâz-ı muhabbet eyledi. Ama ne yolda? Ne kadar açık kalple?

Dedi ki: –Safiye! Sen ömründe kocaya varmadın değil mi?

Safiye –Evet efendim. Varmadım.

Singapurî –Tıpkı benim teehhül etmediğim gibi! Fakat bundan sonra dahi hiç teehhül etmeyecek misin? Ne utanıyorsun ya? Acayip! Teehhül lâkırdısından insan utanır mıymış? Bilâkis memnun olmalıdır. Ha! Cariye olduğun için ümidin yok. Seni kaç kuruşa almışlardır. Olsa olsa elli mahmudiye! Ee, ben o parayı senin efendine borçlu olsam sen benim cariyem... Cariyem değil a zevcem olur muydun? «Borçlu olsam» dediğime taaccüp etme! Çünkü bende elli mahmudiye değil elli para bile yoktur. Yine sükût ettin ya? Galiba benim gibi züğürt bir kocayı kabul etmiyorsun öyle mi? Zararı yok a dostum! Züğürtler dahi zengin olabilirler.

Safiye –Hayır efendim! Estağfurullah! Zati ben azatlıyım!

Singapurî –Deme Allah'ı seversen! O hâlde efendine borçlu da olmayacağım. Yalnız sen benden kaç kuruş mehr-i muaccel ve müeccel istersen onu sana borçlu olacağım. Ama sen beni sevmiş istemiş olsan bunları da istemezdin. Belki... Ha? Söyle söyle lâkırdını kesmeyim.

Safiye –Ben öyle mehir filân bilmem istemem ama...

Singapurî –Beni istersin değil mi?

Safiye –Sizin gibi âlim ve kâmil bir adamı kim istemez. Fakat efendimize söylemeli de...

İş Mehmet Hulusi Efendiye sorulmaktan ibaret kalınca artık bitmiş demek olacağına şüphe mi edilir? Çünkü iktizâ-yı şer'î ve aklî ne ise hâsıl olmuştu. Bittesadüf o gece cuma gecesi olmak hasebiyle o âdeti de yerine getirmek için hâsılı kapının önünde ve iki perde arasında bulunan Safiye odanın içinde beytü'z-zifâfa alınıp oradan iade olunmadı ve ertesi sabah Mehmet Hulusi Efendiye keyfiyyet-i zifâf haber verilince, Singapurî hakkında âdeta bir aşk derecesine varan muhabbet-i fevkalâdesi hasebiyle şu alışa verişe memnun olup içtimalarını tebrik ve keyfiyyet-i izdivâcı konak içinde ilân eyledi.

Safiye dediğimiz Çerkez, fevkalâde hüsne malik bir şey değil idiyse de o kadar hüsn-i hulk, o derece safvet-i kalb ashabındandı ki Singapurî «Âlemde ben de bir saadet gördümse Safiye'ye refik olmaktan ibarettir» sözünü makam-ı şükrânda olarak her zaman yâd eylerdi. Hatta «Tahsîl-i ulûmdan maksad-ı aslî, tezyîn-i zât ederek tabîat-ı insâniyyeyi tabîat-ı behîmiyyeden temyiz etmekse Safiye hepimizden ileridedir. Onun mekârim-i ahlâkına nispetle yirmi sene tahsil üzerine hâsıl eylediğimiz terbiye hiçtir.» sözleriyle dahi zevcesini tebcil eylerdi. İşte Şefik'in validesi dahi bu kadın olup vuku-ı izdivâcdan tamam on mah sonra Şefik yine Mehmet Hulusi Efendinin konağında tevellüt eylemiştir.

Şefik hakkında şu malûmât-ı mukaddemede ileriye gittikçe çocuğun Raziye'yi velinimet ve kendisini nimet-dîde bir bende addeylemesini haklı mı buluyorsunuz? Öyleyse siz dahi Şefik kadar hüsn-i ahlâk gösteriyorsunuz. Lâkin bir de Raziye'ye sorunuz. Raziye bilâkis kendisini Şefik'e nakdîne-i sevdâ ile alınıp satılmış bir cariye etmek his ve hevesindedir. Şefik ile Raziye arasındaki nispet burada tekrar derhatır edilmişken şunu da ihtar edelim ki Raziye münasebet düşürdükçe Şefik'e ikisinin de babaları arasındaki muhabbet-i tâmmeyi ihtar ederek, «Bizim için birbirimizi sevmek babalarımızdan ırsen intikal etmiş bir nimettir.» derdi. Vakıa hakikat-i hikmete mutabık bir söz değildir. Ancak sevdiğine sevdiğini ispat için söz arayıp bu taharride zihin yoran bir kızı, sevdiğine bir kat daha sevdirecek bir söz değil midir? Vücutça nahif, tence esmer

bir Hintliden tevellüt eden Şefik eğer validesi gayet kaviyyü'l-bünye, sahîhü'l-vücûd, tâmü'l-a'zâ ve gerçekten beyaz bir kadın olmasaydı da çocuk yalnız pederinin oğlu olsaydı cılız bir şey olacağı derkârdı. Ancak ikisinin dahi hasâil-i tabîiyye ve ruhaniyesine iştiraki, Şefik'in gerçekten mükemmeliyetini mucip olmuştur. Bu hakikat şimdilerde Almanya hükemasının himmetiyle meydân-ı vuzûha çıkıyor. İkisi de nahîfü'l-bünye olan valide ve pederden doğan çocukların zayıf olacağı derkâr olup hâlbuki ikisi de kaviyyü'l-bünye olan ebeveynin çocukları da belki daha zayıf oluyor. Biri kavi diğeri nahif olan peder ve mader en kuvvetli ve en mükemmel vücutlar hâsıl edip hele yirmi beş yaşından aşağı olan kadınların doğurduğu ve bilhassa sekiz on sene çocuk yapmayan bir kadın eğer kırk yaşındayken son mahsulü olan çocuğu tevellüt ederse dünyada en sağlam en mükemmel vücudun ondan ibaret olduğu tahakkuk ediyor.

İşte Şefik şu kavâid-i tabîiyyenin en mükemmel mahsulü olup ancak hutût-ı vechinin tenasübü, kendisine «güzel» dedirtecek bir derecede değildi. Yüzüne dikkatli bakıldığı zaman üzüm gibi siyah bir çift göz ve bu gözlere mütenasip olmayacak kadar kalın ve kaba bir çift dudak arasında her ikisine de nispet kabul etmeyecek dercede küçük ve yuvarlak bir burundan müteşşekkil çehrenin aynıyla Hacı Hafız Singapurî olduğunu tanımak pek kolaydı. Yalnız vücûd-ı mâderden inzimam eden irilik ve kemiklilik bir Hintli vücudunun mikyasını büyültmüştü.

Ahlâk cihetini hiç sormayınız! Vakıa dilimizin döndüğü kadar tarif edeceksek de tabiatta bu kadar mekârim-i ahlâka malik bir insan yavrusu bulunabileceğine inanacağınızı pek de memul etmeyiz.

Maahaza yazmakta olduğumuz evsafı bütün bütün hayalhaneden yazmadığımıza yakîniniz olsa verdiğimiz malûmata emniyet edebilirdiniz. Bir muharrir aynıyla bir ressam olup tabiatta mevcut olmayan şeyi asla resmedemez. Elbette karşısında bir model bulunup onu kopya yani istinsah eder. Binaenaleyh yalnız hikâyemizdeki mevkii hayalî olan Şefikimizin tab'an vücudunu temin ederek deriz ki henüz iki buçuk üç yaşındayken Şefik'te görülen ahlâk-ı melekâneyi biraz dikkatlice imtihan edip temyize muktedir olanları hayrette bırakırdı. Hacı Hafız Mehmet Singapurî ile zevcesi Safiye hakkında şu bapta her ne

malûmat vermişsek Şefik bunların ikisine de vâris olduğunu gösterirdi. Üç yaşında bir çocukta ulüvv-i cenab denilen şeyin eseri görülmek ihtimalden midir? Bu ihtimal işte Şefik'te görülürdü. Mevye nevinden bir şey veya oyuncak itasıyla bu çocuğu bir minnet altına almak mümkün olmayıp böyle bir hediyeden dolayı şayet cüz'îce bir minnet görecek olsa elini bile sürmezdi. Yemeğe içmeğe telebbüse müteallik havâyic-i zarûriyyesini talep edeceği esnada ağlamak, zırlamak Şefik'ten uzak olup onların tesviyesini âdeta emreder ve bununla beraber şu ibtida-yı hâlinde kibir ve gurur eserleri de göstermeyip kendisine ne verilse yer ne verilse giyerdi. Bu yaştaki çocuklar arasında rekabet ve muhasede aglebiyet ve hatta umumiyetle müşahade olunduğu hâlde Şefik bu rezileden bütün bütün ârî ve berî olup konudan komşudan Mehmet Hulusi Efendinin konağına gelen çocuklara daima lütufla muamelede bulunurdu ki bu lütf-ı muamelesine dikkat edip de hayrette kalmamak mümkün olamazdı. Meyvesinden bir kısmını, muahharen meyvesiz göreceği çocuklara vermek için ve her ne sebebe mebni ağlayan çocuğu tesliye için yanından ayrılmayıp mini mini aklının erdiği kadar bin sözlerle onun sikeşte hatırını tamir eylemek sureti, üç yaşındaki bir çocuk için tasavvura sığar bir hâl midir?

İşte Şefik henüz üç yaşındayken Raziye dahi rahm-i mâderden mehd-i şuhûda nazil olmuştur. Raziye'nin bir ismi dahi Zühre olup Raziye ismiyle beraber takılmıştır. Bu iki ismin vech-i tesmiyyesi mezbure hakkında muhtaç olduğumuz izahatın bir büyük kısmını ikmal edeceği cihetle birkaç satırlık tafsilâtı da hasretmeyi istiksar etmeyelim:

Mehmet Hulusi Efendinin biri erkek ve diğeri kız olan iki evlâdı çoktan vefat edip sekiz on seneden beri evlât yüzüne hasret olduğu hâlde dünyaya bir kızı gelince, artık mennuniyeti derece-i nihâyeye vararak isim tesmiyesini de Singapurî'ye havale eylemişti. Vilâdetinin üçüncü günü kundağı Singapurî'nin kucağına verdikleri zaman yüzündeki duvağı kaldırıp da nevzadın çehresine dikkatlice bakınca, sanki fevka't-tabîiyye bir şey görmüş gibi Singapurî yerinden fırlamağa davrandı. «Sübhanallah!» diye beyân-ı hayretle tekbir getirmesini görenler, herifi çıldırmış zannederlerdi. «Nedir?» «Ne oldu?» gibi sualler ol hakimi hayretten menedemeyip kundağı daha ziyade

karıştırarak çocuğun çenesini, gerdanını, ensesini ta omuzlarına göğsüne doğru azasını kemâl-i ehemmiyyetle muayene ederdi.

Üç günlük çocuktan ne anlaşılır? Vakıa bizim gibi dakayık-ı esrâr-ı tabîatı görmemek için bir çift göz taşıyanlar hiçbir şey anlayamazlarsa da Singapurî kızcağızı temaşa eyledikçe, hayretini arttırıp dudakları arasından dahi bir şeyler mırıldanırdı. Nihayet Mehmet Hulusi Efendinin ibramı üzerine «Bu insan değil bu mutlaka melektir. Cihanda bu kadar güzel bir mahlûk görülmüş değil tasavvur bile olunamamıştır.» dediyse de Mehmet Hulusi Efendi bu senayı âdeta müdâhene-i riyâkârâneye hamlederek ehemmiyet bile vermemiştir. Vakıa çocuğuna ne kadar dikkatli bakılmış olsa böyle fevka't-tabîiyye bir hüsün isnadı şöyle dursun belki çirkinlik bile isnat edeceği gelirdi. Kafasına nispetle gerdanı pek ince ve bahusus lüzumundan ziyade uzun ve gerdana nispetle omuzları pek açık ve hele omuz kemikleri pek iri olduğundan o ince uzun gerdan kafasını çekmeyerek göğsüne doğru düştükçe omuz kemiklerinin irtifaı tepesini aşardı. Yüz, gayet kuru olduğundan yüz yüze bakıldığı zaman yanakları görülemeyip yalnız bir iri burunla, burundan daha büyük gözleri ve bunlara nispetle hiç yok denilecek kadar küçük ağzı ve bir sivri kemikten ibaret çenesi görülürdü ki yanaksız bir yüzde şu azanın içtimaı insanı âdeta korkuturdu. Yanağını görmek lâzım gelirse çocuğa yan taraftan bakmak icap edip o hâlde dahi ensesinden burnu hizasına kadar yalnız bir yanaktan ibaret olduğu görülürdü ki en çirkin bir vaz'ı dahi bu vaz' idi.

Lâkin Singapurî için şu acayip mahlûkta gördüğü hüsün üzerine hayretten reha mümkün olamayıp Mehmet Hulusi Efendinin artık canı sıkılarak «Canım güzel çirkin her neyse bir isim tak da ben razıyım... Ha işte ismi Raziye olsun!» demesi üzerine Singapurî «Hayır bu ismiyle beraber doğmuştur. Bunun ismi Zühre'dir» dedi ve o zamanlar esâtîr-i Yunânî arasında hüsün ve cemal ilâhesinin ismi Zühre olduğu Mehmet Hulusi Efendi nezdinde malûm olmayıp, Zühre'den meram seb'a-i seyyâreden birisi olduğu zannıyla bu ismi hiç beğenmeyerek kendisi Raziye isminde sebat ve Singapurî dahi Zühre isminde inat eyledi. Şu hâlde Singapurî vefat edinceye kadar kızı hep Zühre tesmiye eylemişse de pederi Raziye tesmiye eylediğinden sair herkes dahi ona tâbiyetle kızın ismi Raziye kalmıştır.

Raziye, dest-i hilkatin en mükemmel mahlûku olduğuna dair Singapurî'nin verdiği haberi, ta kız üç yaşına gelinceye kadar hiçbir tasdik eden bulunmamıştır. Vakıa ondan sonra dahi bir zamana kadar Raziye'ye «güzel» demek âdeta hataydı. Zira kupkuru upuzun bir yüzün ön tarafına asılmış bir hürmetlice burunla iki tarafına talik olunmuş manda gözü gibi büyük bir çift göze «güzel» demek için haylice riyakâr olmak lâzım gelir. Şu kadar var ki simadan anlayanlar «Bu kız büyürse pek güzel olacak» diye ancak istikbali keşf hususunda Singapurî'ye biraz hak verirlerdi. Ancak bundan sonra her sene geçtikçe Singapurî'ye hak verenler çoğalmaya başlayıp hele Raziye altı yedi yaşına girdiği zaman kızda tecelli eden kemâl-i hüsne herkes hayrette kalırdı. Bir kere o hâlde bu kıza altı yedi yaşında demek hataydı. Sekiz dokuz belki de on yaşında demek lâzım olurdu. Zira o boy, on yaşındaki kızların boyu ve endamı on yaşındaki çocukların endamı olup bir çift iri kemikten ibaret görülen omuzlar doluşup geniş sadrını teşkil etmiş ve şu hâlde bir kusuru varsa o da şekl-i sînesini itmam edecek memelerin henüz teşekkül etmediğinden ibaret kalmıştı. Kaşlar, kirpikler, saçlar vakıa reng-i sahîhini henüz bulmamış oldukları cihetle siyah gözlerine nispetle açık sarı görülürdüyse de ondan evvel âdeta beyaz olduklarından şimdiki hâlde biraz belirmeye başlamaları dahi Raziye'nin çehresi için az ziynet addolunmazdı. Ya kirpiklerin yanaklar üzerine uzanmış görünmesini şimdiden meneden şey renklerinin açıklığı olduğunu fark ederek bir de bunların siyahlandıkları zaman peyda edecekleri hâl hesaptan hariç mi tutulmalıdır? Vücut biraz et bağlayıp da yanakları dahi doluştuğundan, evvelce bir sivri kemik görünen çene şimdi yumrulaştığı gibi evvelce büyük görünen burun dahi şimdi iki yanağının arasında pek mütenasip bir burun olduğunu herkese teslim ettirirdi. Hele ipince, upuzun görünen gerdanın ipinceliği bertaraf olduktan sonra yalnız bir sûret-i lâtîfede uzunluğu artık çirkin değil bilâkis pek güzel görünmeğe başlamıştır.

İşte şu hâllere nazaran artık herkes Raziye'nin hüsnüne hayrette kalırdıysa da Singapurî henüz kendi tahmininin tamamıyla meydana çıkmadığını görerek Zühre'nin (zira mumaileyh Raziye'ye hâlâ Zühre tesmiye eylediği gibi ömrünün nihayetine kadar dahi Zühre tesmiye edegittiğini tekrar ihtar

eyleriz) tamâmî-i cemâlini görmek için daha bir on sene beklemek lâzım olduğunu da etrafında bulunanlara söylüyordu. Bu hâlde Mehmet Hulusi Efendi, artık Singapurî'yi ret ve cerh etmeyip «Vakıa siz bu kızın güzel olacağını en evvel haber verdiğiniz zaman inanmadıksa da şimdi inandık. Binaenaleyh elbette on altı on yedi yaşına geldiği zaman daha güzel olacaktır» deyince, Singapurî bir tavr-ı mahsûs-ı galibiyyetle «Ben on altı on yedi yaşını yalnız avam için haber veririm. Eğer asıl bize sorarsanız Zühre'nin tamam güzelliği otuz yaşından sonra görülecektir. Zira bir kadın yirmi iki yaşına kadar daimi terakkide ve otuz yaşına kadar dahi tevlîd-i mevlûd yorgunluğunda olup tabiatında güzellik istidadı olan kadın ancak otuzundan sonra asıl hüsnünün tamamını ibraz etmeğe başlar» derdi. Mehmet Hulusi Efendi artık işin bu derecesini mübalâğaya hamlederdiyse de Singapurî Zühre'yi otuz yaşında olduğu hâlde görmeğe ömrü kifayet edemeyeceğinden dolayı pek büyük teessüf ederek o zamanki hâlini şimdiden gözü önüne getirdikçe sanki istikbale aşık olmuşçasına bir hayretle gaşyolur giderdi.

Herkes, güzel tanırım iddiasında bulunur. Hiç tanımayanlar dahi hiç olmazsa «Gönül kimi severse güzel odur» diye kendi davasını yürütür. Ancak Hacı Hafız Mehmet Singapurî kadar ehl-i tedkik ve tahkik biraz nadirce bulunup onun keşfiyat ve efkârını kayıtsızlıkla ter geçmek lâyık olamaz.

Singapurî'nin muhakemesine göre Üstâd-ı A'zam hazretleri binâ-yı vücûdun kafesini kemiklerden teşkil edip eğer kemikler mütenasip olarak teşkil ve tertip olunmuşlarsa onların üzerine sıva makamına kaim olacak lahm ve şahm dahi elbette vücudu pek güzel teşkil eder. Bundan sonra iş binâ-yı vücûdu tezyin eyleyecek elvan ve nikata gelir. Bir kere Hazret-i Üstad-ı A'zam daha kafesini güzel kurup sıvasını güzel tertip eylediği binâ-yı vücûdun elvan ve nikat-ı hâriciyyesini nakıs yapmayacağı, her şeyde görülen eser-i mükemmeliyyetinden anlaşılır. Bundan sonra göz gibi burun gibi ağız ve dudak gibi çene ve gerdan gibi birkaç noktanın cesamet ve mevkileri tenâsüb-i vücûdla mütenasip olup ressam gözüyle bakan bir adamın itirazına mahal bırakmazsa zayıflıktan, çocukluktan vesaireden dolayı görülen noksan bir nakîsa-i muvakkate olup elbette onun bir mükemmeliyet zamanı dahi gelecektir. Singapurî o mükemmeliyet zama-

nını otuz yaşında olmak üzere tayin eylemişti. Hakîm-i mumaileyhin tahkikine göre kemâlât-ı tabîiyyeyi enzâr-ı şâirâneyle değil fikr-i hakîmâneyle aramak lâzım gelip şairler meth ve sena için bir goncayı veya bir nevnihali bulurlarsa da hakim olanlar mükemmeliyeti bunlarda bulmazlar. Vakıa bir gülün henüz tumsuk ve goncalık ve nev-şükûftelik hâli dahi lâtif olduğunu inkâra mecal yoksa da her şeydeki merâtib-i terakki o şeyin ileride vasıl olacağı mertebe-i mükemmeliyyetin meratibi olup bu hâlde mertebe-i mükemmeliyyetine vasıl olacak şey merâtib-i mezkûreden her birini geçtikçe nokta-i mükemmeliyyete takarrüp etmiş olur. Kemal noktası ol noktadır ki onu mükeakip zeval menazili bulunur. Binaenaleyh goncalık ve nev-şükûftelik hâline şairlerin hayran kaldığı gülün mertebe-i kemâli, artık onu hükm-i zevâlin istikbale hazırlandığı zaman olmak Singapurî'nin cümle-i tahkikatındandır. İşte onun için hakîm-i mumâileyh, Zühre (yani Raziye) gibi bir vücudun tamam mertebe-i mükemmeliyyeti otuz yaşında olacağını hükmeylemiştir ki şu muhakeme ve hükümde kendisine iştirak edip etmemekte erbâb-ı mütalâa muhtarsalar da meselenin vukuata tatbiki dahi âdeta her zaman Singapurî'nin iltizam eylediği ciheti tasdik ve tasvip eylediği, aglebiyetle görülen hakikattandır.

Şu iki çocuk hakkındaki izahatımız biraz tatvili mucip olduysa da karilerimizin «şöyle güzel böyle lâtif» gibi yalnız sözden ibaret olan tavsiflerle iktifa edemeyerek en adî bahsi bile fikr-i hikmetle telâkki eylediklerini terakkiyyât-ı asriyyenin icabıyla hükmeylediğimizden, tafsîlât-ı mezkûreyi mûcib-i tasdî addedemeyiz.

Şefik ile Raziye'nin tahsil ve terbiyelerine gelince işte hemen hiçbir gûne tafsile ihtiyaç göstermeyecek bahis budur. Zira Singapurî «Mademki iki yaşında bir çocuk koca bir lisan öğreniyor. Dört yaşındaki çocuk her şeyi öğrenebilir. Bilfarz ehemmiyetini takdir edemeyecek olsa da zararı yoktur. Zira lisanı dahi ehemmiyetini takdir edemeyerek öğrenip sonra takdir eylediği gibi mebâhis-i sâirenin de öyle sonradan ehemmiyetini takdir edebilir» davasında bulunduğundan, ve gündüz akşama ve gece nısf-ı leyle kadar bu iki çocukla iştigalden başka hemen hiçbir meşguliyeti bulunmadığından, artık zekâları dahi derece-i matlûbenin fevkinde bulunan bu gençlere öğretmedik ilim

ve belletmedik bahis bırakmamak mertebesinde sa'y ve himmet, bunları gerçekten mükemmel bir terbiye ve tahsil dairesinde büyütmüştür.

Beşinci Bap

Hüsn-i âşıkanenin, bu çocuklarda sair ebna-yı Âdem benât-ı Havvâ'dan daha evvel inbisata gelmeğe başladığını haber verirsek evâil-i hâllerine dair vermiş olduğumuz malûmat üzerine bu habere istigrap olunur mu? Zaten Şefik'in tıynetinde herkese nazar-ı muhabbetle bakıp ona göre muamele etmek cibilleti olduğunu evvelce haber vermiştik. Hâlbuki Raziye, o herkes diye tamimen zikreylediğimiz bir şâzz bir istisnaydı. Kız daha kundaktayken üç yaşındaki Şefik ona bir hususîyet peyda ederek yanından ayrılamadığı gibi yeni ayak sürümeye başlayan Raziye'nin her zaman elinden tutan dört buçuk yaşındaki Şefik ve üç beş kelimeyi bir araya getirip söyleyebilmek iktidarını alan Raziye ile lâ-yenkatı' mükâlemeler eden beş buçuk yaşındaki Şefik ve üç yaşındaki Raziye'yi bahçede gezdiren altı yaşındaki Şefik hâsılı beş altı yaşındaki Raziye ile derste şirket, taamda refakat her şeyde ittihat eyleyen hep sekiz dokuz yaşındaki Şefik'ti. Binaenaleyh sekiz dokuz yaşına gelip de artık emrâz-ı nefsâniyye kendi kuvvetini göstermeğe başladığı zaman, Raziye'nin bahçede gül fidanları arasında on iki on üç yaşındaki Şefik ile kol kola gezindiğini görseydiniz, bunlara hiçbir vakitte yekdiğerinin kardeşi, kızkardeşi diyemeyip yekdiğerinin üzerlerine titremelerinden kendilerine birbirinin canı cananı demeye mecbur olurdunuz.

Şu kadar var ki bunlar henüz kendilerinde olan hâlin nasıl bir hâl olduğunu kendi nazarlarında dahi tayin edememişlerdi. İşte ilk defa olmak üzere bu hâli tayin eder gibi bir mülâkat ve müşafeheleri, Raziye'nin on bir ve Şefik'in dahi on dört yaşında bulundukları bir zamanda bervech-i âtî vukua geldi:

O esnada şiddetlice bir soğuk almaktan ibaret olan mizaçsızlık Raziye'yi yatakta tevkife mecbur eylediğinden Şefik dahi kızın başı ucundan ayrılmayarak hizmetinde devam eylerdi.

Akşam olup da herkes taama gideceği zaman Mehmet Hulusi Efendi Şefik'i dahi taama davet için bir Arap cariye izam eyledikte, Şefik bu davete icabeti pek tabiî görerek cariyeye, «Sen hastanın yanından ayrılma, ben şimdi taam eder gelirim» diye sofraya gitmişti.

Ba'de't-taam avdet eyledikte o gün yüz defa tekrar eylemiş olduğu «Nasılsın Raziyeciğim! İnşallah biraz daha iyisin ya?» sualini tekrar icra eyledikte, Raziye hiçbir cevap vermeyerek hatta Şefik'e arkasını dahi dönmesin mi? Şefik bunun ne demek olduğunu anlamayarak şu hâli hastalığın artmasına haml ile aklı başından gitmiş ve «Aman Raiye'ciğim! Ne oldun? Dur bakayım ateşin artmış mı?» diye elini alnına götürmek istedikte kız güzel eliyle buna dahi mümanaat hareketi gösterince, Şefik bütün bütün şaşırarak «Babana haber vereyim mi? Zira yemeğe giderken seni böyle bırkmamıştım» diye hemen içeriki odaya koşmağa davranmıştı. Kız, «Gel buraya dirayetsiz çocuk! Gidip ortalığı telâşa verme! Bir şeyim yok» diye meneylediyse de Şefik hâlâ dargınlığı anlayamayarak kemâl-i helecân ve heyecanla yüzüne bakınca kıza zarurî bir tebessüm gelip «Sen dargınlık ne olduğunu da anlamıyorsun Şefikim! Ben sana dargınım» diye bîçareyi açıktan açığa irşada mecbur oldu.

Şefik –Ben sana ne yaptım? Şimdiye kadar bana hiç darılmadığın hâlde bu ilk dargınlığı ben nasıl anlayım?

Raziye –Hâlâ anlayamadın mı? Sofraya niçin gittin?

Şefik –Çağırdılar da onun için, zaten yemek vakti değil mi ya?

Raziye –Aferin Şefik! Ben yemek vaktini dört gözle bekliyordum. Ama taam için değil. Belki babalarımız ve dadılarımız sofra ile meşgul oldukları zaman biz bütün bütün tenha kalmış oluruz da seninle daha serbestçe görüşürüz diye. Birkaç gündür yalnızca göreşemedik.

Kız «Serbestçe görüşürdük!» dediği zaman kollarını dahi öyle bir vaz'da açmıştı ki Şefik için kendisini bu iki güzel kol arasında farzetmemek artık muhal olup, «Eyvah! Raziyeciğim kaybettiğim şeyin ne büyük olduğunu şimdi anladım» diye güya cebr-i noksan için hemen kendisini kızın koynuna atmağa hazırlanmıştıysa da hiçbir vakitte Raziye'yi nazarıdikkatten uzak

tutmadıkları hâlde hasta bulunduğu zaman bir kat daha ihtimam gösterecekleri derkâr bulunan cariyelerin ayak patırtıları hissolunmakla, ikisi dahi kendilerini topladılar. İçeriye giren cariyeler, bunların o anda mahcup olan çehrelerine dikkat eylemiş olsalardı bu mahcubiyetin hicâb-ı âşıkaneden başka hiçbir şeye benzemediğini anlarlardı. Lâkin o zamana kadar çocuklar hakkında bu yolda bir nazarıdikkat davet eyleyecek hâl görülmediğinden, öyle bir dikkat eden dahi bulunmadı.

Tesiri azdan az hissolunmağa başlayan ahvâl-i aşkın bu çocuklar üzerindeki hükmüne dikkat etmelidir ki Raziye ilk defasında fevt eylediği fırsatı bir daha ele getirmek için ertesi günü keyfini topladığı hâlde yatağından çıkmayıp kuşluk bade akşam taamları zamanını beklemiş ve ikisinde de Şefik taama gitmeyip aç kalmışsa da hizmette bulunan cariyelerden bir türlü meydan bulamayıp mahrum kalmışlar ve bu mahrumiyettense âdeta va'd-i visâl ifasında birçok mevâni-i haylûlet eden âşık ve âşıkaların teessürleri gibi müteessir olmuşlardır.

Bundan sonra bahçede kol kola gezinirlerken birbirinin kollarını kendi kolları arasında sıkmak ve biraz daha ortalığı müsait görürseler birer kollarını yekdiğerinin beline dolayıp kendi vücutlarına doğru çekerek sanki iki vücudu bir etmeğe çalışmak ve daha ziyade müsaade gördükte, boyu daha uzun olan Şefik'in burnu güya Raziye'nin başındaki çiçekleri koklamak için bittakarrüp, hâlbuki çiçekleri değil kızın saçlarını koklamak ve Raziye dahi aralıkta bir kendi dudaklarını Şefik'in kulak hizasından gerdanı üzerinde bulmak gibi hâllerin eksik olmayacağını karilerimize haber vermeğe lüzum kalır mı? Bunlar için en büyük teessüf edilen şey ikisinin bir odada yan yana yataklar içinde yatmamaları ve birbirine güzel güzel masallar söyleyerek uykuya varmamaları kaziyesiydi. Daha küçükken beraber yattıkları hâlde, muahharen yatakları ve odaları ayrılmış olmasına ve o zaman şu hâlden istifade edecek kadar kuvve-i temyîzin kendilerinde bulunmamasına pek büyük teessüf ederlerdi.

Şefik ile Raziye'nin birbirini bellerinden sararak iki vücudu tevhide çalışmalarına bakıp da daha o esnada iken muvâsala-i cismâniyye heveslerine vardıklarını hükmetmemelidir. Bunlar o esnada değil hiçbir vakitte hevesin bu derecesine va-

ramamışlardır. Onu taakkul edemeyeceklerine kadar iddiada bulunamayız. Fakat enzâr-ı ağyârdan hali bulunup da yekdiğerine yalnız «Şefikim» ve «Raziyeciğim» demeleri, o kadar manalı o kadar tatlı bir sözdü ki bundan ziyade harf-i vâhid teati etmeyecek olsalar dahi kendilerini mesut etmek için yalnız bu bir kelimecik kifayet eylerdi. İnsanın sevdiğini kendisine nispet ve mal etmesine mukabil, ondan dahi aynı mukabeleyi görmekten büyük mesudiyet mi olur? O hâlde «Şefikim» ve «Raziyeciğim» lâfızlarının ma'nâ-yı maklûbu «Ben senin Raziyenim!» ve «Ben senin Şefikinim» demek çıkar ki her biri dahi kendisini diğerine mal etmesi hakikaten bahtiyarlığın nihayeti addolunur. Bundan maada birbirinin beline kol sararak vücudunu vücuduna mukabil sıkması, yalnız birisinin değil ikisinin de en büyük hazz-ı vicdânîsini ikmal eylediğinden şu bir çift âşık ve âşıka huzûzât-ı âşıkanenin yalnız bu derecesini kemâl-i bahtiyârî olmak üzere kâfi görürler ve hatta bu saadete her istedikleri zaman ferih ve fahur nail olamadıklarına müteessif kaldıklarından bir fırsat bulup ol suretle muvasala ederlerse, o günkü günü sair günlerden, aylardan, senelerden daha mesut bulurlardı.

Aradan zaman geçip de Şefik, Mehmet Hulusi Efendi konağında kendi mevkii ile Raziye'nin mevkiini mukabele ve mukayese etmek için biraz daha fikrini topladıkça, bîçare çocukta me'yûsât-ı âşıkane dahi te'sîrât-ı fâciasını göstermeğe başladı. Başından bir defacık olsun aşk hâli geçmiş olanlar, aşktaki meyusiyetin de sair meyusiyetlere kıyas kabul edemeyeceğini teslim ederler. Aşk bahtiyarlığı, nasıl cihanda hiçbir bahtiyarlığa benzemezse onun ye'si dahi aynıyla bu nispettedir. Vakıa Şefik bir gün olup da Raziye kendi zevcesi olacağına ihtimal vermek şöyle dursun, hemen aklına bile getirmezdi. Lâkin bir gün olup da Raziye'nin bir kocaya varacağı ihtimali hatırına hutûr eyledikçe, yüreğinden aktığı, ıstırabıyla hissolunan bir kaynar su, çocuğun âdeta gözünden yaşlar getirirdi. Bu hâli Raziye'ye açmak kabil midir? Bazı kere böyle bir meyusiyet ıstırabıyla pek ziyade mustaripken, Raziye yanına gelip de kemâl-i telâşla hâlini hatırını sordukça ıztırâb-ı derûnunu ona açmamak için ihtiyâr-ı kizbe kadar nefsini tenzil eyler veya bir kimseden tekdir gördüğünden veyahut âher bir sebepten bahisle beyân-ı hâl eylerdi. Asıl ıstırabını kıza nasıl haber versin ki

şöyle bir adî şikayeti bile Raziye'yi ziyadesiyle mahzun ederek sevgili Şefik'i tekdir edene ez-can ü dil husumet peyda edip başka suretle dahi ahz-ı sâre muktedir olamadığı için güzel gözlerinden elmas taneleri gibi yaş dökerek Şefik'i tekdir edene gayet müessir beddualarla teskîn-i hiddete muktedir olurdu.

Bunların yalnız yekdiğerlerini sevmek suretiyle hâsıl olan bahtiyarlıklarının derecesini şununla muvazene etmeli ve bu muvazene üzerine hakikaten şaşmalıdır ki pek az müddetlerle Şefik'in validesi Safiye ve pederi Hacı Hafız Mehmet Singapurî ve biraz sonra Raziye'nin dahi validesi vefat eylediği ve bittabi çocuklar şu musibetler üzerine ziyadesiyle mustarip olup ağladıkları hâlde, yekdiğeri hakkındaki muhabbet-i fevkalâde bu felâketler üzerine dahi kendilerini teselli ederek Şefik, «Ne yapalım Raziyeciğim! Kimseye anası babası baki kalmamıştır. Zaten dünyanın bekası yoktur. Allah sana ömürler versin! Bu dünyada yalnız sen sağ ol da isterse bütün ebnâ-yı insan helâk olsunlar!» diyor ve Raziye dahi Şefik'e «Ah Şefikim! Anacığıma pekçok acırım ama beni anamdan ziyade sever bir Şefikim olduğunu hatırıma getiriyorum da onunla gönlüme teselli veriyorum» yollu hasbıhâl eylerlerdi.

Hayfa ki birkaç zaman sonra bîçare çocukların şu medâr-ı tesliyeti dahi elden gitmiştir. Zira Hacı Hafız Mehmet Singapurî vefatı esnasında, Mehmet Hulusi Efendiye Şefik'in behemehâl bir tabip olarak yetiştirilmesi ve mutlaka Avrupa'da ikmâl-i tahsîl ettirilmesini ve metrukâtının bu yolda sarfını vasiyet eylemiş ve metrukâtı eğerçi iki yüz mahmudiye ancak hâsıl edebilmişse de Mehmet Hulusi Efendi, Singapurî gibi bir dostunun oğlundan dahi para esirgemeyeceğini vicdanı önüne getirip şu kadar ki çocuğu Avrupa'ya bütün bütün acemi olarak göndermemek için Beyoğlu'nda o zamanın en meşhur etibbasından Mösyö *** nezdine şakirt vermiştir. Zaten Şefik'in on beş yaşını tecavüz etmesi dahi kendisinin artık harem dairesinden çıkmasını icap eylediğinden bu hâlde masrafı Mehmet Hulusi Efendi tarafından verilmek ve geceli gündüzlü doktorun hanesinde gerek Fransız lisanını ve gerek ulûm-ı tıbbiyyeyi tahsille meşgul olmak üzere Şefik Beyoğlu'na naklolunmuştur ki doğdukları günden beri birbirinden ayrılmamış olan Şefik'le

Raziye için şu mufarakat âdeta ölüm mufarakatı kadar tesir göstermiştir.

Badema Şefik konağa kâh haftada kâh on beş günde bir kere gelmeğe mecbur oldu. Bereket versin ki Mehmet Hulusi Efendi, Şefik ile Reziye arasındaki muhabbet-i melekâne ve masumaneye vâkıf olduğundan veyahut çocuğa emniyyet-i tâmmesi olup Raziye'ye kardeş nazarından başka bir nazarla bakmayacağından emin bulunduğundan, Şefik konağa geldikçe mabeyin dairesinde veyahut harem bahçesinde Raziye ile görüşmelerine müsaade vermiştir.

Hemen kayıt ve ihtar edelim ki artık on ikisini bitirip on üçüne doğru yol almağa başlamış ve fakat endâm-ı levendânesi on beş on altı yaşındaki gelinlik kızları bile cılız göstermekte bulunmuş olan Raziye, selâmlığa çıkmaktan menolunarak ev kadını olmak üzere haremde hapsedilmeğe başlamıştı.

Her birisi diğerini kendi canı, kendi vicdanı, kendi mevcûdiyyet-i maddiyye ve maneviyesi gibi seven bu iki çocuğun bu suretle haftada, on beş günde bir kerecik mülâkatı nasıl şâyân-ı ehemmiyyet birer vak'a olduğuna dikkat lâzım gelmez mi? Bunlar ibtidâ-yı telâkkilerinde teessürât-ı kalbiyyelerinin kabarıp galeyana gelmesiyle behemehâl ağlayıp o suretle teneffüs ve teşeffîye mecbur olduklarından ve fakat artık hissiyyât-ı kalbiyyelerinin ağyardan bilkülliye setrine ne derecelere kadar mecbur bulunduklarını dahi bildiklerinden, ikisi dahi ağlamak için birer bahane arar ve Şefik o bahaneyi bir Hristiyan doktorun hanesinde ne kadar zahmet çektiği kaziyesinde bulduğu gibi Raziye dahi bir hafta veya on beş gün zarfında dadılarından şikayetini mucip gördüğü muamelâtı sayarak «Valideciğim sağ olsa, ben bu muameleleri görmezdim» bahanesiyle ağlardı.

Gidi mini mini hilebazlar!... Öyle değil mi? iştiyak ve hasret-i âşıkaneyle hakikat tatlı tatlı ağladıkları hâlde, iltizam eyledikleri hileden dolayı kirpiklerinin güldüğünü dahi görmek bir ehl-i dikkat için işten bile değildir.

«Tatlı tatlı ağlamak» mı? Hiç ağlamanın tatlısı da olur muymuş?!

Ah ey sevgili kariim! Ömründe senin hiç tatlı tatlı ağladığın yok mudur? Aşk, vakıa bir derttir. Lâkin ne kadar tatlı dert-

tir ki onun ocağı da tatlıdır! O veçhile gözden akan yaşlar da tatlıdır. Bak bir âşık ne demiş:

Kan ağladığım sanki musibet mi görürsün?
Aşkın ile kan ağlamayan zevkini bilmez
Kurtarmasın beni Allah bu derd-i hevâdan
Derdinle dil dağlamayan zevkini bilmez

Hele Şefik ile Raziye böyle karşı karşıya ağlamaktan o kadar lezzet duyarlardı ki kızın yanındaki cariyelerin yarım saat olsun kendilerini yalnız bırakıp da sarmaş dolaş olarak hüngür hüngür, tatlı tatlı ağlamalarına müsaade etmemelerini dahi en büyük bir mahrumiyet, en acı bir felâket addederlerdi.

Aşk denilen şey fakiri ganî, bahîli sehî, zalimi halim, gaddarı kerim eylediği gibi ahmağı bile âkil korkağı bile cesur eylediği ve Şefik ile Raziye ise haddizatlarında zeki ve cesur bulunduğu hâlde böyle haftada, on beş günde bir kere o da cariyeler huzurunda vuku bulan mülâkatla bir türlü iktifa edemeyerek bunun çaresini bulup icabını da icraya zekâ ve cesaretleri kifayet eylemiştir. Bunun için iki tedbir buldular. Birisi her biri bir hafta ya on beş gün zarfında diğeri için ne düşünür ve ona neler söylemek isterse hemen bir kâğıda kayıt ve tahrir ederek mülâkat zamanında o varakaları teati etmek, ikincisiyse Şefik konağa geldiği gece ya kendisi Raziye'nin veyahut Raziye'nin onun yanına sırren gelerek mülâkat eylemek.

Bu iki tedbirin birincisi binnisbe pek kolaysa da ikincisinin güç ve tehlikeli olduğuna şüphe yoktur. Hâlbuki Raziye için birincisi ikincisinden daha güç oldu. Zira Şefik'in kendisine verdiği mufassal meşruh kâğıtları okumak için yer bulamayarak bahçede bir köşeye çekilecek bile olsa muhafazasına memur cariyeler arkasını bırakmadıkları cihetle, bîçare kızcağız aptesthane aralarında vakit geçirmeğe mecbur olur ve cevap yazmak içinse daha ziyade suubet çekerdi. İkinci suretin icrasına gelince, çünkü ikisinin dahi yattıkları odada başka adamlar dahi yattıklarından oralarda birleşmek imkânın haricinde idiyse de herkes uykuya vardıktan sonra ikisi de mabeyin kapısı yanına gelerek ve tamam kapı eşiği üzerine oturarak saatlerce müddet hasbıhâl edebilirler ve şayet bir taraftan bir ayak patırtısı işitilecek olursa her gûne vesileye, her gûne itizara müsaadesi ol-

duğu için her biri bir aptesthane aralığı kendilerine melce olacağını daima nazarıdikkatte tutarlardı. Bereket versin ki bir seneden ziyade böyle görüştükleri hâlde ne bir ayak patırtısı işitilmiş ve ne de ilticaya lüzum görülmüştür. Çünkü zahirde bunlar hâllerinden hiçbir kimseye renk vermediklerinden kendileri hakkında böyle bir dikkat-i leyliyyeye lüzum göstermemişlerdir.

Gerek yekdiğerine yazdıkları kâğıtlarda ve gerek mabeyin kapısı üzerindeki mülâkatlarda bunların birbirine neler yazıp neler söylediklerini tafsile hacet var mıdır? Birisi on üç on dört ve diğeri on altı on yedi yaşlarında olup ikisi de birbirini dünyada en pak en masumane muhabbetle seven iki zatın birbirine neler söyleyeceklerini, insanın kendi kendisine tasavvur etmesi en kestirme yoldur. Zaten bunların teati eyledikleri kelimâtı kayıt ve zapt etmek mümkün olamaz ki yalnız beher defa birbirine verdikleri varaklar iki üç tabaka dolusu şeylerdir. Bunları ayrıca cemetmek koca bir kitap teşkil eyler. Nihayet Beyoğlu'nda Fransız lisanını gereği gibi ele getirmiş ve fünûn-ı tıbbiyyenin dahi mukaddematını görmüş olan Şefik'in artık Avrupa'ya izamına sıra geldi ki işte burası vak'anın en ehemmiyetli kısmını teşkil eyledi.

Yedinci Bap

Şefik'in Avrupa'ya azimeti vak'anın en mühim kısmını teşkil eylediğini haber verdik. Bu ehemmiyet, cihet cihet tesiratını göstermiş bir ehemmiyettir. Sevdiğinin Avrupa'ya azimeti tahakkuk etmesi, artık Raziye'nin gözlerine uykuyu haram eylediği gibi sevdiğinin İstanbul'da ve kendisinden uzakta kalacağının tahakkuk etmesi artık Şefik'in dahi gözlerine uykuyu haram eyledi. İhtimal akıllara gelir ki bari azimet gününe kadar olsun bunlar doya doya görüşmeğe koyulurlar. Vakıa bir dereceye kadar buna koyuldular. Lâkin bir kere mülâhaza etmelidir ki hiç insan sevdiği ile görüşmeğe doyabilir mi? Saniyen bu mufarakat kendileri için elyevm ma'dûmiyyet-i mahv-ı ebedî gibi bir şey olduğundan, yevm-i firâkı bekleyişleri biaynihi yevm-i i'dâmı bekleyen mücrimin intizarı gibi bir hüküm ve tesir gösterir. «Ne olacaksa olsa da ben de bu candan kurtulsam»

diyen mahkûm-ı bi'l-idâmın yaşadığı birkaç günde ne lezzet olabilir?

Yekdiğerine candan âşık olan çocukların derece-i irtibâtlarına şaşmalıdır ki o hâlde dahi bunlar medâr-ı tesliyet bulabilirlerdi. Şefik, «Raziyeciğim! Ben senden ayrılırsam adam olmağa gidiyorum. Paris'e gideyim bir tabip olup geleyim ki İstanbul'da emsali bulunmasın. Vilâdeten küçük adamsam da ilmen, sanaten büyük adam olayım» dediği zaman o zeki kız, o afet kız şu büyük lâkırdının büyük ehemmiyetini anlayarak, «Evet Şefikim! Bir büyük familyadan doğup da babasının şanını muhafaza edecek kadar terbiye ve tahsil görmeyerek o hâlde yürekleri yakacak bir küçüklük içinde kalmaktansa bir küçük familyadan doğup da familyasına dahi şeref verecek surette terbiye ve tahsil görerek kazanılan büyüklüğün lezzeti elbette daha tatlı ve müraccahtır» dedi.

Hacı Mehmet Singapurî yanında terbiye gören bir kızdan, on dört yaşındayken şu lâkırdıyı işittiğinize taaccüp mü ediyorsunuz?

Ah burada hatıra gelmeyen yalnız bir söz vardı. Şefik o sözü söylemiş olsaydı şu mufarakat kendileri için sahihen gerçekten bir mufârakat-ı ebediyye hükmüne girmezdi. Şefik «Raziyeciğim! şu pespayeliğimle sana lâyık bir eş olamazsam, hele dur Paris'e gideyim İstanbul'da emsalim bulunmayacak bir tabip olayım da bak o zaman sana nasıl lâyık olurum» demeliydi. Bu hatıra, kendilerine izdivaç ahit ve misakını da ihtar ederdi. Lâkin Raziye'nin cumba altı mülâkatında dediği gibi bu söz söylenmedi. Söylenmediği için mufarakat bunlara bir mufârakat-ı ebediyye olmak hükmünü aldı. Öyle ya! Raziye keşke vefat etseydi, belki bu vefat mufarakat değil visal hükmünü alırdı. Çünkü o hâlde Şefik Raziye'nin hayalini mezâr-ı kalbine defnederek ilâ-gayrü'n-nihâye onu ziyaret eyledikçe kendi Raziyesini ziyaret etmiş olurdu. Şimdiyse vakıa yine kalbinde Raziye'den başka bir şey yoktur. Lâkin kendi Raziyesi değil İskender Beyin Raziyesi!...

Bu «İskender Beyin Raziyesi!...» cümlesine karilerimiz şu varakpare üzerine sanki ateşle yazılmış diye telâkki edip öyle

görmelidirler. Zira Şefik yüreğinde bu yazının ateşle yazılmış olduğunu görüyor!

O zamanlar Şefik'in Paris'e gideceği yol «Sirem» arabasıyla Edirnekapısı'ndan çıkıp Edirne, Rusçuk, Vidin, Viyana, Berlin ve Strazburg tariki olmakla ve Doktor *** dahi Şefik ile beraber Paris'e kadar gitmeğe memur bulunmakla, bir sabah araba kapıya gelip de biraz sonra dahi Şefik Mahmut Hulusi Efendinin elini, eteğini, ayağını öptükten sonra liecli'l-veda hareme ve Raziye'nin huzuruna girdiği zaman işte bir kızılca kıyamettir koptu ki tarife sığmaz. Meydân-ı aleniyyete çıkmadık ne aşk kaldı ne sevda! Ruhen ikisi bir ruhtan ibaret oldukları gibi cismen dahi ikisi bir vücuttan ibaret olan âşık ve âşıka birbirine öyle sarıldılar ki ayırmak için dünyada hiçbir kuvvet kifayet etmez zannolunurdu. Birbirini o kadar şiddet-i tehâlükle öperlerdi ki hemen yekdiğerini eklederek hakikaten iki vücudu bir vücut edecekler kıyas olunurdu.

Aman ya Rap, öyle bir feryatla ağlarlardı ki birbirini gözlerinden akan yaşlarla boğacaklar zannedilirdi.

Artık bu hâller iki kardeş mufarakatında görülür mü? «Şefikim, Raziyeciğini unutma!» ve «Raziyeciğim, beni hatırdan çıkarma!» sözlerini iki kardeş birbirine böyle ta ciğergâhlarından kopuşup gelen can sedasıyla söylerler mi? Ah bu mufarakat aşk mufarakatından başka hiçbir şey değildi. Zira yanlarında bulunan cariyeler dahi hüngür hüngür ağlamağa başladılar ki dünyada ne baba oğul ne ana oğul ne kardeş kızkardeş mufarakatı hiçbir kimseyi ağlatamaz. Zira bunların hissiyyât-ı sihriyyelerine başkaları müşterek değildir. Lâkin hissiyyât-ı aşk, azıcık her yürekte bir mevki-i müşterek tuttuğundan hazır bulunanları ağlatacak bir mufarakat tasavvur olunabilirse o dahi yalnız mufarakat ve vedâ-ı âşıkanedir.

Aman ya Rap! Gerçekten zühre-çehre olan Raziye'ye hâleti bükâ da ne kadar yaraşırdı. Başkalarının hüsnüne hasûd olan kadınlar eğer o sirişk-i hasretle dolu olan gözleri görselerdi, mutlaka kirpiklerine bir meskub elmas takmağı moda ittihaz ederlerdi. Ama bakalım öyle Raziye gibi âdeta bir santimetre tûlunda kirpiklere malik olmayan hanımlar, bu modayı icraya muvaffak olabilirler miydi? Heyhat! Hele ey kari, o hâlde

Raziye'yi sen görseydin şu hâlet-i bükânın letafetini temaşa lezzetinden mahrum kalmamak için ol peri-peykeri lâ-yenkatı' ağlatmayı ihtiyar ederdin de ben de sana yerden göğe kadar hak verir ve Raziye'ye başkaca acırdım.

Şefik gitti. Raziye kaldı. Lâkin giden ne hâlde gitti? Kalan ne hâlde kaldı? Gideni Sirem arabasına koşulu olan üç beygir sanki güç hâlle olduğu yerden koparıp götürmek için iki büklüm olarak çekiyorlar ki bu kadar sa'y edilmese götürülmek mümkün olamayacak zannolunurdu. Kalansa, sanki Mehmet Hulusi Efendi konağının harem dairesini ihata eden eflâke sır çekmiş duvarlar, bugün Raziye'nin kendisini dışarı fırlatıp «Şefikim! Şefikim! Beni de götür» diye ilân-ı cinnet etmesini men için yapılmış kıyas edilirdi. Zira giden güya beygirleri çekmekten âciz bırakıp kalmak için olanca ağırlığını geriye doğru verir ve kalan dahi âdeta duvarları delip harice fırlamak için duvarlara hücuma davranırdı.

Bereket versin ki artık her sırra vâkıf olan cariyeler şu fâci mufarakatı Mehmet Hulusi Efendiye haber vermediler.

Hayır! Hata ettik! Bereket vermesin keşke haber verseydiler. Belki Mehmet Hulusi Efendi işte bihakkın haberdar olup da merhamet dahi ederek bîçarelerin istikballerini temin ederdi.

Lâkin ne desek boşuna! Ömürlerimiz için bizim ettiğimiz hesapların tahminlerin hiçbirisi doğru çıkmaz. şimdiye kadar neler olmayı, neler yapmayı, ne hâllerde yaşamayı kurdunuz hesap ettiniz? Hiçbirisi hesabınıza muvafık çıktı mı? Çıkmamak ulûhiyet şanındandır. Evet ulûhiyet şanındandır. Zira ömürlerimizin sûret-i güzârını, plânını Cenab-ı Nizâm-ı Âlem tanzim eder. Her şey onun meşiyet ve temşiyetine tâbidir. İşte tevekkül dahi bundan dolayı lâzımdır. Bizim hesaplarımız tahminlerimizse takdire mukabil bir tedbir olacağı için değil belki vukuât-ı yevmiyyeye mukabil müfredât-ı harekât-ı yevmiyye ve hatta âtiyemizi tertip edeceği için lâzım görünür.

Sekizinci Bap

Şefik'in Avrupa'da geçirdiği dört seneden mütecaviz zaman için burada vereceğimiz izahat pek mutavvel ve mufassal olma-

yacaktır. On yedi yaşındaki bir adam bundan kırk sene mükaddemi için İstanbul'ca henüz pek çocuk addolunacağı gibi Avrupa'ya ilk giden bir Osmanlı hatta kırk yaşında olduğu hâlde gitse bile Avrupanın da acemi addolunacağından şu hâlde Paris'te bulunan Şefikimiz öyle bir zaman Paris'e göndermiş olduğumuz Nasuh gibi büyük büyük vak'aların birinci azası kendisi olacak kadar ehemmiyet alabilmek için hem pek çocuk hem de pek acemi kalır.

Doktor *** Şefik'i Paris'e kadar götürüp Quartier Latin denilen ve talebe-i ulûma mahsus olan mahallede en ziyade iffet ve sükûnetle müştehir olan bir otele indirip bir oda isticar eylemiş ve en fazıl muallimlerin derslerine çocuğu mülâzım ederek, Paris'te ne suretle ömür geçirmek ve ne yolda hareket etmek lâzım geleceğine dair uzun uzun talimat dahi bilitâ eğer Paris'in fuyûzât-ı ilmiyyesinden gerçek istifade etmek isterse, bu talimattan ayrılmamasını ve refikası olacak talebenin çapkınlıklarına iştirak eylemek bilâhare kendisini nadim ve pişman eyleyeceğini pek güzel tefhim etmiştir. Zaten Şefik için bu vesayaya hemen hiç hacet bile yoktu. Zira Şefik mutlaka fuyûzât-ı ilmiyyeyle tefeyyüz etmeği zihnine pek güzel yerleştirmişti. Bu baptaki azmi ol kadar kavi idi ki Sirkeci İskelesi'nde cumba altında Raziye'yle sûret-i cereyânı malûmumuz olan müşafehesinden dahi bir dereceye kadar anlaşıldığı veçhile tahsile olan aşkı kadar Raziye'ye de aşkı olup belki hangisinin tesirce diğerinden farklı olduğunu bilmediği ve binaenaleyh iki kuvvetin ikisine de teslimiyet gösterdiği cihetle ilk senesi hem Raziye'ye mektuplar yazmış ve hem tahsiliyle uğraşmışsa da o sene imtihanlarında Paris'çe tahsil nedir, ilim ne derecelere varmıştır, başkaları nasıl çalışıyor buralarını aynelyakin görünce «Eyvah! İnsan ikmâl-i tahsîl etmedikten sonra insanlığını da ikmal etmemiş sayılır. Evvelâ insanlığımızı ikmal edelim de aşkla sonra uğraşalım. Raziye'yi sonra düşünelim!» diye ilme olan aşkını Raziye'ye olan aşkına da galip bularak artık mektubu filânı da kesmiştir.

Burada muhakemenin şekil ve sureti bütün bütün değiştiğine dikkat buyuruluyor mu? İşe sırf aşk noktainazarından bakarsak, tahsil aşkının Raziye aşkına galebesinden dolayı Şefik'i muaheze eyleriz. Aşk denilen şey ihtiyarî bir şey midir ki Şefik

«Şimdi tahsil aşkıyla meşgul olalım da bade Raziye'nin aşkıyla da meşgul oluruz» diyebilsin? Fakat biraz daha derin düşünürsek işte aşkın yine ihtiyarî olmayıp ıstırarî olması suretini bu bapta Şefik için medâr-ı ma'zûriyyet buluruz. Evet aşk ihtiyarî değil ıstırarîdir. Ama Raziye'nin aşkı ıstırarî olduğu gibi tahsil aşkı dahi öyle ıstırarîdir. Bir zaruretse diğerine galebe edebilmek tabiatın haricinde sayılmaz. Şefik âlem-i ilme, kâinât-ı fenne girip de bir cihetten ulûm-ı felekiyye ile cûy-ı nihâyeyi dolaştığı ve eb'âd-ı gayr-ı mütenâhiyyeyi enine boyuna cevelan ederek sevabit ve seyyarât dünyalarında seyahatler eylediği gibi diğer tarafta ulûm-ı tabîiyy ve teşrîhât-ı hurdebîniyye ile sivrisineğin hortumu içinde dahi dolaşmağa ve tahlîlât-ı kimyeviyye ve mahlûkat ve mükevvenatın eczâ-yı müteşekkile-i unsûriyyesini birbirinden ayırarak esrâr-ı hilkata kadar zihin baldırmağa başlayınca, bu kadar geniş âlemin bu kadar ince tetkikatından nazar-ı müşâhadesine çarpan acayip ve garaib miyanında Raziye'yi hemen kaybetmek derecelerine varmıştı. Evet Raziye'ye âşıktır. Zira Raziye dahi yed-i hilkatin acayip ve garaib-i masnûâtından olup kemâlât-ı maddiyye ve maneviye ve meziyyât-ı rûhâniyye ve cismâniyesiyle bütün ahavât-ı nev'inden ayrılmış bir gonca-i müstakille bir garîbe-i münferidedir. Lâkin Şefik, kâinat içinde daha ne kadar acayip ve garaib gördü ki şu hâlde Raziye kendi nazarında acâib-i mahzâ ve garâib-i yegâne kalmadı.

Sakın muhakememiz yanlış temyiz edilmesin. Şefik'in Paris'te Raziye'den daha güzel kadınlar dahi gördüğünü haber vermek istemiyoruz. Raziye'nin fevkalâdeliğinden daha fevkalâde olarak gördüğü şeyler hakayık-ı fenniyye ve dakayık-ı ilmiyye netayiciydi. Yoksa Raziye'den daha mükemmel bir Hazret-i Havva kızı bulunur mu ki Şefik görsün? «Bulunur? Dünya bu! Neler yok?» mu dediniz? Bizim nazarımızda bulunur ama Şefik nazarında bulunmaz. Şefik bu âlemde can demek canan demek Raziye demek olduğunu bir kere damarlarına ilikle-rine varıncaya kadar sirayet ettirip yerleştirmişti. Ondan sonraysa yalnız tahsille uğraşıp hatta Raziye'yi bile özleyip özlemediğini düşünmeğe meydan bulamamıştı. Binaenaleyh Şefik, Paris'te Raziye'den daha güzel bir kadın değil hiç kadın ara-

mamış, hiç o kadın denilen mahlûkla zihin yormamış, iştigal etmemiştir ki bîçarenin hakkında öyle bir suizan hâsıl olsun.

Beyân-ı mülâhaza edebilmeniz için elinizde bir noktacık daha kaldı. Diyebilirsiniz ki «Şefik Paris'te kadın aramadıysa acaba Paris'te kadınlar Şefik'i aramadılar mı? Paris bu!...»

Vakıa bu mülâhaza becadır. Paris pek acayip yerdir. Bazı erkekler kadın ararlar! Bazı kadınlar erkek ararlar. Bazı kere herkes aradığını bulur. Ekseriya pek az bir zamanda görürler ki arayıp da bulduk zannettikleri şey aradıkları şey değildir. Binaenaleyh yine ararlar. Yine bulurlar. Yine bulamazlar. Hiç bulamazlar! Bu kadar taharriyat içinde Şefik'e de nice tesadüfler vaki olmamak mümkün müdür? Şu kadar var ki öyle bir tesadüf vukua geldikçe, onun tesiri gayetî Şefik'i dalmış olduğu sevdâ-yı ilm dalgınlığından bir lâhzacık uyandırabilirdi. O lâhzada dahi Raziye hatırına gelerek onun yürekte temelleşmiş olan sevdasına mukabil bu bir lâhzacığın vadedebileceği lezzet, bir şey-i hasîs kalarak Şefik'in lihâza-i itibârını bile celp edemezdi.

Of! Ey karilerim! Hiç mi tecrübeniz yok? Hiç mi sizi yalnız ama yalnız bir melek-çehre işgal etmedi? Elbette etmiştir. Âdeta hükmetmek istiyorum ki hâlâ da bir peri-rûnun istilâ-yı te'sîr-i aşkıyla işgal edilmişsiniz. Böyle bir istilâ altındayken, gözünüze başka bir güzel görünür mü? Asla!... Değil mi? Hatta güzeller ekspozisyonu ıtlakına şayan olan bir kadın kalabalığına rast gelecek olsanız da şayet cidden güzel birisini görseniz, o bîçareye rağbet değil husumet edeceğiniz gelir. Öyle değil mi? Kendi kendinize dersiniz ki «Niçin şu kadın bu kadar güzel olmuş? Âlemde güzellik denilen şey yalnız benim sevdiğime mahsus olacakken, şu kadın sevdiğimin imtiyâz-ı mahsûsuna niçin fuzulî olarak iştirak etmiş?» Düşününüz! Yüreğiniz böyle söylemez mi? Sakın Ahmet Midhat çıldırmış da silsile-i muhâkemeyi kaybetmiş zannetmeyiniz! Gerçekten sevmişseniz, yüreğiniz mutlaka böyle söyleyecek. Eğer henüz yüreğiniz böyle söylemiyorsa henüz de gerçekten sevmemişsinizdir. Binaenaleyh eğer sizin için bir aşk-ı tâm nimeti müyesser olacak da mutlaka gerçekten seveceksenız, mutlaka başka güzelleri gördüğünüz zaman dahi yüreğiniz böyle söyleyecektir.

Şu anda aklınıza gelen muharrir-i âcizin dahi aklına geldi. Bak aklınıza geleni izah edelim de bizim de aklımıza gelmiş mi gelmemiş mi anlayasınız. Şimdi siz kendi kendinize dersiniz ki «Bizim de başımızdan hevâ-yı gûnâgûn geçti. Lâkin öyle başka güzellere husumet etmedik!» Fakat bu sözü biraz ihtiyatlıca söylemenizi rica ederim. İnsan çok defalar birisini sevmişim zanneder. Kendisinin yüreğinde o sevdiğine büyük bir mağlûbiyet hisseder. Lâkin haberi olmaz ki henüz merâtib-i sevdânın pek aşağı kademelerindedir. Bu hakikati kendisine söyleyecek olsalar reddeder. Kızar. Bunu aşkına hakaret addederek kavgaya kalkışır.

Lâkin biraz filozof olalım! Bundan evvel ihtar etmedik mi ki herkes kendi istidadı müsaadesi derecesinde hakimdir? Biz de istidadımızın müsaadesi derecesinde hakim olalım. O hâlde kendimizi bütün bütün harice çıkarıp meseleyi bütün bütün bîtarafane düşünelim. Kendisini âşık zanneden o zavallı adam, bir müddet sonra yavaş yavaş şiddeti hiffet bulup nihayet bir zaman sonra bir diğerini daha sevebilir. Vakıa içinde bulunduğumuz bahse göre bir diğerini daha sevebilmek pek büyük bir muvaffakiyettir. Zira pek zor bir iştir. Ancak bu adam henüz kendi sevdiğinden başka bir güzel gördüğü zaman ona husumet derecesinde bir mertebe-i bâliga-i aşka varamamış olduğu için bir diğerini daha sevebilir. O sonraki güzeli gördüğü zaman beğenmiş olur, kendi sevdiğinden daha güzel olduğunu tasdik etmiş bulunur da yavaş yavaş nazar-ı rağbeti evvelki sevdiğinden dönüp yeniye inhisar etmeğe başlar mülâhazasıyla buyurmalısınız ki en sonra sevdiğinizi mutlaka evvelki sevdiklerinizden daha çok seviyorsunuz. Pekçok ziyade seviyorsunuz! «İlk gözümün ağrısı» yok «ikinci gözümün çapağı!» gibi sözler, öyle hükümleri hariçte maddiyat ve tabîiyyata tatbik olunarak söylenmiş şeyler değildir. Bir güzel, hüsünce diğerine galebe edebilmek için elbette ondan daha ziyade güzel olmalıdır. Bu hâlde bir aşk dahi diğerine galebe edebilmek için elbette ondan daha şedit olur. Bu ise yalnız tabiaten değil hesaben, hendeseten yani riyazeten bile ispat olunabilir. O hâlde aşk, şiddetten şiddete arta arta nihayet kendi maşukundan başka güzellere husumet derecesine kadar varamaz mıymış?!

Buna aşkın «mertebe-i bâligası» dedikse de «mertebe-i kemâli» demedik. Daha o mertebe dahi vardır. Belki bir hayal gibi okumuş ya dinlemişsinizdir ama her hâlde Kays-ı Mecnûn'un hikâyesini dikkatle telâkki etmişsinizdir. Halkın tabirince «çıldırdığı» ve ta'bîr-i âhere göre «asıl akıllanıp mertebe-i rüşd-i kemâle irşat eylediği» zaman Leylâ yanına gelmiş. Mecnun Leylâ'ya bakıp bakıp da «Evet! Ben sizi bir vakit görmüş olduğumu derhatır ediyorum. Fakat benim Leylâ'm sizden başka bir kimseydi!» demiş. Hatta «Ben şimdi Mevlâ'yı buldum» da demiş. Bu pek doğru bir şeydir. Maşuku yüzünden tecelli eden buhâr-ı aşk, Kays nazarında bir şekl-i mahbûb ve maşukta olarak teşekkül ve tecessüm ve nihayet teşahhus etmiş de Kays ona âşık olmuş. Bu aşksa elbette mertebe-i bâligada olan evvelki aşktan bir kat daha yukarıda olacak. Çünkü tecessüm ve teşahhus eden maşuk vicdanı da evvelkinden pekçok ziyade güzel olacağı için evvelki sevdiği yanına gelse dahi artık âşıkın yabancısı kalacak.

«Mevla'yı buldum» demiş! Pek güzel demiş. Maşuk güzel olduktan sonra asıl mahbubiyetten merâm-ı mahz olmak üzere bir de câmiü'l-hasenât şâmilü'l-kemâlât olacak değil mi? «Sevdiğim melektir melek!» derler. Yani kemâlât-ı melekiyye derecesinde mükemmel olduğunu anlatmak isterler. İnsanlık âlemince, melekiyete ondan daha yakın olmak üzere maşukunuz olan Leylâ'dan sonra onun tecelliyyât-ı aşkından mütevellit, müteşekkil, mütecessim ve müteşahhıs olan ikinci Leylâ'yı artık insanlık âleminde bulmak kabil olamayınca hüküm neye müncer olur? Demek olmaz mı ki Leylâ-yı hakiki sizi kendisine kadar celp etti?

Aşk-ı mecâzîyi tahkir edenlere ihtar ediniz ey dostlar ki âşık olan insanda istidat olursa aşk-ı mecâzî, aşk-ı hakiki derecesine de varabiliyormuş!

Paris'te Şefik'i şu hâlde bırakalım da biraz dahi İstanbul'a dönüp Raziye'ye bakalım:

Dokuzuncu Bap

İstanbul'da Raziye'nin hâli Paris'te Şefik'in hâline pek güç benzeyebildi. Nasıl benzeyebilsin ki Şefik'in o meyusane ağla-

yışları, gayetî Edirne'ye varıncaya kadar o da gittikçe tenakus ederek devam edip ondan sonra gerek memâlik-i şâhâneden ve gerek Avusturya ve Almanya ve Fransa'dan uğrayıp geçtiği mahaller birer suretle zihnini meşgul eyledikçe, ye's-i hâl ile ol kadar iştigale vakit bulamazdı. Bîçare Raziye ise Şefik'in mufarakatı gününden bed' ile bir hafta on gün kadar müddet yeis ve füturunu her gün daha ziyade arttırmıştır. Zira ilk günü yalnız Şefik'in Avrupa'da vefat edebilmesi ihtimalinden bed' ederek başka kızlarla görüşmesi ve sevişmesi ihtimalâtına varıncaya kadar, her gün düşüncelerinin ehemmiyetlerini arttırıp ondan sonra bir aralık vakıa hüngür hüngür ağlaması kesilmişse de ciğergâhının sine sine yanması gittikçe artmakta devam eylemiştir.

Raziye'nin bu hâlini bir haftaya kadar müddet için müteza yit suretinde gösterdiğimize bakıp da ondan sonra hemen def-'aten tesliyet ve sükûnet cihetine münkalip olduğunu hükmetmeyiniz. Böyle bir sükûnet-i hâlin ilk derecesi, ta Şefik'in mufarakatından iki ay sonra ilk mektubu geldiği zaman görülmüştür. O zamanlar Avrupadan İstanbul'a en süratli (kurye) yani posta on yedi on sekiz günde gelip Doktor *** ile Şefik gibi İstanbul'dan Paris'e giden bir adamsa yirmi beşten otuz beş güne kadar vasıl olabildiğinden, şu hâlde hesap edilirse, Şefik'in hemen Paris'e gider gitmez Raziye'ye mektup yazmış olduğu ve binaenaleyh mukaddemce haftada, on beş günde bir kere takdim eylediği varakada olduğu misillü, bu mektupta dahi yalnız sevdiğine muhabbet-i fevkalâdesinden bahisle yollarda kendisini nasıl düşündüğünden malûmat verdiği tabiatıyla malûm olur.

Bu mektup, Şefik'in kendisi ilâ-nihaye seveceğinden kızı temin etmesiyle yeisler, füturlar yavaş yavaş zail olmağa başlayarak yalnız bir şiddetli iştiyak tesiri kendi hükmünü hissettirmekle kalmağa yüz tutmuştur. Binaenaleyh kız Şefik'e yazdığı cevap-namesinde, fütur ve yeisten değil işte bu şiddet-i iştiyâktan bahisle her ne kadar abes olduğunu kendisi dahi bilirse de mamafih «an-karîb dide-i dünya ile görüşmek nasip ve müyesser olması» duasını da ilâve eylemiştir.

Mufarakatın ilk senesinde ikinci, üçüncü, dördüncü mektuplar dahi birer buçuk ikişer ay arayla teati olunduğu müddet zarfında, Raziye'ye artık külliyetle sükûnet gelerek bu hâlde dahi

Şefik ile muaşakası ve gönül eğlencesi mektup alıp mektup yazmağa münhasır kalmakla, muhabereyi âdeta muaşaka derecesinde bulur ve ondan lezzet dahi alırdı. Ancak ikinci senesinde, Şefik mektubun arkasını kesmiş olduğu gibi artık on beş yaşında gelinlik bir kız suretini alan Raziye'ye öteden beriden görücüler zuhuruna başlaması da başkaca birtakım meşguliyetlere yol açtığından, şu ikinci sene-i müfârakat zarfında Raziye'nin aşkına da bir şiddetli itidal gelmiştir. Raziye'ye görücüler zuhur etmeye başlaması, kızda birtakım yeni meşguliyetler ika eylediğini istiğrapla telâkki etmemelidir. Raziye Şefik'i pek ziyade severdi. Değil mi? Hâlâ da sever. Hatta bundan evvel haber aldık ki istikbalen dahi sevecektir. Lâkin bizim memleketimizce, kızlardan sevdikleri adamlara varmış olanları pek nadir olup, aglebi sevdiğini değil henüz yüzünü bile görmediği adamlara varırlar. Hatta kızlar nasıl bir koca istediklerini hülya eyledikleri zaman, zihinlerinde karar verdikleri gibi kocalara da nadir varabilirler. Zira onlar kocalarına kendileri varmazlar. Hatta kocaları dahi karılarını kendileri almazlar. Evlenecek olan herifler kız intihabını akrabasına havale eyledikleri gibi onlar dahi alacakları kızı kendisinden değil akrabasından isterler. Sanki kocaya varacak ve evlenecek olanlar kendileriymiş gibi onlar neye karar verirlerse delikanlıyla kız dahi ona razı olurlar. Binaenaleyh Raziye'nin Şefik'le izdivaca dair bir gûne ahit ve misakı olmadığından ve muhabbetleri dahi nihâyet-i izdivâca müncer olacak muhabbetlerden bulunmadığından, kız Şefik ile izdivacı aklına getirmediği gibi başka birisini de zihnine ve yüreğine koyamayıp yalnız «Acaba babam beni hangi adama verecek!» merakı kızı iştigal eylerdi.

Raziye'nin izdivacı, mufarakatın üçüncü senesi gayesinde vaki oldu. Kocası bulunan İskender Bey dahi ulemazadelerden olup muahharen görüldüğü gibi bir kadını memnun edebilecek hâli arandığı sırada, yalnız derece-i ifrâta varan hilminden başka meziyeti olmadığı ve eğerçi erbâb-ı servettense de sinni otuz beşi geçip hatta ilk ve ikinci haremi vefat etmiş bulunmakla Raziye'yi üçüncü harem olmak üzere teehhül etmekte bulunduğu Mehmet Hulusi Efendiye malûmsa da mumaileyhin yalnız tarîk-i ilmiyye kibarzadelerinden olması, Mehmet Hulusi Efendi için damatlığa medâr-ı kabûl olup «Kızım Raziye

pek kadındır. Kiminle olsa güzel geçinir. Bahusus ki iki karıyı mezara gömmüş olmak ve biraz da yaşlıca bulunmak, üçüncü karıyı sevmemek değil bilâkis evvelkilerden daha ziyade sevmeği mucip olacağından İskender Bey kızımın kadrini takdiren tebcil eyledikçe, Raziye dahi memnun olup kendisini sever» demiş ve bu izdivacı kabul etmesi için Raziye'ye dahi sûret-i mahsûsada talimat vermiştir. Kocaya kendisi mi varacak yoksa pederi mi? Bu izdivaç Şefik'ten mufârakat-ı külliyyeyi mi icap eyleyecek yoksa visali mi? Raziye henüz buralarını tanımayarak en büyük vazifesi pederin emrine riayet ve tatbîk-i hareketten ibaret olduğunu nazarıdikkate almakta olduğundan bir aralık ledetteemmül Şefik'in böyle bir izdivaçtan memnun olmayacağını kestirmiştiyse de ilhâh ve ibrâm-ı peder, her işi şemşîr-i re'y-i hodıyla kestirmek derecesine vardırdığından, kız pederi elinde naçar olup nikâh için vekâlete gelen adamlara «Olunuz» ve «Olsunlar» cevâb-ı ma'lûm ve meşhurunu vermişti. Hakikat Mehmet Hulusi Efendinin gerek İskender ve gerek kızı hakkındaki tahmini yalan çıkmamıştır. İskender Bey kıza ilk iki karısından ziyade muhabbet ve hürmet göstermiş olduğu gibi kız dahi bu muhabbet ve hürmeti hüsn-i tellâkki ederek memnun olmuşsa da İskender Beyin her hâlde yaşını başını almış bir adam olması ve bir kadına söylenecek sözü ve edilecek muameleyi bilmeyip yalnız bir muhabbet ve riayetle iktifa etmesi hâlin istikbali için büyük büyük inkılâplara ilk yolu tayin eylemiştir.

Cumba altındaki müşafehede dahi Raziye'nin Şefik'e itiraf eylemiş olduğu veçhile izdivacın üzerinden aylar mürur etmeye başlayınca, Raziye izdivaç ne demek olduğunu ve kocanın karı üzerindeki hukuku ne derecelere vardığını ve bu hukuka bir kadını mel'anet derecelerinde müttehim edeceğini lâyıkıyla anlayınca, Şefik'in kendisine olan muhabbeti hatıra gelerek şu hâlde kendi zevci Şefik olabilmek ihtimalini derpiş eyleyince yüreği parçalanıp sancısı gözlerinden yaş çıkarmağa başlamıştıysa da işte şimdiye kadar vermiş olduğumuz izahattan anlaşılmış olacağı veçhile Raziye her hâlde hukuk-ı zevciyyeti muhafaza etmemekteki cinâyet-i şedîdeyi takdir eyleyerek kocasına en sadık zevce gibi riayet etmeği boynuna borç bilmiş ve işte bu rüştten sonra artık Şefik Raziye'nin hayalhanesinden

dahi yavaş yavaş kaybolmağa yüz tutarak koca Raziye bir ahmak İskender Beyin zevcesi olmakla cidden iktifaya kadar varmıştır. Bir de bu aralık Raziye'nin pederi Mehmet Hulusi Efendi dahi vefat etmesin mi? Mehmet Hulusi Efendinin vefatı şaşılacak bir şey değildir. Her şey fanidir. Herkes vefat eder. Hele insanlar için vefat maddeten ve manen dahi lâzımdır. Maddeten lâzımdır, zira insan vücudunu kullana kullana yıpratarak yetmiş seksen yüz yaşına gelip de artık hayat denilen şeyde rezaletten başka bir şey kalmayınca ölüm insanı o rezâleti şeyhûhetten kurtarır. Manen dahi lâzımdır zira öndekiler vefat etmeyince, onların arkalarındaki adamlar onlara halef olamazlar. Mehmet Hulusi Efendiyse âdeta yetmişine varmış olduğu hâlde vefat eylemişti. Bu maddede istiğrap olunacak bir kimse varsa o dahi Raziye'dir ki artık babası da vefat eyledikten sonra dâr-ı dünyâda kocası İskender Beyden başka kimsesi kalmayıp binaenaleyh her ne kadar gönlü vaktiyle Şefik'ten hoşlanmış olduğu kadar İskender Beyden asla hoşlanmamıştıysa da artık bu derece yalnızlıktan ve Şefik'in dahi âdeta geçmiş zamanın şimdi yalnız hayalde ve kalpte biraz yadigârı kalmış bir Şefik kalmasından dolayı Raziye'nin bu dünyada ümidi ve istinadı yalnız İskender beyden ibaret kalmıştır.

Onuncu Bap

Şefik'in Paris'te ikmal eylediği tahsil, kendisini gerçekten o zamana göre İstanbul'da emsali bulunmayan bir tabip edip şu derece-i mükemmeliyyetle çocuk Paris'ten İstanbul'a mütevecciihen azimet eylediği anda Raziye tamam İstanbul'dan mufarakat eylediği günkü Raziye olmak üzere yüreğindeki makamını tekrar işgal ve ihraz eylemişti. «Çocuk değildi ya? Bir kızla bir delikanlının sevişmelerinin neye müncer olacağını hiç olmazsa sonradan olsun elbette takdir eylemiştir. Binaenaleyh kocaya varmamıştır. İnşallah gider, «İşte Raziyeciğim şimdi sana lâyık bir koca oldum diye izdivaç teklif ederim» hülyası araba içinde Şefik'in yegâne mâ-bihi'l-iştigali olup hele bu esâs-ı hülyâ üzerine daha ol kadar teferruat dahi ilâve eylerdi ki başlı başına bir roman dahi hayalât ve teferruât-ı mezkûre teşkil eyleyebilir.

Hâlbuki bîçare çocuğun İstanbul'a vasıl olduğu zaman şu hülyası derecesinde mesut olmadığını evvelden haber almıştık. Fakat hülyası derecesinde mesut olmamak yine bir nevi mesudiyet sayılamaz mı? Hiç şüphe etmemelidir. Bazı mahrumiyetler vardır ki vakıa nailiyet suretine nazaran bir felâket addolunabilirse de ondan daha beter felâkete nazaran âdeta mesudiyet addolunabilir. Bîçare Şefik bir baş Mehmet Hulusi Efendinin hanesine koşup da mumaileyhin vefat eylediğini ve kızı Raziye'nin kocaya vardığı haberlerini birbiri arkası sıra alınca İstanbul'a geldiğine geleceğine nadim ve pişman olup «Keşke Paris'te kalsaydım da Raziye'nin kalbimde sakladığım hayaliyle yaşasaydım» demişti. Maahaza tahkikatın arkasını bırakmadı. İskender Bey bütün bütün uzlet-nişîn bir adam olup İstanbul ahalisi nezdinde değil hatta kendi hem-sınıfı olan tarîk-i ilmiyye miyanında bile ismi ayda yılda bir kere anılmaz bir adam olduğundan mumaileyhin mahall-i ikametini öğrenebilmek Şefik'i hayliden hayliye yordu. Hatta en sonra Raziye'nin kocası hanesini yani Sirkeci'deki konağı öğrenebilmesi âdeta tesadüfî bir şey olarak müyesser oldu. Şöyle ki:

Şefik bir gün Bahçekapısı'nda bir şekerci dükkânında Paris'teki bir dostuna «Sana İstanbul'un bergamut şekerinden göndereyim. Bak bu kadar lâtif bir şey var mıdır!» diye vadeylediği şekeri mübayaa ederken o kalabalık ve gürültülü çarşıya âdeta birden bire bir sükût arız olmasından teyakkuz ederek «Ne oldu?» diye etrafına bakınmağa başladı. Herkeste bir hareket ki bâdi-yi emirde vaktin sadrazamı geçiyor zannolunurdu. Ha! Derhâl haber verelim ki o zamanlar vaktin sadrazamı değil hatta ihtisap ağası geçse, çarşıdan bir büyük adam geçtiği halkın derhâl bir tavr-ı ta'zîm takınmasından anlaşılırdı.

Fakat bugün Bahçekapısı'ndan geçen zat öyle resmî bir büyük adam değildi. Tabiî bir büyük adamdı. Raziye idi. Raziye ki merhum Hacı Hafız Mehmet Singapurî'nin Zühre'de (zira o merhum hep Raziye'ye Zühre tesmiye ederdi) otuz yaşı için tahmin eylediği kemâl-i hüsnün mukaddemâtı tamamıyla kendisini meydana koymuş olduğundan, her kadının uzun olmadığı hâlde yine cümlesine faik görünen boyu ve o boya tamamıyla mütenasip olan vücut ve endamı ve hele boyuna ve endamına fevkalhat yakıştırdığı hırâm-ı sanevberânesi enzâr-ı dikkati de-

ğil enzâr-ı hayreti celp etmemek mümkün değildi. «Hırâm-ı sanevberâne» mi dedik? Heyhat! Ol tûbâ-yı letâfet-bahşânın cünbüş-i hıramına mukabil, sanevberlerde hırama cüret mi kalır? Onlar yerlerinde put gibi sabit kalıp derece-i hayretleriyle boyunlarını büküp peyda eyledikleri tavr-ı mahzûndan anlaşılır.

Aman ya Rap! Raziye'nin her hâli ne kadar güzeldi! Yaşmak, kadınlara yaraşır bir kisveyse mutlaka yaşmak yalnız Raziye'ye yaraşmak için icat olunmuş zannolunur. Yaşmak, kadınları setr için değil belki hüsünlerini bir kat daha tashih ve tezyin için konulursa Raziye'nin cemali zaten kemâl-i lüzûmundan bin kat daha zait olduğundan artık yaşmak dahi o bin kat hüsn-i zâidi birkaç bin kat daha arttırırdı. Şu kadar var ki eğer bu hâliyle beraber Raziye bazı hüsün ve cemal ve kadd ve kamet ve endam ve hıram sahibi olan kadınlar gibi tavırca yılışık bir şey olsaydı işte ahvâl-i umûmiyye-i feriştahânesine yalnız bu yılışıklık mütenasip düşmeyeceğinden, o hâlde Raziye pek adî bir kadın olarak görülürdü. Lâkin hüsnünün derece-i hakikiyyesini cümleden ziyade kendisi tanımış da âdeta mağrur olmuş gbi bir tavr-ı mahsûsu ve bir vakar-ı mergubu vardı ki hakikat ilâhe-i hüsn ve cemal olan zühre-i semâvî-çehre yeryüzüne inmiş zannolunurdu. Hem bu zan pek de becaydı. Zira ol Zühre-i Râziye Bahçekapısı'ndan geçerken, bütün çarşı halkının kendisine kemâl-i tehâlükle müteveccih olması kadim Yunanîlerin Zühre'ye arz ettikleri perestiş-i hayretkârâneden başka bir şeye teşbih olunamaz.

Her taraftan «Maşallah! Tebarekallah!» işitilmeseydi,

Sen takın üstüne bin nüsha-i mâşâllah

Bütün enzâr-ı cihân olmadadır sana musîb

beytinin hükmüne gerçekten ihtiyaç görülürdü. Bir ehl-i dikkatin asıl en ziyade ehemmiyet vereceği cihet halk Raziye'yi bu kadar tehalükle temaşa eylediği ve orada genç ihtiyar, uslu ussuz her sınıf adam bulunduğu hâlde hiçbir kimsenin edep dairesinden hariç bir harf söylememesi, bir nazar atf etmemesidir. Efendim güzelliğin dahi bir derecesi vardır ki onun temaşası hâlinde en zevzek bir adam bile zevzekliğini kaybederek yed-i kudretin hayret-fermâ-yı ukûl olan sanatına hayran kalmaktan başka kimsede hâl kalmaz.

Ya Raziye'nin bu suretle müruruna mukabil Şefik, o bîçare Şefik ne oldu? Artık Şefik'e kim bakar? Raziye Hamidiye'ye doğru uzanarak gözden kayboluncaya kadar her birisinin elindeki elinde kalmış olan esnaftan, Şefik'e dikkat edecek hâl mi kalmıştır? Şekerci, Şefik'in çehresi limon rengini alarak bir köşeye yığılmış ve dudakları bembeyaz kesilerek bütün a'zâ-yı vücûduyla beraber zangır zangır titremekte bulunmuş olduğunu ta Raziye geçip de kendisi dahi aklını başına alabildiği zaman görebildi. «Ne oldun efendi?» diye herif telâş edecek olduysa da Şefik olanca kuvvetini toplayarak «Hiçbir şey! Safram kabardı» diye hâlinden hiçbir renk vermedi. Hatta ahz ve itasını bitirinceye kadar da sabredebilip ondan sonra şekerciye geçen güzel hanımın kim olduğunu sordu.

Şekerci –Öyleyse siz İstanbul'a veyahut bu semte yeni gelmiş olmalısınız ki bu hanımın kim olduğunu bilmiyorsunuz.

Şefik –Evet! Frengistandan geleli henüz yirmi gün oluyor.

Şekerci –Efendim buna Raziye Hanım derler ki şurada Sirkeci'de hani ya büyük konak yok mu? İskender Beyin konağı? İşte o konakta İskender Beyin zevcesidir.

Şefik –Allah sahibine bağışlasın! Bu kadar yer gezdim, bu derece güzel görmedim.

Şekerci –Biz de İstanbul'da binlerce hanım gördük bu kadar ırz ehli, edepli bir hanım görmedik. İşte yanında bir kocakarı iki de Arap cariye olduğu hâlde böyle geçer. İlâhî! Bir kimsenin yüzüne baksa ya? Halkın bu kadına bir riayeti bir hürmeti vardır. Yani efendi! Şimdi şu kadın şuradan geçti ya! Maazallah bir adam gözünü kaldırıp... Ama fena gözünü kaldırıp da bir fena nazar edecek olsa, hele bir fena söz söyleyecek olsa bütün çarşılının elinde parça parça olduğu saat o saattir.

Şefik –Acayip!

Şekerci –Evet öyledir. Ama yalnız güzel, yalnız ırz ehli olduğu için değil. Ya ne kadar da ihsanlı, mürüvvetli bir hanımdır. Hangi fukara kendi konağına başvurursa mahzun çıkmaz! Şimdiye kadar belki on beş yirmi fukara kızlarını çeyizleyip çimenleyip kocaya vermiştir. Raziye Hanım bütün bu semtin hemşiresidir.

Şefik –Allah'a emanet olsun. Vallahi memnun oldum... Böyle hanımlar dünyanın en büyük ziynetidirler!

Bîçare Şefik şekerciyle bu sözü daha ziyade uzatmak hatta hiç bitirmemek isterdi. Lâkin başka bir hesabı mâni oldu. Şeker alıp parasını verdikten sonra dükkândan çıkıp bir kere Bahçekapısı'na doğru başvurdu. Şayet şekerci kendisini nazarıdikkatle takip edecekse o enzarı bu suretle aldattıktan sonra dönüp Hamidiye'ye doğru süratle yürümeğe başladı. Pekçok yürümeğe hacet kalmaksızın Raziye'yi uzaktan görebilecek kadar yaklaştı. Çünkü Raziye pek aheste gitmekteydi. O hâlde Şefik dahi adımlarını kısalaştırıp ve seyrekleştirip yavaş yavaş takibe başladı. Üç yüz adım daha yürümeğe hacet kalmaksızın Raziye kendi kapısına varıp girdi. Şefik'in muradıysa yalnız girdiği yeri görmek olduğundan o muradına erince memnunen, mutmainen dönerek gitti.

Ama nereye gitti? Vah bîçare çocuk! Yatağa gitti yatağa! Zira Raziye'yi gördüğü zaman kanında öyle bir galeyan hâsıl olmuştu ki Şefik bunun neticesi bir şiddetli sıtma ve hatta humma olacağını takdirde teehhür etmeyip hemen tedâbîr-i mâniaya müsaraat için gitti. Tıbbın olanca kuvvetini sarf eylediği hâlde gerçekten şiddetli bir hummayı menedemedi. Eğer tedâbir-i tıbbiyyesi olmasaydı ki ihtimal ki hastalığın daha mühim neticeleri de görülürdü. Ancak yeni peyda eylediği tabip dostlarına ihbâr-ı keyfiyyetle, bunlar her tedbiri bir konsolato ile icra ederek Şefik'i hemen hemen ölümün siyah pençesinden zorla kurtarabildiler.

İşte bu iki aydan sonraydı ki Şefik kendisini Raziye'ye bildirmeğe teşebbüs eyledi. Maahaza bir aydan beri devam eden hâl-i zaafı içinde zayıf aklıyla hep bunu düşünerek birçok defalar «Artık kocaya varmış bitmiş gitmiş! Tecdîd-i muârefenin ne lüzumu var! Sonra eski aşkı da tecdit edersem benim için beyhude bir meşguliyet olur!» diye vaz geçmeğe, unutmağa lüzum görmüş ve cebr-i nefs dahi etmişse de tecdidinden korktuğu aşk çoktan alevlenmiş olduğundan bu mülâhazaların hiçbirisi kendisini menedemedikleri cihetle nihayet yukarıda haber verdiğimiz teşebbüse karar vermiştir.

Bu teşebbüs o kadar güç bir şey değildi. Yeni Cami'de uçkur, çevre, takke filân satmakta bulunan kadınlardan birisini Şefik ele alıp evvelâ üstünü başını, ferace ve yaşmağını yoluna koyduktan sonra birkaç top cilâlı pamuk bezi, idare vesaire nevinden gömleklik bezler dahi tedarik ederek her kibar konağına bez götüren bir kadın olmak üzere İskender Beyin konağına dahi bez götürmeğe teşvik eyledi. Bezci kadın daha Raziye'nin huzuruna girdiği zaman «Kadın bizim çulhamız vardır. Bize lâzım olan bezleri ona dokuturuz» diye çerçiye yüz vermemeye davrandıysa da bezci kadın mektubu gösterip de Raziye dahi Şefik'in yazısını tanıyınca evvelki lâkırdısını derhâl geriye alarak bezleri kemâl-i rağbetle gözden geçirmeğe başladı. Birçoklarını beğendi. Ve kadını «Bunlar burada kalsın. Beyefendiye göstereyim de cevabını veririm!... Sen yarın gel» diye savdı.

Ertesi gün bezlerin beğenilmediğine ve daha âlâsı varsa onların getirilmesi lâzım geldiğine dair cevap vermek ve bade diğer bezler gelmek gitmek suretiyle kadının mezkûr konağa bir hayli defalar gelip gittiği anlaşılmayacak bir şey değildir. Hatta biz cumba altında işitmiş olduğumuz müşafehe üzerine bu muhaberatın neden ibaret olduğunu da anlayabiliriz. Şefik evvelâ biraz tatlı serzenişten başlayarak Raziye dahi yüreğinde nükseylemiş olan derd-i aşkın icabıyla o serzenişleri iltifat derecesinde tatlı bulmuş ve muhaberenin neticesi dahi işte o cumba altı mülâkatına müncer olmuştur.

İntihâ-yı kitâb-ı evvel.

İkinci Kitap

Birinci Bap

Sirkeci İskelesi'nde cumba altındaki muhaverenin vuku bulduğu o anda yani bundan otuz beş sene kadar mukaddeminde bu gün dahi İkikapılı denilen eczahanenin evaili meşhurdu. Şimdi Payitahtın en ehemmiyetli mahalli Galata ve Beyoğlu'ysa da o zamanlar Payitahtın en mühim mahalli İstanbul tarafı ve oranın da en mühim yeri Bahçekapısı ve Hocapaşa ve Aksaray gibi yerler olduğundan İkikapılı eczahane İstanbul'un en işlek bir eczahanesi addolunur ve en hâzık etibba dahi orada bulunurdu. Binaenaleyh bizim Şefik Efendi mahsûl-i ömrü demek olan tababetten istifadenin mukaddemesine, mezkûr eczahaneye devam suretiyle başlamışsa da erbâb-ı dikkata hafî olmadığı veçhile bir sanatta yalnız tahsîl-i kemâl kifayet etmeyip şöhrette dahi kemal lâzım olduğuna ve sürat ve suhuletle şöhret kazanmaksa sanattaki kemalden ziyade şarlatanlığa muhtaç olup Şefik ise öyle şarlatanlık menzilesine tenezzül şöyle dursun hatta kendi derece-i hazâkatine mütenasip olacak bir davası tababette bile bulunmadığı için ayıp saydığına mebni, bîçare çocuğun şöhreti gayet ağır ve geç husule geleceği daha mukaddeme-i ahvâlden görülmekteydi. Fakat şöhreti geç ve ağır husule gelmek Şefik için müşkülât veya ziya'dan mı addolunur? Vakıa bir şarlatan sürat ve suhuletle tahsîl-i şöhret edebilirse de kendisinde o şöhreti muhafaza edebilecek ilim ve sanat kuvveti olmazsa, şöhretini kazanmasından daha ziyade sürat ve suhuletle kayıp dahi eder. Şarlatanlığının açacağı yoldan ilim ve sanat kuvvetini dahi yürütmek iktidarı olmalıdır ki kazanılan şöhret kaybedilmeyip muhafaza olunsun. Hele insan gerçekten sâhib-i kudret ve meziyet olup da tahsîl-i şöhret için şarlatanlığına dahi asla tenezzül etmeyerek binaenaleyh şöhreti de pek güç ve pek güç hâsıl olursa, artık bu şöhreti hiç kaybetmek tehlikesi olmayıp bilâkis gittikçe artmak saadeti insan için hazır ve amade olur ki işte Şefik'in dahi ehemmiyet verdiği şöhret-i sahîha dahi budur.

Şefik'in böyle sağlam bir yolda kazanmağa çalıştığı nam ve şöhret yavaş yavaş husule gelinceye kadar, asrın sahihan en büyük etibbasından olan genç doktor en küçük vizitelere tenezzül eylemekten fazla onları bir nimet ve o yoldaki küçük muvaffakiyetlerini dahi en büyük bir muzafferiyet addetmeğe mecburdu. Şu kadar var ki küçük büyük, fakir zengin Şefik kime bakarsa mutlaka kendisinden memnun edip (tabir sakil görülmesin ama) diyebiliriz ki Şefik'in sûret-i tedâvîsinden cihet cihet memnun olan hastanın o muâmele-i tedâviye mazhariyet için hemen bir daha hastalanacağı gelirdi. Bu meselede asıl ehemmiyet verilecek nokta Şefik'in yalnız bir tabîb-i cismânî olmayıp tabâbet-i rûhâniyyeyi dahi tabâbet-i cismâniyyeye katmış bulunması kaziyesidir. Bizde tabiplere «hekim» derler. Hâlbuki mâlik-i hikmet olan müntehilerin sıfatı dahi bittabi «hekim»dir. Şu hâlde lisanımız şivesinin dahi bir hekimin hem sâhib-i hikmet ve hem de sâhib-i tabâbet olduğunu işraba müsaadesi varmış. Hâlbuki bu tarife bihakkın seza olmak üzere biz şimdiye kadar yalnız Şefik'i görmüş olduğumuzdan karilerimize dahi yalnız onu haber verebiliriz. Hatta Şefik'in «hekim» olmak iktidarı «tabip» olmak iktidarına galip olduğunu bile ihbara cesaret alabiliriz.

Hikmet-i tabâbetin mütemmimi olmak üzere kabul ettirmek ve Şefikimizi dahi işte bu kadar mükemmel ve mütemmim bir tabîb-i hakim göstermek için burada iltizam eylediğimiz külfeti, karilerimiz pek de boş bir külfet zannetmemelidirler. Bu nokta öteden beri erbâb-ı dikkatin bal mumu yapıştırmış oldukları bir nokta olduğu için bunu hal zımnında birkaç kelimecik diriğ etmeyelim. Epeyce eski bir zamandan beri hikâye ederler ki güya dervişin birisi Mısır'ın kenarında otururken korkunç bir şeyin Mısır'a doğru gittiğini görerek yanına varıp kim olduğunu sorar. «Ben vebayım! On beş bin adamın canını almak için Mısır'a musallat oldum» der. Derviş bundan ziyade kıyaklık etmemesini rica ederek ayrılır. Bir müddet sonra filvaki Mısır'da veba zuhur ederek fakat on beş bin değil otuz bir adam vefat eder. Derviş yine mahut vebayı görüp «Niçin otuz bin öldürdün?» diye sorunca «Hayır! Ben memuriyetim veçhile on beş bin adamın canını aldım. Diğer on beş bini dahi kendi doktorlarından vefat ettiler» cevabını verir.

İşte bu fıkrayı teşkil etmek için erbâb-ı dikkatin zihni tabâbet-i maddiyye ve cismâniyyeyle tabâbet-i ma'neviyye ve ruhaniyenin farkı noktasını bulmuş olması lâzım gelir. Yani vebanın öldüreceği on beş bin adamı «tabip» ile tedavi lâzımsa diğer on beş bini dahi «hikmet» ile tedavi etmeliymiş. Kezalik hikâye ederler ki İran'ın gayet âkil olan vüzerasından birisi gayet de şişman olduğundan hizmet-i devlette bulunamaması icap etmekle kendisine ziyadesiyle teveccüh ve muhabbeti olan şâh, veziri her kim zayıfflatırsa ihya eyleyeceğini ilân ederse de hiçbir ilaç kâr etmez. Bir gün bir hekim gelip bilmuayene «Vakıa ben bu adamı zayıflatabilir idiysem de görüyorum ki hacet yoktur. Beyhude ne zahmet vermeli? Bu adam kırk güne kadar vefat edecektir» der. Aradan kırk gün geçtikten sonra gelir bakar ki vezir en zayıf adamlar kadar zayıf olmuş. Mükâfâtı mev'ûdeyi ister. Zira dervişin o sözü söylemesi bir ilâc-ı rûhânî vermek olup vezir «Acaba nasıl öleceğim! Ah kırk güne kadar ölecekmişim!» diye kara kara merakından iğne iplik olur.

Şu fıkraları icat edenler lâfzen «muhayyel» olmak üzere icat etmişlerse de hükmen «muhakkak» oyduklarına şüphe yoktur. Şefik'se tedâvî-i emrâza böyle hem cismaniyeten hem ruhaniyeten muktedir bir tabîb-i hakîm olduğu için her kimi tedavi eylerse mutlaka kendisinden memnun eder ve artık o hastanın Şefik'i kendi hekimi ittihaz eylemesi zaruret hükmünü alır ve binaenaleyh kendi şöhreti her ne kadar geç ve güç hâsıl olmaktaysa da hangi dereceye kadar terakki ederse bir daha o derceden aşağıya tenezzül etmemek üzere terakki eylerdi.

İkinci Bap

Bir gün Şefik Bahçekapısı'nda eczahanede otururken, üstü başı gayet temiz bir ağa gelip Şefik Efendi namındaki tabibi yine Şefik'ten sordu. Şefik, aranılan adam kendisi olduğunu bildirince hizmet eylediği hamınefendinin epeyce bir vakitten beri hasta olduğunu ve en muktedir bir tabip olmak üzere dahi kendisini tavsiye eylediklerini haber vererek Şefik'i aldı, bir hayvana bindirip götürdü. Aksaray'a kadar gittiler. Caddede ikinci derecede addolunan bir sokağa sapıp «konak yavrusu» addolunan büyücek bir hanenin önünde attan indiler. Bir ayvaz kapıyı açtı. Bir kethüda kadın Şefik'i karşılayıp teneffüs etmesi için

bir odaya aldı. Orada bir Habeş cariye, doktor efendiye bir çubuk (o zaman sigara taammüm etmemişti) ve kahve getirdi. Hanenin yeni bir bina ve güzel mefruş olunması, Şefik'e bir kibar dairesinde bulunduğnu ifham için kifayet eylemiştir.

Bade Şefik'i hastanın bulunduğu odaya aldılar. Köşeye mükellef bir yatak serilmiş. Asıl köşe dahi hanımın dayanabilmesi için yastıklarla örülmüş. Hasta olan hanım otuz yaşından yukarı değilse de aşağı da değildir. Vakıa hastalık hâliyle benzi sararmış ve gözlerinin feri gitmişse de yüzce güzel ve omuz ve göğüs vesairece pek mütenasip. Dizine bir şal yorgan almış. Kendisini hastalığın asıl derecesinden daha hasta bulduğu için köşedeki yastıklara dayanmış değil «serpilmiş» suretiyle gayet güzel bir vaz' almış. Siyaha karîb kucak kucak kumral saçlar, gayet beyaz bir sine üzerine sarkıp güya bir namaz bezi bu letafeti setr için şöylece bir örtülmüşse de letafetini arttırmaktan başka bir şeye hizmet etmiyor.

Hanımda en ziyade vasfolunacak ve tavsifi kalem yoracak bir şey varsa o dahi kaşlarıyla göz ve kirpikleridir ki şimdiye kadar şuaramız kaş tavsifinde «hilâl» ve «keman» tabirlerini kullanmış ve «samur» teşbihlerine kadar varan dahi bulunmuşsa da bizim hastanın kaşları bu evsafın cümlesinin fevkindedir. Vakıa «samur» denilebilir. Alnın, burun hizasından şakaklar cihetine doğru asla takavvus etmeksizin bir hatt-ı müstakimle imtidat eden kaşları teşkil eden tüyler, şüphesiz birer buçuk santimetre tûlunda ve bahusus kıvırcık bir hâlde bulunduklarından ve o kaşların altındaki kirpikler dahi hanım gözlerini yukarıya kaldırdıkça hemen kaşlara karışmakta bulunduğundan eğer dikkatlice bakılıp teemmül edilecek olursa şu:

Ol kaşları gör kim ne hilâldir ne kemandır
Ebrû-yı hilâl sözleri artık hezeyandır
Samura da teşbih eden sözü yalandır
Ecred görünür ol kaşa nisbet ile samur
Çattıkça hele etmede âşıkını makhur.

Kirpik ile kaş sanki birbirine girişmiş
Bir zülf-i perîşân gibi gayetle karışmış

Hem sayesi gülzâr-ı izâr üzre erişmiş
Revnaklanıvermiş o güzel dide mahmur
Süzdükçe hele etmede âşıkını mesrur.

şarkısı bu kaşlar için söylenmiş zannolunabilir.

Bundan maada çehrede ne bir nokta-i mevhûme addolunacak kadar küçük ne de göze ilişecek kadar büyük olmayan gayet güzel ve yuvarlak bir burun altında, sanki sükût hâlinde de aleddevam mütebessim addolunan güzel dudaklarla onların letafetini arttıran bir güzel ve yumru çene dahi Üstâd-ı tabîatın öyle her dilbere tamimen bezleylediği şeylerden değildir. Binaenaleyh hastalık hâliyle hanım eğerçi tabiî mütebessim değilse de şu güzel burun ve çeneyle dudaklar hastalığına rağmen gayet lâtif bir tebessümle ale'i-stimrâr tebessüm ederlerdi.

Bu hâl kime tesir etmez ki Şefik'e de etmesin? Kime tesir edecek olsa bir tabibe etmemesi lüzumu derkârdır. Zira mücerrebdir ki etibba böyle te'sîr-i temâşâsına kimsenin mukavemet edemeyeceği güzelleri dahi muayene ederek göğsünü dinlemek için sem'-i dikkati billûristan ıtlakına seza olan sineye yaslayıp nabzına bakmak için dahi pamuk gibi kolları ellerine aldıkları hâlde teessür bile etmeyip yine sanatlarının icabı olan vazifelerini bir sükûnet-i hâl ile icra ederler. Fakat bu hâl, hangi tabibe tesir etmeyecek olsa Şefik'e mutlaka eder. Zira Şefik, demincek haber verdiğimiz veçhile yalnız tabip değildir. Yalnız hakim de değildir. Hem tabip hem hakim hem de şairdir.

Fakat «şair» dediğimize bakıp da Şefik'i mevzun ve mukaffa kelâm-ı manzûm söyler bir adam sanmadınız ya? Evvelleri vakıa şair diye bunlara derlerdi. Ancak terakkiyyât-ı asriyyemiz sayesinde, şu hakikat meydana çıkmıştır ki şair mutlaka kelâm-ı mevzûn söylemez. Kelâm-ı mevzûn söyleyen dahi mutlaka şair değildir. Şiirde şuur olursa onu söyleyen şair olur. Şuur olduktan sonra kelâm-ı mensûr dahi şiirden addolunur. Hakîm-i hakayık, eşyaya vusul için zihnini eşyanın eczâ-yı ferdiyyesi içine sokmağa kadar çalışır. Şair, zevâhir-i eşyâyı tamamıyla tanzir için eşi'a-i enzâr-ı dikkatinden her şuayı eşyanın müsamâtına birer birer saplamağa kadar çalışır. Şu muvazeneden anlaşılacağı veçhile hakîm-i hakayık, eşyayı da

ziyaretle bade taammuk eder. Şairse zevâhir-i eşyâda kendisini işgal edecek daha ol kadar incelikler hurdeler bulur ki bunlar hakayık-ı eşyâya taammuktan kendisini alıkoyarlar. Şu hâlde hakimde şiir bulunmak, şairde hikmet bulunmaktan daha karîb olur. Fakat hiçbir vakitte şair hikmetten ve hakim şiirden bütün bütün hâli kalmaz. Zira hakim, şiir âlemi olan zevahirden pek süratle geçmiş bir şairdir. Şairse, zevâhir-i kaşrının alt tarafında hikmet lübbüne varabilecek bir hakimdir.

Burada «eşya» diye istimal eylediğimiz tabirin, «zevat» yani insanlara kadar şümulü olduğunu ihtar eyleriz. Zira şair, insanları alelıtlak eşyadan addedebilir. Şairin evvel-be-evvel aradığı hüsündür. Onu hangi vücutta bulsa onunla meşgul olur, hakim nazarında dahi ta «psikoloji» ve ahlâk ve maneviyyât-ı a'mâkına varmayınca insan eşyadan maduttur. Zira bir cism-i mürekkeb tahlil olunduğu gibi bir vücûd-ı insân dahi âdeta eşyadan bir şey olmak üzere teşrih edilir.

Hâsılı bizim Şefik işte şiir ve hikmet hususunda şöyle bir muvazeneyi dahi kendisine tatbik edebilmek mümkün olan zevât-ı âliyyeden olmakla, sanatında kemali bir Fidyas'ta bir Rafael'de görerek Rafael'in bir parça bez üzerinde birkaç renk boyayla meydana koyduğu ve Fidyas'ın bir taş parçasının ötesini berisini yontarak tecelli ettirdiği tenasübe, hüsne, cemale hayran kaldığı hâlde Üstad-ı kâmil-i tabîatın bir vücutta tecelli ettirdiği cemâl-i bâ-kemâle hayran kalmaması ve bu hayretle müteessir olmaması kabil midir?

Şu muhakememizde, karilerimiz tenakuzumuzu hükmetmekte müsaraat göstermemelidirler. Bundan evvel bir âşıka kendi maşukasından başka hiçbir kimsenin güzel görünemeyeceği hakkındaki muhakememizi, şimdi şu muhakememiz tagayyür ve ihlâl etmez. Zira «aşk» dahi bütün bütün başka bir şeydir. Hâlbuki bizim hazret-i Şefik, bir hakim bir tabip bir şair olduğu gibi bir de âşıktı. Aşk noktainazarından bakmak suretiyle, bir âşık kendi maşukundan başka güzel bulamaz. Şayet bulursa tekrar ederiz ki ona nazar-ı husûmetle bakar. Zira âşık için «güzel» demek, mahbûb-ı kalb demektir. Sanat hususunda gerek kemâlât-ı tabîiyye ve gerek kemâlât-ı insâniyyeye hayran olanlar mutlaka âşık olmak için hayran olmazlar. Bir heykeli âşık olarak beğenmezsiniz. Bir levhaya âşık olarak hayran

kalmazsınız. Vakıa şu beğenmenizi şu hayretinizi de aşkın bir başka veçhi olmak üzere hükmetmek mümkünse de bu aşk bir de âşıkı olduğunuz herhangi bir Raziye'nin aşkı mıdır? Binaenaleyh hasta olan hanımı o kadar güzelliğiyle görmek Şefik için bir büyük tesirden hali kalmadıysa da Şefik hasta olan hanımı, Raziye gibi değil belki Fidyas'ın bir heykeli ve Rafael'in bir levḥası gibi şâyân-ı hayret buldu. Bahusus hasta hanım öyle bir üstâd-ı a'zamın eser-i kemâl-i san'atıdır ki Fidyas ve Rafael'de zâhir-i hâlde «güzellik kuvve-i hâlıkıyyeti» zannolunan istidadı dahi yaratan ol üstâd-ı a'zam olup bu üstadı ise mahza kendi tasni' eylediği güzellerin güzelliklerini görebilip icabına göre birer kopyasını da istinsah edebilmek için yaratmıştır. En güzel bir heykeli, en güzel bir tabloyu sena ettikleri zaman «tabiatı güzel taklit etmiş» demezler mi? İşte görülür ki Fidyas'lar Rafael'ler hüsün ve cemal hâlıkı değil hâlık-ı hüsn ve cemalin mahsûl-i san'atı olan güzellikleri sanatkarâne bir gözle görebilip bir dereceye kadar da takliden istinsah edebilmeye müstait âciz insanlardır

Hasta olan hanımın Şefik üzerindeki ilk tesirini bu suretle anlarsak, genç doktorun sûret-i tedâvîsini de başka bir nazarı dikkat ve ehemmiyetle tellâkki ederiz. Daha odaya girdiği zaman hanım tarafından «Buyurunuz doktor efendi!» ve Şefik tarafından dahi «Beni bu sağlam zatın huzuruna niçin getirdiler? Maşallah! Hasta denilen zatı, hasta değil pek sıhhatte görüyorum. Hakikat rengi hasta rengine de benzemiyor. Zannım biraz vücutça kırgınlık filân olmalıdır. Kadınların merakıysa malûmdur. Cüz'î bir kırgınlığı büyük bir hastalık itikat ederler» tarzındaki lâtîfe-âmîz sözler teati edildikten sonra, bir taraftan hanımın bileğini eline alıp diğer cihetten dahi şöyle bir isticvaba başladı:

Şefik –«Anlatılışa göre verirler fetvayı» sözü tabipler hakkında dahi hükmü vaki bir sözdür. Efendim ma'lûm-ı âlînizdir ya! İnsan evvelâ kendi kendisinin tabibi olmalıdır da celp eylediği tabiple bir hasta gibi değil bir sanattar gibi âdeta konsulato etmelidir. Şimdi kendinizde hissettiğiniz hastalık hakkında bendenize malûmat verir misiniz? Kendinizi nasıl buluyorsunuz, nerenizden şikâyet ediyorsunuz?

Hanım –Ah doktor efendi! En büyük şikâyetim zaaftan, dermansızlıktandır. Vücudum kesilir gider. Aralıkta bir cüz'îce üşümek gelir. Sonra şiddetli bir ateş içinde kalırım. Gizli sıtma gibi bir şey ama nöbeti filânı muayyen değil. Günde dört kere, beş kere nöbet geldiği olur. Ağzımın hiç tadı yok.

Şefik –Anlıyorum efendim! Nabzınız da kâh şiddetli kâh zayıf vuruyor. Hata etmezsem bendeniz gelmezden evvel yine üşümek hissediyordunuz. Hemen şimdi ateş başladı değil mi?

Hanım –Evet efendim! İşte şimdi her tarafımda bir hararet hissediyorum.

Şefik –Bu hâl çoktan beri var mıdır efendim?

Hanım –Hastalığın iptidası mı? Bir bakıma iptidası iki aydan beridir. Lâkin pek de hissolunamayacak kadar hafif geçerdi. Ama bir on beş yirmi günden beri artık beni yatağa kadar yatırdı.

Şefik –Müteehhil misiniz?

Hanım –(Biraz rengi pembeleşerek) Hayır Şefik Efendi! Zannedersem isminiz Şefik Efendidir. Öyle salık vermişlerdi.

Şefik –Evet efendim! Şefik bendeniz! Ne zamandan beri mücerret olduğunuzu da sorabilir miyim?

Hanım –Pek çoktan! Pek genç dul kaldım. Bir daha da kocaya varmadım. Neme lâzım!

Şefik –Şu yakınlarda sizi üzecek bir haber aldınız mı? Yahut bir kimseye ziyadece hiddet gibi vücutça bir sadme... Nabzınızın hareketleri hem sıklaştı hem şiddetleşti. İşte parmağım altındadır. Nasıl efendim? Öyle cariyelerden uşaklardan birisine ziyadece öfkelenmek gibi bir şey vaki oldu mu?

Hanım –(Yalnız nabzı şiddetlenmek değil çehresi dahi bayağı tagayyür ederek) İnsanlık hâli efendim hiddet de edilir ama!... Hastalığımın asıl sebebi olmak üzere...

Şefik –Asıl sebebi olmak üzere bir büyük iç sıkıntısı anlıyorum.

Hanım –Hayır efendim!...

Şefik –Hiç iştahınız yok değil mi?

Hanım –Evet efendim! Bir şey yesem bile hazmedemiyorum.

Genç doktor, şu isticvap üzerine hanımdaki hastalığı ne tamamıyla keşfedebildi ne de büsbütün keşiften âciz kaldı. Kuvvet ve ferah verecek bazı edviye tertip ve sûret-i isti'mâlini tefhim ederek üç gün sonra bir daha gelip vizite etmek üzere kalktı, ilk girmiş olduğu teneffüs odasına geldi. Kethüda kadın dahi teşyi için beraber gelmek tabiîdir. Şefik orada kadınla dahi bir iki söz teati eyledi.

Şefik –Merak edilecek bir şey yoktur efendim. Gerçek gizli sıtma gibi bir şey!

Kethüda –Ah evlâdım! Ben pek korkuyorum. Bazıları ince hastalıktır dediler.

Şefik –Hayır efendim hayır! Allah'a emanet! Böyle aslan gibi bir hanımda öyle ince hastalıklar olabilir mi? (Kendi kendisine zihninden) İnce hastalık ama pek ince! Kıldan ince bir hastalık.

Kethüda –Sizin methinizi işittik evlâdım. İnşallah şifası sizdendir!

Şefik –Şifa Allah'tan efendim. Fakat sizi temin ederim ki hanımefendide korkulacak bir hastalık yoktur. Bugün tertip eylediğim ilaçları bililtizâm hafif olarak tertip ettim. Birden bire hastalığın üzerine varılmak da iyi değildir. O bazı hastalıklara mahsustur. Bakalım verdiğimiz ilaçların ne tesiri olacak görelim de üç gün sonra dahi ona göre mualece tertip ederiz. Şimdilik bendenize müsaade buyurunuz da gideyim efendim!

Kethüda –Rabbiye emanet olunuz oğlum!

Üçüncü Bap

Ber-mûcib-i karâr üç gün sonra Şefik yine Aksaraylı hanımın hanesinde ve hastanın odasında yatağın başı ucundaydı. Tertip eylediği ilaçların bir hüsn-i te'sîri olup olmadığını sual eyledikte «Vallahi Şefik Efendi! Hazakatinizi inkâr ediyorum zannetmeyiniz ama ilaçların hiçbir tesiri olmadı» cevabını aldı ki zaten Şefik dahi hanımdan bundan başka hiçbir cevap beklemezdi. Nabzını bir eline ve saniyeli saatini diğer eline alarak

aded-i darabâtını saydıktan ve o hâlde hastanın pek sükûnetli bir hâlde bulunduğunu gördükten sonra dedi ki:

Şefik –Şimdi sizi kendiniz için tabip nasbederek kendi kendinizi tedavi etmeniz yolunu göstereceğim.

Hanım –Acayip! Beni hekim edeceksiniz ha?

Şefik –Evet efendim! Alınız nabzınızı elinize! İşte saat de. On saniye zarfında nabzınızın kaç defa vurduğunu sayınız.

Hanım –Bir iki üç dört beş altı yedi sekiz dokuz!

Şefik –Saniye dahi on oldu. Bu hâlde demek oluyor ki bir dakikada nabzınız elli dört defa vuruyor. Bu elli dört defayı güzelce belleyiniz. Vücudunuzda da ne üşümek var ne hararet değil mi?

Hanım –Vakıa şu hâlde pek iyiliğim var.

Bu sual ve cevabı bitirdikten ve dakikada elli dört darbeyi bir daha ihtar eyledikten sonra Şefik Efendi orada hazır bulunan kethüda hanımla cariyenin dışarıya çıkarak kendisini bir lâhzacık hanımla yalnız bırakmalarını rica eyledi. Bir hastayı muayene için tabipler her veçhile muhtarsalar da böyle sırren teşhîs-i emrâz hemen hiç görülmemiş olduğundan taaccüp eylediler. Fakat her hâlde tabip efendinin emri icra edildi. Bade tabip, hanımefendinin bileğini tekrar eline alarak dedi ki:

Şefik –Ah hanımefendi! Ben sizi bir ayda iyi ederim ama ne yapayım ki aklım başımda değildir. Gönlüm bir zalimin pençe-i aşkında zebun olup şuuruma kadar her tarafımı bu aşk istilâ eyledi. Gönlüm ister ki o benim olsun ben onun olayım. Fakat ne müşküldür! Allah kul başına vermesin diye dua...

Oo!... Hanımda ne evvelki nabız kaldı ne evvelki renk ne evvelki hâl! Hatta hepsine zamime olmak üzere bir de helecânı kalb aldı ki göğsü gümbür gümbür gümlemeğe başladı.

Şefik –Alınız efendim bileğinizi bir daha nabzınızı sayınız. Bakalım on saniyede kaç defa vuracak!

Hanım –Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki, on üç, on...

Şefik –Saniye on oldu! Nasıl efendim şimdi kendi derdinizi kendiniz de anladınız ya? Nabızda bu hiddet bu şiddet neden neşet eyledi? Bu helecan niçin? Aynaya baksanız çehrenizden dudaklarınızın renginden korkarsınız. Bu hâl size şimdi vaki oldu. Öyle değil mi?

Hanım –(Nefesi nefesini takip ederek güç hâlle) Evet Şefik Efendi! Şimdi!...

Şefik –Bu hastalık vücutta değil efendim! Gönüldedir gönülde! Bunu keşfettik. Gönülden de zahiri vücuda yayılmış. Vakıa bu misillü gönül işlerine kadar bir tabibin sormağa salâhiyeti ve hele bundan dolayı kimsenin kimseyi tayibe hakkı olmadığını bilmeyecek kadar terbiyesiz değilim! Fakat maksadım hakikaten sizi şu dertten kurtarmağa çalışmak olduğu için cesaret aldım. İlk defa verdiğim ilaçların tesiri olmadığına şaşmam. Zaten tesiri olsun diye vermemiştim. Kethüda hanımın rivayetine göre, bazı kimseler buna ince hastalık diyorlarmış. Hiç merak etmeyiniz. Vakıa bu bir ince hastalıktır ama halkın bildiği ince hastalığa nispetle o kadar incedir. Şimdi beni kendinize mahrem edeceksiniz. İlk günü vücudunuzda olan hastalığı söyleyip tarif ettiniz. Bugün dahi gönlünüzdeki hastalığı bin kat daha tarif eyleyeceksiniz. Vakıa derdiniz tehlikeli bir dertse de tesiri geç hâsıl olur. Ama şimdiden önü alınmazsa o geç hâsıl olacak tesiri def etmek dahi pek güç olur.

Sayfalarımızda şu nokta üzerine kalem koyduğumuz zaman yazmak tasavvurunda bulunduğumuz şey hasta hanımın Şefik'e verdiği cevap, yüreğinden doğru kabarıp gelen hissiyyât-ı derûnun dudakları arasında teşkil eylediği lâfız «Ah!» olduğunu haber vermekti. Fakat dikkat ettik baktık ki hasta hanımın âdeta her nefesi bir ah olmakla işte keyfiyetin şu cihet-i mühimmesini haber vermeğe mecbur olduk.

Hasta hanım, Şefik'e bu yekdiğerini takip eden güya gizli ve fakat şiddetli ahlardan başka bir zamana kadar verecek cevap bulamamıştı. Lâkin eşi'a-i enzâr-ı dikkat ve ehemmiyeti hanımın çehresine mıhlamış olan Şefik, âdeta hanımdan hiçbir gûne izahat almağa ihtiyaç kalmayacak surette keşfiyata muvaffak olmaktaydı. Of! Cenabıhak, şu insanın çehresini ne hayret-fermâ-yı ukûl olacak bir hâlde bir istidatta yaratmış!

Hangi bir hiss-i derûn olur ki çehrede alâmeti görülmez? Kalpte kımıldanan bir damla kan ya çehreden inip orada kımıldanmıştır yahut çehreye çıkmak için galeyan eylemiştir. O bir damla çehreden kalbe indiği zaman rengini beraber götürür. Kalpten de çehreye çıktığı zaman rengini beraber getirir. Bu tagayyür-i elvânın her derece-i tenâkuz ve tezayüdünden ne kadar manalar anlaşılır! Çehreye âdeta bir «kalb-nümâ!» yahut bir «mîzânü'l-kalb» demelidir. Hem de bu mizanın âletleri yalnız o bir damla kandan da ibaret değildir. Sinirleri nazar-ı ehemmiyyetten uzak mı tutacağız, sinirleri ki her ipliği elyâf-ı mütehassiseden bir tel olmak üzere her uzvu kalbe raptetmiş olduğu gibi bilhassa mîzânü'l-kalb olan çehreyi kalbe rapt ile asâb-ı mezkûre vücudun sair taraflarından daha kesretli daha kuvvetli bulunurlar. El, ayak gülmez. El, ayak dehşet tavırları göstermez. Fakat kalpte edna bir sevinç olsa tebessüm-i münbasitânenin en naziği olmak üzere gözlerin en ince cihetlerini güldürmek için ol anda kalpten telgraf vurulur. Kezalik yürekte en adî bir yeisçik olsa yine bu telgraf en evvel gözlerin ferini değiştirmek emrini verir. Çehre, kalbin herkese açık bir sayfasıdır. Fakat okuyabilmek için Şefik'teki gibi bir dikkat ister!!

Şefik, hastanın kalbinden geçenleri hep yüzünde görürdü. Sanki çehrenin derisi bir hayal perdesiydi de perde içinde olan ahval tamamıyla zahire vuruyor gibi bir bedahetle her şeyi görürdü. Görülen şeyin hulâsası, hanımda görülen tesîr-i aşkın öyle alelıtlak bir muhabbet-i mecnûnâneden ibaret olmadığını hükme medar oldu. Hanımın rengi kaçıp sinirlerin çekilmesiyle şeklini değiştiren dudakları ve güya alıp verdiği nefesi girip çıkabilecek kadar geniş olmadığı için tevsiine zaruret mes etmiş zannolanbilecek mertebede birden deliklerinin açılması ve sanki yüreğinde yanan ateşlerin alevleri harice fırlamak için iki baca makamına kaim olmuş diye hükmedilen gözlerdeki ateş, o hasta hanımda sadece bir aşk-ı mahz değil belki azim bir hiddet, men'i nakabil bir gazap olduğunu ima değil ilân eylerdi. Kadıncağız o kadar da asabiyyü'l-mizâc ve o kadar da zaaf-ı asâba duçardı ki bu kadar sademata karşı bir türlü metanete muktedir olamayarak hemen bayılıp gidecek zannolunurdu. Hatta hanımın bazı daha şiddetli sademata mukabil serilip bayıldığı dahi çok olurdu ya!

Hanım hâlâ Şefik'e bir cevap veremedi. Müddet-i sükût on dakikayı, bir çeyreği geçti hâlâ hanımda söz olmayınca Şefik zemin ve zamana muvafık birtakım lâtifelerde bulundu ki işitmiş olsanız âdeta doktor efendi hakkında itikadınız bozulacağından onları buraya aynen kaydedemeyiz. Yalnız neticeyi haber verip deriz ki Şefik bu sözleri öyle muaşaka denilen şeyi âdeta pek laubaliyâne bir maumele suretinde göstererek hanıma da cüret verdi. Hem de cüreti o kadar verdi ki evvelce görülen tagayyür âdeta bilkülliye zail olarak hasta hanımın çehresinde işvebazâne ve aşk-perdâzâne birtakım alâmetler dahi görülmeğe başladı. Bununla beraber Şefik mâcerâ-yı ahvâlini açıktan açığa söyletmedi. Yalnız bir söz söyledi ki o dahi «Meclis-i vâlâ mazbata odası hulefasından «Lâ» efendiye sorunuz. Alacağınız malûmat «sonra ikmal olunur» sözünden ibarettir.

Şefik –Kâfidir efendim! Şimdi size daha başka mualece tertip edeceğim ki mutlaka tesiri olacaktır. Zira derdi tamamıyla anlayarak verilen ilaçların tesiri de mutlaktır. Tabiatınızda hiddet görüyorum. O hiddete galebe edemeyecek kadar da zayıfsınız, işte sıtma bundan gelir. Ağzınızın tadı olmaması iştahınızın bulunmaması da sıtmanın icabatındandır. Vereceğim ilaçları dikkatle istimal edip de biraz dahi kendinizi ferah tutar ve beni kendinize en sadık ahbap ve şefkatli büyük mahrem-i râz bilerek elbette sizin selâmetinize çalışacağıma emniyet eylerseniz, temin ederim ki bu hastalıktan kurtulup o hâlde muaşakanızdan da sıhhat-i vücûdla istifade eylersiniz, diye dediği yolda mualecât-ı lâzimeyi bittertip teneffüs odasına çıktı. Hanımla yalnız kaldığı müddet zarfında kethüda kadının dahi kapı dibinde bulunup oraya kadar gelen sesleri işitmekle keşf-i ahvâle çalıştığını ihtara hacet yoktur a? Bu hâlde Şefik'le beraber teneffüs odasına da geldikten maada işitebildikleri şeyler üzerine birkaç söz söylemesi de zarurîdir. Dedi ki:

Kethüda –Nasıl aslanım? Bugün hanımı nasıl buldunuz?

Şefik –Söyleştiğimiz sözleri işitmediniz mi?

Kethüda –Pek azını!

Şefik –Pek azını işitmiş olsanız hepsini de ondan anlamağa muktedir olursunuz. Hanımda vücut hastalığı yoktur efendim. Gönül hastalığı var! Elbette siz de bilirsiniz.

Kethüda –Ah! Evet öyledir oğlum. Bilirim. Edaniden bir çapkına kapıldı. Şimdi çapkın yüz çevirdi de kızım makamında olan hanımı da bu hâle koydu.

Şefik –Bana bu kadarını söylemedi ama aşkında meyus ve ye'sinden dolayı hiddetli ve gazab-nâk olduğunu anladım. Ee! Biraz daha izahat verir misiniz?

Kethüda –Ne diyeyim efendim! İşte denilmek lâzım gelen derecesini söyledim. Fakat hanımı da taayyüp etmeyiniz. Vakıa çocuk denilecek kadar genç değil ama Allah bu kadını da baştan ayağa kadar bir gönül olmak üzere yaratmış. Ne kadar çalışsam ne kadar çabalasam men'in yolu yoktur. Artık ben dahi işi oluruna bıraktım. Ne yapayım? Birkaç defa ayrıldık birleştik. Kendisini severim de! Bilirsiniz ki...

Şefik –(Sözün daha ziyade beyhude yere uzanacağını anlayarak kestirmek için) Bilirim efendim bilirim! Gönül hükmü herkes üzerinde bir dereceye kadar tesirini gösterir. Kimsenin kimseyi taayyübe hakkı yoktur. Herkes kendi muamelesinden mesuldür. Ben ilaçları tertip ettim. Bir hafta sonra geleceğim. Hanımı mutlaka bu günkü hâlden daha iyi bir hâlde bulacağım.

Dördüncü Bap

Hastanın yanından çıktıktan sonra Şefik'in bir baş Babıâli'ye gidip «Lâ» Beyi görmek için yüreğinde azim bir mecburiyet hisseyleyeceğini hesap eyler misiniz? Bunu hüküm dahi ediniz. Aksaraylı hanımın Şefik üzerindeki tesiratı bu dereceyi bulmuştur. Zaten böyle müstakilen bir roman teşkil edecek olan mukaddemeler, hasta hanımın gözle görmekten hâsıl olacak tesiratından vareste olanlara bile bayağı bir merak vermez mi?

Genç tabip doğruca Babıâli'ye gitti. Meclis-i âlâ odacılarına müracaatla «Lâ» Beyi sorup orada bulunduğunu haber aldıysa da kendisiyle hemen orada görüşmek mecburiyetinde bulunmadığından yalnız perde arasından beyi görmekle iktifa eyledi. Lâkin beyin şekil ve simasını o kadar ezberledi ki ondan sonra kendisini kırk yıl görmeyip de kırk birinci yıl görecek olsa

dahi derhâl tanıyabilmek işten bile değildir. Şefik bir işi bihakkın iltizam eder de ona muvaffak olamaz olur mu? Beyi gördükten maada nasıl bir adam olduğunu ve nerelerde kimlerle ne surette eğlenmekte bulunduğunu dahi tahkik için ancak iki gün sarf eyledi. Zira üçüncü günü beyin ahbabından birisi de kendisi olduğunu şimdi göreceğiz.

Bu «Lâ» Bey, orta boylu, zayıf, oldukça çirkin ve fakat gayet âlâmoda bir adam olup sinni dahi yirmi beş ile otuz arasındadır. Çehresinin yeşil rengi ve gözlerinin etrafındaki halkalar eğer kendisi bir diplomat bir müellif veya bir avukat olsa, meşâgil-i zihniyyeyle kesret-i iştigaline belki delâlet edebilir idiyse de mazbata odası hulefası miyanında «Sabahtan akşama kadar kan terlere battım çalıştım» diye iftihara hak kazananlara, ancak saat yediden dokuza kadar on dört satır yazı yazıp sahihen pek çalışkansa mazbatanın diğer on dört satırını dahi gece hanesinde yazmak üzere çantaya attıklarından, bu renksizlik beyefendi hazretleri için yalnız meşâgil-i cismâniyye ve metâib-i bedeniyyeden başka hiçbir şeye delâlet edemez. Kuvâ-yı beden tıp nazarında başkaca bir ekonomi fenni teşkil ederek bedenin varidât-ı yevmiyyesiyle masârif-i yevmiyyesi mizanına vâkıf olamayanlar kavâid-i hıfz-ı sıhhate hiçbir veçhile muvaffak olamayarak elbette vücutlarını küllîyen harap ederler. Bu ekonomi kaidesinden en ziyade bîhaber olanlardan birisi dahi bizim «Lâ» Bey olduğunu ulûm-u tıbbiyenin mukaddematına olsun vâkıf bulunan bir adam çehresine bakar bakmaz hükmedebilir. Şu hâl beyefendi için bir felâket addolunabilir. Onun bir diğer felâketi dahi mirasyediliği olduğunu ihtarda teehhür etmemeliyiz. Mirasyedilik demek, servet-i sâman demek olduğu hâlde bunu felâket addeylediğimize taaccüp mü edildi? Düşününüz ki visalhanede bir mahbûbe-i nâzenîn ile saf-beste-i safâ olmak dahi hemen alelumum safa addolunur. Lâkin nâbemahâl olursa insanı mahva sevk edecek bir felâket olduğu dahi binlerce vekayi ile sabittir. Servet denilen şey âdeta bir silâh olup lâyıkıyla adamın eline geçerse onu hüsn-i isti'mâl ile hem nefsini hem de nüfûs-ı âcizeyi müdafaa ve muhafaza edebilir. Lâkin lâyıklı adamın eline geçmez ise nüfûs-ı sâireye o silâhla hücum edeceği gibi hayfâ ki kendi nefsini de yine o silâhla helâk eyler. Hele mirasyedi ıtlak olunan gençler,

âdeta ol çocuklardır ki ellerine bir silâh verilirse onu hüsn-i isti'mâlden ziyade mutlaka suiistimal edeceklerine hüküm verilir. İşte «Lâ» Bey dahi bu yolda bir mirasyedi idi ki lezâiz-i şehvâniyye safa ve saadetini kendisine bir felâket ederek vücudunu o yolda mahvetmek mertebesine varan bu felâketi dahi pederinden kalma servet-i azîmesiyle satın almaktaydı.

O tarihte İstanbul yaşayıcılarının cemiyetgâhı Vezirhanı olup «Lâ» Beyin dahi oraya devam eylediğini Şefik tahkik eylediğinden o da mezkûr hana devama başladı. Mirimiz dalkavuklarla muhat idiyse de Şefik kendisiyle derhâl ülfet peyda etmekte suubet çekmedi. İlk akşam tamam neşelerini bulmağa başlayınca, «Lâ» Bey şürekâsının en havaî ve en manasız sözlerini sanki hikmet-i mahsûsa imiş gibi bir takdir ile Şefik dahi birkaç söz söyleyince işte kırk yıllık ahbap derecesinde bir münasebet peyda oluverdi. Âlem-i âbda dostlar ne çabuk kazanılır! Dört beş kadeh ile dört beş de tatlı söz teati edildiği anda herkes birbirinin öz karındaşı olur. Fakat elhazer! Zira âlem-i âbda dostlar ne kadar kolay kazanılırsa o kadar kolay da kaybedilir. Dört beş kadeh ile dört beş de acı söz teati edilmesini müteakip karındaşlar bile kanlı bıçaklı olurlar.

Bir adamın fikrine itiraz, reyine muhalefet, arzularına mümanaat edilmedikten sonra o adamın asla adaveti celp olunamayacağı ve bilâkis teveccühünün mukaddematı kazanılacağı gibi fikrine, reyine, arzularına muvafakat ve hizmet eyledikten sonra mutlaka dostluğuna da mazhariyet kolaylaşacağı her hâl ve kârda görülüyor. Şefik ise teveccühünü değil belki aşk ve muhabbetini kazanmak istediği adamın teveccüh ve muhabbetini mutlaka celbe muktedir olan kemiyetten bulunmakla daha o gece Lâ Beyin ol kadar damarına girmişti ki «Allah aşkına! Eğer mâniniz yoksa bu gece taamı da bizde edelim!» diye Bey tarafından bir davet vukuuna kadar gdilmişti. Lâkin Şefik bu daveti kabul edemedi. Ertesi akşam yine bu mahalde birleşmek üzere yekdiğeri veda ederek ayrıldılar.

Filvaki ertesi akşam dahi Vezirhanı'nda birleştiler. Hâller hatırlar soruldu. O günkü vukuata dair teâtî-i ma'lûmât edildi. Lâkin Şefik ilk akşamı pek şen pek şetaretli bulunduğu hâlde bu akşam bilâkis gayet durgun ve dalgın bulunması enzârı dikkati celp edecek derecede idi. Birkaç kadeh daha parlatı-

lıp keyifler dahi biraz daha parladıktan sonra mîr-i muhteşem hazretleri bu dalgınlığın sebebini de sormağa karar verdi. Şefik mahallin neşesini kaçırmak istemediğinden sualin önünü kapatmağa çalıştı ise de böyle nazlı ve hoppa beylerin bir kere tırnak taktıkları şeyden vazgeçmedikleri derkâr bulunmakla Bey dahi ısrara kalkıştı.

Şefik –Efendim felâket addolunmayacak bir hâl ama bendenizce ayn-ı felâket addolunabilir. Aşk efendim aşk. Hem de öte tarafça hüsn-i telâkki edilmeyen bir aşk ki işte felâket dahi bu cihetten tevellüt ediyor.

Lâ -Aşk mı? Vay aşk size felâket veya saadet gibi bir şeyler gösteriyor mu?

Şefik –Göstermemek kabil midir efendim? Tabîat-i insâniyye...

Lâ –Oo! Oo! Filozofiden bahse kalkışıyoruz. Sahih siz filozofsunuz. Dün akşam dahi her bahsi filozofane hallediyorsunuz. Fakat acırım size birader! Aşkta felâket ve hatta saadet gibi şeyler görerek fikrinizi ona kaptırırsanız sonra perişan olursunuz.

Şefik –Mutlaka o perişanlık da tatlı bir perişanlık olacaktır!

Lâ –Vay vay vay vaay!... Şiddetli demek! Fakat Şefik Efendi birader! Siz her ne kadar ulûm-ı felsefiyye de ileriye gitmiş iseniz de biz dahi âcizane bu aşk ve sevda ilminde diplomalar almışızdır. Elimizden neler geçti neler! Bu ilmin mukaddemesi bir çılgıncasına arzu ve hatimesi dahi sevdiğini sanmaktan ibarettir. Bilirsiniz ki bizim gibi müntehiler artık öyle mukaddematta yuvarlanmazlar. Daima netayice varırlar. Acemilerin aylarca, yıllarca meşgul olarak ele getirdikleri neticeyi, bizim gibi üstatlar birkaç günde ele getirirler. Meselâ birisini görüp beğendiniz. Kimin nesi olduğunu öğrendiniz o şikârı sayd için atmacalarınızı saldırırsınız. Tabi ilk önceden naz filân olacak. Fakat diğerine göre beş binden yirmi beş binliğe kadar bir elmas yahut o kadar nakitten ibaret hediyeyi saldırdığınız gibi artık naz filân da kalmaz fütuhat sizindir.

Bey nazarında meselenin bu suretle telâkkisi Şefik'in burnunu sızlatır idiyse de Şefik «Lâ» Beyi aşka iman ettirmek için

bu bahsi açmamış olduğu cihetle hiç öyle iltizam veya müdâfaa-i kat'iyye suretinde bahsetmeyip Beyi hep kendi arzu ettiği noktaya getirmek için bahsin önünü eşeleyip mecrasını açardı. Dalkavukların da kâffesi Beyefendi hazretlerini iltizam edeceklerine şüphe mi vardır? Bahiste her icap eden noktalarda Beyefendinin muaşaka hususunda ne kadar muktedir ve muvaffak olduğunu alkışlar ile dermiyan ederler idi ki bu hâller «Lâ» Beyi bir kat daha teşvik eyledikleri için Şefik pek memnun olurdu.

Şefik'in muradı, hasta hanım ile olan macerası üzerine «Lâ»dan malûmat almak olduğuna ve mîr-i merkum nazarında aşkın bu kadar ehemmiyetsizliği bulunduğuna göre hiç bu külfetlere bu mukaddemelere hacet kalmaksızın doğrudan doğruya soruvermek lüzumu dahi vârid-i hâtır olursa da Şefik en ufak işleri dahi ihtiyatın derece-i kemâli olmak üzere en büyük işler kadar ehemmiyetle telâkki eylediğinden bu külfetleri çok görmezdi. Vakıa düşünülse her işi ehemmiyetle telâkki ve ona göre hareket etmek lüzumu derkâr görülmez mi? Bir işe başlarsınız, ehemmiyetsiz başladığınız için muvaffak olamazsınız. Sonra da «Ah şöyle yapmalı imiş ama bilemedik. Eğer öyle yapsaydık mutlaka muvaffak olurduk.» diye tahassürden vehayut dostların bu yoldaki muahezelerinden fayda olur mu? Araba kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur. Asıl hüner arabayı kırmaksızın yolu bulmak için ehemmiyetli davranmaktır. Binaenaleyh külfetlerinden kat-ı nazar Şefik tamam «Lâ» Beyi «E canım! Bakalım şu sizi bu kadar işgal eden hanımefendi hazretleri kimmiş? Onu söyle de belki derdinize derman olabiliriz.» sualini irat etmek noktasına kadar getirdikten sonra dedi ki:

Şefik –Bir kadın ismini terzil etmeyi tecviz eylesem, söylerdim.

Lâ –O kadını ilk defa olarak siz ele getireceksiniz?

Şefik –Hayır! Fakat her hâlde...

Lâ –Şaşarım bu akıllara! Hanımefendi hazretleri kendisini terzilden kendisi mücanebet etmedikleri hâlde siz neden mecbur olasınız? Hatta ilk defa olarak size teslîm-i esrâr etse bile size iltifat eden mutlaka başkalarına dahi iltifat edeceğinden emin

olmalı ve o hâlde ketm-i ism ve esrâra kendinizi bu kadar mutekidane mecbur bilmemelisiniz!

. Beyefendi hazretlerinin şu sözleri Şefik'i o kadar tazip ederdi ki tarife sığmaz. «Ah hınzırlar! İşte o iffet sahibi hanımcıkları rüsvâ-yı âlem eden siz değil misiniz? Hem bîçarelerin dâmen-i pâk-i iffetlerini telvis eder hem de isimlerini âleme destan eylersiniz» diye âdeta kendisinin dahi bir erkek olduğuna nedamet eyleyeceği geldiyse de görecek işi başka olduğundan böyle hissiyyât-ı derûnuna mağlûp olmayıp şu mülâhazayı hemen bir anda zihninden geçirerek hatta kelâmın silsilesini bile bozmaksızın sözünde devam eyledi.

Şefik –Söylenecek yer var, söylenmeyecek yer var. Rüfekamız beyler efendiler gücenmesinler ama eğer sizinle yalnız olsaydık söyleyebilirdim.

Dalkavuklar –Estağfurullah efendim! Biz... Haniya isterseniz...

Lâ –Hayır hayır! Hacet yok. Kulağıma söyleyebilirsiniz Şefik Efendi!

Şefik –(Beyin kulağına bir isim söyledikten sonra) İşte efendim beni bu hâle koyan...

Lâ –(Biraz çehresi tagayyür ederek) Ya! O mu? Adam sen de! Ben ise ele avuca sığmaz bir şey zannederdim. Merak etme birader. O her bahçenin gülü, her gülün bülbülüdür!

Şefik –Hayır efendim! Hatanız olmalıdır.

Lâ –Hata mı? Hiç ben kadınlar mebahisinde hata eder miyim? Sizin tıptaki hazakatiniz gibi benim de bu sanattaki hazakatim hem ilmî hem amelîdir. Teessüf ederim ki siz yanlış anlamışsınız. Siz hata ediyorsunuz. Zira bir kere tuzağa böyle düşersiniz...

Şefik –Yok ama lütfediniz...

Lâ –Hayır efendim! Siz lütfediniz. Biz Arife Hanımefendi hazretlerinin cemaziyelevvelini biliriz.

Dalkavuklar –Ay! Aksaraylı Arife Hanımefendi hazretleri imiş!...

Lâ –Evet! Bakınız birader, ben size bu kadının terceme-i hâlini haber vereyim. Bu kadın epeyce zengin bir familyadandı. Şahbaz Bey merhuma sevişerek varmıştı. O da epeyce zengin bir adam iken bir senelik güveyi olduğu hâlde vefat eyledi. Hanım onun da mirasına tamamıyla kondu. On altı yaşında dul kalan ve tabiati de biraz sevdavî olan kadının hâli ne olur? Vakıa çok kocalar çıkıp arz-ı izdivâc eylediler ise de o kadar sevdavî olan bir kadın her kocayı beğenebilir mi? Zaten sevip varmağa alışmış olduğundan yine sevip varmağa heves eder idiyse de tamam bir kimseyi biraz sevecek olsa derhâl ondan bıktığı cihetle şu hâlde beş on adam ile öylece eğlendi. Nihayet gönlü sevdiği adam ile bir müddet eğlenip artık usanınca tebdil etmek gibi en safalı bir yol varken kocaya varmağa hacet kalır mı? Kendisi gayet güzeldir. Gayet dilbazdır. Elindeki kalem dahi olur olmaz erkeklerde bile bulunmaz. Bundan fazla zenginliği de vardır. Artık Arife Hanımefendi hazretleri kime teveccüh eder de herif ona kul köle olmaz? Sonraları vakıa variyetin bir çoğunu yedi tüketti yani sevdiklerine yedirdi bitirdi ise de birkaç kırığı döküğü daha vardır. Ezcümle oturduğu konak dahi kendinindir. Lâkin bu sefahete, bu israfa mal mı dayanır? Yakında sıfıra kadar ve belki daha aşağıya da tenezzül edeceğine intizar olunmalıdır. Evet, sıfırın da aşağısı vardır ya! Ona borç derler ki elbette sıfrülyed kalmak borçlu olmağa nispetle servet-i azîmeden addolunur.

Şefik –Acayip!

Lâ –Acayip zahir! Ona haddini bildiren bir adam varsa o da benim.

Şefik –Vay siz de Arife...

Lâ –Şüphe mi edersiniz? Hatta en sonraki muhibbi bendenizim. Benden istediği gibi hevesini alamadığı cihetle belki hâlâ beni sever. Haniya şimdi barışmak istemiş olsam maatteşekkür barışır. Lâkin artık gık dedim. Altı ay devam etti efendim, altı ay! Ben müddet-i ömrümde hiçbir aşkımda üç ay devam ettiğimi bilmem. Fakat hanımefendinin çılgınlığına tahammül edilemez ki! Onu seven kendisine kul köle olmalı imiş. Yirmi dört saatin yirmi dördünü dahi beraber geçirmek kifayet edemeyerek günleri yirmi sekiz saate kadar tevsie çalışmalı imiş. Dünyada

kendisinden başka kimseye bakmamalı imiş. Ne bileyim ben daha neler yapmalı imiş. Baktım ki baş belâsı! Bir gün ta Babıâli'ye kadar gelmesin mi? Sebep? Çünkü ben üç gün kendisini görmediğimden acaba bir diğerini mi sevdim diye merak etmiş. Bu kadar sıkıya gelemeyeceğimi anlattım. Vay efendim bir kızılca kıyamettir koptu. Bunu kendisine haraket addeyledi. Hakarete asla tahammül edemeyeceğinden bahsetmeğe başladı. Dünyadan vazgeçip hakareti ihtiyar etmeyeceğini söyledi. «Dünyadan vazgeçmeye hacet ne? Yalnız benden vazgeç. İş bitsin. Kurtul.» dedim. Meğer bu daha büyük hakaret imiş. «Vay sen beni sevmediğin hâlde mi benimle muarefede devam ediyorsun!» diye kudurdu. Ne hainliğim kaldı ne yalancılığım. Artık bende de tahammül bitti. «Bu kadar da çılgın bir kadın sevilir mi?» dedim. Yahu ne dersiniz? Kadın hiddetinden yıkılıp bayılmasın mı? Çeneleri kilitlendi. Sinirleri çekildi. Parmaklarını koparsan, avuçlarını açmak mümkün olmayacak bir hâle geldi. İşte o vakitten beri dargınız. Hatta birkaç defa mektup da yaz... ha işte bir tanesi hâlâ cebimdedir! Diye cebinden bir mektup çıkarıp gösterdi ise de üzerinde yalnız şu «Taş yürekli kâfir! Hâlâ mı merhamet etmeyeceksin? Hâlâ mı barışmayacaksın?» kelimelerinden başka yazı yoktu.

Şefik –İyi ya! Sizi bu kadar sevdiği hâlde barışmamaktaki hikmet?

Lâ –Yok ama bu sözünüz hiç de âşık sözüne benzemiyor. Bir hafta mukaddem bana şu mektubu yazan kadına alâkanız var idiyse böyle söylememeliydiniz. Ben bunu size bililtizam gösterdim. Verdiğim malûmatı da mahsus verdim. Ama zannetmeyiniz ki kendisini seviyorum da sizi men için böyle yapıyorum! Hayır efendim! Biz doyduk da bıktık bile. Allah size mübarek eylesin.

Şefik –Yok. Şimdiki hâlde benim de nazarıdikkatim başka türlü açıldı.

Lâ –Hah! İşte size bunu anlatmak istiyorum. Vakıa ilk nazarda sevilmeyecek kadın değildir. Ama sonrası fena. Sevilmek insanın hoşuna gider ama artık bu kadar tazyik ve ıstırap da çekilir şey değildir ya!

Şefik –Hem zannederim ki bu tazyik ve ıstırabı da sevdiğinden dolayı etmez. Zira bu gibi kadınlar yalnız erkeğin kendisine yanıp yakılıp bayılmasını isterler. Hoşlarına o gider. Fakat kendileri o kadar sevmezler. Sevilmemek kibirlerine dokunacağı için ne kadar mükedder ve mustarip olurlar ise sevilmek dahi pek ziyade hoşlarına gideceği için bin kişi kendilerini sevse mahzuz kalırlar.

Lâ –Aferin! Ha şöyle. Yola gel! Buralarına vâkıf ol da var Arife Hanım ile safana bak. Meclisi fena değildir. Pek şen, pek şuh, pek şetaretlidir. Bir ayak üstünde bin dilbazlıklar eder. İnsan bayılır. Şu kadar ki bu letafetleri temcit pilavı gibi sür git bezletmesi insanı bıktırır. Malûm a! İnsan her gün şeker yese bıkar.

Şefik –Şuna düzcesi kaltağın birisi diyeceğiz vesselâm.

Lâ –Evet ama pek de adî değil. İşte o kadar. Kendinizi denk almanızı, her hatveyi ihtiyatla atmanızı tekrar tavsiye ederim birader.

İsmi Arife olduğunu bu defa öğrendiğimiz hanım hakkında söylenen sözler bundan ibaret olup bade birtakım afakî lâkırdılar dahi bitirilerek yemeğe davet için «Lâ» Bey tarafından edilen ibramlar bu defa dahi reddolunduktan sonra Şefik avdet eyledi. Kadın hakkında Şefik'in gösterdiği fikir ve tasavvur «Lâ»yı seviltmek için mahsus ve iltizamî olmayıp da cidden Şefik bu fikre düştüğünü haber verirsek şaşar mısınız?

Evet! Şefik cidden bu fikre düştü. Zira Şefik'in dünyada bir cehli varsa o dahi kadınları ve kadınlığı tanımamaktan ibaret bir cehil idi. Ömründe kadınlar ve kadınlık âleminde hiç gezip tozmamış olan insan, o âlemin ahvalini bilmese ayıp mıdır?

Ama zannetmeyiniz ki Şefik yalnız kadınlar va kadınlık âlimini bilmediği için Arife hakkında bu fikre zahip oldu! Hayır! O âlemin en gizli kapalı köşesini bucağını bilse, yine peyda edeceği tasavvur bundan ibarettir. Belki o hâlde bu tasviri daha kuvvetli olurdu. Zira şu muhaverenin hulâsasından müsteban ve münfehim olan Arife Hanım gibi kadınlar, kadınlık âleminde nadir değildir. Çok bulunur. Hem de pek çok bulunur. Hatta cesaret edip hükmeyleyebileceğiz ki bu hâl az çok her kadında mevcuttur. Bir kere düşünmeli ki bir kadının his-

sini, letafetini takdir ve itiraf etmek o kadın için hakaret midir tazim midir? Şüphe yok ki tazimdir. Hem de kadının her hâlde hoşuna gidecek bir tazimdir. Öyle ise bir taraftan zuhur ile hoşa giden tazimler öteki taraftan zuhur ederse yine hoşa gider. Binaenaleyh herhangi taraftan zuhur ederse hoşa gider. Mert bir kadın bulup da bu hâli sorsanız mutlaka böylece itiraf eder.

Ama ehemmiyet vermelidir ki ilk derecesi yalnız hoşa gitmekten ibaret bir derecedir. Bir kadına «Ah sen pek güzelsin!» denilip de onun dahi bundan mahzuz olması, o kadını mutlaka kazanmak addolunamaz. Nice mânileri vardır ki hatta bu mahzuziyetini izhar edebilmesine de mümanaat eyler. Mahzuziyetini izhar eyledikten sonra o kadını kazanabilmek derecesine varıncaya kadar da birçok derecat daha vardır. Tayin etmek ve anlatmak istediğimiz nokta, şu ilk mahzuziyetin hemen hemen kadınlarca umumî gibi bir muhzuziyet olması noktasıdır. Kaç bin kadında bir bulunur ol melek kızı melek ki «Ah yaratan Allah ne kadar güzel yaratmış» denildiği zaman «Bu sözü bana söylemeğe salâhiyetli bir erkek varsa o da ancak kocamdır» yahut kocası yoksa «O da ancak filândır» diye tahsîs-i nefs etmiş olduğu adamı düşünerek o adamın hukukuna bu kadarcık dilhûn olsun?

Şimdi kadınlıkta veyahut ağleb-i nisvânda şu hâl mevcut olduğuna göre bir de Arife Hanım gibi kendi hukukuna hürriyetine tamamıyla malik olup da hiçbir kimseden ihtirazı olmayan ve zaten böyle ilk mahzuziyeti bile birçok kadınların birkaçar derece fevkinde ve âdeta meyil derecesine varan mahzuziyetleriyle müsavi olan bir kadını düşünmelidir. Şu hâlde o kadın hakkında «Âlem kendisi için yansa yakılsa memnun olur, iftihar eder, gurur getirir» denildiği zaman mübalağa edilmemiş olur. İşte kadınlığı ve kadınları iyi tetkik edip tanış olan bir adamın dahi Arife Hanım hakkındaki mütalâası bu olabilir. Maahaza bu mütalâa, o adamı Arife Hanıma muhabbetten menedemez. Gayetî hanımefendiye birazcık da aldanmış görünüvermekle matlup hâsıl olur. Bir adam sevdiğine her şeyi feda eylediği hâlde tehlikesi hıyanet derecesine varmayacak surette aldanmış görünmek fedakârlığı mı istiksar olunacak? Meselâ size olan muhabbetleri hakkında yeminler ediyorlar, antlar ediyorlar da siz dakik ve müdekkik bir adam olduğunuz-

dan uymayanların hükmünden yüzde doksanını iskonto olarak tenzil etmek ve yalnız onuna inanmak lâzım geleceğini ve hakikatte ise her tebessüm, sevdiğinizin hoşuna gidip kendisini mahbûb-ı âlem görmekle müftehir ve mağrur olduğunu bilirseniz de bunu bildiğiniz hâlde bilmemezlik, anladığınız hâlde anlamamazlık gösteriyorsunuz. Bunda öyle sevdiğinin hıyanetine de kail ve razı olacak kadar tehlike var mıdır? Hatta gerek sevdiğinizin sizi bu surette aldattığını ve gerek sizin onà aldandığınızı ikiniz dahi bilecek ve birbirinize itiraf edecek olsanız yekdiğerinizi ithama hak bulamazsınız. Zira sevdiğiniz size dese ki «Zalim! İşte bana arz olunan tebessümlerin hepsinden hoşlanacak kadar sevdavî-meşrep bir kadın isem de o tebessümlere yalnız bir hoşlanmak ile iktifa ederek gönlümü ve vücudumu yine sana saklıyorum.» Nasıl? Böyle bir cevap alsanız «Hayır! Gönlün bundan da hoşlanmasın» mı dersiniz? Yoksa sevdiğinizin elini öperek teşekkür mü edersiniz? Bize kalırsa hangisini yapsanız güzel bir hareket etmiş olursunuz. Zira «Gönlün bundan da hoşlanmasın» diye men-i kat'î ile menedecek olursanız muhabbetinizin derece-i gayesine delâlet eder. Kıskanmak daima muhabbetin derecesiyle mütenasiptir. Yok teşekküren elini öperseniz o hâlde dahi «Gönlümü ve vücudumu yalnız sana saklıyorum» diye söylediği söze cidden inandığınızı ve sevdiğinizin sözüne sahip ve mert bir kadın olduğuna emniyet ettiğinizi göstermiş olursunuz. İmdi bundan dolayı sizin onu ithama hakkınız olamayacağı gibi onun dahi sizi ithama hakkı yoktur. Zira «Ben senin böyle tebessümlerden mahzuz olduğunu bildiğim hâlde bilmemezlik gösterişim mahza sana kemal derecede muhabbetim olduğundan naşidir» diyecek olursanız bu sözünüzü ret için «Hayır! Beni ol kadar sev ki şu mahzuziyetimi bildiğin hâlde bilmemezliğe gelip yine beni muaheze et» mi der? Yoksa o da teşekküren bir buse mi alır? Kezalik hükmederiz ki herhangisini yapsa pek büyük bir lütuf etmiş olur. Çünkü kendisini o kadar sevmenizi isterse o dahi sizi o kadar seviyor demek olur. Teşekkür ederse o hâlde bilmemezlik göstermek gibi ihtiyar ettiğiniz fedakârlığın sizin için ne müessir ne acı bir fedakârlık olduğunu bildiğini ve teslim eylediğini işrap etmiş olur.

Oof! Aman ya Rap! Hiç iki can birbirini sevse onların artık yekdiğerini itham edebilecekleri kadar mühim bir cinayetleri

olabilir mi? Hatta pek çok defalar görülür ki affedemeyecekleri kadar cinayetleri değil hıyanetleri bile olamaz! Bu bahsin daha ince eleyip sık dokunacak mertebesindeki muhakemesi bundan evvel bilmünasebe serdedilmişti. Burada o muhakemeyi tekrar etmeyelim.

Aldanmak ve aldatmak hususundaki ber-minvâl-i mezkûr serdedilen muhakemenin hükmü yekdiğerini Şefik ile Raziye derecesinde seven muhibb-i muhlîsler miyanında cereyan etmediğini ihtar etmezsek şayet karilerimiz işbu hikâyenin iptidasından beri teselsül ettiregeldikleri silsile-i muhâkemeyi dolaştırır. Muhibb-i muhlîs olanlarca hatta ilk mahzuziyeti mucip olması lâzım gelen tebessümlere sözlere dikkat bile edilmez ki! Ehemmiyet bile verilmez ki! Verilse dahi bundan mahzuz değil müteellim olacaklarını haber vermiştik. Ama Raziye gibi kadınların kaç binde bir tane bulunabileceğini tayinde biz dahi âciziz. Eğer her kadın Raziye olsaydı her kadının namına olarak dahi bir roman yazmak lâzım gelirdi. Raziye (tabire istiğrap buyurulmasın ama) kanatlarını gökte bırakarak yeryüzüne inmiş bir melektir. Maahaza şu mahzuziyet meseleleri ve küçücükten aldatmak ve aldanmak kaziyeleri öyle büsbütün istihfaf ve istihkar edilecek avalimin ahvalindendir diye de hükmolunamaz. Bunu da ispat için Paris gibi hürriyyet-i nisvânın biraz daha reng-i dîgerde olan memleketlerde muâşakat-ı kibârâneye dikkat etmelidir. Oralarda bir kadın ne kadar çok âşık olur ve bir erkek dahi ne kadar çok maşukası bulunur ise onunla iftihar eder. Kadın ve erkek için müteaddit zevatla sevişmek, hıyanet veyahut aşüftelik addolunmayıp belki meziyet addolunur. «Sevilmeğe şayan olmasam sevmezlerdi» derler. Maşukasının hıyanetini tahkik ederek ye'sinden canına kıymış olan bir budala (O mahalle göre budala) âşıkın şu felâketini maşukası haber aldığı zaman gülerek, «Beni seviyor idiyse de canına niçin kıymalı idi? Ben ona beni sevmesin dedim mi? Kendisini nikâhı lütfumdan menettim mi? Öldüğü hâlde kendisi mahrum kalmış oldu!» demiş.

İşte muaşakanın bu âlemleri de vardır. Bunun daha alt tarafı da var ya? Fakat bizce bu kadar!

Beşinci Bap

Vadeylediği günün hulûlünde Şefik Aksaray'daki hastasının yanında bulundu. Bu defa ilaçları ilk defası gibi bilkülliye tesirden hali kalmayıp hepsinden ziyade Şefik'in mukaddemesini göstermiş olduğu dostluk ilacı, Arife Hanımda hüsn-i te'sîr göstererek yatakkan kalkmış ve doktor efendiyi başka odada kabul eylemişti. Cümleden fazla olmak üzere bu gün hastanın zayıf dudakları üzerinde o kadar lâtif tebessümler ve harekât ve sekenâtta o kadar güzel hoppalıklar vardı ki «Buyurunuz efendim! Şefik Efendi vadinizde güzel durdunuz, tamam haftasıdır» diye doktoru istikbal eylediğini görseydiniz, hiç de bir hasta kendi doktorunu istikbal ediyor zanneylemezdiniz.

Şefik –Maşallah, maşâllah! Sizi pek iyi görüyorum efendim!

Arife –Teşekkür ederim doktor. Vakıa iki üç günden beri iyiliğim var.

Şefik –(Hanım ile bir minder üzerine yan yana oturup) İnşallah bütün bütün iâde-i âfiyet ettiğinizi görürüm efendim!

Arife –Ümit ediyorum Şefik Efendi! Doğrusu hazakatiniz inkâr olunur şey değildir.

Verilen mualecata ve onların sûret-i isti'mâline dair iktiza eden sualler cevaplar teati olunduktan sonra artık Şefik Efendi tekrar nabza bakmak, göğüs yoklamak arka dinlemek gibi tedâbir-i tıbbiyyeye hacet görmeyip işin ilerisi için iktiza eden müferrih ilaçları ezberinden yazdı, vâsıl-ı saded olmak üzere sözü «Lâ» Bey üzerine getirdi.

Şefik –O mazbata odasındaki Beyi de gördüm efedim.

Arife –(Gözlerinde evvelkinden ziyade bir parlaklık görünerek) Ya! Gördünüz öyle mi? Biraz haberim de vardı.

Şefik –Haberiniz de mi vardı? Kimden öğrendiniz?

Arife –Ben murat eylediğim şeyleri öğrenebilirim. Her neyi murat etmiş olsam mutlaka ve derhâl öğrenirim.

Şefik –Güzel iktidar! Öyle ise Bey ile aramızda geçen sözleri de öğrenmişsinizdir.

Arife –Ona ne şüphe? Bütün kabahatleri bize yükletmek, bizi her gördüğüne gönül verir dört gün sonra usanır bir şıpsevdi olarak tavsiyede bulunmak ve sizin tarafınızdan bana güya eser-i muhabbet gösterilmek istenildikte menedilmek gibi sözler değil mi ha?...

Şefik –(Kendi kendisine) Zahir «Lâ» Beyin dalkavukları miyanında birisi bu kadının casusu olmalıdır. İhtimal ki sevgilisi de!

Arife –(Sözünde devam ile) Bak Şefik Efendi! Vakıa ben gönlüme mağlûp bir kadın isem de o çapkının anlatmak istediği gibi şıpsevdi ve maymun iştahlı hiç değilim. Sevilmeğe şayan olanları severim. Ama hiçbirisini ben kendim terk etmedim. Hepsi tarafından terk olunmak muamelesi gördüm. Ah öyle alçakçasına muameleler gördüm ki her defasında bir daha erkek cinsine lânet ederek kimsenin yüzüne bile bakmamağı kurdum. Lâkin bazı yüzler oluyor ki bakmamak mümkün mü? Haydi belki bu insan çıkar diye bir tecrübeye daha kalkışarak bir felâket daha görürüm. Şimdi kabahat benim mi olur? Beyefendi hazretleri en büyük şikâyeti benim muhabbetyâbımdaki şiddetimden ediyor. Aman ya Rap! Ah bu erkekler ah bu erkekler! Muhabbette şedit olmasan «Beni sevmiyorsun» diye serzenişe başlarlar. Şedit olsan insana arsızlık hamlediyorlar. Ya efendim kadın kısmında da hiç yürek olmayarak bir maymun gibi her ne talim olunursa onu mu icra etsinler? Ne dersin Allah'ı seversen Şefik ne dersin?

Kadın bu lâkırdıları öyle bir tavr-ı dilpesend ile söylerdi ki Şefik âdeta dinlemekle doyamadığından sözünü kestirmemek için söze karışıp bir kelime söylemek değil hatta nefes almağa bile muktedir olamazdı. Hakikat bazı kadınların söz söyleyişleri o kadar güzel olur ki o da kadın için en büyük ziynet yerine geçer. Ah! Ziynet yerine geçtikten sonra kadının hangi hâli çirkin ve lezzetsiz olur?! Öyle kadınlar yok mudur ki hâlet-i gazabları dahi güzel olup kemâl-i hiddetle kavga eyledikleri zaman dahi letafetine doyulamaz. İşte sözün doğrusu bizim Arife Hanım dahi bu kadınların birincilerindendi. Nihayet «Ne dersiniz?» diye sualiyle Şefik'i duçar olduğu dalgınlıktan ikaz eyledikten sonra Şefik bir müddet tevakkufla aklını başına alarak dedi ki:

Şefik –İşittim efendim, güzel dinledim. Pek güzel, pek doğru söylediniz. Mademki hâl bu merkezdedir siz dahi o hainden yüreğinizi geriye alınız. Sevilmediğiniz bir adamı zorla sevmeğe çalışarak kendinizi yataklara sermekte mana nedir?

Arife –İyi ama niçin beni sevmesin? Kendini beğenmek şeytana yakışır ama zannederim ki benim de beğenilmeyecek, göze batacak bir çirkinliğim yoktur.

Şefik –Bilâkis! Kadir ve kıymet bilenlerin çıldıracakları, bayılacakları bir hanımsınız! Fakat öyle bir denî herife hiddet edip de hastalanacak kadar...

Arife –Şefik Efendi Şefik Efendi! Şu zalim heriften intikamımı almadıktan sonra benim için reha mümkün değildir. Kendi kendimi yeyip bitireceğim. Gerçekten hasta idim. Hâlâ da hastayım ya! Hazakatiniz sayesinde kendimi bu kadar toplayabildim. Sevmek için ise artık o yezidi ben de sevmiyorum. Fakat mümkün değil intikamımdan vazgeçmeyeceğim. Beni kurtarmak, intikamımı almakla olur. Mademki hastalıktan beni kurtarmayı tıbben deruhte ettiniz. Eğer bunu insaniyeten dahi deruhte ederseniz, beni gerçekten ihya etmiş olursunuz.

Şefik –Deruhte etmemiş olsaydım birkaç günler oralara devamla tahkik-i ahvâl külfetini ihtiyar eder miydim?

Hanımefendi şu «Şefik Efendi, Şefik Efendi!» diye başlamış olduğu sözü söyleyip bitirinceye kadar iki gözlerini Şefik'e dikerek öyle bir dikkat ile öyle bir bakıyordu ki bu aralık Şefik'in dahi gözleri hanımın gözleriyle karşılaşıp bebek bebeğe gelince, o gözlerinin âdeta kamaştığını duyup gözlerini yere indirmeğe mecbur olmuştu. Ama bu tekabul müddetinde iki göz birbirine bir anda pek çok şeyler söylediler. O kadar şeyler söylediler ki izahla yazılsa bir kitap doldurur. Ama onları kalem ile kâğıt üzerine yazmağa imkân olmadığı gibi göz ile okumağa da imkân yoktur. O sözler gönül sayfası üzerine yazılıp yine gönül gözüyle okunur. Ama gönlünüz Şefik kadar meşgul veya kapalı imiş. Arife'deki kıvırcık kaşlar ve yine kaşlar gibi kirpikler arasından eşi'a-i lâtîfesini yıldırım gibi fırlatan bir çift göz karşısında bulunduğunuz var mı? O zamana, o ana mahsus olmak üzere olsun mutlaka o yıldırımlar yüreklere kadar gireceklerdir. İlerisini yine siz bilirsiniz. Hatta «Lâ» Beyin gönlü kapalı ol-

mak şöyle dursun belki hiç gönlü yok denilecek kadar bir adam olduğu hâlde sair muaşakasının hiçbirisine kıyas kabul edemeyecek kadar uzun olmak üzere altı ay müddet Arife Hanıma esir olmuş kalmış. Kadının bakışı pek fevkalâde idi diyoruz pek fevkalâde idi! Öyle bir çılgıncasına nazar ile bakıyordu ki hatta Şefik cevabını vermeğe başlayıp da bitirdiği zaman bile kadın bu sözleri hiç işitmemişe dönüp şüphesiz iki dakika daha bakmakta devam eyledi. Nihayet bu bakmanın neticesi bütün manaları havi bir tebessüme müncer olmasın mı?

«Hiç de bu surette bir ilân-ı aşk görmedik» mi dediniz? Vakıa ilân-ı aşkın kadınlar tarafından vukuu nadir olacağı gibi kadınlar miyanında Arife Hanım gibi kadın dahi nadir olunca bu suretle bir ilân-ı aşk vukuu gerçekten ma'dûm kadar bir hüküm alır. Fakat bu hâle bakıp da artık mazhar-ı feth tam olmak için yeniden muhacemata hacet kalmamıştır zannetmemeli. Herhangi bir Arife olacak olsa keyfi istediği kadar yalvartıp güya tefavvukunu ispat etmeyince mağlûbiyyet-i kalbiyyesini izhar edemez. Bu mücadele ve mukavemet pek acayip, pek lâtif bir şeydir. Meşhur bir Fransız şairin demiş olduğu veçhile vakıa kadın mümanaat yüzü gösterip kaçar. Lâkin kurtulmak için kaçmağa muktedir olacak kuvveti tabiat bile kadının ayaklarına vermemiştir. Kaçar ama mutlaka arkasından yetişilip her hâlde tutulmak için kaçar. Ama diyeceksiniz ki «Her hâlde tutulacak olduktan sonra kaçmanın ne manası vardır?» Vakıa bu sözünüz mantığa pek muvafık ise de eğer bu firarın manası olmazsa kadınlığının hiçbir manası kalmaz. Zaten kadınlık demek bu misillü lâtifeleriyle bir cümle-i letâfet demek değil midir?

Şefik, Arife Hanımın bu nazarı altında bir dakikaya mahsus olmak üzere hakikaten yıldırım ile vurulmuşa döndü. Başka birisi olsa idi belki cehennem ateşine mukabil gelmiş kurşun gibi erir biterdi. Lâkin Şefik öyle bir cehennem karşısında kurşun olmayıp kendisi dahi bir cehennem idi. Arife'nin kendi gönlüne kadar nüfuz eden nazarıyla beraber Şefik nazar-ı taharrisîni gönlüne tevcih edip de Sirkeci İskelesi'ni, cumbayı ve cumba içindeki Raziye'yi hep gönlünde bulunca bir âşıkın maşukası huzurunda artan besâlet-i fedâkârânesi kadar besaletlenip kendisini ve cesaretini topladı ve Arife'nin son tebessümüne karşı ta-

mamıyla bîkaydane bir nazar ile mukabele ederek yine kendi vesâyâ-yı tıbbiyyesini arz ve tarifte devam eyledi. Bu kayıtsızlığa dahi Arife'nin yüreği kabarmış olduğuna şüphe etmemelidir. Zira o bakışın, o tebessümün manasını Şefik'in anlamış olduğuna da Arife Hanım şüphe etmezdi. Binaenaleyh Şefk'in fekalhad ihtiyat üzere hareket eylediğine zehapla o dahi hücumun daha ilerisine varmağa lüzum görmedi. Ve şu hâlde Şefik'ten sıkça sıkça gelip kendisini tedavi!... etmesini rica ile gerek hiddetinden gelsin gerek ye'sinden neden gelirse gelsin, bu hastalığın netayicinden pek ziyade korktuğunu beyan ile emr-i tedâvînin arkasını boşlamaması niyazında bulundu. Şefik ise «Elimize düşen hastaya tamamıyla iâde-i âfiyet ettirirsek bizim hünerimiz bu addolunur. İnşallah ben dikkatte kusur etmeyeceğim gibi siz dahi etmezsiniz. Emr-i tedâvîde hasta olan veya hastaya bakan, tabipten ziyade dikkatli davranmalıdır. Her tabip hastasına bir perhiz tavsiye eder. Benim tavsiye edeceğim perhiz ise başka etibbanın perhizlerine benzemeyecektir. Zira hastalığınız dahi başka hastalıklara benzemiyor. Benim perhizim mümkün olduğu kadar «Lâ» Beyi hatırınıza getirmemek ve yüreğinizdeki tesiri herhangi tesir ise onu tecdit eylememektir» dedi ve veda edip odadan çıkmağa teveccüh eyledi. Tamam Şefik arkasını döndüğü zaman idi ki Arife dahi «Evet! Yüreğime böyle bir perhiz emrettiniz fakat yüreğime bir yakı yapıştırmadınız, bir ilaç vermediniz» diye güya kendi kendisine mırıldanmağa başladıysa da her hâlde sesini Şefik'e işittirebilmekteydi.

Arife'nin yanından çıkıp da Şefik kendi mülâhazatıyla yalnız kaldıktan sonra gördüğü ahvalin tesiratı da başkalaşmağa başladı. Bir kere Arife'nin pek güzel bir kadın olduğunu teslim edenlerin birincisi kendisi olmuştu. Gönlünün sevdaya pek mağlûp olmasını dahi tabiî hoşa gidecek bir hâl bulmuştu. Kadının tavrında, vaz'ında, terbiyesinde de bir kusur yoktu. Ya öyle ise Şefik'in yüreğinde Arife'yi gördüğünden dolayı hâsıl olan hüzün nereden geldi. Evet, Şefik yüreğinde sadece bir hüzün değil Arife Hanımı tedavi eylediğinden dolayı büyük bir nedamet eseri dahi duymaktaydı. «Hiç de böylesini görmemiştim. Nereden cehennemden tedaviye çağrıldım. Ben âşık ve âşıka barıştırıp ayırmağa vasıta değilim ya? Kadın bizim gönlümüzü

hali sanmış da gönül kapıcı bakışlarıyla bizi bent etmek dahi istiyor. Ah benim melek Raziyeciğim! Dünyada sen birsin bir! Yer yüzünde bir meleksin! Arife ile senin aranızda ne kadar fark var! Kadınlığın iki hâl-i mütezâddı her birinizde ayrı ayrı tecelli eylemiş. Kadınlıkta melekiyetten her ne varsa sende ve şehvaniyetten her ne varsa onda cem olmuş» diye zihni Arife'den Raziye'ye ve Raziye'den Arife'ye intikal eyledikçe, bir züht ve takva sahibi adamın bir geceyi âlem-i fısk ve fücurda geçirmiş olmasındaki nedamet gibi bir nedamet hisseylerdi ki her hâlde o gecenin safasını da nefs-i emmâreye inkâr ettirmek kabil olamaz.

Bir aralık Şefik «Şu kadına gitmem!» dedi. Vakıa üç gün gitmedi. Lâkin aklına bile getirmedi değil. Şeytan daima zihnini gıcıklar ve bahusus bu kadar mükemmel bir kadının nasıl olup da böyle gayr-ı muntazam bir ömür geçirdiğini anlamak merakı, bîçare filozofu çatlatırdı. Binaenaleyh dördüncü günü uşak eczahaneye gelip de «Hanım tertip olunan ilaçları bitirmiş. Teşrifinizi rica ediyor» dediği zaman mukavemet edebilmek Şefik'in iktidarının fevkine çıktı. Kalktı. Ata bindi. Arife Hanım'ın yanına vardı.

Hanımın bugünkü hâli dört gün evvelki hâlinden dört kat daha âlâ idi. Çehresine, dudaklarına renk gelmiş yüzündeki tebessüm daha ziyade artmış, hâl ve şanına bir şetaret ve hatta onun biraz daha fevki olmak üzere biraz da işvebazlık munzam olmuş. Hele o güne mahsus olmak üzere bir giyinmiş, kendisine bir de çeki düzen vermiş ki tarife sığmaz.

Kadınlar için süsü ihtiyaç görmeyenlerden misiniz? Biz bir vakit bu fikirde idik. İhtimal ki bazı asarımızda da bu fikri ima edecek muhakematta bulunmuşuzdur. Lâkin itiraf edeceğiz ki bu itikat noksânî-i tecrübeden ve galat tetkikten neşet eder bir itikatmış. Eğer süse ihtiyaç olmasa idi medeni olsun, vahşi olsun, müterakki olsun, mütedenni olsun her cemiyyet-i beşeriyyede terakkiyyât-ı sanâiyyenin müsaadesi derecesinde esbâb-ı zînete ehemmiyet verilmek lâzım gelirdi. Milyarlarca insanlar hata üzerinde ittifak edemezler ya? Elbette hata onlara muhalif olan efkâr-ı husûsiyyede olacaktır. Hem de biz muşâtaya ihtiyaç en ziyade rû-yı dilârâm için olduğuna kanaat etmek istiyoruz. Biraz dikkat etseniz görürsünüz ki zaten çirkin olan ka-

dınlar için ziynet dahi çirkinliği arttırmaktan başka bir şeye yaramıyor. Bir büyük sofra balosunda bulunduğumuz zaman kibar nisvanın ziynetlerine dikkat ederiz. Boynundan omuzlarına doğru köprücük kemikleri çifte kanatlı kapıların kol demirleri gibi gerilmiş ve başın sıkletine tahammül edemeyecek zannolunmak mertebesinde gerdanı ince ve eski bir müstekreh kavuktan başka bir şey tasvir etmez ve iki kürek kemikleri iki kambur gibi arkasında tayin etmiş ve beli hizası da bel kemiği boyuna bir yarıktan ibaret kalmış, çöp gibi kollarda dirsekler fena bir surette teşkil etmiş, kuru ve bahusus kara olan bir kadın için dekolte elbisede o elmaslarda o pudralarda ne letafet görünebilir? Dört kemikten ibaret bir miskin beygire bir serc-i zerrîn vurmuşa dönmez mi? Ama bir de şu vücûd-ı mübâreki gözünüz önüne getiriniz ki iki geniş omuzlar arasında (tabir caiz ise) kaymakistan ıtlakına sezavar olan sîne-i sâf ile ona kürsî-i a'lâ demek olan gerdan öyle tavsife filâna sığar şeyler olmayıp hatta öksesi bile en güzel kadınlara gerdan ve arkası dahi sine olmağa elyak ve ahradır. Bu vücuttaki kolları asma kabağına benzetmek, âdeta eşeklik derecesinde bir kabalık olup omuz hizasından teşekküle başladıkları hâlde dirseğe doğru inmiş olan cüz'îce münhanî hatlar, tamam dirsek üzerinde icma eyledikleri zaman yusyumru bir kemiğe saplanıp kalmazlar. Belki bilâkis o kemiğin bulunduğu mahalde en güzel câh-ı zenehdâna en lâtif gamzelere gıbtabahş olacak bir çukura gömülüp bade bileklere kadar hutût-ı mezkûre bir düziye izler ve hemen büyüklüğü bileğin kutrundan pek de farklı olmayan elleri teşkil için cüz'îce bir inhina ile artık kolun hududunu tahdit edip bitirmiş olurlar.

İşte vücut bu vücut olursa süs dahi bu vücuda lâzım olur. O hâlde bir güzel yüzün bu vücudun parmağına bir bilezik bu vücudun koluna bir gerdanlık bir gerdana takılırsa mücevherât-ı mezkûre dahi tamam tabiî foyalarını bulmuş olarak bir gurûr-ı mahsûs ile parıl parıl parlarlar. Terzinin esvap üzerindeki mahareti bu vücuda nispetle bir maharet olur. Düzgün pudra filân bir deriye letafet verirse o deri sahtiyan olamayıp elbette bu deridir. Bu bir zemindeki tabiat onu güzellik zemini olmak üzere teşkil eylemiştir. Sanatkâr iseniz tezyîn-i hüsn sanatını böyle zemîn-i müstaid üzerinde sarf ediniz. Güzel olan kadın süse çalışsın. Asla sa'y-ı bîhûde değildir. Lâkin güzel olmadıktan

sonra ne kadar çalışsa sa'y beyhudedir. Avurdu avurduna geçmiş yanakları, sipsivri çeneyi han kapısı kadar ağzı yumruk kadar burnu setredecek hangi düzgün tasavvur edilebilir. Böyle bir vücuda talik olunacak mücevheratı güzel güzel mahfazalarına koyup da bir camlı dolapta teşhir etseler elbette tabiîye daha ziyade letafet verirdi. Hiç olmazsa o hâlde insan bunların talik olunacakları vücudun ne kadar güzel olacağını tahayyül ile tezelezzüz eder.

Bizim Arife Hanım ise evvelce kendi hüsnü hakkında vermiş oluğumuz haberden malûm olmuş bulunacağı veçhile süse en ziyade lâyık olan güzellerden bulunmasıyla her hâlde tesettür kaidesine riayeten başından aşağı boylu boyuna uzatmış olduğu bir ince yaşmak dahi süsünü itmam eden ziynetlerden addolunabilirdi. Binaenaleyh hem hüsnüne hem süsüne mağrur olan ol âfet, bîçare Şefik'in takdir ve tahsinine mazhariyet ihtiyacının da icbarıyla olanca san'at-ı dilbâzâne ve mahâret-i merdümfirîbânesini toplayıp «Haber göndermeseydim gelmeyecek miydiniz doktor? Sizi celp için mutlaka hasta olup döşeklere mi serilmelidir?» dediği zaman, öyle olur olmaz muhatabatta lâkırdı bulmaktan âciz kalmayan Şefik, âdeta cevâb-ı münâsib tedarikinden âciz kalmış ve ağzında çiğnemeğe başladığı birkaç kelimeyi tekrar yutmağa mecbur olmuştur. Şefik bir tarafa ve hanım dahi karşısına oturup da sanki güzel el, güzel yüz, güzel gerdan, güzel endam gibi ziynetlerinden maada şöyle entari altında mahfuz olan gayet güzel ve başka dilberlere el almağa değer ayaklarını göstermek için biraz uzandığı zaman hakikaten söyleyecek söz bulmaktan âciz kalan Şefik, yine müdâvât-ı tıbbiyyeye dair söz söylemek mecburiyetine düştü. Evet! Raziye gibi bir melek karşısında insan bülbül gibi söyler de Arife gibi bir peri karşısına gelince, o bülbül dut yemiş bülbül gibi lâl olur kalır. Bîçare Şefik kurşun kalemini çıkarıp yazarak «Size bir âlâ toz! Gayet mide açar! Bir de şurup ki pek ferah verir...» diye söylendiği müddet, Arife dahi «Vallahi doktor efendi! Tavsiyelerinizin hepsini hüsn-i îfâ ettim. Kendimi daima ferah tuttum. Hem de ferah tutmak vaktimi, hep hülyalarla geçirdim. Ama ne güzel hülyalar ettim!... Nısfı kadarı sahih ve vaki olsa dünyada en bahtiyar ben olurdum. İnsanın hülyasında ne varsa rüyasında da o bulunur. Gündüz ettiğim hülyalar, gece-

lerim için de güzel güzel rüyalar oluyordu. Doğrusu bana verdiğiniz ilaçlar da!... perhizler de... pek güzel pek tatlı!... şeyler.» diye icap eden nazik noktalara biraz muhkemce baktıkça, Şefik'in elinden kurşun kalemi düşmek dercelerine gelirdi. Nihayet bir anda Şefik'e bir fikir geldi ki «Bu kadın tehlikeli bir kadın! Benim için bunu bir daha görmek olamaz» suretinden ibaret idi. Vakit ve cesaretini kaybetmeksizin dedi ki:

Şefik –İşte efendim size üç aylık mualecatı tertip eyledim. Maşallah artık âfiyet-i tâmme kesbeylediniz. Eğer bir de tebdîl-i hevâya giderseniz pek âlâ olur. Artık bana ihtiyacınız kalmadığından...

Arife –(Cellât kaşlarını çatarak) Artık size ihtiyacım kalmadı mı? O nasıl lâkırdı Şefik Efendi?

Şefik –Maşallah iyi oldunuz da...

Arife –Hayır efendim! Siz galiba beni tekrar verem döşeklerine yatıracaksınız! Bana sizin ilacınızdan ziyade güzel nasihatleriniz, güzel sözleriniz, güzel muameleleriniz iyilik verdi. Hâlbuki aynı sözleri başkası söylemiş ve o muameleleri başkası etmiş olsaydı hiçbir hüsn-i te'sîri olamazdı. Gönlümü «Lâ» Beyden alıp bana iade ediyorsunuz öyle mi? Ya ben onu ne yapayım? Nasıl zapt edeyim?

Şefik –Aman Arife Hanım! Hemşirem!...

Arife –Nasıl? Hemşirem mi?! Aklınızı mı bozuyorsunuz yoksa? Siz tabip değil misiniz? İşte ben de hastayım. Gönül hastası gönül! Beni tedavi ediniz efendim. Siz elinize geçen hastayı öldürmek için mi hekim oldunuz?

Şefik –Pekâlâ ama bu emrâz-ı cismâniyye...

Arife –Hayır! Siz benim emrâz-ı rûhâniyyeme ilaç verdiniz. O hain gaddardan kurtardınız. Lâkin size artık ihtiyacım kalmadığını dermiyan ederseniz daha fena hasta olacağım. Bu gönül hastalığı bende müzmin bir hastalıktır efendim. (Yerinden fırlayıp bir aşağı beş yukarı kemâl-i letâfetle salınıp gezerek) Ah erkekler, erkekler! Mürüvvetsiz mahlûk! Nedir benim sizin yüzünüzden bahtsızlığım? Şefik! Son defa olmak üzere en insaniyetli, en mürüvvetli, en mert bir erkek seni görmüştüm. Sendeki terbiyeyi ömrümde kimsede görmemiştim. Bunun üzerine sen de

bana şu... şu... tabirime hatırın kalmasın! Şu terbiyesizliği gösteriyorsun öyle mi? Vakıa sana arz edecek ne gençliğim vardır ne hüsnüm! Fakat merhamet et! Sevmez isen de bari beni aldat! Ben ona da razıyım. Beni terk edersen öleceğim inan!

Zavallı Şefik, şu lâkırdıları dinledikçe âdeta kulaklarına emniyet edemeyeceği ve o kulakların işittikleri sözlere inanamayacağı gelirdi. Fakat bunları söyleyen her hâlde karşısındaki peripeyker bir hanım olduğunu düşündükçe hayretinden dondu kaldı. Verecek cevap bulamadı. Beş on dakika aradan sükût ile geçip Arife Hanım dahi hemen hemen taşkınlığının bu derecelerine vardığına pişman olmuş gibi göründü ise de bu pişmanlık yalnız sükûtunda görülüp yoksa Şefik üzerine dikilmiş olan gözleri çocuktan mutlaka bir cevap beklemekteydi. Neden sonra Şefik «Sevilmeyecek bir yosma değilsiniz! Fakat hatır ve hayalden bile asla geçirmemiş olduğum şu hâl de beni mebhut eyledi. Müsaadenizle gideyim. Zira şimdi şurada yıkılır ve yığılır kalırsam bir hekim dahi benim için gönderirsiniz» diye kalktı ve Arife'nin «Allah aşkına gelip beni sık sık görmenizi rica ederim» diye ettiği ricaya hiçbir cevap vermeyerek kapıdan çıktı gitti.

Altıncı Bap

Şu vukuat gerek Şefik ve gerek Arife hakkında vakıa pek çok hem de pek mühim mütalâalara yol açabilir. Zira hiçbir kimse yaptığı işi bir muhakemeye bina etmeksizin yapmayıp mutlaka bir şey düşünerek yapmak tabiîdir. İşte o düşündüğü şey dahi bu adamın filozofisidir. Hikmet eğer insanları hep kendi kavâid-i külliyyesine tatbîk-i harekete mecbur edebilecek olsa idi harekât-ı beşeriyyede ne güzel bir ıttırat husule gelirdi! Hayfâ ki bilâkis insanlar hikmeti kendi hareketlerine tevfik etmeğe çalıştıkları için bu ıttırat husule gelmedikten fazla hikmeti dahi birtakım ahkâm-ı mütezâdde ve mütenakıza ile doldurmuşlardır. Hilâf-ı âde bir hareket ve bahusus vicdanınızın istemediği bir kabahat edecek olduğunuz zaman, kendinizi o harekette mazur ve hatta musîb göstermek için neler düşünürsünüz? İşte bu düşündüğünüz şeyler hep hikmeti kendi efkârınıza uydurmak için bir sa'y ve himmet demektirler. Binaenaleyh Arife'den de kat-ı nazar hele Şefik'in Arife tarafından gelen tesiratı tabi-

iyyâta kadar tatbik için zihninden geçen şeyler hakikaten mütâlâat-ı vâsiaya meydan açabilirse de şimdilik o mütalâatı daha ziyade tevsi eyleyebilecek olan vukuatı hikâyede istical edelim ki hatta mütâlâat-ı mezkûrenin mukaddematıyla bazı netayici bile daha şimdiden karilerimiz nazarında kendiliğiyle tevazzuh eylesin.

Son mülâkattan sonra Şefik dört beş gün kadar müddet Arife Hanımın nezdine hiç gitmemişti. Bir gün eczahanede otururken Arife Hanımın uşağı bir mektup getirip verdi. Mektubun üzeri yazılmamış olduğu cihetle Şefik kendisine olması hususunda tereddüt eyledi ise de uşağın temini üzerine açtı. Şöyle yazılmış olduğunu okudu:

«Şefikim!... Eyvah! Acaba size Şefikim diye hitap etmeğe hakkım var mıdır? Ah o hakka malik olsaydım âlemde kendimi gerçekten bahtiyar bilirdim. Hayfâ ki yed-i kudret beni böyle bahtiyar olsun diye halk etmemiştir. Bu tecellideki hikmet eğer âleme beni ders-i ibret olarak göstermek ise benden başkasını bulamadığı için talihe de itiraz edeceğim gelirse de o hâlde dahi o felâket-dîde yine benim gibi bir insan olacak değil miydi? O da benim gibi sızlanacak değil miydi? Demek oluyor ki felek bizi böyle sızlandırmakla kâmyâb oluyor. Hele bu defa en büyük felâketim siz olacağınızı, işte mukaddeme-i ahvâlden görüyorsam da ne yapayım ki gönlüme meram anlatmak mümkün olamadığından yazıyorum. Haydi müsaade ediniz de size Şefikim diye hitap edeyim. Hiç olmazsa bu hitabı edebilecek kadar bahtiyar olayım. Şefikim, ben yine hastalandım. Hem de asıl şimdi hastalandım. Acınacak derecede hastayım. Siz bana ilaç değil dert verdiniz. Beni bu derde giriftar eyledikten sonra vereceğiniz ilaç vaadiniz mucebince sık sık gelip görmekti. Hâlbuki işte beş gün geçti henüz sizden bir eser zuhur etmedi. Kim bilir daha ne kadar günler geçecektir de yine hiçbir eser zuhur etmeyecektir. Sık mülâkat bu olunca acaba seyrek mülâkat bir ömürde bir kere vuku bulan tesadüfler mi olacaktır?

Ah! Mektubu şuraya kadar yazdıktan sonra aklım başıma geldi! Ben ne yapıyorum? Siz bana bu suretle beyân-ı hâl ve arz-ı iştiyâk eylemiş olsanız, nisvaniyetim hasebiyle hicabımdan lâl kesilmek veyahut gönlüm incizap eylemiş olsa bile yine temkin ve teennide bulunmak lâzımken bilâkis ben size ilân-ı

mafizzamîr ediyorum? Ol Şefik'e ki iki defa bilmuvacehe gösterdiğim aşk istidadını reddeylemişti. Şimdi öyle bir surette ilân-ı mafizzamîr ediyorum ki işte el yazımı eline teslim ediyorum. Mektubum elinde olduktan sonra benim aleyhimde ne ister de muvaffak olamaz?!...

Hayır hayır! Kusurum yalnız şu ilân-ı aşka kendi teşebbüsümdür. Şefik Efendi öyle bir kadının esrarnamesini vâsıta-i terzîl edecek edanîden değildir. Kendi kusuruma gelince bunun için dahi mahsusen affımı istirham ederim efendim. Bu mektubu size göndermemek veyahut şu yazdığım satırları çizmek ve silmek lâzım ise de işte buna da muvaffak olamayacağım. Velev ki buradan o satırları sileyim. Levh-i dilimde bunlardan başka nukuş yok ki! Her kim yüreğime baksa yine bu satırları okuyacak. Kalsın efendim kalsın! Yazarım! Gönderirim! Âlemde her kadın kendi arzularını kendi heveslerini ketmeylediği hâlde varsın bir de gönlüne mağlûp bir Arifecik bulunsun da öyle ketm-i arzu gibi riyakârlıkları kabul etmeyerek hissiyyât-ı derûnunu doğrudan doğruya tercüme ediversin!

Bilirim efendim bilirim ki kendi sineme kendi elimle bir ateş daha atmaktayım. Yalnız bir ümidim var ki o da sizin öyle bir kadını bedbaht etmekle iftihar eyleyecek adamlardan olmadığınıza yakînimdir. Elbette size teslimiyyet-i kâmile ile arz-ı vefâ ve sadakat eder bir kadına «Lâ» çapkınının ettiği muameleyi etmezsiniz. Velev ki ediniz. Ben hınzır bir gönlüme ne diyeyim ki sevdiği tarafından gördüğü zulümlere, cevirlere, cefalara kemâl-i lezzet ve memnuniyetle katlanıyor. Siz her esrarıma vâkıf olduğunuz cihetle ketme hacet görmem ki o hınzır zalimin bana en büyük zulmü beni terk etmesi oldu. Yoksa gönlüm yine ondan ayrılmazdı. Siz ayırdınız. Koparıp aldınız. Şimdi gönlüm sizin elinizde kaldı. Bundan sonra o gönül sizin cefanıza katlanacaktır. Yalnız bu hâl benim için en büyük bahtiyarlık olmağa kifayet edecektir. Hele terbiye ve insaniyetinizden beklediğim veçhile sizden cefa yerine safâ-yı vefâ görürsem artık bahtiyarlığın hangi derecesine vasıl olacağımı kestiremem.

Bu derecelere kadar açıldığımı tayip etmiyorsunuz ya? Velev ki tayip ediniz. Sebebi yine sizsiniz. Beni bu derecelere kadar çıldırtmaya idiniz ben de size bu yolda açılmazdım. Bende akıl ve izan bırakmadıktan sonra gerçekten zincirini sü-

rükler bir divane olup da sokaklara fırlayıp boynunuza sarılmadığıma teşekkür ediniz.

Nasıl Şefikim? Bugün veyahut yarın bir lahzacık bana kendinizi gösterebilir misiniz? Sokağımdan geçerken görsem yine razıyım. Baki her kusurumun affını rica ederim efendim.»

Hasta Arife

Her şeyden evvel Şefik'i düşündüren şey bu mektubu kimin yazmış olması kaziyesi olsa istiğrap mı edilir? Vakıa kendi el yazısı olduğunu Arife Hanım mektup derununda yazmış olduğu gibi yazının kadın yazısı olduğu dahi besbelli. Ya ifadesi? Acaba bu müsveddeyi nereden bulmuş? Hayır! Bu müsvedde inşalarda bulunduğu gibi öyle her arzuhâlcinin kaleme aldığı şey de değil. Bahusus ki cereyân-ı ahvâli tamamıyla muvafık! Şuralarını Şefik düşündükten sonra bunun hakikaten yürek duygusunu kaleme getirmek suretiyle yazılmış olduğuna şüphesi kalmadı. «Ne âlâ şey! Bu kadar hüsün ve letafet! Bu kadar terbiye ve nezaket, fazla olarak dahi bu derecelerde inşa ve kitabet, doğrusu yüz bin kadında bir bulunmaz!» dedi ve davete icabetten evvel buna ne yolda bir cevap yazmak lâzım geleceğini düşündü. Evet! Davete icabet sureti Şefik'in hatırına ilk gelen suret değildi. Zira Şefik artık Arife Hanıma gitmemeyi zihninde pek kuvvetli olarak kararlaştırmıştı. Fakat vehleten bu mektuba yazılacak cevabı da bulamadığı cihetle uşağa «Siz gidiniz. Ben cevabını sonra yazarım» diye geçiştirmek istedi. Uşak ise cevap değil bizzat kendisini götürmeğe memur olduğunu söyledi. «Hanım, işte mektubunda da yazıyor. Bugün olamaz ise yarın diyor» diye müdafaaya kalkıştı ise de herife meram anlatamayarak «Bana ağzıyla söylediği söz mutlaka sizi alıp götürmektir. Galiba pek hasta olmalıdır!...» diye ısrarında sâbiti kadem oldu. O kadar zorladı ki Şefik için hakikaten uşağa bittâbiiyye kalkıp gitmekten başka imkân kalmamıştı. Bir de kapıdan alelacele bir efendi girip hastası can üzerinde bulunduğundan bahisle Şefik'i hemen cebren gibi bir suretle kaldırıp götürünce Şefik uşağa «İşte görüyorsunuz ya? Artık yarına kalmak bütün bütün zarurî oldu» diye cevâb-ı kat'î vererek yeni gelen efendi ile beraber kalktı gitti. Bu tesadüfe iki cihetle memnun oldu. Birisi Arife Hanıma gitmemek diğeri de cevap yazmak.

Zira bu yolda yazılmış bir mektuba nasıl cevap vermek lâzım geleceği meselesi Şefik'in filozofisini de âciz bırakmıştı.

Yedinci Bap

Şefik «can üstünde» diye davet edilen hastaya gitti ve müdâvât-ı lâzimeyi bilicra yine eczahaneye geldi. Lâkin «eczahaneye geldi!» demekle iş bitmez. Mesele bir dereceye gelmişti ki ucunu ortasını bulabilmek mütalâatında, Şefik'in zihnine perişanlık gelmek dahi işten bile değildir.

Bu mesele ruhaniyatı cismaniyattan ayırmak meselesidir. Hiç ruh cisimden veyahut cisim ruhtan ayrılır mı? Evet! Birisi bu âlem-i maddiyyâtta göze görünmemek üzere var ve diğeri göze görünmek üzere yok olmak şartıyla ruh ile cisim birbirinden ayrılabilir. Lâkin Şefik'çe lâzım olan şey bunların hem biri diğerinden ayrılması ve hem de her biri münferiden mevcut olmasıdır.

Buna «muhal» mı dediniz? İşte ya bu muhali mümkün yapmalı veyahut Şefik'ten hayır olmamalı!

Raziye bir ruh idi. Zaten Şefik ona «benim yer yüzünde bir meleğim!» dememiş miydi? Meleğin bir manası da ruh değil midir? Hâlbuki Arife dahi bir cisim idi. Hem de ne cisim! Nazar-ı iştiyâk ve tahassürde tecessümden hiçbir an hali kalmayan bir cisim! Ama bundan dolayı Şefik'i tayip etmemeli. Hatta şimdiye kadar güzerân eden muhakematımızda tenakuzu da hükmetmemeli. Hikâyelerden maksat, filozofinin en büyük bir parçası olan ahlâk ve maneviyat için meydan açmaktır. Binaenaleyh bu meydanda fikirlerimize yol vermek için cem-i kudret ederek işe de ona göre ehemmiyet vermeli.

Recim olunmak üzere Hazret-i İsa'nın huzuruna bir fena kadın getirmişler. Vicdanında bu kabahat ile itham istidadı her kimde yoksa kadına onun taş atması emriyle herkesi kendi vicdanına müracaata davet eylemiş. Şimdi bizim Şefik'i dahi senk-i ta'n ve teşnî ile recmetmek için olan vicdanlarınıza müracaat etmelisiniz. Arife gibi bir Arife'ye mukabil bulunup da Şefik'in şimdiye kadar görmüş olduğunuz tevakkisi derecesinde olsun mücanebet ve imtina iktidarını kendinizde hissediyorsanız o zaman genç tabibi tayip için şöylece bir tarafa ayrılınız. Bu

tevakki ve mücanebet istidadında kaç adam çıkacağını bilemez isek de Şefik'in şimdiye kadar göstermiş olduğu mukavemet ve mümanaatı âdeta çocuğun humkuna atfedecek pek çok adam bulunabileceğini kolaylıkla tahmin ederiz.

Eğer Şefik'in Raziye'den ümide benzer bir ümidi veyahut o ümidin husulünü hayâl-i muhâl suretinde tahayyül eden bir hevesi olsaydı belki Arife'nin ihsas eylediği hevesten dolayı çocuğu bihakkın muaheze edebilirdik. Lâkin Şefik Raziye'de cidden ve hakikaten hiçbir ümidi olmak şöyle dursun hevesi bile bulunmaz ise? Evet! Hevesi bile yoktu. Zira zaten Şefik'te hukuk-ı ağyâra tecavüz gibi bir hak-nâşinaslık bulunmamasından fazla Raziye'yi dahi o hak-nâşinaslık vadisine daveti bir türlü tecviz edemezdi. «Tecviz edemezdi» demek de hatadır. Hatırına gelmez idi ki cevaz ve adem-i cevâzını düşünsün! Farz ediniz ki Raziye Şefik için bir hemşire idi. Ama öyle olur olmaz hemşire değil. Bir hemşîre-i ma'şûka idi. «Hemşîre-i ma'şûka»yı da muhalâttan mı addediyorsunuz? Öyle ise başka hiçbir tabir bulamayız. Zira bulabileceğimiz tabir «Raziye, Şefik için varlıktan ibaret bir yokluk veyahut yokluktan ibaret bir varlık idi» suretinden ibarettir ki bunu daha baid bir muhal addedersiniz.

Pekâlâ! Hall-i mesele için diyelim ki «İşte Şefik bir muhabbet-i rûhâniyye ile Raziye'yi sevsin ve bir muhabbet-i cismâniyye ile dahi Arife ile hembezm olsun» Şefik'e de bu lâzım. Lâkin bunları birbirinden ayırmak muhal, ayrıldıkları gibi iki muhabbetin ikisi de mefkut hükmüne girecek. Bir kere Raziye'yi unutup mefkut hükmüne koyacak. Saniyen Arife de yalnız bir «dişi insan» olmak menzilesine inip haniya şu yürekteki kaynar kanı o hararetiyle muhafaza eden ateş bulunmayacak. Ruh ile cisim beraber bulunduğu zaman nasıl ki ikisi bir şey oluyorlar ise Şefik için Raziye ile Arife ikisi birer şey olduğu zaman matlup hâsıl olacak. Arife Raziye olmalı ve Raziye de Arife! Hâlbuki bunun ikisi de muhaldir. Raziye ne kendiliğinden Arife olur ne de onu Şefik Arife eder. Arife'nin dahi Raziyelik hâline gelmesi aynıyla böyle muhaldir.

Şefik perişanlığa takarrüp etti dedik. Hakikat perişan oldu. Arife'nin mektubunu çıkarıp birkaç defa daha okudu. «Yalandan bu kadar arzu göstermek mümkün olamaz. Mutlaka

bu kadın beni istiyor! Seviyor! Kendisinin dahi dediği veçhile iki defa gösterdiği arzuyu gerek kayıtsızlıkla gerek cidden reddeylediğim hâlde şimdi bu kadar iştiyak göstermeğe imkân kalır mıydı? Bu kadar müştakane âşıkane sözler yalan olamaz. Ah beğenilmeyecek de kadın değil! Bu kadar heveskâr, bu kadar mağlûb-ı nefs olmasaydı!...» mukaddemesinden başlayarak doluya koysa almamak boşa koysa dolmamak zaruretle sürüp götürdüğü mütalâat ve hayalât içinde istiğrak edip gitti. Bîçare Şefik! Kadınlığı ve kadınları biraz daha etraflıca ve derince tanımış olsaydı, şu mütalâatında bu kadar da istiğrak etmezdi. Biz inanırız ki Arife'nin gösterdiği heves yalan olmayıp sahih ve ciddî bir hevestir. Lâkin o heves bir «aşk» değildir. Bir kere onun esası eski sevdiğinden intikam emeline mübteni bir şeydir. Saniyen Şefik'in iki defa arzusunu reddetmesi, kadının ulüvv-i cenâbına dokunduğu için o heves-i müntakimâne dahi bu derecelere doğru artmağa başlamıştır.

Evet! Böyle ret muameleleri kendi hüsnüne mağrur olan güzellerin ulüvv-i cenâbına dokunur. Yalvarmak yakarmak suretiyle muvaffak olunamadığı hâlde güzelliğine hiç ehemmiyet verilmeyerek bütün bütün bîkayd bulunmak suretiyle muvaffakiyet hâsıl olunduğu nadirattan değildir. O hâlde sâhib-i hüsn olan zat, kendi güzelliğini tanıttırmak ve güya o bîkayd olan erkeği aşkıyla çıldırtıp ayaklarına kapattırmak suretini bayağı bir intikam sayar. Lâkin bu yolda begayet ustalıklı davranabilmek istidadında olmayanlar, bu suret-i muvaffakiyyeti tecrübeye kalkışmamalıdırlar. Zira esmayı tersine sıçratırlar ise artık her binâ-yı ümîdi bir daha hiç tamir kabil olamayacak surette hem de harap etmiş olurlar. Fakat Şefik buralarını bilecek kadar tecrübekâr olmadığı ve maamafih oyunda baht ve talihin ağlebiyetle acemiye müsait olması gibi bu oyunda dahi Şefik'in harekât-ı bîkaydânesi tamam yerine tesadüf eylediği cihetle, işte kadına bu dereçelere kadar şiddet verdiği misillü kendisi dahi bunu Arife tarafından bir aşk-ı mecnûnâne olmak üzere telâkki ederek ve kadının yalnız gönlünden maada her cihetinin fevkalmatlup mükemmel olması dahi Şefik'i çıldırtmağa kifayet eyleyerek binaenaleyh bîçare adamcağız hayalâtı içinde boğulmak derecelerini bulmağa başlamıştı.

O gün akşama kadar eczahanede bu suretle vakit geçirmiş olduğunu haber vermeğe hacet yoktur zannederiz. Mektubu okuya okuya âdeta ezberlemiş olduğundan, artık tekrar okumağa da ihtiyaç görmeyip istedikçe mündericatını zihninden geçirirdi. Fakat akşam ikametgâhına da bu hâl ile gittiği gibi o gece dahi bu hâli üzerinden atmağa muktedir olamadı. Yatağına girdiği hâlde döndü dolaştı. Oturdu kalktı. Mümkün değil gözlerini kapayamadı. Hülyasında kâh Arife ile baş başa sohbet eder kâh Raziye'ye taabbüt derecesinde tazimle nigerân olur. Fakat Arife ile sohbet ettikçe Raziye'nin paklığını, kutsiyetini mübarek bir yerde telvis ediyorum zanneder ve Raziye'ye perestiş eyledikçe Arife yüzünden husulü dünyalar değen bir safayı âdeta siyah matemle muzlim bir kasvethaneye sokuyorum kıyas eylerdi. Daha bu bir hayal iken tesiri böyleydi. Ya hakikat olsa?... «Of ya Rap! Bu cilvelerin hepsi senden değil mi? Bu âciz kullarını böyle çıldırtmaktaki hikmeti de mi sormak yasak? Yoksa cem-i azdâda dahi muktedir olduğunu göstermek için mi beni bu hâle koydun? Muktedirsin ya Rap muktedirsin! Beni öldürüp şu belâdan kurtarmağa da muktedirsin!...» diye zavallı Şefik ağlamak istediği hâlde ağlayamayacağı ve sükûnet hâliyle de devam edemeyeceği bir hâl-i âteşnâk içinde ta sabahı buldu.

Lâkin bulduğu sabah kış sabahı olduğu hatırınızdadır ya! Çünkü Şefik Arife'yi Raiziye ile cumba altındaki mülâkatından pek az bir zaman sonra tanıyıp, tanıdığı günden beri geçen günleri de sayacak olursak yirmiye güç hâl ile varabilir. İşte vusulünü haber verdiğimiz sabah kânunıevvelin onu, uzun gecelerin sabahı idi ki onu ele getirmek pek de her kula kolay kolay müyesser olamaz. Meğer ki âşık ola! Bununla beraber bîçare adamcağız o gece sanki birkaç mil mesafeyi piyade olarak yürümüş kadar büzülüp bayıldığından şöyle yattığı yerde baygınlık nevinden olarak kendisinden geçmişti. Rüyasında Raziye'yi gördü. Hem de cumbada kafes arkasında değil. Ta pederi Mehmet Hulusi Efendi sağ imiş de güya onun bahçesinden ikisi birbirinin beline kollarını dolayarak, Şefik kızın saçlarını kokladığı ve kız dahi ancak yetişebilen boyu ile Şefik'in enseye karîb gerdanını öptüğü suretle gördü. Fakat o zamanki gibi bu zaman dahi Şefik'in zihni bomboş değildi. Bir köşesinde de hınzır Arife

vardı. Tamam şu masumane mülâkat âleminde Arife dahi hatırına gelince Şefik bir nedâmet-i külliyye ile nadim olarak «Raziyem Raziyem! Melek Raziyem!» diyerek haykırmasından uyandığı hâlde «Ben alçak, mülevves bir herifim! Ben hainim! Seni denaetim hıyanetimle telvis ediyorum. Tart et beni yanından» sözlerini âdeta uyanmış ve yatağı içinde fırlayıp oturmuş bulunduğu hâlde itmam eyledi.

Aman Allah'ım bu nedamet ne nedamet idi! Tamam ortalık açılıp hava dahi yağmurlu olduğundan saçaklardan, şıpırdayan damlalar Şefik'in gözlerinden akan yaşlara benzerdi. Evet Şefik'in yaşları o damlalara değil belki damlalar Şefik'in yaşlarına benzerdi. Zira müşebbehünbihin vech-i şebihte müşebbehten ziyade olması şarttır. Damlalar Şefik'in yaşlarından ziyade olsa idi bunları onlara teşbih ederdik. Fakat çocuğun sirişk-i nedâmet ve ıstırabı mutlaka daha ziyade idi.

Deli gibi heyecanla etrafına bakındı. Ya Raziye'yi ya Arife'yi aradığı derkârdır. Hem de öyle bir tavırda ki Raziye'yi bulsa ayaklarına kapanıp tekrar özürler dileyeceğine ve Arife'yi bulsa boğazına sarılıp intikama kalkışacağına şüphe yoktur. Hiçbirisini bulamayınca paltosunun cebine hücum ederek Arife'nin kâğıdını çıkarıp maahaza bir kere daha göz gezdirmekten kendisini bir türlü menedememekle beraber mektubun ta sonunda «yine razıyım» cümlesini yani «razı» kelimesini görünce artık büsbütün çıldırdı. «Sen bu mübarek kelimeyi murdar kaleminle niçin yazdın? O bemin yeryüzünde bir tanecik meleğimin ismidir» diye hakikaten bir tavr-ı intikam ile kâğıdı parça parça eylediyse de bu hâl âdeta bir çılgın âşıkın pek sevdiği maşukasını cinnet-i aşkla kıyamaya kıyamaya varıp kasdetmesine benzerdi. Zira o güzel mektubu mahveylediğinden dolayı yüreğinin acıdığı da Şefik'in çehresinde besbelli olarak görülmekteydi. «İstemem efendim istemem! Lânet olsun! Raziyemin hicranı o çılgın karının visalinden iyidir. Raziyemden meyus olayım da o karıdan ümitvar olmayım daha tatlıdır. Raziyem beni harap etsin mahvetsin de o karı beni mesut etmesin! İstemem. Şimdi yazmalıyım. Kat'iyen yazmalıyım ki istemem. Kendisine yine kendine lâyık bir eş bulsun!» diye hemen kaleme sarılıp fakat hokkaya bıtırırken o ana kadar zihninde hazırladığı sûret-i muhakkıraneyi tecviz etmeyerek

bittebdil «O da bir kadındır. O kendi kadınlığını kendisi tanımıyorsa ben her kadına borçlu olduğum hürmeti tanımalıyım!» diye mektubu şu yolda yazdı:

«İffetli hanımefendi hazretleri,

Kendimde hiçbir liyakat göremediğim hâlde son derecelere kadar mazhar olduğum nüvaziş ve inayete nasıl memnun olmak lâzım geleceğini tekdir edemeyecek bu âlemde hiçbir insan bulunamaz. Fakat ne fayda ki bu inâyet-i âliyelerinden istifade edebilmek için bir büyük mâniam vardır. O mâniin vücuduyla beraber yine emr-i âlîlerine ittiba ve imtisal edecek olsam beni terbiyeli ve insaniyetli bir adam diye kıyas buyurmuş olduğunuz hâlde en terbiyesiz en insaniyetsiz hem de en yalancı en alçak adam ben olacağım. O hâlde teveccühât-ı âliyenizi de bütün bütün kaybedeceğim. Eğer şu hakikati arz edersem hiç olmazsa teveccühünüzü zayi etmeyip muhafaza eylemiş olacağımdan işte doğruyu hâkpâ-yı âlînize arz ederek istibka-yı teveccüh-i devletleri niyazıyla iktifaya mecbur oldum. Her hâlde lütf-ı mürüvvet yine efendimiz hazretlerinindir.»

Şefik

Şefik bu mektubu mum ziyasında değil gündüz ziyasında yazmış olduğundan hemen kalkıp bizzat Arife Hanımın hanesine götürerek uşağa vermek istediyse de daha sabah pek erken olduğu gibi uykusuzluğa da tahammülü kalmamakla yattı, üç dört saat kadar uyku kestirdi. Bu uyku her ne kadar tamamıyla rahat bir uyku değil idiyse de mektubu yazmaktan bir dereceye kadar vicdanı rahat ettiği cihetle şu dört saatlik istirahatın tam uyku istirahatına nispetle bir buçuk iki saatlik bir uyku kadar vücuduna faydası olmuştu. Binaenaleyh öğleye karîb bir zaman kalktı, mektubu Aksaray'a götürmezden evvel ne var ne yok olduğunu anlamak için bir kere eczahaneye baş vurdu. Ne baksın? Arife Hanımın mahut uşağı orada değil mi? Elinde de bir mektup var. Açtı okudu ki şöyle yazılmış.

«İzzetlü saadetlü efendim Şefik Efendi Hazretleri,

Dün hâkpâya bir ariza takdim eylemiştim. Kendime asla malik olmadığım bir zamanda, yalnız yüreğimin imlâsıyla yazılmış olduğundan artık bir kadını mahcup ve şermsâr edecek surette olmasından dolayı beni değil yalnız yüreğimi mesul tutup

tayip etmelisiniz. Maahaza mektubun hulâsa-i hükmü pek doğru ve vakıa mutabık olduğunu inkâr değil tekiden ihtar ederim. Şu yolda yazılan bir arizaya derhâl cevap vermek nezaket ve terbiye ve insaniyetinizden memul iken melmulün hilâfı zuhur edişine teessüf etmemek kabil değil ise de uşak bendenizin ifadesine göre can üstünde bulunan bir hasta nezdine çağırılmış bulunduğunuz cihetle bu tehirin vukuuna zarurî sükût edilmek lâzım geliyor. Ama şu kadarcığını olsun arz ve ihtardan geri durmuyorum ki burada teşrifinize muntazır olan bîçare dahi can üstünde bir hastadır. Vazifeniz sizden istimdat eden bir hastanın imdadına koşmak olduğuna göre işte bu vazifeyi bugün erkenden yani başka bir hasta nezdine çağrılmadan evvel ihtar için uşağı gönderdim. Cevabınıza değil teşrifinize muntazırım efendim!»

Arife

Şimdi bu mektup üzerine Şefik ne yapsın? Yüreğinden doğru kabarıp gelen mağlûbiyetleri nasıl menetsin? Yedi sekiz saat mukaddem Arife'nin ilk mektubunu yırtıp atmıştı. Bunu da mı yırtsın? Yoksa cevap olarak yazıp mazrufen cebinde bulunan mektubu mu yırtsın! Şu hayret Şefik'te ancak bir dakika kadar devam edebildi. Silkindi, kendisini bu hayretten kurtardı. «Yazdığım mektup buna da cevap olursa da artık nezaketsizlik etmiş olmayalım» diye yazdığı mektubu açıp şunu da zeyl eyledi:

Zeyl:

«Efendim hazretleri,

Şimdi eczahanede bir keremnamenizi daha aldım. Dünkü inayetnameniz hükmünü bir kat daha takviye ve tekit buyuruyorsunuz. Buna da başka teşekkürle beraber yukarıki arizam her ikisine de cevap olabileceğinden her hâlde tekrar istibka-yı teveccühât-ı seniyyeleriyle hatm-i güftâr eylerim.»

Şefik

Zeyli de yazdı ama daha kalemi eline aldığı zaman «Cevap istemiyor efendim sizi istiyor» diye itiraza başlamış olan uşağı iknaa imkân var mı? Şefik «Canım, siz şimdilik şunu götürünüz de ilerisine de bakarız»dan başlayıp herife meram anlatamadıkça sözün hükmündeki kuvveti büyülte büyülte ni-

hayet «Ey artık mahkeme mahzarı değilsiniz ya! Gayetî şu mektubu getirmeğe ve her ne cevap verilirse götürmeğe mecbursunuz» dercesine kadar vardırdı ki Şefik kadar halim olup hiçbir insanı değil hayvanı bile incitmemeğe çalışan adam için böyle bir söz hemen kanlı bıçaklı olmak derecesinde mühim bir facia addolunabilirdi. Binaenaleyh uşak kim bilir içinden neler söylediyse de zahirde artık söyleyecek söz bulamayarak fakat ağırca bir manaya delâlet etmek üzere başını sallayıp cevapnameyi aldı gitti.

Demek oluyor ki şu muharebede dahi aşk-ı rûhanî aşk-ı cismânîye galebe eyledi!

Sekizinci Bap

Dünyada gerçekten görülmeğe şayan bir şey görmek lâzım idiyse şu uşağın arkası sıra gidip de Arife'nin mektubu okuduğu zamanki hâlini görmeliydi. Güzel olana her hâl yakıştığı gibi hâl-i gazab dahi yakıştığını söylemiş idik. Lâkin Şefik'in mektubunu ve zeylini okuduğu zaman Arife'ye ârız olan gazap, öyle güzel olanlara dahi yakışabilecek gazaplardan değildi. Tavsif ve tarife de sığar şey değil ki! Bir hâl üzere devam etse haydi var kuvveti kaleme verelim de tasvir edelim. Çehresi bir anda aldan mora, mordan gül rengine girip onu müteakip ağarır, onu müteakip yine morarırdı. Beyni dönmekte, gözleri kararmakta olduğu sendelemesinden anlaşılabilip bembeyaz kesilen dudaklarının titremesi, gözlerinin ateşlenmesi, alnının buz gibi terler dökmesi hep birbirini takiben kadının ahvalini tagayyür eden şeylerdi.

Bu aralık mabeyin kapısı vurularak uşak hazretleri «Hanımefendiye ağzımla dahi söyleyecek sözlerim var» diye Arife Hanımı celp edip de «Buraya beraber getirmek için rica ettiğim zaman beni tahkir ederek «Herif! Borçlunuz değilim ya! Artık beni zaptiyeye de verip götüremezsiniz ya!» diye kovdu. Rica ederim efendim beni bir daha o efendinin yanına göndermeyiniz. Zati gittiğimi kendisi de istemiyor» demesin mi? Artık bu söz Arife'nin aklını çilesinden zıvanasından çıkarmağa elverdi de arttı bile!

Arife odasına gelip oturdu. Kethüda kadın yanına gelip tesliyet vadisinde söz söylemeğe kıyamla bîçare kadıncağız böyle âlemin çapkınlarının kahrını çekmektense velev ki fakir olsun, uslu akıllı bir kocaya varıp da safasına bakması hayırlı olacağı vadisinde bir söze başladıysa da Arife olanca gazapla kadıncağızın üzerine gürleyip «Kadın! Ben ne yolda gideceğimi senden sormuyorum! Sen benim kaynanam mı kesildin? Kaynanam bile olsa yine ben kimsenin nasihatine muhtaç değilim! "Koca" diyorsun! Kocalar gökten zembil ile inmezler ya? Bu heriflerden olacak değil mi? İşte bir tanesine de biz varmıştık. Hem sevip de varmıştık. Nasıl çıktığını sen de gördün» diye birçok tekdirlerden sonra başını pencereden yana çevirince zavallı ihtiyar kadın kendi kendisine «Ne diyeyim? Bunda da hakkı var. Koca diyecek bir kocaya düşmedi ki âlemde koca lezzeti ne olduğunu bilsin» diye mırıldanarak odadan çıktı gitti.

Kethüda kadın dahi gidip de Arife odasında kendi mütâlaât-ı gazûbânesiyle yalnız kaldığı zaman kâh oturdu kâh uzandı kâh kalktı gezindi. Bir aralık hokka kalem alıp sanki kalemi kâğıt üzerinde kıracak kadar şiddet-i darabâtla bir şeyler yazdı. Daha bitirmeksizin yazdığı kadarına göz gezdirince parça parça edip bir tarafa attı. Yarım saat daha hiddet ve gazapla mücadele eyledikten sonra kalktı bir kâğıt daha yazdı. Onu ikmale kadar sabrederek bitirdikten ve bir yarım saat kadar da fasıla verdikten sonra tekrar mütalâa eyledikte onu da beğenmeyerek hâsılı iki saat zarfında yazdığı beş müsveddeden yalnız beşincisini beğenebilip ve onu zarflayıp uşağı mabeyin kapısına çağırdı.

Arife –Şakir Ağa! Şimdi Şefik'e gidip...

Şakir –Ayaklarınızı öpeyim efendim, bendenizi Bağdat'a gönderiniz de tek o herife...

Arife –Beni dinle diyorum! Bilirsin ki ben emrime muhalefet ve itiraz edenleri sevmem. Şimdi Şefik'e gidip bu kâğıdı bırakırsın.

Şakir –Yalnız bırakmak mı? Cevap filân...

Arife –Hayır! Cevap filân istemez... Yalnız bırakıp şöylece bir tarafa çekilmeli. Fakat gözlerini dürbün ederek dikkatle ba-

kıp Şefik bunu okuduğu zaman ne tavır peyda eylediğini tetkikle bana haberini getirmeli.

Şakir –Bu kadarsa bir şey değil, diye mektubu kaptığı gibi bahçe kapısına indi. Yukardaki babın nihayetinde aşk-ı rûhânînin aşk-ı cismânîye galebesini haber vermiştik. Bu galebe Şefik'i o gün bir derecelere kadar neşelendirmişti ki tarife sığmaz. Uşağın eczahaneye vürudu akşam saat on bir buçuğa tesadüf eylediğinden Şefik'i orada bulunanlarla sohbet eder bularak hâlbuki neşesini bir derecede buldu ki âdeta keyif olduğuna kanaat eyledi. Hatta Şefik uşağın elinden mektubu aldığı zaman kimin elinden neyi aldığına dikkat etmeğe dahi meydan bulamayacak kadar neşeli bahisle meşguldü. Şakir, mektubu verip dükkândan çıkarak dışarıda cam arkasından Şefik'i gözlemekte idi. Şefik mektubu bervech-i âtî:

«Efendi hazretleri,

Ettiğiniz hareketlerin hakikaten dâire-i edeb haricinde olduğunu siz de inkâr edemezsiniz. Teşekkür ederim ki bu terbiyesizliğinizi daha arada hiçbir rabıta hâsıl olmaksızın gösterdiniz. Sevmek istemeyene sevilmeğe çalışmak beyhude bir sa'y olduktan maada en bayağı bir kadın için dahi zül olduğunu bilenlerdeniz. Binaenaleyh sizi severim diye korkunuzdan gelmemekte ısrar etmeyiniz. Fakat sahihen hasta olduğum için vazife-i tıbbiyyenizi icraya geliniz. Hem şimdiye kadar gerek tababet ve gerek muâlecât hesabını da lütfen tanzim etmenizi rica eylerim!...»

Arife

Okudukta sanki o sabah Arife'ye asla hiddetlenmemiş sanki bu davete icabeti evvelce musammem imiş gibi hemen yerinden kalktı, dükkândan dışarıya çıkıp uşağı gördükte ona dahi işaretle yola düzüldü. Lâkin zihninde yalnız bir şey vardı. O ise «Bu kadın beni yemez ya? Zorla güzellik olmaz. O hesap istemek gibi tahkirler hiddetinden gelir. Gerçek hasta ise gitmek vazifenin de iktizasındandır. Her hâlde gider iktizasına göre tahriren beyan etmiş olduğum özrü, şifahen de arz eylerim» suretinden ibaret idi ki şöyle bir azimle giden Şefik için teehhür ve tereddüde hiç mecburiyet olmadığı derkârdır.

Hesap ediliyor ya? Şefik'in Aksaray'a varması artık geceye tesadüf eylemiş ve her tarafta olduğu gibi Arife'nin hanesinde dahi mumlar yanmıştı. Lâkin o zamanlar gazlar, lâmbalar, filânlar meydanda olmayıp orta hâlli adamlar birkaç mum yaktıkları hâlde Arife Şefik'i kabul edeceği odada iri bal mumlarından dört beş tanesini yaktırıp odayı güzelce tenvir eylemişti. «Gecenin doksan gözü vardır» derler ki geceleri görülüp beklenilen mahbubeler hususunda muhipleri ikaz için söylenir. Gece vakti, lâtif bir ziyaya mukabil biraz da istidadı olanlar pek güzel görünürler. Bu söze itiraz etmemeli. Doğrudur. Hele gece vakti kaç mum yakılırsa gecenin doksan gözünden ol miktarını nurlandırarak insan güzel göreceği şeyleri daha güzel görür. Şimdi Avrupada bu hakikat pek meydana çıkıp fevkalâde tenvir etmek istedikleri salonları gerçekten lüzumu olan dereceden pek ziyade ve âdeta israfın da fevkinde mumlarla tenvir ederler. Hem de bu suretle tenvir olunan salonların ziyası ziyâ-yı şemse de benzemez. Ziyâ-yı şems her ayıbını meydana çıkararak hüsnüne olan özürünü tenzil edeceği dilberler olur ki bu suretle tenvir edilmiş oda içinde şems gibi parıl parıl parlarlar. Arife'nin ise gündüz görünüşü dahi insanda tahammül bırakmayacak olan dilberlerden olduğu müsellemdir. Binaenaleyh zaten hanım-ı mûmâileyhânın hüsn-i fevkalâdesini itiraf ve teslim eylemiş olan Şefik, gecenin doksana varan ve her biri dahi mutlaka hedef-i isâbetlerindeki güzeli daha güzel olarak görmek için bu kadar taaddüt ve tekessür eylemiş bulunan gözleri, hep Arife'yi o zamana kadar gördüklerinden daha güzel görmeğe başlamışlardır.

Genç doktoru emrine itaat ettirdiğinden dolayı hâsıl olan memnuniyetini biraz evvelki gazabnâk çehresiyle bir türlü setredememekle beraber Şefik hakkında hâlâ baki kalan hiddetini dahi o mesruriyetine mağlûp edemeyen Arife, artık gazap ve inbisat arasında bir tavırla Şefik'i istikbal ve hâl ve hatırını ona göre istifsar ve sual eylediği zamanlar, Şefik bir dereceleri bulmuş idi ki o gün sabahleyin Arife aleyhine hâsıl eylediği gazabın pek lüzumsuz olduğuna kanaat zarurî idi. Yani siz dahi görseydiniz «Adam! Raziye'ye olan muhabbet de muhabbetten mi addolunur? Cumbanın kafesi arkasında bir hayal! Ama ses verir bir hayal imiş. Her hâlde hayal! Eğer meram

sevmek ise işte Arife! Kıyas edilecek olsa elbette Raziye'den de güzeldir. Hele hüsün ve cemalden her neresi varsa işte yed-i istifâdededir. Söz bilir, muamele bilir, insanı her suretle işgal eder. Artık dünya ve mafiha bu vücutta mükemmelen mevcut iken Raziye'nin aşkı gibi hayalât âleminde dolaşmanın da hiçbir manası yoktur. Âdeta hamakattir!» derdiniz. Vakıa Şefik bu sözü böylece söylemedi ise de hâsıl olan nedametinin tahtında bu misillü manalar her hâlde müstetir idiler. Binaenaleyh Arife'nin tekdirlerine bütün bütün tersine cevap vermemek lüzumu, çocuğun zihninde yer tutmuş ve kadına âdeta rağbetkârâne bakışları bu zaaf ve mağlûbiyetini Arife'ye dahi işrap eylemiş olduğundan Arife de mükâlemesini ona göre idareye başladı:

Arife –Teşekkür ederim doktor. Beni sevmeyeceğinizi ve benden başka bir kimseyi sevmekte bulunduğunuzu merdane itiraf ederek beni aldatmak tarikine gitmediniz. Yani nazarınızda benim de biraz değerim varmış ki öyle adî bir kadın gibi aldatarak...

Şefik –Sizi aldatmağa lâyık bir kadın bulmak hakikaten denaettir. Sizden evvel gönlüm işgal edilmiş bulunmasaydı teveccühünüz cana minnet olurdu. Yine minnet-i cândır efendim. İşte yalnız bu teveccühünüzü muhafaza arzusuyla sizden gönlümü setretmeyerek doğruyu söylerim. İleride bittabi meydana çıkarak nezdinizde beni küçük düşürecek olan bir sırrı, şimdiden bu suretle söylersem şayet beni daha ziyade mazhar-ı tahsîniniz eder diye düşündüm.

Arife –Demincek yazdığım tezkirede pek büyük edepsizlik ettiğimi bilirim. Fakat bunun iltizamî bir şey olduğunu anladınız ya?

Şefik –Ben sizi öyle bir nazarla görmeyeceğim gibi görmeyi hatırıma bile getirmem.

Arife –Zannederim şimdi şu teşrifiniz dahi o edepsizliğimin tesiriyle müyesser olmuş bir nimettir. Ah bu yoldaki nimetlere edepsizlikler ile nail olacağımı bilseydim... Ha gerçek! Hata ettim. Korkmayınız efendim! Sizi sevmeyeceğim. Gönlüm varsın sevmeğe çalışsın. Bense her hâlde kendimi men'e çalışacağım. Yalnız dostluğunuzu muhafaza edebilmek dahi kâfidir.

Şefik –Pek büyük teşekkürler ederim efendim! Benim de istediğim budur.

Arife –Mademki dost gibi konuşacağız artık bazı husûsiyyet-i ahvâlinizden dahi bahsedebiliriz. Nasıl dostum, sevdiğiniz hanımı pek seviyor musunuz? O da sizi, sizin onu sevdiğiniz kadar seviyor mu?... Hayır ama sükût etmeyiniz. Suallerim bir lâtifeden ibaret değildir. Cidden sual ediyorum. Vakıa sizin onu ziyadesiyle sevdiğinizi biliyorum. Zira beni ona feda etmek epeyce büyük bir fedakârlıktır. Acaba o da sizi bu kadar seviyor mu? Sizin için böyle bir fedakârlıkta bulunabilir mi? Sizin hâlinize mütenasip bir erkek zuhur edip de ona gönlünü arz etse «Gönlüm Şefikimle meşgul» diye reddeder mi?

Şefik –(Sıkıntısından dudaklarını yemeğe başlayarak) Efendim kendisi o vadide bir kadın değildir.

Arife –(Yüzüne tatlı bir pembelik gelerek) Hangi vadide? «Vadi» lâfzından muradınızı anlayamadım efendim. Yani şu bizim bulunduğumuz vadide mi demek istiyorsunuz?

Şefik –(Ettiği hatayı anlayıp tamirinden âciz kalarak) Estağfurullah efendim! Siz kendi üzerinize alınmayınız. O bîçare zannederim gönül ne olduğunu da bilmez.

Arife –Eşek mi?

Şefik –(Sabahki hiddeti avdet edercesine canı sıkılarak) Hayır efendim eşek değil melek!

Arife –Ya! O öyle ise biz ifrit ha? Pek güzel söylüyorsunuz efendim! Ah ne bahtiyar bir eşek yahut melek imiş ki sizin gibi bir adamın teveccühüne mazhar olmuş. Doğrusu gıpta olunacak bir nimet! Fakat şu «vadi» lâfzından murat ne olduğunu anlayamadık. Bir insan melek olsun, feriştah olsun ne olursa olsun hangi vadidir o vadi ki orada bulunmakla gönül ne olduğunu bilmezse sizi nasıl seviyor? Yoksa sizi de mi sevmiyor? Söyle doktor söyle zira hikâyeniz pek garip bir hikâyeye benziyor.

Şefik –(Âciz kalarak) Efendim beni buraya «hastayım» diye celp etmiştiniz.

Arife –Hastayım sağım orası lâzım değil. Şu şüpheleri halledelim. Şu bahtiyar hanımefendinin ismini olsun öğrenemez miyim?

Şefik –(Artık ne söylediğini de bilemeyecek dereceleri bularak) İsmi hariçte söylenir kadınlardan değildir efendim.

Arife –Teşekkür ederim Şefik! Söyle söyle! Hep yüreğinde onlanları dosdoğru söyle «vadi» demek ne demek olduğunu da bu sözlerinle şerh ediyorsun. Evet! Hariçte yani Vezirhanlarında filânlarda isimleri söylenen bizim gibi kadınlardır. Onların pâyân oldukları vadi de aşüftelik vadisidir. Öyle değil mi? Meramın bunları söylemek değil mi?

Şefik –Estağfurullah efendim! Siz hep lâkırdıyı tersine alıyorsunuz. O kadın müteehhil bir kadın olduğundan...

Arife –Ya! Şimdi anlaşıldı. Müteehhil öyle mi? Aferin hanımefendi hazretleri! Buna doğrusu pek memnun oldum. Kocası da var ha? Öyle ise ben kendi bulunduğum vadiden pek memnunum. Aşüfteyim efendim aşüfteyim! Zira kocasına hıyanet eden bir hanıma nispetle benim aşüfteliğim yüz suyu nispetinde kalır. Ah! Ben ise sevdiğim bir adama hıyaneti kendi gönlüme hıyanet addederim. Zira o adamı seviyorsam kendi gönlüm o adam demektir. Ona hıyanet gerçekten gönlüme hıyanettir. Eğer sevmiyorsam yani sevmediğim hâlde ona seviyor gibi görünüyorsam yine gönlüme hıyanet etmiş olurum. Zira gönlümü sevmediği bir yere cebren sevk etmiş olurum. Eğer gönlüm başkasında iken o adamı seviyor gibi görünüyorsam hıyanetin katmerlisini etmiş olurum. Bak Şefik bak! Aşüftelik vadisinde pûyân olmakla itham eylediğin şaki bir kadın neler düşünüyor, senin melek diye tahsin ettiğin ifrit ne yolda hıyanetlerde bulunuyor. Zararı yok kuzum. Sen onu yine sev! Benim de bir kocam yok ki ben de kocama hıyanet etmiyorum ki beni de sevesin. Merakınız benim gibi aşüfteleri değil hakk-ı zevciyyeti tanımayan hanımları sevmekmiş! Anladık.

Şefik –Tevilâtınız...

Arife –Sizden izahat istemiyorum efendim! Ben şimdi o kadın her kim ise ondan ziyadesini nazar-ı la'netle görüyorum. Zira sen şu hâlde tıpkı benim Abdülkerim'im gibisin! Ah bir vakit ben de senin melek hanımın gibiydim. Aynıyla onun gibiydim. Abdülkerim dahi senin gibiydi. Allah adama lânet eylesin ki beni böyle aşüfteliğimi Şefiklere yüzüme vurdurtacak hâllere sevk eyledi. Erkek değil misiniz kahrolunuz! Hepiniz böyle mü-

rüvvetsizsiniz. (Bir camlı dolabı açıp içinden bir çanta alarak Şefik'e verip) Al! Oku! Bunun içinde bulacağın mektuplar, sana şimdiki melek hanım ile kendi mevkiin, bir zaman Abdülkerim ile benim mevkiimin aynı olduğunu gösterecektir. (Şefik almamak istemesiyle) Al diyorum al, beraber götür. Bu mektuplar sana gösterecektir ki yakınca bir zamanda sevdiğin melek hanım dahi sana şimdi benim Abdülkerim'e okuduğum gibi lânetler okuyacaktır. Sen de onu yakınca bir zamanda bana yaptığın gibi aşüftelikle itham edeceksin! Erkeklerin hâli budur efendim. Al bu mektupları al! Yabancı bir kadının mektuplarını alıyorum diye korkma! Ben senin yabancın değilim Şefik! Sen benden ne kadar istikrah edersen et, ben seni seviyorum. Fakat ne kadar çok seviyorsam sana husumetim o kadar ziyadedir. Bundan sonra dahi ne kadar muhabbetim artacak ise husumetim dahi şiddet bulacaktır. Ben, mert bir insanım. En sonra yapacağımı en evvel haber veriyorum. Sevdiğiniz hanım, benim gibi aşüfte olmadığı için bana tercih ediyorsun değil mi? Onu da benim gibi aşüfteler derecesine indirmek pek kolaydır. Yahut sen o hanıma sadakat davasıyla benim dediğim yola gelmiyorsun öyle mi? Seni de bu sadakatten ayırıp emrime itaat suretiyle ona hıyanete mecbur etmek kolaydır. Erkek cinsinden gördüğüm hakaretlerin kâffesini bu akşam sen bana ihtar ve hulâsa eyledin. Senin muameleni ise bana hiçbir kimse etmemişti. Bütün dünyadaki intikamı senden ve bir de ismini bile söylemek istemediğin melek hanımdan alabilirim. Ben, öğrenmek istediğim şeyi öğrenirim diye sana daha evvel söyledim. Hepsini öğrenebilirim. Fakat sana yine şimdiden yalnız bir tek semt-i selâmet gösteririm. Ben seni sevdim ve seviyorum. Arzularıma muhalefet edersen, seni hakikaten fena ederim. Gerek benden kork gerek bana acı da bu muhalefette bulunma. Haydi şimdi git! Mektupları dahi oku! «Beni sev» diye emretmem! Sevecek olsan severdin. Ben şu hâlde sevilmek dahi istemem. Varsın yüreğin onu sevsin. Ben seni seviyorum ya kâfidir. Yalnız kendini bana sevdirmek, senin için de onun için de semt-i selâmettir. Ve illâ ikiniz de mahvolursunuz.

Dokuzuncu Bap

Aman ya Rap! Kadın bu sözleri öyle bir tavr-ı müdhiş ile söylemiş idi ki görseydiniz âdeta korkardınız. Bir kadın «Dişi

arslan da her hâlde arslandır, hem erkek arslandan daha tehlikelidir» demişti. Hakikat insan evlâdı bir adamı kavliyle, tavrıyla tehdit etmeğe müstait ise bu istidat tamamıyla Arife'de görülmüştü. Fakat Şefik dahi işittiği sözler üzerine bayağı gazaplanmış olduğundan bu tehditleri mühimsememekle beraber Arife'nin Abdülkerim dediği adamla olan macerasını anlamayı dahi merak edinmekle çantayı aldı ve hanımı âdeta veda dahi etmeksizin çıktı gitti.

Şefik Lâleli'den geçerken minareden yatsı ezanı okunuyordu.

Şu macerayı müdekkikâne ve mücerribâne bir fikirle muhakeme edecek olursak insan evlâdının husûsiyyet-i ahvâline vukufa delâlet edecek ne garip şeyler buluruz! Lâkin bu muhakemede fikirlerimize delâlet edecek olan şey Şefik'in aldığı çantadaki mektupların verecekleri haber ve gösterecekleri surettir. Binaenaleyh muhâkeme-i mezkûrenin nazarlarımıza bast edeceği hakayıkı tabiatiyle husule getirmiş olmak için Şefik'in bu mektupları mütalâadan istinbat eylediği hulâsayı görmekte istical edelim:

Şefik o gece ikametgâhına geldikte mektupları okuyamadı. Zira Arife ile sebkat eden ahval üzerine Raziye hakkındaki mütalâatı kendisini işgal etmeğe kâfi idi. Hatta bu mütalâatla o geceyi dahi bayağı rahatsızca geçirdikten sonra ertesi günü mektupları gözden geçirmeğe başladı. Bunlar gayet güzel bir hat ile yazılmış ve sûret-i ifâdeleri dahi gayet açık ve âşıkane şeyler olup imzaları kâh «Abdülkerim» kâh «Abdülarife» idiler. Arife'nin hiçbir mektubu yoktu. Tabiîdir ki onun yazdığı mektuplar dahi Abdülkerim'in nezdinde kalmıştır. Maahaza mevcut olan mektupların mebni oldukları hikâyelerden, Arife'nin yazmış olacağı mektupların meallerine dahi zihinler varabilirdi. Hatta Abdülkerim'in şîve-i ifâdesi Arife'nin şu hikâyede bilmünasebe derç olunan mektupları şivesinde olmakla, Şefik anladı ki Arife bu şîve-i ifâdeyi Abdülkerim ile muhabere ede ede alışmıştır. Mektuplar, tarih sırasıyla tertip olduğundan ilk ilân-ı mâfizzamîrden sonuna kadar ahvalin sûret-i cereyânını bunlardan okuyup anlayabilmek pek kolay idi. Yani kâğıtlar karmakarışık olsalar, sırasıyla okuyabilmek külfetinin mucip olacağı suubetlerden Şefik azade idi.

Bunların tamamıyla mütalâasından anlaşıldığına göre Arife'nin Abdülkerim ile macerası henüz pek yeni gelin iken başlamıştır. Abdülkerim mutlaka pek güzel bir adam olacaktır zira bazı mektuplarda Arife tarafından kendi kemâl-i hüsnü hakkında söylenen sözlere tevazu gösterilmiştir. Zengin bir adam olduğu dahi icabeden fıkralarda pek semihâne tavırlar gösterilmesinden anlaşılıyor. Hem de genç bir adamdır. Zira birçok yeminleri «Şu gençliğime doymayım» suretindedir. Fakat en ziyade ehemmiyetle anlaşılan şey ibtidâ-yı macerâda Arife'nin kendisine asla muvafık bulunmayıp hatta yüz dahi vermemesi kaziyesidir. Zira on beş yirmi kadar ilk mektuplarını Arife'den hiçbir cevap almadığı hâlde yazmış olduğu gibi ondan sonra birtakım mektuplarını dahi Arife'nin kat'iyen ret cevabını vermiş olmasına cevaben yazmış. Hem de bazı mektupların üçü bir tarihe tesadüf etmesinden ve hele tarihler sırasının asla şaşmamasından anlaşıldığına göre Abdülkerim'in her gün değil günde iki üç kere mektup yazdığı zamanlar dahi olurmuş.

Âşıkane yalvarışlara nihayet yok. Vaatlarda dahi son derecelere kadar gidilmiş! Anlaşılan Arife biraz yola yattığı zaman kocasının hukukundan bahseylemiş ki Abdülkerim hukuk-ı zevciyyeti hükmünden düşürmek için aklının erdiği hezeyanların kâffesini sarfeylemiş. En nihayetinde «Sen beni seviyorsan buna hakk-ı zevciyyet mâni olamaz. Kocandan boşan. Ben seni alırım» derecelerine kadar varmış ise de kadın yine rıza ve mağlûbiyet göstermemiş. Bir aralık Abdülkerim tehditlere dahi kalkışmış. Tehdit zamanına geldikte, iptidalarında inceden inceye tehditler ile iktifa eylemiş ve meselâ «Aşk beni mecbur ediyor. Sokakta rast gelip ayaklarınıza kapanarak ağlar sızlarsam, bine tayip etmeyiniz» derecelerinde bulunmuş ise de sonraları «Kapınızın önüne gelir kendi canıma kıyarım. Vasiyetnamemde dahi Arife Hanım gönlünü bana verdiği hâlde benden başkasını dahi sevdiği için dayanamadım derim. Sonra âleme rüsvay olursun» mertebelerine kadar varmış. Hatta Arife buna cevaben yazdığı mektupta, «Böyle bir hareket ayn-ı denâettir. Sizin kadar kibar bir adam bu denaeti ihtiyar eder mi?» demiş olduğundan Abdülkerim cevapnamesinde bunu aynen naklettikten sonra «Eğer ben denaet edecek olsam muâşakamızı kocana ihbar ederek seni boşattıktan sonra bana varmaklığın için

başkaca icbar eylerdim» sözünü de söylemiş ama bunların hiçbirisi fayda vermemiş.

Maceranın bu dereceye kadarı bir dört beş ay zarfında cereyan eylemiş. Ondan sonra yalnız dostane bir muhabereye kanaat edilmiş. Hatta bu sırada Arife'nin yazdığı mektuplarda kocasından memnun olmadığı dahi bahse katılmış ki Abdülkerim «Memnun olmadığın bir herif ile ne yaşıyorsun? Gel sana sinemi yuva olarak arz edeyim» gibi sözler dahi yazmış. Fakat Arife'nin kocası, bu aralık vefat etmekle şu muhibbane muhabere dahi birkaç zaman için tatil olunmuş. Abdülkerim bu ölüme memnun olursa ne dersiniz? Hele Arife bu memnuniyeti asla beğenmeyip tekdirde dahi bulunmuş. Fakat ondan sonra muhaberenin tavrı bütün bütün değişip âdeta muaşaka vadileri açılmış. Şu yoldaki muhaberat dahi günde bir iki üç mektup teatisi derecesinde şedit imiş. Bir de birden bire tarihin sırası bozulup üç gün mektup teati olunmadığı görüldükten sonra dördüncü günkü mektupta «şekerim», «kaymağım», «pamuğum» gibi tabirlerle beraber iştiyaka tahammül edilemediğine dair bahisler görülürse neye delâlet eder?

Evet! Mülâkat dahi vuku bulmuş. Ondan sonra gün aşırı iki günde bir teati olunan mektuplarda hep mülâkat tertibatı ile iştigal edildiğinden bu suretle hesap olununca, iki ay kadar mülâkat-ı âşıkanede devam edildiği anlaşılır. Hatta daha sonra kavga baş gösterdiği zaman yazılan mektupların delâletine göre şu müddet zarfında Arife Abdülkerim'e izdivaç cihetlerini açmaktan hali kalmamış ise de Abdülkerim izdivaca hacet görmeyip «Murat yaşamak değil mi? İşte pek tatlı yaşıyoruz. Birbirimizi sevmeyecek olsak sanki müteehhil bulunmak bizi muhabbete icbar mı edecek?» sözleriyle vakit geçiştirmiş olduğu müstebân oluyor. Besbelli Arife sonlarında artık izdivacı cebretmeğe başlamış ve hatta bundan dolayı bir de küçük mufarakat vuku bulmuş ki Abdülkerim izdivaçtan kat'iyen imtina ederek «Âlem ne der? Benim de bir haysiyetim yok mu? Sen ise kendini korumağa hiç ehemmiyet vermedikten maada âlemi hüsnüne hayran etmek için ufacık tefecik haşaralıklarda bile bulunuyorsun. İşte karı kocadan hiç farkımız olmayacak surette yaşıyorduk. Halk hâlimizi bilse dahi erbâb-ı insâf nezdinde tayip olunamazdık. Zira sen de hür bir kadınsın. Ben de hür bir erkek.

Ama nikâh kıyılırsa herkesin zebân-ı ta'rîzi bize münhasır olur» sözlerine kadar yazmağa başlamış.

«Edepsizlik» mi dediniz? Ne olduğunu bilemeyiz. Fakat macera yalnız bununla da kalmamış. Abdülkerim, teehhülü men için daha ziyade şiddetlere, ithamlara, iftiralara da kalkışmış. «Sen nikâh diyorsun. Hâlbuki ben şu hâlde bile senin sadakatinden emin değilim. Ya kocan olsaydım ne yapardım?! Herkesin ağzından senin ismini işitiyorum» hükmünü birkaç mektubunda birkaç türlü elfazla tekrar eylediği gibi besbelli Arife tarafından «İsmim birkaç adamın ağzında geziyorsa sebep sensin. Çünkü sen söyledin. Kocam vefat edinceye ve ben seni sevinceye kadar benim ismim kimseye malûm değildi» tarzında bir cevap yazılmış ki buna mukabil dahi Abdülkerim «Sen ehl-i perde bir kadın olsaydın senin ismini ben neşretmeğe çalışsam bile kimse inanmazdı. Fakat sen öyle işvebazâne hâllerde bulunursun ki ben her ne kadar o kadın öyle değildir desem bana inanan bulunmuyor» demiş.

Gittikçe daha şiddetli! Gittikçe gidiyor ha?

Macera hâlâ bitmedi. Kadın kim bilir ne acı şeyler yazmış ki Abdülkerim cenapları bir mektubunda «Yok ama artık bu derecesine de hiç gelemem. Senin beni gerçekten sevmiş olduğuna bile ben neden inanayım ki altı yedi ay müddet sen beni daima reddettin sonra rıza gösterişin ise mahza bana varmak içindi. Beni hiç sevmediğin hâlde bana varabilirdin. Nasıl ki evvelki kocanı da hiç sevmediğin hâlde onunla yaşayabiliyordun. Adı benim zevcem olurdun yüreğin dahi istediğin adamda olabilirdi. Şu hâller ortada iken seni tezevvüç etmek mümkün olur mu? Eğer beni isteyip seviyorsan şimdiye kadar yaşadığımız gibi yine yaşayıp gidelim. Korkma bir başkasıyla da teehhül etmem!» diye yazmıştı. Artık bu yoldaki muhaberelerin Arife'yi ne kadar neşelendirdiği mülâhazaya muhtaç kalır. Hâlbuki Abdülkerim'in insaniyeti yalnız bundan da ibaret kalmamış. Daha pek çok ileriye varmış. Arife'den bütün bütün soğuyup hiç sevmediğini ikrara kadar gitmiş. Lâkin kendisini itham edecek bir surette değil. Bir mektubunda diyor ki: «Ben seni ömrümün sonuna kadar sevebilirdim. Fakat sen benim aşkımı mahvettin. Hıyanetine bundan büyük delil mi olur ki rakipler ile muhabere ettiğini kendin itiraf eyliyorsun. Bir de tutup bundan dolayı da beni ka-

bahatli bularak herifleri sana mektup yazmağa ben teşvik eylediğimi ve bundan meramım dahi seni terk etmeğe bir vesile olduğunu dermiyan ediyorsun. Ben seni terk edeceğim zaman, kendi kendime terk edemez miydim? Var yeni sevdiklerinle mesut ve bahtiyar ol. Umduğum gibi çıkmadın. Beni altı ay üzmüş olan bir kadının başkalarına bu kadar kolaylıkla açılacağını hiç memul etmezdim.»

Nasıl? Muameleye şimdi dikkat ediliyor mu? Bu mektupları okuduğu vakit Şefik'in hâlini görmeli idi. «Ya! Koca Abdülkerim! Arife sana iltifat edinceye kadar melekti, elmastı, her muhassenatı camiydi de sonra birkaç ayda usanınca aşüfte oldu, kaltak oldu, şırfıntı oldu öyle mi?» diye kemâl-i istikrâh ile mektupları bir tarafa atarak «İşte bizim yapacağımız şey bundan ibarettir, nur gibi kadınları telvis için erkek olmuşuz!» diye kendi erkekliğinden dahi istikraha başlayarak «Acaba ben de Raziyeme gerçekten böyle bir muamelede mi bulunacağım? Acaba Arife'nin sözü sahih çıkacak mı? Aman ya Rap! Eğer ben Abdülkerim ve Raziye dahi Arife gibi olacak isek ikimizin de canımızı al, kurtulalım da bunlar gibi olmayalım» diye Cenabıhakk'a tazarru etmeğe müsaraat gösterdi.

Hakikat! Bu hâller insan evlâdına uzak olan hâller değildir. İnsan bu hâllerin yabancısı addolunamaz. Epeyce nadir bulunur o insân-ı kâmil ki şu kusurlardan berî olsun. Fakat ekseriya bu derecelerde mükemmel olan insanlar dahi bir Raziye'yi Arife hâline koymazlar ise öyle olan insanları da an-asıl Şefik iken Abdülkerim hâline koyan kadınlar dahi eksik olmazlar. Herkes an-asıl anadan masum doğar. O masumiyeti içinde büyür. Bade onu masumiyet ve melekiyetten hınzırlık vadilerine celp için elbette bir insan şeytanı zuhur eder. Vicdanımız önünde kendimizi adilâne muhakeme edelim. «İnsan, insanın şeytanıdır» sözünü pek doğru bulmaz mıyız? Elbette bizi de bir insan şeytanı iğva eylemiştir. Elbette biz dahi başka birisi için şeytan olmuşuz. Yahut şimdiye kadar olmamış isek o istidat cibilletimizde vardır. Hem de bu itirafları, bu teslimiyetleri boş yere etmeyip bir tavr-ı mütenassıhâne ile eder isek faydasını dahi görebiliriz. Kıssalardan maksat eğer hisse ise hiçbir vakitte tabîiyâtın dahi haricinde addolunamayacak olan şu masallardan bile ibret alabiliriz. Fakat biraz daha gözü açık isek masallara da

hacet kalmamak üzere hariçteki her vukuattan ibret almak mümkündür. «Ah! Ben de afif olsaydım da bir yuvacığın sahibi olsaydım!» diye telehhüf eden kaç kadın görülür ki kadınlık hasebiyle sair benat nevinden hiçbir farkı yoktur? Ama bu nedameti henüz göremeyip de Arife kadar muannit ve müsirr olsalar dahi bir gün olup da nedamet mutlaka kendilerini istikbal edecektir. Zira sinn ve sâl dahi bu nedameti avdet ederek öyle bir zamana gelecektir ki meziyyât-ı nisvâniyyeleri, kendileri için artık tatlı bir istikbal göstermeyip mazilerine atf-ı nazar ettikleri zaman ise mahcubiyetlerinden gözlerini kapayacaklardır.

Şu doğru ve dostane sözler kadınlara mahsus olduğuna göre erkekler için bu sözlere ihtiyaç yoktur zannolunmamalı. «İffet kadında aranır, erkekte aranmaz» denilir ise inanmamalıdır. Hele an-asıl melek olan bir kadını Arife edip bırakmak iffetsizlikten daha eşna olmak üzere âdeta mel'anettir. O kadının güzel olmaktan başka ne kabahati vardı? Evet! Onu iğfal ettirmek hususunda en büyük kabahat cemalindedir. Güzel olmasaydı kimse onun yüzüne bile bakmazdı. Erkeklerde bari şu kadarcık bir mürüvvet-i merdâne olsa da hüneri de kabahati de hep güzelliğinden ibaret bulunan bir bîçare kadıncağızı öldürmekten daha beter olmak üzere ma'sûmiyyet-i nisvâniyyesinden harice çıkarmasalar.

Aşk mı? Hata ediyorsunuz! Aşkı bir heves-i şehvetperestâneden temyiz için pek ehemmiyetli davranmalıdır. Şu bahislerimiz esnasında defaât-ı kesîre ile sebkat eyledi ki şiddetlice bir heves, âdeta aşk diye hükmedilecek mertebelerde insanı tağlit eder. İşte Abdülkerim, Arife ile yedi sekiz ay uğraşmış. Acaba onu bu kadar çalışmağa sevk eden şey aşk mıydı? Eğer aşk olsaydı öyle dört ay sonra usanmak ve kadının teklifatından kurtulmağa alçakçasına yollar aramak kabil olur muydu? «Ehemmiyetli davranmalı» dedik. Bu tavsiyeyi tekrar ederiz. Mukaddematında aşk içinde heves ve heves içinde aşk karma karışık olup birini diğerinden temyiz eylemek sahihen güçtür. Lâkin eğer şu iptilâ hevesten ibaret ise o heves alındıktan sonra ortada artık aşka değil yine hevese de benzeyen hiçbir şey kalmaz. Lâkin iptilânın mahiyeti aşktan ibaret olursa, ona karışmış olan heves mukaddemât-ı ahvâlde bir şiddet-i fevkalâde

suretinde tecelli ederek nihayet bertaraf olduktan sonra artık sağlam va safi bir aşk hâlinde kalır ve bu da öyle birkaç mâh sonra mahvolmak değil senelere hatta ömürlere sürer!

Aşk bir erkek için izzet olduğu gibi bir kadın için dahi cinayet değil âdeta ziynet olur. Zira âşık kendi sevdiğini meselâ Raziye hâlinde iken Arife hâlinde görmeğe hiçbir veçhile razı olamaz. Böyle bir ihtimal görürse, o sevdiğini de feda ederek illâ maşukasını men ve muhafazaya çalışır. Sevdiğine kıymış, vurmuş öldürmüş olan bir adamı sizin huzurunuza muhakemeye getirirler ise onu ne zamandan beri sevdiğini tetkik ederiz. Eğer hevesleri geçerek tam âşık ve dost-ı samîmî hâlinde ise çünkü kendisi cinâyet-i kanûniyye sahibi olduğundan icabına göre onu yine kısas ederiz. Fakat ettiği hareket maşukasına düşmanlık değil dostluk olduğunu da itiraf eyleyiniz. Bîçare katil sevdiğini bilâhare kadın olduğundan hicap edecek hâllere sevk etmemek için bu cürmü ihtiyar eylemiştir. Yoksa yalnız şehvetperestâne bir kıskançlıkla değil!

Bir kere bir mahalde gayet mühim bir bahis cereyan eyledi. Denildi ki gerçekten samimî olan bir muaşaka âdeta münakehadan daha ileridedir. Bu söze itiraz olundu. Meclis dahi hakikaten bu bahsi ileriye götürebilecek adamlardan mürekkepti. İtirazında «O hâlde bir kadının kocası veya bir kocanın karısı kendisine sevdiğinden daha uzak olur. Sevdiği bunlardan daha karîb olur» denildi. Bu ise kavânîn-i mevcûdeye muhalif görüldü. Fakat bir söz söylediler ki o sözü reddedecek burhan bulunamadı. Söz şudur: «Zevç ile zevceden birisi, diğerinde bir hata bir hıyanet görse yekdiğerinden mufarakatla bu fenalığı bertaraf etmiş olurlar. Lâkin âşık ve âşıka birbirinden mufarakat edebilir mi ki hatta böyle bir musibeti def edebilmiş olsunlar?» Bu sözü ret için en müdekkik bir zat «Zevç ile zevcenin ikisi dahi birbirinden mufarakat isterlerse vakıa fenalığı bertaraf etmiş olurlar. Lâkin ya birisi diğerini seviyor da şu mufarakat kendisine pek büyük bir musibet geliyorsa? O hâlde fenalığı bertaraf ve musibet hıyanetini menedebilmiş sayılamaz» dedi. Fakat bu söz bir itiraz sayılmadı. Zira evvelki davanın müddeîsi idi ki «Tamam! O hâlde işin içine bir muâşaka-i samîme ve sahiha girmiş oldu. İşte bununla da sabit oldu ki muaşaka münakehadan daha mühim imiş. Zira münakehanın devamına imkân kalma-

dığı ve râbıta-i izdivâc kırılmak lâzım geldiği hâlde onu da muhafazaya lüzum gösteren aşk imiş! Eğer muhafazaya cidden imkân kalmayacak olursa aşkın vücuduyla beraber mufarakat yalnız talâkatla mümkün olamaz. Belki ölüm ile mümkün ola.»

Ey sevgili kariler! Bahsimiz aşk bahsi ise erbâb-ı hevâ ve heves bir tarafa ayrılsın da biz yalnız samimî ve safi aşkın muktezayât-ı dakika ve icâbât-ı mühimmesi nerelere kadar vardığını kendi kendimize tetkikle hem mütelezziz hem müstefit olalım. Bu tetkikimizin nihayetinde ise yine bundan mukaddem mukaddemesini göstermiş olduğumuz bir hakikate geliriz. O ki: Aşk bir nimettir. Bir adamın sevdiği hem de ömrünün şeriki şehrâh-ı hayâtın refiki zevcesi olursa o nimet dahi ni'met-i tâmmedir.

Onuncu Bap

Şefik Arife'nin mektuplarını okuduğu zaman pek çok şeyler düşündü, zihninden neler neler geçirdiyse de onun mülâhazatı bizim şu son mülâhazatımız gibi olmayıp Şefik yalnız Arife'ye bu kadar fenalıkları etmiş bulunan Abdülkerim'e husumet eylediği gibi ondan sonra zaten evvelce dahi haber almış bulunduğu veçhile Arife'yi ta «Lâ» Beye varıncaya kadar birtakım erbâb-ı hevâ ve hevese mülâki eylemiş bulunan vukuatın dahi kâffesini telin eylerdi. Bu mülâhazatı kendisini ol kadar mahzun eylemiş idi ki Arife'nin gerek Raziye ve gerek kendisi hakkında göstermiş olduğu tehditleri de hatırına getirmeyerek bîçare kadıncağıza acımağa başlamış idi.

Yahu! Şu çocuğun yüreği ne kadar safi idi. Arife hakkındaki tasavvurâtında ilerleye ilerleye ta kadını kendi nazarında bütün bütün terbiye-i zimmet ettirmek derecesine kadar getirdi. «Zavallıyı aldatmışlar! Zavallıya hıyanet etmişler!» dedikçe yüreğinin acısından gözleri yaşarırdı. O yürek bilkülliye hali olsa idi bu kadar müteessir olmazdı. Lâkin yürekte meşhun olan şey heves değil aşk idi. Heves olsa işte Arife elde! Ama aşk dahi Arife hakkında değil başka birisi hakkında olup gayetî aşk ile meşhun olan bir yürekte Arife'nin peyda edebildiği kadar tesirât dahi tamamıyla âşıkane bir tesir hükmünü almaktaydı. Fakat bugün şu kâğıtları okuyup da Arife hak-

kında kalpçe bir de rikkat hissedince zikrolunan tesirâtın kuvveti bir kat daha arttı. Zira kadında mûcib-i nefret olarak görmekte bulunduğu fenalığı hep Abdülkerim'e yahut birçok Abdülkerimlere atfederek kendisinin beraatine kail olmağa başladığı zaman, artık Arife dahi Raziyelik hâline takarrüp eylemeğe başlamış olurdu. «Raziye'yi Arife etmek mel'anettir. Fakat Arife'yi Raziyelik hâline getirebilirim ya! O herifler zavallı kadıncağızı melekiyyet-i nisvâniyye derece-i mukaddesesinden kaldırıp levs-i pâ-yı sefâlet olacak menzile-i pestîye indirmişler. Ben onu yine evvelki mertebe-i melekiyyetine iade edemez miyim?» der idi ki sözün ehemmiyetini şerhe hacet olmayıp, karilerimize ihtar edebilecek başka bir şey varsa o da işte aşk-ı hâlisin bir kadın için levs değil izzet ve ziynet olacağı hakkında evvelce edilen bir davanın burhanı da bu suret olacağı derkârdır. Pek ziyade izah ve tafsiline hacet görülmemeği ihtar ile deriz ki «Başına üç tas su dökmüşler!...» tarzında bir söz öyle ma'sûmiyyet-i nisvâniyye âlemine iade eyledikleri zavallıları temizleyen şey, yalnız o üç tas su olamaz. Evvelâ âb-ı sirişk-i nedâmetle yıkanıp tetahhür eder. Fakat bu da kâfi olmayıp ondan fazla olarak bir de zînet-i aşk kendisini tezyin eylerse mahvolup gitmiş zannolunan ol vücut âlem-i ismet-i melekânede tekrar isbât-ı mevcûdiyyet etmiş olur. Ama birtakım kimseler «Şöyle bir kadını almış!...» diye tayip ve tahkir edeceklermiş. O adamlar şol kimselerdir ki onların kabiliyyet-i insâniyyesi bir kadını mahvdan kurtarmak gibi şöyle bir hareket-i insâniyyeyi icra şöyle dursun, işte bunu istihsana bile müsait olmayıp ancak bu kaziyenin nakîzi olmak üzere bir kadını ma'sûmiyyet-i melekâne âleminden teb'îd ve vâdi-i mahv ve fenaya kadar ilka edebilmelerine müsaittir. Bu adamların hüner addeyledikleri dahi bundan ibaret olup bir alçağın bir masumeyi baştan çıkarıp mahveylediğini işitirlerse «Aferin be! Herif iyi muvaffak olmuş!» diye onu takdir ve tahsin ederler. Yoksa helâkinden vücut kurtaranları tayip etmeleri müstebid değildir.

Şu mülâhazalar Şefik'in zihninden geçti. Bunlar zihninden geçtikten başka pek derin izleri dahi bırakmağa başladı. Bir an oldu ki âdeta zihninde karâr-ı kat'î dahi verecek idi. Fakat yine Raziye'nin hayali mâni oldu. «Raziyem ne der? Ben Raziyeme ne derim? Vakıa Raziye benim zevcem olmayacak.

Ondan hiçbir ümit de yoktur. Fakat elbette ona merbutum. Beni Raziye'ye rapteden nedir? Kardeşim değil. Fakat mutlaka bir şeyimdir. Eğer ben bu hülyayı mevki-i icrâya getirecek olursam Raziyemden bütün bütün ayrılmış olacağım. O hâlde Raziye benim gerçekten hiçbir şeyim olmayacak. Ya buna tahammül edebilir miyim?» dedi ve bu son sualine ne vicdanı ne gönlü «Evet tahammül edebilirsin» cevabını veremedi.

Şefik o gün hanesinden dışarıya çıkmadı. Akşama kadar hep bu mütalâat içinde yuvarlandığı gibi geceyi dahi o hâlde geçirdi. Abdülkerim'in denaetlerine hiddet etmekten bed' ile ta Arife'yi nikâh etmeğe varıncaya kadar efkârının derece derece teallî etmesiyle bir de Raziye'den hiç ümidi olmamaktan bed' ile yalnız her ümidi her intizarı değil dünya ve mâfihası Raziye'den ibaret olması ve şu hâlde Arife'nin âdeta bir Raziye düşmanı bulunması derecelerine kadar tahavvülâta duçar olduğuna dikkat buyurulur ise geceyi ne garip bir hâl içinde geçirmiş olduğu anlaşılır. En nihayet bir karar verdi ki artık o karardan dönmemeyi azmeyledi. «Bir zemin ve zaman ile Raziye'den teehhül için ruhsat isterim. Bakarım ne tavırda görünür ise ona göre hareket ederim» dedi. İşte kararı bu oldu.

Zihin bir şeye karar vermedikten sonra insan için rahat yüzü olamayacağı müsellem ise zihin bir şeye karar verdikten sonra insanın rahatlanacağı dahi müsellem olmak lâzımdır. Binaenaleyh Şefik'e de tamamıyla bir rahat gelip sabaha karşı yattı. Güzel güzel uyudu.

Ertesi günü uykudan kalkınca mektupları çantaya koyup bir baş Aksaray'a vardı. Arife ile buluştu.

Arife –Zannedersem aklınızı başınıza aldınız. Ben affetmeyi dahi bilirim. Cezadan intikamdan lezzet aldığım gibi aftan da hem daha ziyade lezzet alırım.

Şefik –Ya her zaman aklım başımda idi yahut hiçbir vakitte aklım başıma gelmedi ve gelmeyecek. Söyleyeceğim söze ehemmiyet vermenizi rica ederim: Bana bir hafta mühlet veriniz. O mühlet zarfında ya ben sizin siz benim olacağız ya bir daha ismimi de ağzınıza almayacaksınız.

Arife –Bir güzelce düşüneceksiniz demek. Yahut sevdiğiniz melek hanım ile ...

Şefik –Ne yapacaksam yapacağım. Alınız mektuplarınızı! Hepsini okudum.

Arife –Pekâlâ! İnşallah bir hafta zarfında birbirimizin olacağız derim. Fakat böyle olmadığı surette isminizi ağzıma almamaklık edemem. Yine evvelki sözümü tekrar edeyim: Senin için de semt-i selâmet yalnız seni sevmekliğime müsaade vermenizdedir. Ve illâ ikiniz de mahvolursunuz!

Şefik –Ben tehditten korkmam! Adavetten de hoşlanmam! Akıllıca hareket edersen ikimiz de bahtiyar oluruz!

Arife –(Ne kadar işvebazlığı varsa hepsini toplayarak senk-i hârâları mum edecek bir hâl ile) Ey Şefik! Şu bir hafta sonra sen benim ben senin olduğumuz zaman alacağım buselere mahsuben şimdilik bir taneciğini olsun vermez misin?

Şefik –(Bu tatlı arsızlığa bu dilnevâz taşkınlığa karşı tebessümden dudaklarını bir türlü menedemeye edemeye) Hayır! Kanunsuz kaidesiz nefes bile alınmaz. Sabredelim!

Arife –Ne kadar inatçı bir kâfirsin! Dur inşallah bir hafta sonra sen benim ben senin olduğumuz zaman bu intikamlarımın hepsini alayım da görürsün hınzır!

Şefik –Şimdilik yoktur. Bana ruhsat veriniz!

Bu ruhsatla edilen mufarakat Şefik için mi daha tatlı idi yoksa Arife için mi? Şefik için zehirden acı denilse sezadır. Zira bir hafta sonra ne olacağını kendi de bilmezdi. Arife için ise dünyada en tatlı olarak alacağı bir buse işte bu buse olacaktı. Fakat onu alamamak almış olmaktan daha tatlı oldu.

İntihâ-yı kitâb-ı sânî.

Üçüncü Kitap

Birinci Bap

Şefik'in Arife ile sûret-i iştigalini mübeyyin olan ikinci kitabımızda, Raziye ile sûret-i iştigaline dair malûmat vermeyip yalnız bir zemin üzerinde hareket eylemiş idiysek de Arife'nin Şefik üzerindeki tesiratı hiçbir vakit Raziye'nin üzerindeki tesiratı derecesine vasıl ve ona galip olamadığı görülmüş olmasından dahi anlaşılacağı veçhile bu müddet zarfında Raziye ile dahi iştigalden hali kalmamıştır. Zaten müddet-i mezkûre bir ay kadar bir zamandan ibaret olup bohçacı karı vasıtasıyla teati olunan muhaberat ve verilen kararlar üzerine Sirkeci İskelesi'ndeki cumba altında üç dört defa daha birleşilmiş ve ilk mülâkatta numunesini gördüğümüz müşâfehelerin bazı serzeniş kısmından maadası tekrar edilmek ve muhabbete dair teminler verilmek ve ümitler tevsi edilmek suretiyle vakitler geçirilmiştir.

Kitâb-ı sâbık'ın nihayetinde görüldüğü veçhile Şefik hemen şu günlerde daha Raziye ile bir mülâkata muhtaç olup ve mülâkatta ise Arife ile peyda edeceği herhangi bir münasebeti bir lisân-ı münâsib ile anlatıp ol bapta Raziye'nin efkârını yoklayacağından bohçacı karı ile taleb-i mülâkat haberini bilirsal muvafakat cevabını dahi aldı. İşbu mülâkat gecesi mehtap ol kadar kuvvetli idi ki gecenin gündüzden bir farkı varsa o dahi herkesin hab u rahatta olmasından ve sokağın tamamıyla hali bulunmasından ibaretti. Saat tamam yedide birleşmeğe karar verildiğinden öyle ilk mülâkatta olduğu gibi Şefik birçok zamanlar sokağı adımlamağa mecbur olmayarak hatta cumba altına geldiği zaman Raziye'yi orada hazır ve muntazır buldu. İlk söz «Beni seviyorsun ya Şefikim? Beni özledin ya? Bu defa da mülâkatın arası altı gün uzadı» diye Raziye'nin söylediği söz olup Şefik tarafından icap eden hüsn-i mukabele ifa olunduktan sonra iki dakikalık bir sükûtu takiben şu söz açıldı:

Şefik -Size bu akşam mühimce bir şey sormağa geldim ama sizi darıltırım diye korkmaktan da hali değilim.

Raziye –Hiç ben sana darılabilir miyim Şefikim? Hiç sen bana beni darıltacak bir söz söyler misin?

Şefik –Şimdiye kadar söylemedim. Fakat bu gün söylemek mecburiyetindeyim.

Raziye –Eğer aklıma gelen bir şeyi söyleyeceksen...

Şefik –Aklınıza ne geldi bakayım? Size söyleyeceğim şey ne olabilir diye tahmin ettiniz?

Raziye –Ah benim mahcup Şefikim! Kendi arzularını da bana söyletmek istiyorsun öyle mi? Sen benim mücessem gönlüm olduğun için bana her ne söylemiş olsan kendi gönlüm karşıma çıkmış da istediklerini yani istediklerimi söylüyor zannederim. Ben de senin mücessem gönlünüm değil mi Şefikim? Bana söyletmek istediğin şey mutlaka kendi arzuların olacaktır değil mi?

Şefik –...

Raziye –Ee! Niye cevap vermedin?

Şefik –Ah! O kadar güzel bir şey söylüyorsunuz ki sözü bitirdikten sonra dahi bitirmemiş ve devam etmekte bulunmuş olmanızı arzu ve farz ederek hep dinlemekte devam etmek istiyordum. Anladım Raziyeciğim. Söyleyecek sözü anladım fakat benim sana söyleyeceğim o değildi.

Raziye -Zalim! Tahmin ettiğim arzu gerçekten sende yok mu? Ben her zaman senin yüzünü gördüğüm hâlde sen de benim yüzümü görmek arzusunda değilsin öyle mi?

Şefik –Dilim kurur da buna cevâb-ı red veremem. Fakat sen bana ne dedin Raziyeciğim? Hakk-ı zevciyyeti muhafazada senin kendin kadar benim de ehemmiyet göstermekliğimi emretmedin mi?

Raziye –Evet! Fakat yüzümü görmek o hakka tecavüz addolunmaz. Tutunduğumuz yaşmaklar bizi setrediyor mu? Sokağa çıktığım zaman âlem yüzümü görmüyor mu? Hayır Şefikim hayır! Ben sana yüzümü göstereceğim. On dört yaşındaki Raziye kızın çehresiyle şu hâlde Raziye kadının çehresi arasında bakayım ne fark göreceksin? Diye cumbanın kafesini kaldırarak mâh-ı tâbâne karşı ve ona karîb olan çehre-i tâbânını göstermesin mi? Hatırına gelseydi Şefik o anda:

"İstemem mehtabı, tâbân olmasın hem âfitâb

Tâbiş-i dildâr-ı tenvîr eyliyor gönlüm yeter"

beytini inşat eder ve hem de pek isabet eylerdi. Fakat o anda inşâd-ı şiire kimde iktidar kalır?

Çehre o çehre idi. Fakat cüret-i âşıkanenin dahi inzimamıyla çocukluk çehre-i ma'sûmuna halef olan letâfet-i nisvâniyye hakikaten periçehre olan zühreye (İşte Singapurî merhumun Raziye'ye verdiği ismin asıl müsemması şimdi Şefik'in karşısında bulunan zühre idi) öyle bir revnak vermişti ki onu görüp de çıldırmak derecesinde bir rezânet bir letafet belki feriştahlarda bulunamazdı.

Ya o tebessüm? Acaba kar gibi köpükler içinden tecessüm edip çıkan ve nur, kendisine en lâyık rakip olduğuna kendisi dahi şüphe etmeyecek olan Raziye'deki bu tebessümü görseydi, gıptasından hasetinden helâk olmaz mıydı?

Bîçare Şefik! Raziye'yi görünce sıklet-i vücûduna tahammül edebilecek kuvvetin dizlerinde mefkut olduğunu ve vücudun tevâzününü bulamayacak kudretinden dahi beyninin mahrum kaldığını hissederek sarhoş gibi bir sallantı ile konağın duvarına dayanarak «Kapa Raziye kapa, dayanamam» sözlerini pek güçlükle söyleyebildi. Bereket versin ki Raziye ol kadar işvebaz bir kadın değildi. Zira böyle bir hâlde ona lâtife yapmak için fazla bir hareket-i dilnevazâne ile gönül yapayım derken Şefik'i kalıb-ı bîruh-âsâ ile yere sermek işten bile değildi.

Şüphesiz on dakika bir çeyrek kadar zaman bu suretle mürur eyledi. Oraya ne söylemek için geldiği hâlde nasıl hiç beklemediği böyle bir vak'anın vukuu Şefik'i âdeta cinnet derecelerine getirmişti. Arife için söyleyeceği sözü söylesin ve edeceği istizanı etsin mi? Arife hatırda kaldı mı? Arife'de bir mehabet var mıdır ki bir de ehemmiyeti olsun? Bundan mukaddem bilmünasebe ruhun cisimden ve cismin ruhtan tefriki mümkün olamadığını veya olamayacağını sahîfe-i muhâkemeye derc eylemiştik. İşte bu ruh ki hem ruh hem nur olduğu hâlde hariçte tecessüm ve teşekkül eylemiştir. Ol ruh ki nefsî değildir. Ol nur ki zerre kadarcık olsun şâibe-i zulmetle lekedar değildir.

On dakika veya bir çeyrek olmak üzere tahmin eylediğimiz sükût müddetinde, Raziye'nin dahi hâli dikkate şayan idi. Bir aralık yüzünü gösterdiğine nadim oldu. Şefik hakkında bunu bir

inayet değil bir fenalık olmak üzere hükmeyledi. Zira çocuğun duçar olduğu sadme pek mühlik bir sadme olabileceğini Raziye pekâlâ takdir edebilirdi. Bu nedameti bir memnuniyet bir itminan takip eyledi. «Gerçek seviyormuş! Ah mel'un zihnim meğer beni aralıkta bir Şefikim aleyhine tasavvuratta bulunmak gibi bir zulme hakikaten nâhak yere sevkediyormuş. Şefikim Şefikim! Nazarımda dünyada bu kadar ben de yokum. Yalnız sen varsın. Senden ibarettir.» hükmünü zihninden geçirerek çocuğun hakikaten gaşy ıtlak olunabilecek olan o perişânî-i hâlini ruhanî bir lezzet ve vicdanî bir itminan ile telâkki ve temaşa eyledi. Bu sükûtu bozan şey, Şefik'in put gibi donup kaldığı hâlde kımıldanıp kendini toplaması sureti oldu.

Raziye –Ne oldun Şefikim? Safran mı kabardı?

Şefik –Bilmem Raziyeciğim. Gözlerim kararda, beynim döndü. Safra olmalıdır.

Raziye –Şimdi inandım ki hatırıma gelen arzu senin hatırına gelmiyormuş. Fakat buna memnun olmadım Şefikim. Harem bahçesinde kol kola gezen Raziye ve Şefik bugün birbirinin yabancısı mı olacaklar? O zaman bizim arzu-yı mahzımız ve daha doğrusu dünyaca yegâne saadetimiz o masumane mülâkatlarımız o melekâne sohbetlerimiz değil miydi? Bu mülâkat-ı ma'sûmâneye şimdi neden muvaffak olamayalım. Bunda hukuka dokunacak hangi nokta var? Yine zararı yok. Mademki senin arzun bu değildir benim de arzum bu değildir. Sen her ne arzuda isen o benim kendi arzumdur. İşte bunun için derim ki senin tarafından beni darıltacak gibi hiçbir söz söylenemez. Haydi işte sana müsaade ettim. Bana söylemek sormak, benden istemek tasavvurunda olduğun şey ne ise onu icrada mezun ve muhtarsın. Nasıl? Memnun oldun mu? Sana bu kadar teslimiyette bulunan Raziyeciği bir kat daha sevdin mi?

Şefik –Hayır!

Raziye –Hayır mı?... Vay! Benden soğudun mu? Artık beni sevmeyecek misin?

Şefik –O değil. Bana verdiğin mezuniyet ve muhtâriyyet-i kâmile için hayır dedim. Arz edeceğim şeyi arz etsem korkarım ki bu mezuniyet ve muhtariyeti vermekten başka darılırsın bile.

Raziye –Söyle Allah'ı seversen söyle. Dünyada ne olabilir ki ben senden diriğ ederim.

Şefik –Raziyeciğim!

Raziye –Efendim Şefikim!

Şefik –Bizim yekdiğerimizi cism-i vâhid gibi sevdiğimize ikimizin de şüphesi yoktur ya? Fakat emelimiz, maksadımız yalnız şu muhabbet-i sâfiyeden ibarettir değil mi?

Raziye –Ben öyle hudut mudut tanımam, yüreklerimiz neyi emrederse...

Şefik –Hayır hayır! Beni dinle. Sen bugün bir zevcin zevcesisin. Benim değilsin. Olmak ümidi de yok. O ümidin olmasını da istemem. Sen de istemezsin değil mi?

Raziye –Sen çıldırmışsın Şefik. Muhakemeni de kaybetmişsin. Ümidimiz olmamak başka bir şeydir. Ümidin inkıtaını istemek, o da başka. Ben o ümidin fıkdanını niçin istemem? Bugün senin zevcen bulunsaydım nimet değil miydi?

Şefik –Ah!...

Raziye –Sormak istediğin şeyi anlamağa başladım. Fakat bunu ben söylemeyeceğim. Bunu bana söyletme. Sen söyle de ben reddedeyim. Şu dünyada senden diriğ edeceğim bir müsaadecik bulunsun.

Şefik –Anladın ha? Faraza ben teehhül edecek olsam bu ruhsatı diriğ edeceksin öyle mi?

Raziye –Hayır Şefikim hata ettim. Söylediğime pişman oldum. Vakıa yüreğim diriğ etmeyi istemezse de ben sana bu yüreğimi de gönlümü de feda etmişim. Ben yokum Şefik yok. Sen varsın. Sana yalnız bir şey sorarım. Teehhül edersen mesut olacak mısın?

Şefik –(Perişan hâlde) Bilmem.

Raziye –İşte ben müteehhilim. Nasıl itikat edersin? Mesut muyum? Hem de kocamın benim için bayıldığını da bilirsin.

Şefik –Belki mesutsun.

Raziye –Hayır ama kinaye istemem. Ben sana «mesut değilim» dersem inanır mısın?

Şefik –Sen her ne dersen inanırım. Hatta «Şefik sen beni sevmezsin» diyecek olsan ona da inanırım.

Raziye –Öyle ise «Şefik sen teehhül edersen mesut olamazsın» dersem ona da inanmalısın.

Şefik –Tabi!

Raziye –Yoksa birisine alâka mı ettin? O, muhal muhal!... Şefik senin göğsünde iki tane mi yürek var?!

Şefik –Buna ne hacet? De ki dünyada iki tane mi Raziye var?

Raziye –Pekâlâ! Öyleyse nasıl teehhül edebileceksin?

Şefik –Seni sevdiğim surette ilâ-nihaye seveceğim. Gönlüm senden ibaret olacak. Varsın yanımda da bir kadın bulunsun derim.

Raziye –Şefik! Ben sana bir lâkırdı söyleyim mi? Hem de şimdiye kadar beş altı defa mülâkat eylediğimiz hâlde hiç söylemediğim bir lâkırdıyı söyleyim mi? Ben ümidimi kesmedim ve kesmiyorum. Fakat ümidimin hakikaten garip cihetlerini söylesem şaşarsın. Söyleyeceğim ya. Ümidin inkıtaı müteehhil bulunmaklığından ibaret kalıyor. Çünkü esâs-ı ümîd olmak üzere sen beni hâlâ seviyorsun. Ben dahi hiç teehhül etmemiş olduğum hâl ve suretle seni seviyorum. Binaenaleyh sen Avrupa'dan geleliden beri şu yaşayışım benim için hayattan addolunmaz yalnız husûl-i ümîde intizardan ibaret bir ateş addolunur. İnşallah bu azap çok vakit devam etmez.

Şefik –İnşallah.

Raziye –İnşallah sen karîben vefat edersin de Şefikimi yad ellere kaptırmaksızın bir nûr-ı ebedî olarak gönlüme defnederim.

Şefik –(Göğsü çatlarcasına bir ah ederek) İnşallah... (ki lâfza-i Celâlin sonu da daha şedit bir ah teşkil eylediğine dikkat lâzımdır).

Raziye –Bu da bir ümittir değil mi Şefikim? Ümidin ikincisine gelince: Diyorum ki inşallah yakın vakitte ben vefat ederim de senin gönlünde metfun kalırım.

Şefik –İnşallah! Zira doğrusunu istersen seni bir müteehhil Raziye görmekten bir meyyit Raziye görmek benim için nimettir. İşte hiç sıkılmayarak bu fikrimi de söylerim.

Raziye –Teşekkür ederim Şefikim. Ümidin üçüncü cihetine gelelim: Ölümü kendi nefsimize atf ve isnatta muhtar olduğumuzdan «inşallah» demiştim. Başkasının hayatına göz dikmek denaettir. Fakat hepimiz ölecek değil miyiz? Eğer kocam bizden evvel vefat edecek olursa ben de sana varıp bir murat alırım.

Müşâfehenin şu noktasında dahi birkaç dakikalık bir fasıla vuku buldu.

Zira Şefik, Raziye'nin bu son sözüne hiçbir cevap vermeyip hatta hâline dikkat edilecek olsa âdeta bundan memnun olmadığı bile zannedilebilirdi.

Raziye –Ee! Şimdi meseleyi hulâsa edelim: Mezuniyeti evvelden verdim. Fakat teehhül edecek misin?

Şefik –Hayır!

Raziye –Ne yapacaksın?

Şefik –Ben de seninle beraber bu saydığın üç ümitten en evvel hangisi hâsıl olacak ise onu bekleyeceğim.

Raziye –Ah Şefik! Ne yapayım ki bir tek Raziye'yim. Keşke bin Raziye olsaydım da binini de sana feda etseydim. Lâyıksız Şefikim!

İkinci Bap

Epeyce garip bir tesadüftür ki Şefik bu gece cumba altında Raziye Hanım ile konuşurken başka bir yerde dahi kendi hakkında iki adam arasında konuşulmakta idi. «Mutlaka Arife ile başka bir zat arasındadır!» mı dediniz? Pek de uzakta kalmadınız. Doğrudan doğruya Arife ile başka birisi arasında değil ise de bilvasıta Arife ile başka birisi arasında.

Ahvâl-i husûsiyyesine dair şimdiye kadar verdiğimiz malûmattan anlamışsınızdır ki Şefik bir dereceye kadar merdümgiriz bir adam olup öyle herkes ile sıkı fıkı ihtilât etmez. Buna sanatının da ahvâl-i âşıkanesinin de müsaadesi yoktur. Herkes ile kaviyen ve kat'iyen dostluk dahi bağlamaz. Zira dünyada her türlü garaz ve menfaatten ârî ve halis bir dostluk akdede-

bilmek mümkünattan olmadığına kail olup ve hele bir zaman olup da iki dost düşman olacak olurlarsa yekdiğeri aleyhindeki düşmanlıklarını daha kuvvetli bir suretle icra edebileceklerini düşündükçe dostluğu memduh değil belki müstekreh bir şey olmak üzere telâkki eylerdi. Hiç şüphe yok Şefik'in şu hâlini âdeta Cizvitlik hâli bulursunuz. Hatta Şefik gibi hüsn-i hâlini elbette sevdiğiniz bir adamda böyle Cizvitlere yakışacak olan bir itimatsızlık ve emniyetsizlik gördüğünüzden memnun dahi kalmazsınız. Ancak isterseniz «Her güzelin bir kusuru var» diyerek şu muhakemeyi terce geçiveriniz. İsterseniz biraz daha mütâlâa-i amîka sahibi filozof olunuz da yalnız ifrat ve tefritten hoşlanmayarak zâhir-i hâlde söylemeğe şayan görülen ahvalden bir çoğunun derece-i mu'tedilesi kabul ve memduh olduğundan tahkik ediniz. Hatta böyle bir tetkikte görürsünüz ki zâhir-i hâlde memduh görülen ahvalden bir çoğunun memduhiyeti dahi mutlaka hadd-ı i'tidâlde olup o şey ifrat ve tefrite vardırılırsa makdûh değil âdeta müstekreh olmak üzere kabul olunur. Meselâ semahat en ziyade memduh olan ahvaldendir. Lâkin ifratı israfa müncer olunca makdûh olmaz mı? İzzet-i nefs dahi pek memduh ve lâzım olduğu hâlde derece-i ifrâtı âdeta sefahete ve tefriti ise meskenete vardığı için her iki ciheti makdûh kalır. Yüreği açık olmak mertlik ahvalinden olduğu için makbuldür. Fakat o yürekte yalnız kendi esrarı olmayıp başkalarının dahi esrarı mevdu olduğundan hazîne-i kalbin kapılarını fora etmek hem o yüreğin sahibi hem de başkalarını esrâr-ı husûsiyyelerince ifşa ve ilân demek olacağı için yürek açıklığınca ifratı dahi makbul saymayanlar hak kazanabilirler. Cizvitlik ise bu hâlin tefritindedir.

Bu bahisleri pek ziyade tetkik eylemiş bulunan Şefik öyle pek çok adamlar ile sıkı fıkı görüşmeyip görüştüğü pek az adamlarla dahi yalnız lüzumu derecesinde görüşür ve konuşur ve esrara müteallik hususattan hiç ibirisine serrişte bile vermezdi. İşte bu derecede olan dostları miyanında bir Arzuhâlci İsmail vardı ki adamcağızın hâl ve şanına nazaran dünyada en ziyade itimat ve emniyete şayan bir adam varsa o dahi İsmail olmak lüzumunu teslimde şüphe bile edilmeyeceği derkâr iken Şefik bu adamla dahi kemâl-i ihtiyât üzere muamelede bulunurdu. Hâlbuki Şefik'in büyük bir dostu aranırsa o dahi İsmail'den

başkası olamaz. Çünkü İsmail ile olan ihtilâtı derecesinde bir ihtilâtı da ondan başka kimse ile tecviz eyleyemezdi.

«İsmail'in hâl ve şanı» dedik. Bu İsmail hikâyemizin birinci değil ise de ikinci derecede mühim a'zâ-yı vak'asından olduğu cihetle hâl ve şanını biraz izah edelim. Arzuhâlci İsamail yalnız bir «Arzuhâlci İsmail!» değildir. İcabına göre «Hakkâk İsmail» ve «Hattat İsmail» ve «Yazmacı İsmail» dahi olur. Bu sıfatları «icabına göre» kaydıyla takyit edişimiz dahi beyhude değildir. İsmail zadegândan bir adam olup hâl-i tecerrüdü ihtiyar eylemiş ise de bu tecerrüt Bektaşîlerin tecerrüt hakkındaki fikri gibi bir fikre mebni değildir. Dağdağadan kurtulup rahat yaşamak içindir. Yoksa hemen kariben göreceksiniz ki İsmail yaşamak hususunda dahi pek güzel yaşar. Fakat cem-i mâl için asla haris değildir. Taayyüşü için zarureti de tecviz etmez. Herhangi zaman ne kadar paraya lüzum ve ihtiyaç görürse o kadar para kazanır. İşte icabına göre hakkâk ve hattat ve yazmacı vesaire olması dahi bundan naşidir. İsmail'in en az mahareti olan bir sanatı varsa o da arzuhâlciliği olup kudret-i kalemiyyesi hemen bir acz-i küllîden ibaret ise de me'mûrîn-i hükûmet kendisini pek ziyade sevdiklerinden İsmail'in arzuhâli bililtizam terviç eylediği cihetle herkes İsmail'e başvurur. Hatta âlâ kâtip olanlardan bile bazıları işlerini terviç için birtakım yerlerden tavsiyenameler almaktan ise arzuhâllerini İsmail'e yazdırmak daha faydalı olacağını nazar-ı ehemmiyyete alıp müracaat ederler. Vakıa «Arzuhâl-i kullarıdır ki...» diye yazdığı varaka hüccet-i katıa gibi terviç olunur. Ancak İsmail'in diğer sanatlardaki mahareti, kitabeti gibi değildir. Onun gibi hattat yalnız şimdiye kadar nadir gelmiş değil bundan sonra dahi nadir gelecektir. Hakkâklığı da bu nispette olup hele merâk-ı husûsî olmak üzere ol kadar güzel yazma yemeni yazar ki bir tanesinin o zamana göre beş yüz kuruşa kadar satıldığı görülmüştür. Bunlardan maada İsmail pek güzel musikî olup hele keman gibi kanun gibi tanbur gibi ut gibi musikî edevatını müceddiden imalde dahi ol kadar mahirdir ki yaptığı sazlar sair belli başlı ustaların mamulâtına nispetle üç dört kat paha eder. Şu kadar var ki İsmail bu sanatların her birine icabına göre baş vurup o icap ise paraya ihtiyaçtan ibarettir. Birkaç mâhtan beri kendisine sipariş olunmuş mutlaka yedi sekiz mühür vardır

ki bazılarının (hakkâklar ıstılahınca) iyiliği alınmış ve bazıları yarıya kadar tamik olunmuştur. Elbette birçok zamanlardan beri ısmarlanmış yedi sekiz de levha vardır ki birkaçı henüz (hattatlar ıstılahınca) istif olunmuş ve birkaçı silikleşmiş ve bazısı işlenmeğe başlanmıştır. Yine kim bilir ne zamandan beri ısmarlanmış birtakım da yemeniler olup bunlardan dahi gergefe henüz gerilenleri ile renklerinden ağlebi verilmiş olanları şöylece bir tarafta bulunur. Yarı yapılmış bir kanun, henüz taslak bir tambur cilâsının verilmesi kalmış bir keman dahi şurada burada asılmış görünür. Şimdi İsmail'e para lâzım oldu mu şu derdest bulunan işlerden en eski olanlarını ele alıp onu derhâl bitirir ve ertesi günü mahalline bitteslim parasını alır. Aldığı parayı yaşayışına sarf eder. Mesut yaşar. İşte İsmail böyle bir İsmail olup yüreği ise gayet doğru ve temiz bir adamdır.

Şefik her ne zaman canı isterse İsmail'in dükkânına gelir. Yalnız Şefik'e de mahsus değil âher kimin ne zaman canı isterse İsmail'in dükkânına gelebilir. Hem sahihan ne zaman canları isterse. Zira İsmail'in yeri yurdu hep dükkânı olup dükkânın üstündeki iki odası dahi hanesi demektir. İsmail ise o kadar lâubali bir adamdır ki eğer gece bir tarafa gidecek olursa (ki ekseriya gece bir tarafa gideceği de olur) misafirlerine «Ee, artık size uğurlar olsun. Zira ben bir yere söz verdim gideceğim.» der. Ama bu sözü herkese söyler. Herkes dahi İsmail'in hâlini bildiği cihetle bu sözden incinmez. İşte Şefik dahi böyle herkes gibi canı istedikçe İsmail'in dükkânına gelir ve herkesten ziyade İsmail'i Şefik sevip İsmail de kendisini herkesten ziyade sevdiği hâlde muâmele-i zâhireye bakılsa aralarındaki münasebet İsmail'in sair adamlarla olan münasebetlerinden daha aşağıda zannolunur. Bu ise İsmail'den değil mahza Şefik'in meramgirizliğindendir.

Şefik'in cumba altında Raziye ile son mülâkat ve müşafehesi gecesinde, yine kendisine dair güzeranını haber verdiğimiz söz, işte şu Arzuhâlci İsmail'in dükkânında güzeran eylemekteydi. Sözü söyleyenlerin birisi İsmail idiyse de diğeri kim olduğunu İsmail dahi bilmezdi. Evet İsmail kadar lâübali olan bir adam ilk defa olmak üzere görüştüğü diğer bir adamla pekâlâ uzun uzadıya konuşabilir ve o sohbette ise sözü Şefik gibi bir dostu tarafına da çevirebilir. Ama siz orada olsaydınız İsmail

ile Şefik'e dair söz söyleyen adamın Arife Hanımın uşağı Şakir Ağa olduğunu derhâl tanırdınız.

Sözün evveliyatı tabiî bize lâzım değildir. Zira Şakir Ağa İsmail'i kendi istediği zemine getirmek için sözü birtakım derelerden tepelerden dolaştırıp getirmiştir ki o dereler ile tepelerin bizimle hiçbir münasebeti yoktur. Bize yarayacak olan cihetine gelince onu bervech-i âtî dikkatle istima edebiliriz:

İsmail –Acayip! Bizim Lokman hekim âşık imiş ha! Çünkü ben Şefik'e Lokman hekim diye hitap ederim.

Şakir –Evet! Fena hâlde âşık!

İsmail –Canım onun en büyük ahbabı olduğum hâlde bana hiçbir şey çıtlatmamıştır.

Şakir –Esrarından kimseye renk vermeyeceğini bilirdim. Fakat sizden de ketm edeceğini bilmezdim. Hem ne yalan söyleyim? Bu gece gelip sizi taciz edişim dahi şayet Şefik'in muaşakası kiminle olduğunu bilirseniz onu anlamak içindi. Zira...

İsmail –Ee! Zira?...

Şakir –Ayıp değil a birader? Benim de başımda böyle bir aşk derdi vardır. Sevdiğimden şüphe ediyorum. İhtimal ki benimkini benden soğutan adam dahi Şefik'tir. Ama Şefik'e bir düşmanlığım yok. Şu işi anlayım da eğer kadın onu sever diye beni reddedecekse, ben de işi ona göre tertip edeyim.

İsmail –Vakıa doğru, hem mertçe bir iş! Öyle ya! Karı hem Şefik'i hem seni aldatmış olmasın. Ama ben şimdiye kadar Şefik'in bir kimseyi sevdiğini gerçekten bilmiyordum.

Şakir –Daha tuhafı şu ki haber aldığıma göre kadın Şefik'e gayet iffetli, ismetli bir şey olmak üzere yine kendisini satıyormuş. Eğer bizim aşüfte ise çocuğa pek yazık. Zira o kadar kıymetli bir kumaş da değildir.

İsmail –Gayet iffetli mi?... Acaba bu gayet iffetli hanım kim oluyormuş?...

Şakir –İşte ben de onu anlamak istiyorum. Eğer bizimki ise zavallı çocuğu beyhude yere yıktırmamak için işini teshil edeceğim. Zira demincek dedim a? Şefik'i en çok sevenlerden birisi de benim. Hatta bir kere beni ölümden bile kurtarmıştır.

İsmail –Lokman dedim ya! Fakat şu gayet iffetli dediğiniz hanımın kim olabileceğini ben de merak ettim. Pek mahcup, pek iffetli ha?

Şakir –Şefik'e öyle görünüyormuş.

İsmail –Ee, senin tanıdığın kadın dahi öyle iffetli ve mahcup bir kadın mıdır?

Şakir –Ne gezer a efendim! Kalpakçılarbaşı'nın gülü, Beyazıt'ın bülbülü! İşte onun için diyorum ya!

İsmail –Hayır! Merak ettiğimi ayıplama! İşin içinde iş var ki sana söyleyemem. Pek mahcup, pek iffetli bir kadın görünüyormuş ha!... İşte burası acayiptir. Bunu mutlaka ben de anlamalıyım.

Şakir –Korkarım siz dahi Şefik'in şu gizli muaşakasından şüpheye vardınız. Galiba siz dahi birisini seviyorsunuz da...

İsmail –Ben onun gibi aşkımı saklamam. Vakıa ben de sevdiğimin ismini söylemem. Hatta onun için söylediğim şiirlerde bile isim yerlerini noktalarla geçerim. Lâkin...

Şakir –İşte bu tuhaf. Gördünüz mü Şefik'in bu sırları ol kadar saklaması ne kadar fenadır. İşte size bile şüphe veriyor. Hem de sizin bunu merak etmeğe benden ziyade hakkınız var. Zira baksanız a size hâlinden hiç haber vermeyip kimi sevdiğini değil hatta başında bir aşk olduğunu da söylememiş.

İsmail –Evet evet! Ben de onu düşünüyorum. Bu işte sen merak etmemelisin senden ziyade ben merak etmeliyim. Hem bir kadın öyle bilmem nerenin bülbülü olup da Şefik'e öyle iffetli ve mahcup görünmekte mümkün olamaz. Çünkü Şefik ağzı sarı bir yavrucuk değildir. Kanmaz. Kadın gerçekten mahcup ve iffetli bir şey olmalıdır. O hâlde dahi senden ziyade ben merak etmeliyim. Bu işi mutlaka öğrenmeliyim!

Şakir –Fena olmaz. Siz de ben de meraktan kurtulmuş olurduk.

İsmail –Evet! Sana da haberini verirdim... Amma gerçek afif be! En büyük dostu ben olayım da bana hiçbir hâlini söylemesin. Bunda mutlaka bir şey vardır.

Şakir –Evet! Vakıa merak edilmeyecek bir şey değildir. Eğer isterseniz şunu tahkik hususunda size ben dahi yardım ederim.

İsmail –Ne hacet? Ben yalnız da yapabilirim. Hele dur bir kere, şunu ilk gördüğüm zaman bir ağzını ararım!

İşte Şefik hakkındaki söz şu suretten ibaret olup Şakir Ağa sözü biraz da âfâk-ı sâirede dolaştırdıktan sonra yatsı ezanından sonraca idi ki İsmail «Vallahi arkadaş, sen bana merak verdin. Haydi birbirimize müsaade verelim de sen yerine git ben de bir yere gidip bakayım tahkike daha bu akşamdan bed' edeyim» dedi. Ve bu gideceği yer kendi sevdiği kadının nezdi olacağını Şakir anlayıp kendi için «Tuhaf! Bir şeyi tahkike memur olduğum hâlde iki şey öğreneceğim» diyerek ve fakat o cihetten İsmail'e renk vermeyerek bilveda çıktı gitti.

Üçüncü Bap

Şakir gittikten sonra İsmail dahi gidip sevdiği her kim ise doğruca o semte gittiyse de biz haber vermeyecek bile olsak siz anlarsınız ki Şakir dahi başka bir yere gitmeyip doğruca İsmail'in gittiği tarafa gitti. Zira daha ziyade izaha hacet kalmayacağı veçhile Şakir'in bir sevdiği ve sevdiğinden dolayı Şefik'ten bir şüphesi olmayıp Şefik'in sevdiği o melek hanımın kim olacağını tahkike Arife Hanım tarafından memur olmakla ve Arzuhâlci İsmail dahi Şefik'in en büyük dostu ve sırdaşı olmak üzere haber almış bulunmakla bu tahkik için gelmişti. İsmail'in kendi sevdiği yanına gitmesi üzerine ise arkasına düşmek zarurîdir. Çünkü ya Şefik'in sevdiği hakikaten İsmail'in dahi sevdiği kadın ise?... Zira Şefik'in Arife'ye söylediği sözlerden filhakika sevdiğinin gayet iffetli ve namuslu bir kadın olduğunu Arife anlamış ve hatta öyle iffetli ve namuslu olduğu için melek hanım diye istihzalar ederek husumetini de arttırmıştı. İffet ve mahcubiyette İsmail'in sevdiği ile iştiraki olması ve İsmail'in dahi şüphelenmesi Şakir'in ümidini kuvvetlendirerek «Şayet Şefik'in sevdiği İsmail'in aşinası ise yerini filânı daha şimdiden haber alayım» diye arkasına düşüp gitti.

O gece İsmail'in kendi sevdiğini ne yolda istintak eylediğini araştırmak hikâyemize taallûk eder bir keyfiyet değildir.

Eğer merakını halletmiş olsaydı belki taallûk ederdi. Lâkin ertesi günü eczahaneye gelip sûret-i mahsûsada Şefik'i dahi görerek tahkîk-i ahvâle girişmesinden anlarız ki herif şüphesini halledememiştir. İşte hikâyemize asıl taallûku olan cihet bu cihet olduğu için onu izah edelim.

Bîçare Şefik cumba altından pek geç avdet eylediği gibi bîçare İsmail (çünkü şu hâlde İsmail de bîçare addolunur) dahi sevdiğinin hanesinden geç vakit avdet eylemiş olduğu cihetle, ikisi de ertesi günü geç kalktıklarından birbiriyle mülâkatları ancak ikindi üzeri eczahanede vuku bulmuştu. Şefik her zamanki hâlinden daha başka bir hâlde değildi. Ancak İsmail her zamanki hâlinden pek başka bir hâlde idiyse de onu tetkike dahi Şefik'in vakti yoktu. İsmail gibi lâubali olan adamlarda cüz'îce bir tagayyür olursa ne tuhaf ne aşikâr olarak görünür! Fakat Şefik bütün zihninin Raziye ile meşgul eylediği cihetle İsmail'in hâlinde, şanında pek bedihî ve aşikâr olan tagayyüre de dikkat edememekte mazurdu. Binaenaleyh Şefik dalgın bir hâlde bulunmayacak olsa «Bu ne? Bu nasıl hâl? İsmail, sana ne oldu?» diye kendisi İsmail'in hâlini soracak iken bilâkis İsmail onun hâlini sormağa mecbur oldu.

İsmail –Şefik! Sen kimseyi kendine dost addetmez bir adamsın.

Şefik –Bir dostum varsa o da sensin!

İsmail –Ben sana dostum! Buna şüphe yok. Fakat sen bana dost değilsin. Benim dostluğuma itimat eylemezsin. Değil mi?

Şefik –İtimat edeceğim bir adam varsa o da sensin. Sanki bu suallerdeki hikmet ne oluyor?

İsmail –Senin dostun bensem demek oluyor ki şöyle bir aşinalığın olan adamlar... neyse! Ben senin dostunmuşum öyle mi? Öyleyse sen hâlini bana niçin açmazsın?

Şefik –Hangi hâlimi?

İsmail –Gördün mü bir kere dost olan adamı? Hâlâ ketm-i ahvâl ediyor! Hangi hâlini olacak? Ben seni gördüm göreli, tanıdım tanıyalı bir neşeli zamanını bulamadım ki! Senin başında daima bir ateş var ama nasıl ateş olduğunu da söylemezsin. Fakat ben anlamıyorum değil. Sende bir aşk var!

Şefik –Evet var! Fakat ondan sana ne?

İsmail –Oo! Oo!... Tüh tüh tüh tüh! Nazar değmesin dostluğuna. Demek oldu ki aşkını inkâr etmiyorsun. Sırrını...

Şefik –En büyük bir dostum varsa o da sensin dedim. Fakat aşkımı sana söylemekten ne fayda hâsıl olacak ki söyleyim!

İsmail –Canım, insan dostu ile halleşmez mi?

Şefik –İcabeden şeyleri söyler. İşte sordun, icap ettirdin ben sana filvaki başımda bir aşk ateşi olduğunu söyledim.

İsmail –Hem galiba biraz da işlerin yolunda gitmiyor. Sevdiğin sana çok iffetli çok mahcup görünüyor.

Şefik –Evet! Fakat hakikatte çok iffetli çok mahcuptur da onun için!

İsmail –(Yüzünün mesammâtından ateşler çıkmağa başlayarak) Hakikatte çok iffetli çok mahcup ha? İsmini söyleyebilir misin?

Şefik –Mümkün değil!

İsmail –Canım, işte aşkını ketmetmedin. Söyledin. İsmini de...

Şefik –Bir muhadderenin ismini sana nasıl verebilirim? Aşkımı haber verdimse kimi sevdiğimi neden bilirsin? Bunu sana haber vermek ile vermemek hükümde müsavidir. Haber vermeyecek olsaydım «Bak, Şefik beni dost eylemediği için söylemiyor» diye bin türlü şüphelere zahip olurdun.

İsmail -(Bu son sözden daha ziyade şüphelenerek) Amma tuhaf söylüyorsun. Asıl şüpheyi bu sözle veriyorsun.

Şefik –Ne o? Benden bir şühen mi var yoksa?

İsmail –(Şüpheleri bütün bütün artarak) Hayır! Senden ne şüphem olsun? Fakat dost sayıldığımız hâlde birbirimize sevdiklerimizin de ismini söylemiyoruz da...

Şefik –Senin de bir sevdiğin var mı?

İsmail –Vardır ya!

Şefik –Gördün mü işte sen dahi bana şimdiye kadar aşkını söylememiştin.

İsmail –Sen öyle hususî ahvalce hiçbir zaman söz açmadın ki söyleyim.

Şefik –Ee, sen benim sevdiğimin kim olduğunu ne mütalâa üzerine öğrenmek istiyorsun bakalım?

İsmail –Sen de bir çürük yürekli herifsin ki Şefik! Sana da bir şey sormanın hatası vardır. (Şüpheleri bütün bütün kuvvet bulmakla beraber ketm-i teessür ederek) Bir adam dostunun kimi sevdiğini bilirse dünya mı yıkılır?

Şefik –Bilmezse dünya mı yıkılır? Bunu soruşun yalnız bir mütalâadan ileri gelebilir. Başka hiçbir mütalâa buna sığmaz. Sevdiğini benden kıskanırsın, şüphe edersin de...

İsmail –(Şüphesi kuvvet bulmak değil artık şüphesi de kalmayarak) Olabilir ya! Ne yalan söyleyim? İhtimalden baîd midir?

Şefik –Baîddir dostum! Benim sevdiğim kadın ne bir kimseyi sever ne de kimse onu sever.

İsmail –Sen ne bilirsin? Kocasını da aldatır beni de!

Şefik –Benim sevdiğim kimseyi aldatmaz.

İsmail –Pek iffetli, pek mahcup bir kadın olduğu için. Öyle mi? Hata ediyorsun Şefik, hata ediyorsun karındaşım! Kadın kısmına inan olmaz. Hem de en iffetli, en mahcup olanından en ziyade korkmalı.

Şefik –(Şimdiye kadar yüzünde hiçbir fütur eseri görülmediği gibi yine bilâ-fütûr) Olabilir ya! Mademki sana böyle bir şüphe gelmiştir söyle bana sevdiğinin ismini, bakayım benim de sevdiğim o mudur sana söyleyim. Çünkü elbette sevdiğim kadının başka birisi ile de muamelesi olmasını ben dahi istemem.

İsmail –Sen söylemediğin hâlde ben ne için söyleyim? Ben de sevdiğim pek iffetli, namuslu, mahcup bir kadındır. Ben de onun ismini kimseye vermek istemem.

Şefik –Aferin, işte böyle olmalı. İffetine ismetine şüphen olmadıktan sonra da hiç merak etmemeli.

İsmail –(Biraz hiddetle) Canım ne diyorsun Allah'ı seversen! İffetli ve mahcup ise sana iltifat ettiği gibi başkasına da iltifat edemez mi? O kadar pâk-dâmen olsa sana da...

Şefik –Canım ne telâş ediyorsun? Bak ben hiç telâş ediyor muyum? Hem sen kendin demedin mi ki yolunda gitmeyen benim işimdir? Senin işin işte yolundaymış. Artık sana düşmez.

İsmail –(Biraz düşündükten sonra) Ee, şimdi sen bana sevdiğin kadının ismini söylemeyecek misin?

Şefik –Tuhafsın be İsmail! Niçin söyleyim?

İsmail –İşin yolunda gitmiyormuş. Belki sana bir yardım olur da seni perişanlıktan, dalgınlıktan kurtarırım.

Şefik –İsteyecek olsam her şeyi benim için hazırdır ama ben işlerimin yolunda gitmemesini istiyorum. Sen kendi işine bak birader. Ben hâlimden memnunum!

Bunun üzerine söz bitti. Söz bitti ama İsmail'in merakı müdefi oldu mu? Hiç Şefik'in verdiği cevaplarla merak müdefi olur mu? Bilâkis İsmail'in şüphesi artmak şöyle dursun Şefik'in sevdiği kadın mutlaka kendi sevdiği kadın olması ihtimalinde hiç şüphesi kalmadı. «Kedisi merak etmediği gibi ben de merak etmemeliymişim! O da sevdiğinin bir başkasıyla muamelesi olduğunu istemezmiş!... Sen bu ağızları kime satıyorsun tosunum? Eğer evvelâ onu sen sevdiğin hâlde ben senin üzerine sevseydim o zaman böyle söylemeliydin. Fakat sen benden çevirdin de onun için merak etmiyorsun» diye zihninden geçen şeyleri tamamıyla vakıa mutabık bulmağa başladı.

Burada düşünecek bir nokta daha vardır. Sakın Arzuhâlci İsmail'in şüpheleri haklı olmasın? Öye ya! Raziye'ye Şefik'in «Yer yüzünde bir melek» demesiyle Raziye'nin mutlaka yer yüzünde bir melek olması lâzım gelmez ya? İşte İsmail dahi kendi sevdiğinin iffetine mahcubiyetine diyecek bir söz bulamıyor!

Biz şimdiki hâlde bu ihtimalin derece-i kuvvetini bilemeyiz. Bildiğimiz şey, Şefik'in Raziye aleyhinde hiç şüphesi bulunmaması kaziyesidir. Eğer Şefik'in öyle bir şüphesi olsaydı ona kuvvet verecek birçok şeyler bulunabilirdi. Zira şüphe denilen şeyi ilk vücuda getirmek için azıcık bir sebeb-i müstakil bulunmak lâzım gelir ise de sonra onu büyültmek ve kuvvetlendirmek için hiçbir sebeb-i hâricîye lüzum kalmaz. Şüphe olunan maddeye hiç taallûku olmayan hususat dahi onu daima kuvvetlendirmeğe kifayet eder. Hatta insan şüphelerini kuvvetlendire kuvvetlendire eğer bir aşk, bir kıskançlık, bir meyl-i tâm dahi

yardım ederse ta büyük bir cinayeti irtikâpa veyahut çıldırmağa kadar da varır hafazanallah! Kara sevda denilen illetin esası şüpheden başka bir şey midir?

Evet, Şefik İsmail'in tecessüsleri üzerine o kadar şüphe etmedi ki İsmail gittikten sonra hatta herifin gelmiş ve o sözleri söylemiş olduğunu da bilkülliye unutarak yalnız kendi hâlini, kendi derdini düşünmeğe başladı. Raziye'den alacağı cevabı almış ve şimdi Arife'ye vereceği cevabı vermek lâzım gelmişti. İsmail ise Şefik'ten ayrıldıktan sonra efkârına bir kat daha şiddet vererek mutlaka ve behemahâl keyfiyeti meydana çıkarmak lüzumunu derpiş ederek yalnız sûret-i icrâsını düşünmeğe başladı. Zihninde birçok suretler buldu. Fakat her birine pek de mâni vardı. Sevdiğinin ismini Şefik'e söylemek veyahut Şefik'in ismini sevdiği kadının yanında kale almak ve o hâlde çehrece hâsıl olacak tagayyüre dikkat etmek gibi suretler hep vârid-i hâtır olduysa da bunlardan dahi ol kadar büyük bir fayda bekleyemedi. Nihayet kendi kendisine dedi ki: «İsmini Şefik'e söylemek muvafık değildir. Zira belki onu sevmiyor. Fakat başka bir şey yapayım. Bir akşam Şefik'i bir mahalle davet edeyim. Benimkini de oraya getireyim. Görüşsünler. Eğer birbirini tanıyorlar veya seviyorlarsa mutlaka hâllerini faş edecek bir alâmet görülür. Yok böyle bir alâmet görülmezse hem Şefik'te şüphem kalmayıp sevdiğimin sadakatinden de emin olurum hem de kadıncağızın sırrını faş etmemiş olurum. Öyle ya! Şefik onu yalnız bir görmek ile kim olduğunu neden tanıyacak?

Karilerimiz içinde eğer Şefik ile İsmail'in sevdikleri kadınlar bir olabilmesi ihtimaline zihinlerince kuvvet vermiş adamlar varsa, şimdi İsmail'in şu kararı mutlaka yüreklerini oynatmıştır. Zira İsmail'in bu kararı kat'iyen icra için vermiş olduğu derkârdır. Hatta fazla olarak şunu da haber verelim ki sevdiği kadın ile Şefik'i bir yerde cemedeceğini bunların hiçbirisine söylemeyecek ve ikisi dahi bütün bütün bîhaber oldukları hâlde ikisini bir yerde cemedecek idi. «Şayet evvelce kendilerine haber verirsem ya bu içtimaa sevdiğim razı olmamak ve Şefik davetimi kabul etmemek gibi bir mümanaat gösterirler veyahut birleştikleri zaman birbirine asla tanımamış görünmek için kumpas kurup karar verirler» demişti. Malûm a? İsmail evvelden söyledi ki Şefik kendi sevdiğini bilirse de kendinin elin-

den alıp baştan çıkarmış olduğu için bilmemezlikte bulunuyor! Şimdi böyle bir muvacehede ya İsmail'in sevdiği dahi Raziye çıkarsa?... Yürekler oynamaz mı?

İsmail tamam üç gün bu karara zihninde kuvvet verdi. Bir dahi tedarik eyledi. «Kadın benim emrime dahi tâbidir. Ne zaman haydi dersem istediğim yere gelir. Evvelâ Şefik'i davet edeyim de bakalım kabul edecek mi?» diye üçüncü günü Şefik'e gelir der ki:

İsmail –Baba Şefik! Ben buraya neye geldim bilir misin?

Şefik –Ne bileyim? Ha! Şimdi aklıma geldi. Unutmuştum bile. Galiba yine şüphelerini halletmeğe geldin.

İsmail (Söyleyeceği söz boğazına tıkanacak gibi bir şeyler duymağa başladıysa da renk vermemeğe cebr-i nefs ederek) Yok! Adam sen de! O bir delilikti geçti gitti. Ben seni bu akşam davet etmeğe geldim.

Şefik –Davet etmek mi? Nereye? Düğüne mi? Bilirsin ki ben öyle kalabalık yerleri sevmem.

İsmail –Yok canım! Düğün dernek değil. Hususîce bir yere!

Şefik –Senin en ziyade hususî dediğin bir yerde sekiz tane hanende ile bir kol da sazende bulunur.

İsmail –Hayır a karındaşım! Sen bir, ben iki!

Şefik –Öyleyse davetten ne çıkar? İşte burada dahi sen bir, ben iki. Eczahaneyi beğenmiyorsan haydi şuraya kahveye gidelim. Orada dahi sen bir, ben iki oluruz.

İsmail –(Kendi kendisine) Şüphe mi etti? Anladı mı? Ne yaptı? Gitmemek için mümanaat ediyor. (Şefik'e) Gitmeyeceksen söyleyiver. Lâkırdıyı öyle avukatlığa çevirme. Bu akşam seninle baş başa bir eğlenelim diye kurdum, bir ahbap hanesinde her şeyi tedarik ettim.

Şefik –Ha! Şöyle söylesen a? Hususî dediğin bu öyle mi? Vallahi İsmail maalmemnuniye kabul ederdim. Lâkin bu akşam için bir yere söz verdiğimden gidemem.

İsmail –Nereye söz verdin?

Şefik –Yok ama artık o kadarını da izah edemem. «Gelemem» dedim a gelemem. Başka bir akşama kalsın. Sen öyle tedarike filâna acıyacak adamlardan değilsin değil mi?

İsmail –Canım, masrafa kim bakar? Ama hangi akşama olsun?

Şefik –Hangi akşama istersen olsun.

İsmail –Ama yine bir yere söz vermiş bulunursan?

Şefik –Bulunursam yine itiraz ederim. Maahaza şu bir iki gün zarfında olursa hiçbir yere söz vermiş bulunmam!

Bu karara İsmail razı oldu. Olacağa bakınız ki «Dur bakayım gidip bu akşam bizimkini davet edeyim. O ne tavır gösterecek. Acaba Şefik'i davet edişimi Şefik ona bir haber uçurup ihbar etmiş mi anlayım» diye o gün akşam üzeri kendi sevdiğinin nezdine gidip de onu bir hususî mahalle davet eyledikte o da mizaçsız olduğundan bahisle itiraz etmesin mi? Artık İsmail Şefik'i de kadını da ithamda asla tereddüt etmedi. «Derhâl haber göndermiş! Bunlara asla sezdirmeksizin şu muvaceheyi icra etmeli» dedi. Ve hemen bir gün akşamdan sonra davetle değil Şefik'i âdeta zorla gibi bir suretle alıp getirmeğe kat'iyen karar verdi. O gün daha sabahtan kadını davet mahalline aşırmak dahi cümle-i karârdan idi ki bu hâlde Şefik'in haber gönderip haber getirmesi imkânını da kat' edecekti.

Sanki İsmail'in şu hareketinde noksan yok muydu? Sanki Şefik'in verdiği cevap dahi yolsuz değildi? Zira Şefik'in sözünden o akşam mutlaka sevdiğinin nezdine gideceği anlaşılırdı. Bunun tehlikeli olduğunu Şefik ve Şefik'i takip etmek lâzım geldiğini dahi İsmail hükmetmeliydi. Evet, Şefik hükmetti. Eğer Raziye'ye gidecek olsaydı öyle söylemezdi. Ancak İsmail o lüzumu keşfedemedi. Maahaza velev ki keşfedip de Şefik'in arkasından gitsin. Şefik Aksaray'a, Arife Hanımın hanesine gidiyordu. Haydi işte onun göreceği şeyleri biz dahi burada haber verelim.

Raziye ile mülâkattan ve teehhül hakkındaki efkârını istifhamdan sonra birkaç müddet Şefik Arife'ye ne yolda mukabele edeceğini zihninde müzakere ile meşgul oldu. İki suret vardı ki çocuğu düşündürürdü. Bunun birincisi Arife gibi bir hınzır kadının adavetini kazanıp da Raziye'yi dahi bir tehlikede bı-

rakmamak sureti olup ikincisi ise Arife'nin filhakika fevkalgaye heves edebilecek bir kadın olması kaziyesi idi. «Eğer ben de bu âlemde tabîat-i insâniyye ve hukuk-ı hayvâniyyemden istifade edeceksem, Arife'den başka nazar-ı hevesimi celp edebilecek kimse olamaz» demiş ve muhâkemât-ı zihniyyesinde bu söz mühim bir yer tutmuştu. Binaenaleyh üç dört gün düşündüğü hâlde hemen zihninde hiçbir şeye karar vermeksizin kalkıp Aksaray'a gitmişti. Ekseriya öyle değil midir? İnsan bir şeyi pek lüzumundan fazla düşünürse karâr-ı kat'îsini veremez. Yeniden yeniye bin mülâhaza zuhur ederek evvelce yaklaşmış olduğu kararları da bozar.

Müddet-i muayyene ve mahdude hitam bulduğundan, Arife o akşam için zaten Şefik'e muntazırdı. Ama ne kadar beşaşet, ne tatlı bir şetaret ile istikbal eyledi ki görmeğe muhtaç idi. Eğer Şefik dahi bu şetarete bu beşaşete mütenasip olacak bir hâl ile gelseydi, elbette görmeğe daha ziyade şayan olacak bir tamaşagâh hâsıl olurdu. Fakat Şefik mahzun ve meyus olarak dahi gelmeyip her iki hâlin dahi aksine olmak üzere gayet cüretli ve metanetli bir tavırla gelerek hatta oturmaksızın bile söyleyeceği sözü ayakta söyleyip gitmek için hâl ve hatır istifsarından da evvel olarak ifâde-i merâma başladı.

Şefik –Mezuniyet müddetim bu akşam hitam buldu efendim.

Arife –Evet! Sözünüzde de sadıkmışsınız. Yine bu akşam geldiniz. Netîce-i mülâhazâtınız?

Şefik –Şu ki: Benim başka bir sevdiğim yok değilse de hükmen var da değildir. Zira tanıdığım bir zat varsa da ondan hiçbir ümidim yoktur. Gerçek söylüyorum ki yoktur. Bir sevgili hemşire deyiniz vesselâm! Maahaza her hâlde kendisinden bir istimzaç ettim.

Arife –(Kahkahalarla gülerek) Beni seveceğinizi mi?...

Şefik –Sizin isminiz olmadığı gibi sevmek filân lâkırdısı da yok. Teehhül için müsaade istedim.

Arife –Vermediler! Öyle mi?

Şefik –Evet efendim!

Arife –(Hem evvelkinden ziyade gülerek hem de âsâr-ı gazab kahkahalar miyanında yine saklanamayarak) Aman bu gü-

lünmeyecek bir şey değil a çocuk! Hemşireniz olsa size mümanaat edemez, sevgiliniz de olsa hatta zevceniz bile olsa! Aman ya Rap! Hiç insanın gönlüne kim karışabilir?

Şefik –İşte benim gönlüme o kadın karışabilir.

Arife –(Nefretle) Hangi kadın o? Şunun ismini olsun söyleseniz a!

Şefik –İsmini söyleyemem.

Arife –O kadın pek hain, pek gaddar pek cellât bir kadınmış Şefik! İnşallah ben o kadından yalnız kendi intikamımı değil senin intikamını da alacağım. Hem seni böyle müshir edercesine kendine raptetsin, hem sana bir ümit bile vermesin. Bununla beraber teehhülden bile meneylesin! Aman Allah aşkına sen mi budalasın...

Şefik –Ne ben budalayım ne o gaddar. Esirsem de hürriyete tercih edeceğim bir esaret!

Arife –Şefik! Söylediğin lâkırdıları bilerek mi söylüyorsun? Eğer çıldırdın ise seni mazur görerek yalnız hâline acımak ile iktifa edeceğim!

Şefik –Hayır efendim! Asla çıldırmadım.

Arife –Şimdi beni kat'iyen reddediyorsun öyle mi?

Şefik –Ret de etmiyorum. Beni şu hâlde dâire-i ubûdiyyetinize kabul ederseniz hiçbir emel ve garazı olmadığı hâlde size gerçekten sıdk ile ubudiyet eder bir kulunuz olurum.

Arife –Kendinizi sattıracak başka bir esirci ve satın alacak başka bir müşteri bulunuz. Ben öyle esir alışından verişinden hoşlanmam! Maahaza cevabınızı dinledim. Anladım. İşte ben size iki gün daha müsaade veriyorum. İki gün daha benden emin olunuz. Ondan sonra koruyunuz kedinizi benden. Günahı üzerimden gitsin diye söylüyorum. Şimdi ise iş sana muhabbet derecelerinden de geçti. Evvelâ gayret-i nisvâniyye beni mecbur ediyor. Saniyen ortada cezaya lâyık bir zat varki o dahi sizin melek hanımefendi hazretleri olup senin gibi bir adamı böyle âleme gülünç edecek bir hâle koyduktan sonra benim gibi bir müntakim ondan elbette intikam alacak ve cezasını verecektir. Ben tahkikata başladım. Sevdiğiniz hanımın kim olabileceğini anlamak derecesine beni isal edecek mukaddemat baş gösterdi. İzinizi

buldum. Elbette yatağınızı da bulurum. Avcılar öyle söylerler. «Avın izi bulundu yatağı da bulunur» derler. Değil mi?

Şefik –Ben sizi böyle gazapnâk görmek istemezdim. Zati bu gazaba, bu şiddete hacet dahi yoktu.

Arife –Pekâlâ! Zati senin de o hanıma bu kadar sadakat göstermene borcun yoktur. Mademki onunla muamelen bir lâfızdan ibarettir ben onu kıskanmam. Beni de sev. Ha, asıl beni sev demek istiyorum. Kabul eder misin?

Şefik –Ben sizden i'râz da etmiyorum ya! Fakat sizi de öyle halisane seveyim diyorum.

Arife –O kadar halisane muhabbet peri padişahının kızı ile gün görmez şehzadede bile olamadığını masallarda olsun işitmedin mi? Artık beni daha ziyade söyletme. Ayaklarına kapandırıp da yalvartacak değilsin ya! Hâlbuki ben o derecelere kadar da kendiliğimden vardım. Ama bunu da yalnız arsızlığıma hamletme. Sana ne kadar mağlûbiyet gösterdimse, yakinen bil ki intikamda şiddetim dahi o kadar kuvvetli olacaktır. İşte sözüm bu kadar. Evvelki sözümü de derhatır et. İkiniz de mahvolacaksınız!

Arife'nin şu son sözleri söylediği zamanki hâlini görseydiniz, bir ciddî söz söyleyip âdeta bazı arsız çocukların nail olamadıkları bir şeyin ehemmiyetini küçülterek mahrumiyet hicabını def'e çalıştıklarına hamlederdiniz. Hâlbuki Arife gibi bir kadında en ziyade korkulacak bir hâl olabilir ise o da bu hâldir. Şefik ise bu korkulacak hâli keşfedemedi. Arife'nin son sözlerini dinledikten sonra güya «Daha söyleyecek sözün var mı?» sualini mutazammın bir tavır ile yüzüne bakarak kadın başını öte tarafa çevirince bir temenna ile veda ederek çıktı gitti.

Dördüncü Bap

Şefik'in ömründe bir rahat uyku uyuduğu gece varsa o da bu geceydi. Çünkü kendi hesabınca Arife'yi tehlikesizce bir suretle başından savmış ve artık Raziye'si ile iştigale hasr-ı evkat ederek Raziye ise işte son mülâkatta eseri görüldüğü veçhile ümitlerine halel getirmeyerek belki yeniden yeniye ümitler peydası suretiyle Şefik'in mesudiyetini itmam eylemek istidadında bulunmuştu. Bir adam için bu derecelerde sevilmek saadeti

az saadet midir? Böyle bir itmi'nân-ı derûn ve istirâhat-i kalb ile ne tatlı uykular uyunur! Ne tatlı rüyalar görülür!

Ertesi günü vizite edeceği hastaları daha ziyade şetaretle vizite ederek cümlenin gönlünü almış ve ikindi üzeri eczahaneye geldiği zaman artık inşirâh-ı derûnu sadrına sığmayacak derecelerde bulunmuştu. Bu aralık Arzuhâlci İsmail çıkageldi. Şefik kemâl-i memnûniyyetle «Hususî davet bu akşam ise haydi hemen hiç durmayalım! Zira zaten ferahımdan sürudumdan raksedeceğim geliyor» diye herifi istikbal eyledi.

İsmail –(Şaşarak) Galiba muaşaka meselesi yolunda olmalı.

Şefik –Hayır! Hep eski hamam eski tas ama gönlüm münşerih! İnsan değil miyim? İnsan kısmı bazı kere münşerih bazı kere münkabız olur ve ikisinin de sebebi bilinmez. İçimde bir sevinç var vesselâm.

İsmail –Daha iyi ya işte! Allah daha ziyade etsin. Ben de seni davet etmeğe hem de şayet reddedecek olursan zorla alıp götürmeğe gelmiştim.

Şefik –Pek güzel eğleneceğiz ya! Hem de ben bir, sen iki! Değil mi? Başka hiçbir kimse yok ya!

İsmail –Onun gibi bir şey! Bir üçüncü daha var ise de tut ki yoktur.

Şefik –O kim?

İsmail –Onu şimdi hiç sorma! Ya pek sevip beğeneceğin bir şey veyahut hiç sevmeyip beğenmeyeceğin bir şey. Ama hoşlanmazsan hakikaten ben bir, sen iki âleminde de kalabiliriz.

Söz yalnız bu kadar oldu. Eczahane önünden boş geçmekte olan üç kira beygirinden ikisine işaret ederek bindiler. İsmail biraz önde giderek yol irae eder ve Şefik dahi onun üzengisi hizasıyla giderdi. Yolda zarurî gibi bir surette olan sükût, Şefik'i yine bazı mütalâata daldırdıysa de zihni bir madde üzerinde karar kılmadığından ne düşündüğünü kendisi dahi bilmezdi.

Lâkin İsmail?

Bîçare İsmail! Birkaç dakikaya kadar Şefik ile kendi aşinası rû-be-rû oldukları zaman vuku bulacak hâlin ne facialı bir levha teşkil edeceğini ve o hâlde kendisi gerek sevdiğine ve ge-

rek Şefik'e karşı ne muamelede bulunacağını düşündükçe, ağzının tadı kaçıp sanki ağzını bakır çalmış gibi bir şeyler hisseder, vücudunda sıtma alâyimi görürdü. Bunlar Fincancılar'ı, Uzunçarşıbaşı'nı, Mercan'ı, Beyazıt'ı, Direklerarası'nı geçtiler. Şehzade cihetine vardıktan sonra hayvanlarından indiler. Mahalle içine daldılar. İsmail'in gidişinde olan fütursuzluk ve serbestlik nazarıdikkate alınacak olsa, bunlar hakkında hiçbir suizanda bulunmağa imkân kalmazdı. Şefik ise zaten med'uv oldukları mahalde kimler olacağını da bilmediğinden tabiî fütursuz bir hâlde idi. Mahalle içine doğru ilerlemekte devam eylediler. Bir aralık İsmail Şefik'in koluna girip dedi ki:

İsmail –Nasıl Şefik! Gideceğimiz yerden dolayı merak etmiyorsun ya?

Şefik –Ne gibi merak?

İsmail –Ne kadar olsa el hanesine gideceğiz. İstanbul'un hâli malûm ya?

Şefik –Ya! El hanesine ha? Anladım! Fakat ne merak edeyim? Ben tabip değil miyim? Hastaya gidemez miyim?

İsmail –Evet! Esas mütalâa burada ama zaten ben dahi o haneye süt biraderin yoğurt akrabası gibi bir suretle tanınmışım. Hiç meraka mahal yoktur.

Şefik –Merak etmem. Fakat teklif ettiğin davet böyle bir davet olduğunu kestirseydim kabulünde tereddüt ederdim.

İsmail –Oo! Naza şimdi mi başlayacağız? İki genç adam yekdiğerini aşureye davet etmez ya? Fakat suizanda daha ileriye varma. Ahbapça bir sohbet edip döneceğiz.

Şefik –Ben senden ziyade kendi iffetime emin olduğum için böyle bir şey hatırıma bile gelmez. Fakat ahvalin ilerisi şu suretle nazar-ı ıttılâım önünde açılmağa başladıkça dikkatim dahi başkalaşıyor. Ben bu yolların yolcusu, bu mahallerin misafiri olacak adam olmadığımı sen de bildiğin hâlde beni davet edişin...

İsmail –(Bir geniş nefes alarak) Hişt! Susalım. İşte geldik. Şimdi maksadım ne olduğunu anlarsın.

Haneye yaklaşınca solukları daha ziyade sıklaşıp daha ziyade de şiddetlenmiş olan İsmail'in şu son sözü Şefik'in bir

aralık vehmini tahrik ederse ne dersiniz? «Maksadım ne olduğunu şimdi anlarsın!» dedi. Dünya bu! Yalnız Şefik değil her kim için olursa olsun bu yolda ömür geçirenin birinci tehlikesi maazallahu taâlâ, bir gizli adavet yolunda insanın içine oynatılabileceği kaziyesidir. Fena ömürler içinde, fena mahallerde ne kadar adam zayi edilmiştir! İşte bunlar Şefik'in aklına gelerek irkildi ve âdeta dönmek derecelerine vardıysa da İsmail kendisince pek mücerrep bir adam olup belki bütün İstanbul nezdinde dahi emniyetine kefalet gösterdiklerinden vehmi biraz zail oldu. Hâsılı tasmim eylediği davete hacet görmeyerek İsmail'in girdiği kapıdan girdi.

Girdikleri hane temiz, pâk bir yerdi. Öyle bir mahaldi ki ilk nazarda da son nazarda da hiçbir kimse o mahal hakkında bir şüphede bulunamaz. Beli bükülmüş bir ihtiyar Çerkez cariye, başında bir de namaz bezi olduğu hâlde misafirleri karşılayıp bir odaya getirdi. Oda dahi pek güzel mefruş ve temizdi. İsmail, Şefik'in rengini her hâlde beğenemeyerek «Ne o? İhtiraz mı ediyorsun? Emin ol ki bir emin mahaldesin. Bu hane hakkında mahalle halkından kimsenin hiçbir suinazarı yoktur. Burası benim kendi hanem gibi bir şeydir. Her masrafı ben tesviye ederim. Sahibesi de işte o gördüğün kocakarıdır» tafsilâtıyla çocuğun merakını def'e büyük yardım eyledi.

Hayır! Merakını dediğimize hata ettik. Yalnız merakını değil. Hicabını da def eyledi. Erkek için iffet ve mahcubiyet olmayacağı itikadında bulunan bazı filozoflar, henüz ref-i hicâb etmemiş olan bir erkeğin böyle bir hâldeki mahcubiyetine dikkat etmelidirler. O zaman erkeğin dahi iffeti, ismeti ne olduğunu ayne'l-yakîn görürler. Hiç işlenilen işin kabahat olduğunu insan kendi vicdanı önünde itiraf eder de ondan dolayı mahcup olmaz olur mu? Vakıa Şefik birçok vakit Avrupada bulunmuştur. Ancak Avrupanın esâfil-i süfehâ mahallerinde bulunmamıştır. Mekteplerinde, darülfünûnlarında bulunmuştur. Binaenaleyh Şefik hâlâ İstanbul'un en iffetli, en mahcup bir genç adamıdır.

İki refik ilk girdikleri odada meks ve tevakkufları on dakika kadar imtidat eyledi. Bade koca karı gelip «Şu tarafa buyurunuz» diye misafirleri başka bir odaya sevkeyledi. Odaya girerlerken, içeriden dışarıya çıkıyormuş gibi hareket eden bir kadın işbu hareketi misafirleri istikbal maksadına mebni oldu-

ğunu güç hâl ile telâffuz edebildiği «buyurunuz» kelimesiyle anlattıysa da bu kelimeyi hakikaten güç hâl ile telâffuz edebildi.

Şefik kadının yüzüne dikkatlice bakabilseydi, İsmail'in intizar eylediği hâl ihtimal ki vaki olurdu. Zira şu odada gördüğü kadının bizzat Raziye olduğuna şüphe bile kalmazdı.

Yüreğiniz uyanmasın! «Cenabıhak insanı çift yaratır» demezler mi? İsabeti de kaç defalar tahakkuk etmiş bir sözdür. Bu kadın, İsmail'in benimsediği bir kadın olup Raziye değildir. Fakat fotoğrafya sanatı tastîhan aynını tasvir ettiği vücutları tecsîmen dahi tasvir edecek kadar terakki eylese, ancak bu kadının Raziye'ye benzeyebildiği kadar bir taklit yapabilirdi. Raziye idi vesselâm! Hem yalnız şekil ve siması değil o hicap Raziye'nin hicabı, tavrındaki o melekiyet Raziye'nin melekiyeti idi. Ancak Şefik gerçekten afif, gerçekten melek tıynet bir adam olduğundan kendisine taallûku olmayan bir kadının iştihâ-yı çeşm ile yüzüne bakmaktan teeddüp ederek şu müşabeheti derhâl takdir eyleyemedi.

İsmail ile muarefesi olan bu kadının şu anda görülen mahcubiyeti, ihtimal ki her zamanki hâli değildir. Bu mahcubiyet, İsmail'in oraya bir misafir ile beraber geleceğini bilmediği hâlde nagehanî olarak bir ecnebi adam huzuruna çıkmaktan hâsıl olan bir mahcubiyetti. Fakat bu da tabiî değil midir? Biz bu kadına Raziye kadar iffet isnat edemeyiz. İçinde bulunduğu mahal ve görülen hâl buna mânidir. Ancak irtikâp eylediği cinayet bir cinayet olmakla beraber, o sırrı yalnız bir İsmail'e tevdi edebilmekle ona nispeten yabancı addolunacak diğer bir adama dahi faş etmenin arasında pek büyük bir fark vardır. Kadın bu farkın hükmüne mağlûbiyetle hem mahcup hem de İsmail aleyhine gazapnâk olduğundan söyleyeceği bir tek sözü telâffuza ancak kudretyâb olmuş ve onu müteakiben gözlerini yere dikip put gibi bir hâlde kalmıştı.

Maahaza bizim burada dikkat edeceğimiz şey gerek kadının ve gerek Şefik'in hâl-i hicâbları değildir. Nazarıdikkatimizi en ziyade İsmail celp eder. İsmail! Bîçare İsmail! «Şimdi bunlar birbirlerini tanıdıkları zaman ne yapacağım!» mütalâasıyla gözlerini Şefik'ten Raziye'ye ve Raziye'den Şefik'e o kadar süratle tahvil eylerdi ki iki gözden

her birini ân-ı vâhidde birer mahalle hasredebilmek istidadını Cenabıhakk'ın insanlara bahşetmemiş olduğundan dolayı meyus kaldığı hükmolunabilirdi. Aman o andaki heyecanı ne heyecandı! İkisinden birinin veyahut her ikisinin bir anda boğazlarına sarılıp boğmağa davranması için dahi yalnız bir an lâzımdı. Zavallı adamcağızın şu hâli gerçekten gülünç olduğu kadar acıklı ve acıklı olduğu kadar gülünç bir hâl olup hele gerek Şefik'te ve gerek kadında intizar eylediği şeyi bulamayınca vehm-i mücessem ve şübhe-i mücesseme kesilen İsmail'in, yavaş yavaş kendini toplayıp sehiv ve hatasını anlayarak nadimane bir suretle hâl-i tabîîsine avdet eylemesi, hem daha gülünç hem daha acıklı bir levha teşkil eyledi.

Bu acayip hâl dört beş dakika devam eyledikten sonra, bu hâli muhit olan sükûtu en evvel ihlâl eden dahi İsmail idi.

İsmail –Yahu buraya ayakta kalmağa mı geldik? Oturalım!

Kadın –Buyurunuz oturalım.

Şefik –Evet oturalım.

Gariptir ki üç adamdan üçü dahi «oturalım»dan başka söz bulamadıkları gibi fiilen dahi oturmaktan başka bir harekette bulunmadılar. Fakat Şefik eşi'a-i enzârını gözleri üstüne doğru indirdiği kaşları arasından süzüyorcasına bir bakışla kadını gözden geçirmeğe başladı. İşte bu anda İsmail elini Şefik'in yüreği üstüne koysaydı asıl şüphelerini haklı bulacağı alâmeti Şefik'in göğsü içinde bulur idi. Sanki Şefik'in sadrı içinde toplar atılıyor. Sanki gökler gürlüyordu. Fakat bu tesir karşısındaki kadının Raziye olmak ihtimalinden değil belki Raziye'yi ihtar etmesinden neşet eylediği için Şefik zahirde teessürünü faş edecek bir harekette bulunmağa muktedir olabildi.

İsmail –Ee! Ne susuyoruz? Buraya susmağa mı geldik? Mektebe başlayan çocuklar bizden daha serbest olurlar. Şefik! Beni nasıl buluyorsun? Mesut değil miyim? «Nasıl buluyorsun» demekten maksadım mutlaka ben olmadığımı anlarsın a?

Şefik –Tebrik ederim. Mesudiyetinizin derece-i kadr ve kıymetini takdir de ediyorsanız, bir kat daha tebrik ederim.

İsmail –Yok ama, bu kadar da kibarca konuşmağa gelemem. Bir Arzuhâlci İsmail bu sözlere karşı söz bulup söyleyemez. Senli benli konuşsak daha iyi olur.

Şefik –Senli benli konuşabiliriz. Fakat hanımı pek rahatsız görüyorum.

İsmail –Sahi be! Yahu siz ne kadar mahcup duruyorsunuz. Şefik benim kardeşimdir. Öz kardeşim.

Kadın –(Çenelerini bıçakla açarcasına cebr-i nefs ederek) Allah'a emanet olsunlar.

İsmail –Hiç kendisini benimle beraber görmedin miydi? Birkaç defa beraber geçtik!

Kadın –Dikkat etmemişim!

İsmail –Acayip! Dikkat etmemek mümkün olur mu? Belki ismini işitmişsindir, doktor Şefik Bey derler. Pek meşhur bir hekimdir.

Kadın –Evet ismini işittim.

İsmail –(Biraz telâş ile) Kimden işittin?

Kadın –Herkes söylüyor. Meşhur demediniz mi?

İsmail -Öyle ya? Meşhur olduğu için ismini de işitmişsinizdir. Demek kendisini ilk defa görüyorsun?

Kadın –Evet!

İsmail –Sen de hanımı hiç görmedin mi Şefik?

Şefik –Ben bir kere gördüm zannediyorum. Geçen bir kandil akşamıydı. Hatta sen de beraberdik. Sultanahmet Camii...

İsmail –Evet! Aklıma geldi. Fakat ben o akşam sana hanımın kim olduğunu söylemedim. Demek oluyor ki baktığın kadınları bir daha unutmayacak kadar dikkatle bakıyorsun.

Şefik –O dikkate lâyık olanlara dikkat etmek değil etmemek ayıptır.

İsmail –(Hiddetinden Şefik'in lâkırdısına da ehemmiyet vermeyerek) Sık sık sokağa çıkmasın, çıktığı zaman da o kadar soyunmasın diyerek bin defa tembih ederim de yine anlamaz işte...

Şefik –(Taaccüple) Bu hiddetin lüzumunu anlayamadım.

İsmail –(Aklını başına alarak) Yok hiddet etmiyorum ama...

Kadın –Hiddet etmiyor ama siz olmasanız yine başımın etini yerdi.

Şefik –Demek oluyor ki pek çok kıska...

İsmail –Ne yapayım arkadaş elde değil.

Şefik –Beni hanımefendinin huzuruna kadar getirmek derecesinde emin gördüğün hâlde kandil akşamı, kendisini yaşmaklı olarak gördüğüme de kıskanmamalıydın.

İsmail –Hayır senin için değil.

Şu yolda açılan söz diğer sözlere dahi mukaddeme ve methal olarak eski sükût bütün bütün ortadan kalktı ve kadına dahi serbestlik gelerek gerek mezburenin İsmail aleyhine ve gerek İsmail'in mezbure aleyhine ne kadar şikâyetleri varsa hep ortaya döküldü. İsmail bir aralık işret teklifinde kıyam eylediyse de Şefik'in işret mutadı olmadığından «Hatırım için bir daha! Hanımın hatırı için bir tanecik!» gibi ibramların dahi faydası olmadığından, artık İsmail yalnız kendisi birkaç kadeh zıkkımlanmağa başladı. İşretin dahi bir yandan arttırdığı neşe, verdiği cüret, herifçiğin çenelerini gevşetip İsmail artık lüzumluyu da lüzumsuzu da söylemekten çekinmemeğe başladı. Hatta anlatmayım derken gerek kadın ve gerek Şefik hakkındaki şüphelerini de ortaya koydu. Buna ikisi dahi şaştılarsa da kıskançlığın bu derecesini İsmail'in muhabbetindeki ifratına hamlederek kendisini mazur gördüler. Vakıa İsmail dahi özrün bu cihetini güzelce tevil eyledi. «Şefik! Üç sene oldu ki Cevriye ile münasebetimiz bakidir. Şu müddet zarfında kendisinden bıkmak usanmak şöyle dursun doymak da değil hevesimi bile alamadım. Cevriye'nin sevdasını kabre kadar yüreğimde götüreceğim zannederim. Fakat besbelli bu kadar sevdiğimden olmalıdır ki kıskançlığı göstermeyim diye o kadar cebr-i nefs ettiğim hâlde bir türlü muvaffak olamıyorum. Cevriyeciğim! Sen de benim bu kusuruma kalmayıver» dedi ki ismi «Cevriye» olduğunu henüz anladığımız hanımefendiyi mahzuz eylediği tavrında, hâlinde peyda olan alâyimden anlaşıldı.

Mahzuziyet meselesi açılınca, Şefik'in dahi bu yoldaki hissiyatını tahrir etmeksizin geçmek, muhakematımızca büyük

bir noksan addolunur. Şefik, şu gördüğü hâlden hem müteessir hem mahzuz olurdu. Müteessir olurdu, zira İsmail Cevriye'yi ne kadar sevse ve o da İsmail'e ne kadar muhabbet etse ve hatta bunların birisi gerçekten Raziye ve diğeri gerçekten Şefik olsa bile muâmele-i vâkıa meşru olmadıktan sonra her hâlde ve elbette muayyep sayılacağı Şefik'in zihninden bir türlü çıkmazdı. Maahaza mahzuz olurdu, zira Cevriye ile İsmail öyle hem gayrımeşru olmasından ve hem de denîcesine bir muamele bulunmasından dolayı iki cihetle merdut olan kabahatlere nispetle biraz ehven kabahatte bulunup eğer şu kubh ciheti hesaptan çıkarılacak olursa, yekdiğeri hakkındaki muhabbetleri gerçekten tahsin olunabilecek bir muhip ve mahbube idiler.

Burada muhip ve «muhibbe» demeyip de «mahbube» diye ta'yîn-i mes'ele hususundaki mecburiyetimiz derkârdır. Zira İsmail Cevriye'ye muhip olduğunu bilerek mezbureye mahbubelik sıfatı verebilirsek de Cevriye'nin İsmali'i ne derecelere kadar sevdiği hakkında hiçbir gûne malûmatımız olmadığından mezbureyi biz «muhibbe» addedemeyiz.

Şefik, en ziyade mahzuz olduğu bir cihet dahi Avrupa'da bile böyle kadınlar âleminde ömür geçirmemiş olduğu hâlde bilhassa İstanbul'da kadın meclisini ilk defa gibi bir surette olarak görmesi kaziyesiydi. Hele bir aralık içinde bulunduğu meclisin memduhiyet veya makdûhiyeti meselesini de hatırdan çıkarıp kendisini o melek Raziye'nin bezm-i musâhabetinde bu surette bulunur farz edince ve mevcut olan Cevriye'nin dahi yalnız isminden başka her hâli Raziye'nin nüsha-i sahîhası olduğunu hayal edince artık içinden doğru kabarıp gelen tatlı tatlı ve sevince benzer birtakım hissiyat, genç doktoru bütün bütün münbasit eylemişti.

Cür'et-i musâhabede birkaç hatve daha ileriye atarak ve fakat terbiyesizlik vadisine takarrüpten zinhar mücanebet ederek o kadar tatlı sözler söyledi ve muhip ve mahbubeye dahi o kadar inbisat ve inşirah verdi ki artık neşesi kemale eren İsmail, «Aferin Şefik! Ah benim neşeli Şefikim! Ben içiyorum, sen neşeleniyorsun değil mi?» diye ferahından, zevkinden hemen kalkıp raks edeceği gelirdi. Cevriye'nin hudûd-ı cür'et ve serbestîsi dahi Şefik'e mütenasiben vüs'at buldu. Hatta İsmail'in bir ricasına Şefik dahi iştirak edince, Cevriye gayet aheste

perdeden bir de güzel şarkı okumağa kadar davrandı ki işte Şefik'i artık derece-i gayeye kadar neşelendiren de bu oldu. Hakikaten güzel kadının sesi de güzel olmak ne büyük bir ziynet ne makbul ve mergup bir meziyettir. O kadar güzel ses çirkince kadında olduğu hâlde müstemilere o kadar safa veremeyip fakat savtın letafeti, cemalin dahi halâvetine inzimam edince sanki ikisinin mikdâr-ı muhassenâtını yekdiğeriyle darb etmişler gibi hâsılı bir mecmu değil bir madrup nispetinde büyür.

Bu ahenk bu eğleniş saat dörde kadar devam eyledi. Bade sâhib-i hükm olan İsmail, taamın ihzarını emretmek hakkını misafir bulunan Şefik'e takdim ederek bir yarım saat kadar daha bu arada vakit geçirildikten sonra saat dört buçukta sofraya oturulup altıda güç hâl ile kalkıldı ve her eğlence ve sohbet tamam olmuş addolunduğundan Şefik tarafından verilen işaret üzerine İsmail dahi ayağa kalktı.

Cevriye –Ne o? Ne davrandınız ya?

Şefik –Müsaadenizle gidelim efendim. Doğrusu bu gece şurada aldığım haz ve lezzeti müddet-i ömrümde unutamayacağım. Bunun tekerrürü için İsmail Efendi karındaşımızın hakkımızda birkaç defa daha şüphelerde bulunmasını arzu etmeğe kadar gönlüm yelteniyorsa da kendisini şüphe ıstırapları içinde bırakmağa da razı olamıyorum.

İsmail –Vallahi Cevriyeciğim, bana kalsa beni kovsan gitmem ama işte Şefik böyle emrediyor.

Cevriye –Burasının bir yabancı yer olmadığını doktor efendi dahi bilirler.

Şefik –Teşekkür olunur efendim, fakat...

İsmail –Ben sana doğrusunu söyleyim Cevriye. Lâzım gelir ki ben Şefik ile bir odada yatamam. Bu ise Hoca Nasreddin Efendinin kapı arkasındaki gurbetlik hâlinden daha güçtür. Gurbette kalacak olduktan sonra Şefik ile yerli yerimize gitmek daha münasip olur.

Şefik –Ben her hâlde sizi rahatsız edecek olduğumdan bari rahatsızlığım yalnız İsmail Efendiye münhasır kalsın diyorum.

Cevriye –Gece yarısından sonra o kadar uzağa...

Şefik –Uzak değildir. Her hâlde sizi söyleşerek gideriz de yol İsmail Efendiye de yakın gelir.

İsmail –Artık gitmek icap ediyor Cevriyem!

Şu neticenin herkesten ziyade İsmail'i mahzun eylediği besbelliydi. Fakat diğerleri dahi az mahzun olmamıştır. Hele Şefik, her hâlde dâire-i edebin haricinde zerre kadar bir şey görülmeyen şu sohbetin tekerrürü için bir karar, bir vaat almaksızın haneden çıktıklarına mahzun olacak mertebeyi bulmuştu. Kadınları bilveda çıktılar. Ve filvaki bu kere iki refik hep Cevriye'nin ahvalini konuşa konuşa Cağaloğlu'na kadar geldiler. Sermest olan İsmail, artık Cevriye hakkındaki malûmat ve efkârını «Sadık, müşfik bir kocacığım olsa hamal oluduğuna da razı olurdum dediği gün, sen olsaydın kim bilir ne olurdun. Ben göz yaşlarımla ayaklarını yıkamışım. Yıkamışım ama ben de Cevriye'nin nesiyim sanki?... Nesiyim İsmail, nesiyim? Bak nesi olduğumu söylemekten ben bile haya ediyorum. Kendisini bu kadar sevmesem âdeta karındaşı olur idim ama ah ki hınzırı pek de seviyorum» diye söylediği sözleri kalbgâhından gelen bir hiss-i safvetle söylediğine, hâlâ gözlerinden serpilip duran göz yaşlarından her biri birer şâhid-i âdil idiler.

İsmail bu sözleri söylerken, Şefik dahi Fransız şair meşhur Alfred de Musset'nin «Ey iffet-i mecbûresine mağrur olanlar! Ey haşarılık yapmağa fırsat bulamadıkları için afif kalanlar! Evvelâ açlığın sararmış dudaklarını uzatarak bir lokma ekmek itasına bedel bir buse istediği hâl ve zamanı düşününüz de o bir lokmanın sümbülistân-ı iffet ve ismetten ağlaya ağlaya koparılmış bir deste bûse-i mahcûbâne ve nedametkârâneye satın alındığını ondan sonra tayip ediniz» mealinde olan ebyatını zihninden geçirerek dudaklarıyla dahi mırıldanmaktaydı.

Beşinci Bap

Arzuhâlci İsmail ile beraber geçirdiği sohbet gecesinin ferdası günü Şefik'in nasıl bir hâl-i inbisâtta bulunduğu hesap ediliyor ya? Arife'nin tasallutundan kurtuldu. Hatta İsmail gibi refikleriyle Cevriye gibi bir güzel kadının kâmilâne ve âkılâne sohbetiyle dahi yüreğini ferahlandırmaktadır. Raziye'ye olan muhabbeti berkemal olduğu gibi Raziye tarafından gördüğü te-

veccühlere nihayet yok. Artık bu kadar mesut olan bir adam için ferah ve inbisattan maada bir şey tasavvur olunabilir mi? Şu inbisat hâli içinde en ziyade tesiri olan bir şey varsa o dahi Cevriye'nin Raziye'ye müşâbehet-i tâmmesiydi. Raziye'ye olan çılgıncasına muhabbeti iktizasınca Cevriye'nin sohbetini düşündükçe aynı Raziye'nin sohbetini düşünür ve o hâlde kendisini kaybederek acaba Raziye'yle böyle bir âlem daha geçirip geçirmeyeceği hayalâtı içinde istiğrak eder giderdi. Lâkin şu hâle bakıp da Şefik'in Raziye'ye olan pak muhabbeti, bir muhabbeti mülevveseye tahavvül eylemiş zannolunmamalıdır. Şefik, bunları düşünürdüyse de ne düşündüğünü tayin edemeyecek bir istiğrakla düşünürdü. Yoksa aralıkta bir zihnini toplayıp da Cevriye için «Böyle, Raziyem şekil ve sıfatında bulunan bir kadının şu suihâli ne acınacak bir hâldir!...» dediği zaman, sanki o gece Arzuhâlci İsmail'in kendisine gösterdiği kadın filhakika kendi Raziye'siymişçesine yüreğinde acılar hisseder ve bu acıları bertaraf ederek evvelki inbisatını bulmak için ikinci bir istiğrâk-ı münbasıtâneye müsaraat eylerdi.

Şefik o gün bu hâldeyken bir de bohçacı kadın eczahaneye gelip Raziye tarafından bir mektup getirmesin mi? Ya bu mektup o akşam için Şefik'i cumba altına davete dair olmasın mı? Şimdiye kadar davetin bu suretle Raziye tarafından vukuu emsali görülmemişken, Şefik bu hâli artık mesudiyetinin derece-i kusvâsı addederek derhâl cevabını yazdı gönderdi. Binaenaleyh o dakikadan evvelki inbisatına dahi kıyas kabul edemeyecek bir ferah ve inşirahla bir an akdem akşamın vürudunu beklemeye başladı.

Çabuk geçmesi arzu olunan zaman kadar ağır ve ağır geçmesi arzu olunan zaman kadar çabuk geçen zaman mı olur? Akşamın vürudunu işaret eden dakikaların beheri seneler kadar uzun geçtiği gibi akşamdan sonra gece mev'ûd olan saatin vürudunu işaret eyleyecek dakikaların da beheri asırlar kadar uzun geçerek nihayet saat-i mev'ûde hulûl eylemekle Şefik dahi Sirkeci İskelesi'ne doğru yola düzüldü.

Cumbanın pencerelerinde mum ziyası yoktu. Fakat mum ziyasına dahi hacet yoktu. Zira davet Raziye tarafından vukua gelip de saati dahi tayin olunduktan sonra, artık Raziye'nin cumbada hazır ve muntazır olduğuna Şefik'in hiç şüphesi yoktu.

Velev ki şüphesi olsun. Cumbanın altına geldiği zaman «Geldin mi Şefikim» diye işittiği ses, artık şüpheye mahal mi bırakır?

Şefik –Geldim Raziyeciğim. Koşarak, uçarak geldim.

Raziye –Seni ne için çağırdığımı merak edip helecana duçar oldun mu ya?

Şefik –Ah Raziyeciğim! Aklıma hiç fena bir şey gelmedi ve şuraya gelip seni görmek, benim için bir saadet olduğu cihetle vakıa helecana duçar oldumsa da tatlı bir helecana duçar oldum.

Raziye –Beni görmek.... Yahut yalnız sesimi işitmek!... Neyse bu kadarcık olsun mülâkat bizim için zevktir, sefadır, saadettir değil mi Şefikim?

Şefik –Şüphe mi edersin efendim.

Raziye –Seni çağırmaktan muradım bugün ziyadece bir sancı hissettim de ilacını sormaktı.

Şefik –Sancı mı? Nerenizde?

Raziye –Sol tarafımda.

Şefik –Sol tarafınızda mı? Hâlâ sancı var mı?

Raziye –Var.

Şefik –Soğuk aldıkça mı varlığını hissettiriyor? Yoksa sancı nefesinize tâbi değil midir.

Raziye –Vallahi dikkat etmedim ama... Hayır nefes aldıkça değil yüreğimde bir sancı.

Şefik –Yüreğinizde mi? Merak etmeyiniz efendim! Yüreğinizde ha? Ben size yarın bir ilaç gönderirim bir şeyiniz kalmaz. Bu sancıyı çoktan beri duymakta mısınız?

Raziye –Hayır. Bugün başladı.

Şefik –Ekseriya bu gibi sancılar kendiliğiyle mündefi olurlar. Onun için zannederim ki bu gece uykuya vardığınızdan sonra geçip yarınki ilaca hacet kalmaz. Geçmezse ilacı istimal edersiniz.

Raziye –Şefikim! Hem ben vücudumu sair suretlerce dahi hasta buluyorum. Kendime bir tımarın lüzumunu hissediyorum

ama bir tabibe emniyet dahi edemiyorum. Şayet seni çağırtacak olsam gelir miydin?

Şefik –Ah nasıl gelmem? Gelirim ama...

Raziye –Aması ne oluyor ya? Gerçekten hastayım. Hani ya seni yanımda görmek için bunu bir vesile addediyorum zannetme!

Şefik –Vesile bile olsa cana minnet, ama nasıl olur Raziyeciğim. Ah ben seni gördükçe ihtiyarımı bütün bütün kaybediyorum. Şayet hâlimizi anlayacak olurlarsa?

Raziye –Adam, kim anlayacak? Hekimlerle uzun uzadıya konuşulmak da mümkündür. Seni bari yanımda hazır görmek lezzetini de o suretle hâsıl etmiş olurum.

Şefik –(Derince bir mütalâadan sonra) Hele seni hasta görünce benim ihtiyarım bütün bütün elden gider. Korkarım Raziyeciğim. Mutlaka bir...

Raziye –Vay! Hastalığımdan bu derecelere kadar müteessir olur musun?

Şefik –Daha şimdiden aklım başımdan gitti. Vakıa ben tabibim, ama başkalarının tabibiyim. Sana gelince, hasta benim Raziyeciğim, tabip sen! Yüreğimde sancı var diyorsun.

Raziye –Zavallı Şefikim! Seni meyus ettim öyle mi? Öyleyse korkma ben yalan söyledim. Ne yapayım? Seni görebilmek için yalan söyledim. Şöyle cumba altında teati eylediğimiz birer çift söz bana kâfi gelmiyor. Seni mutlaka gündüz gözüyle odamda görmek istiyorum da onun için bu hastalık bahanesini kur... Aman Şefik arkana bak...

Hanım daha sözünü bitirmeksizin, şu «Aman Şefik arkana bak» sözünü o kadar heyecanla söylemiş ve Şefik dahi o kadar süratle arkasına dönmüştü ki Raziye'nin bu sözü bir kurşun olsaydı da Şefik'i ta beyninden vursaydı tesiri ancak bu kadar olabilirdi.

Arkasında kimi görse beğenirsiniz? Şakir Ağa!

Şefik'in can başına sıçramışçasına teheyyüc eylediğini görünce, Şakir gayet mutedil bir lisan kullanarak «Korkmayınız beyim! Yabancı değildir. Şakir kulunuzdur. Size yalnız şu kağıdı vermeğe mecburdur. Ne yapalım? Sizi arayan burada bulu-

yormuş» diye mektubu verip ve derhâl sağdan geri edip çıktı gitti.

Mektubu hemen okumağa can attı mı dersiniz? Hata! Cumba içindeki Raziye'nin «Hay!...» diye ettiği bir nidâ-yı canhırâş dahi Şefik'in kulağına değmiş olduğundan, Şakir gider gitmez Şefik «Aman Raziyeciğim! Ne oldun? Niye o kadar korktun?» diye cumbaya sarılmağa başlamıştı.

Raziye –(Birkaç dakika sonra ve güçlükle söz söyleyebilerek) Ah Şefik! O herif kimdi? O herif senin buraya geldiğini, geleceğini neden biliyordu? Sen beni âleme destan mı ettin Şefik?

Şefik –Hayır Raziyeciğim! Bu felâket pek büyük bir felâkettir. Lâkin böyle kendimizi kaybedersek asıl o zaman felâket olacaktır.

Raziye –O mektup nedir? Kimdendir? Nasıl geldi?

Şefik –O mektup, hakikat-i hâli sana ilâm edecektir efendim! O mektubu ben işte okumaksızın sana vereceğim. Sen oku!

Raziye –Aman Şefik! Burada öyle uzun uzadıya kalıp mektup okumağa artık hâlin de mekânın da müsaadesi kalmadı. Git! Demek ki tehlike içindeyiz.

Şefik –Hayır efendim! Tehlike bundan sonrası için pek büyük olacak diye tahmin ederim. Bu gece için artık başka hiçbir tehlike kalmadı. Zira gelen herifin başka bir memuriyeti de olsaydı mutlaka icra ederdi. Hele sen şu mektubu al, aç da oku!

Raziye kafesi kaldırıp eli titremekte olduğu hâlde mektubu aldı. Filvaki henüz açılmamıştı. Oda içine geçip mumu yakarak cumba yanına getirdi ve Şefik'e dahi işittirecek kadar yüksekçe bir sedayla bervech-i âtî okudu.

«Doktor efendi hazretleri!

Şu anda gerek zatınız ve gerek o sevdiğiniz melek hanım yani asıl doğru ismi olan Raziye hanım ikiniz dahi yed-i intikamımda bulunduğunuzu anladınız mı? Raziye Hanımefendi hazretlerinin size olan muhabbetine pek büyük itimat ediyorsunuz da işte sizi cumbası önünde dilenci gibi saatlerce bekletmekten başka bir lütfu da bilmiyor. Belki rüzgâr lâkırdılarınızı da kulağıma getiriyor. Şimdi bu mektubu Raziye Hanimefendi haz-

retlerine gösterip artık kendisini terk eylediğinizi haber verirseniz, sevdiğinizi benim pençe-i intikamımdan kurtarmış olursunuz. Eğer mumaileyhayı terk ettikten sonra gelip benim muhabbetimi kabul ederseniz kendinizi de pençe-i intikamımdan kurtarırsınız. Ve illâ ikinizin dahi mahvı mukarrerdir.

Arife

Hâmiş:

Haydi bir mürüvvet daha edeyim. Size üç gün daha mühlet verdim. Üç gün benden emin olunuz. Dördüncü günü kendinizi koruyunuz. Fakat ne kadar korusanız, şimdiye kadar mecbur olduğunuz ihtiyattan büyük ihtiyat edemezsiniz ya? Şimdi de elimdesiniz, her zaman dahi elimde olacaksınız.»

Arife

Raziye –Şefikim bu ne?

Şefik –Görüyorsun ya işte Raziyeciğim. Hepsini söylemiş.

Raziye –Senin Arife isminde bir kadınla muamelelerin, maceraların varmış demek.

Şefik –Telâşı, filânı bırakıp da uzun uzadıya beni dinlersen, hepsini sana hikâye edeyim. Zannederim ki yalancı bir adam olmadığıma emniyetin vardır.

Raziye –Dinlemeliyim, dinlemeliyim. Söyle Şefikim! Zira hanımın dediği gibi ikimiz de mahv «olacak» değiliz «olmuşuz» bile.

Şefik –Hiçbir şey olmadık ve inşallah olmayacağız da.

Diye söze başlayarak Şefik ile Arife arasında sûret-i güzârı tafsîlât-ı sâlifeyle bize malûm olan ahvalin kâffesini hulâsaten Şefik Raziye'ye nakil ve hikâye eyledi. Hatta bazı kere kendisinin Arife'ye heveslenmiş olduğunu bile itiraf ederek hiçbir şeyi saklamadı.

Şefik –İşte hâl bundan ibarettir Raziyeciğim. Eğer sana sadakatimi ihlâl ve ona mümaşat etmiş olsaydım, böyle bir tekdire duçar olmayacağım derkârdı. Sana şu tafsilâtı verdikten sonra artık bu mektup senin nazarında beni itham değil tebriye eder zanneylerim.

Raziye –Ey bu ahvale karşı ne yapacağız? Bu karı, afacan bir karı demek. Onun elinden biz kurtulamayız. Beni dinlersen birbirimizden el çekelim. Arife Hanımın hakkı vardır. Vakıa ben seni cumbamın altında bekletmekten başka sana hiçbir şey edemem. Hastalık bahanesiyle seni görmeyi düşündümse de onun da bir neticesi yoktur. Kaç defa hasta olabilirim? Hem anlaşılıyor ki bu kadın seni seviyor. İşte aralıkta bir sana da bayağı hevesler gelmiş. Benim ümitsiz muhabbetimden el çek de Şefikim o kadını sev. Sana ruhsat veriyorum.

Şefik –Seveyim mi? Acayip! Gönlüme hükmüm geçer mi? Hem iş bu dereceyi bulduktan sonra Allah göstermesin!

Raziye –Ama bu kadın bizi gerçekten fena eder. Ben korkarım Şefikim. Bundan sonra ben seni ne buraya çağırabilirim ne de hastalığımı vesile edinebilirim.

Şefik –Emin ol Raziyeciğim. Seni muhafazaten ben de buraya geldim. Fakat o kadından korkup da yüreğimi senden geri almak elimden gelmez ki alayım. Şimdi ikimizin dahi zihni ne kadar olsa perişandır. Ayrılalım da yavaş yavaş ve serin kanla tedbirlerimizi düşünürüz. Allaha ısmarladık efendim, seni Allah'a birliğine emanet ederim.

Raziye –Ah Şefikim!

Altıncı Bap

Bu günün gündüzündeki inbisat neydi, gecesindeki hâl neye müncer oldu! Raziye'nin temarüz suretiyle kurmağa çalıştığı tedbirlere nazaran anlaşılır ki bu gün o dahi gayet münbasit bir hâldeymiş. «Hastalanırım. Şefikimi tedavi için çağırırım. Eli bileğimi tutar, avucu kalbimi dinler. An ne saadet!...» diye kim bilir ne kadar münşerih olmuştu. Gecesinde ise bîçare kadıncağız sabaha kadar cehennem azapları içinde vakit geçirmek için yatağına avdet eylediği gibi Şefik dahi yeisin, gazabın, aşkın, fedâkarlığın içtimaından müterekkip ve ne olduğunu tayin etmek muhal bir hâl ile ikametgâhına avdet eyledi.

Yolda gelirken «Şakir hangi taraftan zuhur edecek» diye gözlerini her cihete fırıl fırıl çevirirdi. Zira Arife'nin «Şu anda benim gözlerim sizi görüyor, hatta rüzgâr lâkırdınızı bile kulağıma getiriyor» demesine göre, hınzır karının mutlaka oralarda

yakın bir yerde olduğu anlaşılırdı. Fakat ikametgâhına yani Tahtakale'ye gelinceye kadar yolda ne Şakir'e ve ne de başka hiçbir kimseye rast gelmedi.

Gerçek, biz Şefik hakkında her türlü malûmat verdik de ikametgâhını hâlâ haber vermedik fakat bu teehhür henüz hikâyemizin tertibatınca, ona lüzum görülmediğinden neşet eylemiştir. Bundan sonra ise ona da lüzum görüleceği cihetle ol bapta birkaç kelimecik arz edelim:

Etrafımıza birazcık göz gezdirirsek görebiliriz ki İstanbulumuz bekâr bir adamın yaşaması için kurulmuş bir memleket değildir. Şefik'in hikâyesi güzeran eylediği otuz beş sene mukaddeminde değil a hatta bu gün dahi memleketimiz bekâr olarak yaşanacak bir yer değildir. Haydi bakalım, familyasız olunuz da Fatih'te, Süleymaniye'de filânda yaşayınız. Lokantanız, bakkal dükkânı, oteliniz dahi kahvehane olmaz mı? Beyoğlu'nu hesaba katmıyoruz. Zira orası bizim şehrimiz değil, bir «milel-i mürekkebe» şehridir. Orada müteehhil bulunduğunuz zaman gibi belki de ondan daha âlâ yaşayabilirsiniz. Yalnız masraf ciheti teehhül ile tecerrüt arasındaki farkı tayin edebilir. Ama şehrin bu hâlinden dolayı kimi tayip edeceğiz? Eğer hiç familyasız adam bulunmamış olsa febihâ! Fakat binlerce familyasız adam bulunduğu hâlde mücerret sefalet ve meskenetten lezzet aldıkları için esbâb-ı refâh ve rahat bulunmuyor. Halk tarafından hüzum gösterilecek olsa elbette her şey yapılırdı. Şefik ise öyle sefalet içinde yaşayabilecek adamlardan olmadığı için İstanbul'a avdet edip de sanatını da teşhir etmeğe başlayınca Tahtakale'de üç odalı güzel bir evcik tutup bir de Arap aşçı tedarik eylemiş ve o suretle yaşamakta bulunmuştu. «Neşe» isminde olan bu azatlı Arapçık, Arapların iyi cinsinden olup kendisi azatlı bulunduğu hâlde nefsini Şefik'e esir etmek derecesinde irtibat göstermişti. Neşe'nin Süleymaniye'de iki odalı bir hanesi olup mefruşattan, melbusattan tedarik edebildiği şeyler dahi orada bulunduğundan, Şefik «Canım, a dadı! Eşyanı da buraya getir. Evini de kiraya ver. Daha ziyade istifade edersin» dediği hâlde Arap bunu kabul etmedikten maada haftada bir defa yirmi dört saat kalmak üzere hanesine gitmeğe mezun olmayı da şart-ı hizmet olmak üzere Şefik'e kabul ettirmişti. Hikmetini mi sual ettiniz? Bazı

böyle gaybubetler olur ki hikmetinden sual etmeğe kimsenin hakkı olamaz. Şu kadarını söyleyebiliriz ki Neşe kalfa, kendi hanesine gittiği akşamlar öyle kendi hanesine gider gibi gitmeyip sanki düğüne gider gibi giderdi. Bu şartı kabul etmek, Şefik için hiçbir fedakârlığı, hiçbir ziyanı mucip olmayıp bahusus Arabın haftada bir günceğiz sıla-i beyt emesinden başka hizmetçe, sadakatçe hiçbir kusuru da yoktu.

İşte Şefik bu surette tertip eylediği ikametgâhında pek rahat yaşardı. «Rahat» demekten maksat râhat-ı cismânî olduğu malûmdur ya? Zira sözün en doğrusunu söylemek lâzım gelirse demeliyiz ki «İşte Şefik hemen hiçbir zaman hali kalmadığı ıztırâb-ı rûhânîyi bu hanenin içinde çekerdi.» Hele bu akşam Arife'nin hınzırlığı üzerine hâsıl olan ıstırabını tarife hiç imkân yoktur. Zihin bu kadar mustarip olunca, insan çare ve tedbir aradığı işi dahi düşünememek tabiî olduğundan, bîçare Şefik sabahlara kadar kafası ateşler içinde kalarak uğraştı ise de Arife'ye karşı ne yapmak lâzım geleceğine dair hiçbir şeye karar veremedi. Nasıl karar verebilsin ki? Perişan çocuk bu tedbiri düşüneceğine zihni hemen o noktadan kayıp şu Arife hınzırının nasıl olup da bu sırra vukuf hâsıl eylediğini bulmak cihetine sapardı. Vakıa Arife'nin bu sırra nasıl vukuf hâsıl eylediğini bulmak, Şefik için güç bir şey ise de bizim için o kadar güç değildir. Öyle değil mi? Zira biz Şakir'in Arzuhâlci İsmail ile olan mülâkat ve müşafehesini de biliriz. Tahkikin o cihetinden bir netice çıkaramadıktan sonra bir akşam Şefik'in eczahaneden avdetinde arkasına düşüp de ikametgâhı neresi olduğunu öğrenmek ve ondan sonra gerek ikametgâhından gerek eczahaneden nerelere gittiğini takiben tahkik eylemek muhal bir şey midir? İnsan bir şeyi öğrenmeğe hasr-ı nefs eder de öğrenemez olur mu? Hâlbuki Şakir daha neler öğrenmişti neler ki eğer öğrendiği ahval üzerine Arife bir anda intikama kalkışsaydı, bir anda hem de tamamıyla muvaffak olacağı dahi şüphesizdi.

Şefik o gece hiçbir şeye karar vermediği gibi ertesi günü dahi veremedi. Hatta bohçacı kadın, Raziye tarafından bir mektup getirip bunda Raziye «Şefikim! Bu gece gözlerime hiç uyku girmedi. Sen işimize tedbir buldun mu?» diye sual etmiş olduğu hâlde Şefik «Ben de siz hâldeyim. Henüz bir şey düşünemedim. Bakalım Mevlâ-yı Müteâl ne gösterir?» cevabını yaz-

mıştı. Yalnız o gün değil ertesi günler dahi Şefik hiçbir şeye karar veremedi. Bohçacı karı, Raziye'den her gün bir mektup getirip Raziye ne tedbir bulduğunu Şefik'ten sual eylediği hâlde Şefik bunların hepsine yukarıki cevap gibi birer cevap yazdı. Öyle ya! Ne tedbir bulunsun? Bunun için en büyük tedbir Raziye'nin daha ibtidâ-yı emirde demiş olduğu cihetle yekdiğerinden el çekmektir. Bir ümit üzerine mebni bir muamele değil ki ümidi mahvetmemek için çareler aransın.

Cumba altı vak'asının dördüncü günüydü ki Raziye'den bir mektup daha alıp okumağa başladı. Fakat mektubu okurken Şefik için çıldırıvermek işden bile değildi. Çünkü bohçacı karının Raziye tarafından getirdiği mektupta bakınız neler okumaktaydı:

«Ey Şefik! Verilen üç gün mühlet dahi bitti. Bundan sonra artık mühlet vermek imkânları da geçti. İşin içinde bir intikam vardır ki mutlaka alınacaktır. Şimdi şu anda o beğenmediğin kaltak Arife'ye gidip de ayaklarını öperek yalvarsan dahi artık faydası da yoktur. Sevdiğin Raziye'yi gerçekten seviyorsan kadını mahvetmemek için külliyen elini çek de intikam dahi şu mahrumiteyinden ibaret kalsın. Yoksa hiç şüphe etme ki Raziye de sen de mahvolacaksınız. Şimdiye kadar gördüğün ahval, Arife'nin nerelere kadar muktedir olduğunu hâlâ sana anlatamadı ise gerçekten ahmak bir herifmişsin.»

Mektubu nasıl buldunuz? İşte bu mektubu bohçacı karı Raziye'den getirmişti Raziye'den! Ama imzası? Arife!

Arife mi? Ona ne şüphe? Raziye değil, işte Arife! Şefik bunu görünce hayretinden ne yapacağını dahi şaşırıp beş dakika kadar müddet dünyada mıdır ahrette midir anlayamadı. Ondan sonra olanca iktidarını toplayıp bohçacı karıyı istintaka başladı:

Şefik –Bu mektubu sana kim verdi?

Kadın –Her zaman mektupları kim veriyor? Yine o verdi.

Şefik –Hayır hayır! Bu mektup her zaman mektup gelen birinden değil. İşte imzası da üzerinde. Saklama. Zira sana bu mektubu veren dahi artık saklamayıp kendisini gösteriyor. Aksaray'da...

Kadın –Evet! O da "Artık saklama, Şefik Efendi sorarsa doğrusunu söyle" dedi.

Şefik –İş nasıl oldu bakalım! Sen evvelleri bizim mektuplarımızı doğruca getirip götürürdün. Ne zamandan beri bu iş bozuldu.

Kadın –Vallahi efendim kusuruma kalma, ben de bir fakir kadınım. Çoluğum çocuğum var. Kocam yok. Başka...

Şefik –Canım senin kusuruna kim kalacak? İşte olan olmuş, biten bitmiş! Seni öldürecek değilim ya! Demek oluyor ki paraya dayanamamışsın, bu iyiliği yapmışsın. Onu anladık. Fakat ne zamandan beri olduğunu soruyorum.

Kadın –Bir hafta on gün kadar oluyor. Gerek sizden gerek Raziye Hanımdan aldığım mektupları bir kere ona göstermekteyim. Allah için istersen hiçbirisine bir nokta bile koymadığına şahadet ederim. Mektubu benim elimden bile almaz. Açıp gösteririm. Bir kere okur. Yine bir başka zarfa koyup mühürler. Yalnız bu gün mektubu değiştirip bunu gönderdi.

Şefik –Eyvah demek ki Raziyeciğimi de zehirledi. Ee, Raziye'nin bu gün yazdığı mektup sende midir?

Kadın –Hayır onu aldı. Yırttı. Sonra da ateşe attırdı.

Şefik –Haydi artık defol! Allahından bul!... Ah kim bilir Raziye bana neler yazmıştı. Anladım Arife, anladım. Çok şeylere muktedir bir hınzırmışsın. Dediğin gibi bu mektup bana derece-i iktidârını anlattı. Bakalım Allah neler gösterir?

Bîçare Şefik, bohçacı karıyı def eyledikten sonra tarîk-i muhâberenin bundan ötesini temin için «Gideyim, bizim dadı kalfayı Raziye'ye göndereyim. Bir mektup yazayım. Bundan sonrası için bari vâsıta-i muhâberemiz Neşe olsun» diye eczahane kapısından çıkarken henüz tanımadığı bir ayvazın «Hekim Şefik Efendi varmış. Kimdir? Tanıyor musun? Hanım hastalandı! Alıp götüreceğim» diye eczahaneye sorduğunu işitince, bu zuhurattan hiç memnun olmadıysa da tababet sair ahzüitalara, sair ticaretlere benzemeyip insaniyeten dahi bir vazife olduğundan, gidip o vazifeyi ifa eyledikten sonra Neşe kalfayı Raziye'ye göndermek için kendisini ayvaza bildirdi ve herifle beraber yola revan oldu.

Gide gide tamam Raziye'nin hanesine varmasınlar mı? Cumba altına geldikleri zaman Şefik'in yüreği gümlemeğe başlayıp ayvaz kapıyı çalmağa hacet kalmaksızın kapı açılarak Şefik girdi ve orta yaşlıca bir kadın Şefik'i istikbal edip Raziye'nin odasına götürdü. Filhakika Raziye'nin rengi pek fena olup heyecanından, zaafından, hâsılı türlü türlü hastalıklarından naşi kımıldanacak nefes alacak hâli yok idiyse de hastanın huzuruna girdiği zaman Şefik'in hastalık hâli hanımdan daha ziyade göze çarptığı bedaheten görülebilirdi.

Raziye –Gel Şefikim gel! Gök kubbesi yıkıldı, altında ikimizi de ezdi. Hem de melekler gibi masum olduğumuz hâlde caniler gibi ceza ediliyoruz.

Şefik –(Gayet ihtiraz tavrıyla orada bulunan kadına bakarak) Nabzınızı bana verir misiniz efendim?

Raziye –Hayır Şefikim. Nimetullah Hanımı esrarımıza vâkıf ettim. Beni kızkarındaşı gibi sever. Duçar olduğumuz felâketlere tek başıma tahammül edemeyeceğimi anladığımdan, tesliyetlerle bana muavenet ve imdat etmesi için ahvali kendisine açtım. Zaten muamelemizde yüzümüzü karartacak ne var ki sıkılayım?

Şefik –O da bizim hemşiremiz olsun.

Nimetullah –Allah'a emanet olunuz karındaşım! Aman bu hâle, ben hanımdan ziyade ehemmiyet veriyorum. O benden tesliyet istediği hâlde asıl tesliyete ben ihtiyaç görüyorum. Nedir Allah'ı severseniz bu hâller, nedir?

Şefik –Korkarım yeni bir eser-i felâket daha gördünüz. Benim de size gönderdiğim mektupları değiştirmişler mi?

Raziye –Evet! Al işte, oku!

Şefik –Siz de şunu alınız okuyunuz. İkisi dahi birbirine verdikleri mektupları okumağa başlarlar. Şefik'in verdiğini zaten görmüştük. Raziye'nin Şefik'e verdiği mektup dahi şöyle yazılmıştır.

«Hanımefendi hazretleri,

Şefik'in kadr u kıymetini benim kadar takdir etmiş olsaydınız, Şefik'i, Huda hakkı için size terk eder elimi çekerdim. Bu bir! Saniyen Şefik, size olan muhabbetinin binde birisini bana

gösterseydi Şefik'e sizinle beraber sevilmeyi kabul ederek yine hiçbir hareket-i müntakimânede bulunmazdım. Bu da iki! Fakat sizin Şefik'e olan muameleniz, bir uşağa bile reva görülür muamelelerden olmadığı için sizi bundan men'e mecburum. Ama Şefik'ten artık hiçbir ümidim kalmadığı cihetle onu kendime celp etmeğe de çalışmam. Her ümitler bitti. Yalnız intikam sırası geldi. Ben bir şeyi iltizam edersem nerelere kadar muktedir olduğumu Şefik'i cumbanız altına çağırdığınız gece uşağımın oraya vusulü size ifham etmeliydi. Ondan hiçbir ibret almadınız. İşte şimdi görüyorsunuz ki vâsıta-i muhâbereniz olan kadın dahi benim elimdedir. Ne yapsanız ne tedbir kursanız kurtuluş yoktur. Pek yakın bir zamanda o kadar rüsvâ-yı âlem olacaksınız ki beni esâfil-i âşıkaneden olmak nazarıyla gören Şefik, size nispetle beni en ziyade afif bir kadın bulacaktır. İşte size bunu şimdiden haber veriyorum ki günahı benden gitsin diye. Şefik'e her ne fenalık yapsam yüreğim acımayacaktır. Sizi mahvedişim dahi Şefik'e olan gazabımdan neşet eyleyecektir. Eğer siz kendinize acırsanız, Şefik'i yanınıza uğratmayınız. Ondan kaçınız. O hâlde tabiî pençe-i kahrımdan kurtulursunuz.» (Arife)

Raziye –Şefik bu kadının elinden kurtuluş yoktur.

Şefik –Benim en büyük felâket addedebileceğim bir şey varsa o da sadakatime, iffetime senin şüphe edişindir. Hâlbuki işte Arife'nin mektupları ol bapta benim beraatime şehadet ediyor, bunda şüphen var mıdır? Ondan emin olursam her şeyin çaresi bulunur.

Raziye –Benim kendimden şüphem olabilir, senden olamaz. Fakat bu felâkete karşı ne yapacağız? Kendimizi mahvdan nasıl kurtaracağız?

Şefik –Bizim zaten yekdiğerimizden bir ümidimiz, bir intizarımız yoktur, değil mi efendim? Birkaç zamanlar için cumba altına da gelmeyiverirsem ne olur?

Raziye –Ben de ondan başka bir çare bulamıyorum.

Nimetullah –İştiyakınız pek artarsa, şu suretle de birbirimizi görebilmek ihtimali vardır.

Raziye –Allah razı olsun karındaşım! Bize merhamet ediyorsunuz. Evet Şefikim, şu suretle de aralıkta bir mülâkat mümkündür.

Şefik –O da mümkün. Muhabere hususuna gelince, benim aşçı dadı Neşe kalfa vardır. Mektupları onun vasıtasıyla göndermek en emniyetli bir yoldur zannederim.

Raziye –Pekâlâ! Pekâlâ! Bu hâlde Arife Hanım hazretleri de isterse şeytanları bize musallat eylesin. Artık bizce korkulacak hiçbir şey kalmaz. Değil mi Nimetullah Hanım?

Nimetullah –Öyle görünüyor karındaşım! Zati biraz zaman böyle geçerse Arife dahi Şefik Beyefendiyi unutup elinden halas olmuş oluruz.

Vakıa bu karar pek muvafık bir karar idiyse de «Evdeki pazar çarşıya uymaz» sözü dahi pek boş yere söylenmiş bir söz olmadığını Nimetullah Hanım derhatır ederek şu son sözünü tamamıyla ümitvarane bir tavır ile söylememişti.

Yedinci Bap

Yukarıki babın sonlarında görülen ahval, Raziye gibi Şefik gibi insanlar hakkında te'sîrât-ı azîmeden hali olmayacağı bedihî ve aşikâr olup ancak bu tesirin yalnız bir mahrûmiyyet-i âşıkaneden ibaret olmayacağını dahi nazar-ı muhâmekemeden kaçırmamalıdır. Dünyada en büyük tesir, bir adam için bigayr-ı hakkın mazlum olup intikamını alamamaktan neşet eyleyeceği, haklı bir surette dava edilebilir. Hâlbuki mazlumiyeti intikamını alamamaktan daha büyük bir tesir aranılırsa, o dahi zalimi kendi hakkında icrâ-yı zulümde devamdan da menedememektir. Şefik ile Raziye'yi böyle bîzar etmeğe Arife'nin ne hakkı vardır? Hakkı olmadığı surette muâmele-i gaddârânesi tabi bir zulümdür. İşte Şefik ile Raziye bu zulümden intikama muktedir olamaycaklarını nazarıdikkate alarak cumba altı mülâkatından nefislerini mahrum eylediler. Bir zalimin gadr ve zulmünde devama çarnaçar rıza göstermek ne müşkül şeydir.

Şu muhakemeye Şefik de Raziye de vâkıf oldukları cihetle Arife'nin hınzırcasına mumalesinden dolayı teessüf ve teellümleri derece-i gayeye varmış idi. Bîçare kadıncağız! Eğer nefsini müttehim görse de böyle bir beliyeye duçar olsaydı, «Cezâ-yı amelimdir» diye müteselli olacağını gözü önüne getirip de nefsi için öyle bir hüküm vermeğe mahal olmadığını görünce, ıstırabı bir kat daha artardı. Nimetullah tesmiye eylediğimiz kadın,

bir fakir ve afif ve Raziye'ye gayetle muhip hatun olup güya mezbure tarafından göreceği tesliyetlerle müteselli olmak için kendisini mahrem-i râz edinmiş ise de bu felâket-i ahvâle mukabil Nimetullah'ın telâş ve ıstırabı Raziye'ye dahi galebe eylediğinden, bîçare Raziye kendi tarafından o kadını müteselli edecek sözler söylemeğe kadar mecburiyet görürdü ki bu da başlıca bir felâket addolunabilir.

Vak'a-i ahîrenin üzerinden günler geçti. Geçen günler, haftalara dahi baliğ oldu. Şu müddet zarfında Şefik, Neşe kalfa vasıtasıyla Raziye'ye birkaç defa mektup gönderip cevap aldıysa da sûret-i muhâberede şifa verecek hiçbir renk görünememekteydi. Bu müddet zarfında Arife'den bir ses çıkmadı. Bazı zamanlar olurdu ki Şefik, Arife nezdindeki muanedesinden nedamet getirerek «Keşke hınzırı bu kadar gazaplandırmasaydım. Emrine itaat ediyor gibi görünerek şerlerinden Raziyemi muhafaza etseydim» derdi. Bu anlarda eğer Arife tarafından bir mektup daha gelerek evvelki teklifleri tecdit olunsaydı, Şefik'in def'en-lilbelâ kabûl-i teklîfe müsaraat göstereceği derkârdı. Hayfâ ki Arife'nin dahi demiş olduğu veçhile iş artık bu dereceleri geçtiğinden mezbure tarafından hiçbir seda çıkarılmaması, Şefik için en ziyade meyusiyeti mûcib ahvâl sırasına geçerdi.

Raziye birkaç defa temarüz vesilesiyle Şefik'i yanına celp etmeğe davrandı ise de muvaffak olamadı ise beğenir misiniz? İlk defasında bu cüreti Arife tarafından aldığı mektubun icabı olan yeisten neşet eylemiş bir cüret olup ikinci defası için cür'et-i mezkûreyi tecdit ve tekrar lâzım gelince çünkü mecburiyet baki olmadığından bir türlü muvaffak olamamıştı. Raziye'nin itikadınca velev ki temarüz vesilesi olsun Şefik'i oraya celp etmek her hâlde haksız bir hareket olup Nimetullah Hanımdan başka orada Şefik'i her kim görürse kâffe-i esrâra vâkıf olmuş olacağından, böyle bir felâketi hem kendisi ve hem de Şefik için asla tecviz edememekteydi.

Geçen günlerin haftalara baliğ olduğunu yazdık, haber verdik. Peyderpey haftalar dahi aylara baliğ oldu. Hâlâ ne Şefik ve Raziye arasında bir şeye karar verildi ve ne de Arife tarafından bir şey esti. Cereyan eden muhabere dahi hep bir sûret-i me'yûsânede olarak beyân-ı iştiyâktan ibaret olup cümlesi bir

yere getirilse edna bir ümit verebilecek bir nokta dahi teşkil eylemezdi.

Nihayet Raziye ile mülâkata vesile olmak üzere Şefik bir başka yol düşündü. Hizmet-i tabâbette gittikçe artan şöhreti dahi bîçarenin bu tasavvurunu teyitten hali kaldı. Genç doktorun şüyû-ı şöhreti üzerine tabip efendiyi kendi hanesine davet edemeyenler, Bahçekapısı'ndaki eczahaneye izdiham ile müracaat eylediklerinden ve erbâb-ı izdihâmın en çoğu kadın olduğundan, Şefik kendisine müracaat edecek olan hastaların Tahtakale'de vaki hanesine müracaat eylemeleri lüzümunu yavaş yavaş ilâna başladı ve Raziye'ye yazdığı bir mektupta dahi bu keyfiyeti etrafıyla anlatıp «Beni hanenize celp etmeniz ve orada mülâkat etmekliğimiz her hâlde tehlikeden hali kalamayacağına göre benim tertip eylediğim şu suret her şeyden daha emindir. Bir kere hanenizden çıktığınız zaman hane halkı sizin nereye gideceğinizi veyahut gittiğinizi bilmezler. Saniyen bir doktorun hanesine yüzlerce kadınlar müracaat edebildiği hâlde siz dahi müracaat edebilirsiniz. Binaenaleyh her ne zaman beni ihya buyuracak olursanız bilâ-muhâbere ve lâ-karâr teşrif edebilirsiniz» dedi.

Artık bu tertibin ne kadar emniyetli bir tertip olduğuna şüphe edilemez ya? Filvaki Raziye Hanım mektubu aldıktan iki gün sonra Nimetullah dahi beraberinde olduğu hâlde Şefik'in Tahtakale'deki hanesine geldi ve ilânın hükmü henüz taammüm etmeyerek binaenaleyh hane dahi tenha olduğu ve hazır bulunan Neşe Kalfa ile Nimetullah Hanım ise vâkıf-ı esrâr bulunduğu münasebetiyle, iki vücuda münkasım bir can demek olan işbu muhip ve muhibbe, kemâl-i huzûr-ı kalb ile o kadar güzel muhabbet eylediler ki pederlerinin sağlığında mabeyin odası kapısında güzeran eden vakitleri dahi bundan tatlı geçmemişti. Muhabbetin bu derecelerde halis ve safî olması suretindeki lezzet, pek başka bir şeydir. Her biri diğerinin birer elini kendi eli içine almış olduğu hâlde birbirinin yüzlerine yalnız mahzunane nazarlardan ibaret bir tavır ile muhafaza eyledikleri sükût bile en canlı muhaverelerden daha manidar olup bîçareler bu sükûtla ol kadar ince manaları ifade ve istifade ederlerdi ki bu manaların inceliğine kıyasen dakik-ı kelimat bile pek zayıf kalırdı. Hele ağızlarından lâfız olmak üzere çı-

kan şey kelime-i âhtan ibaret olup aralıkta bir en uzun söyledikleri söz dahi yekdiğerine hitaben tekrar eyledikleri «Raziyem» ve «Şefikim» kelimelerinden ibaret kalması o kadar lâtifti ki bu kelimeleri tekrar etmeğe doyamadıkları cehrelerinde aleddevam nümayan olan alâyim-i tahassür ve iştiyaktan anlaşılır.

Bu sûret-i mülâkat, şüphesiz yarım saat kadar devam eyledi. İstiğrap olunsa sezadır ki bunun en büyük tesiri orada hazır bulunan Nimetullah Hanım ile Neşe Kalfa üzerinde görülürdü. Şefik ile Raziye'nin sapsarı kesilmiş olan çehreleri üzerinde ferlerini kaybeylemiş bulunan baygın gözleri nemnâk bile değilken Nimetullah'ın çehresi hem bir revnak-ı sürûr ve hubûrla tabnâk ve hem de gözlerinden pırlanta gibi sirişk-i bîhesâb cari olduğundan bir kuvvetli şair şu hale teşbih arayacak olsa, açık ve güneşli havada cismi görünmeyen sehâb-pârenin yağdırdığı yağmura teşbih edebilirdi. Neşe Kalfaya gelince, odanın kapı cihetinde kaimen durmuş ve parmağını ağzına koyarak serâpâ istiğrâb-ı mücessem kesilmişti.

Neden sonra bu iki can ve canan birbirinin ellerini bırakarak Raziye «Şefikim, seni bir daha ne zaman görebilirim» sualini bir tahassür-i mahsûsla sorup «Her ne zaman murat edersen burada beni hazır bulursun» cevabını aldıktan sonra başka suretle bir veda ikisinin dahi hatırına gelmeyerek Raziye çıktı gitti, Şefik hanesinde kaldı. Hayır! Doğrusu bu değildir. Doğrusu şudur ki: Şefik hanesinde kalır tasavvuruyla Raziye'nin hayali dahi orada kaldı. Hâlbuki Raziye gidiyor hükmüyle Şefik'in hayali dahi Raziye ile beraber gitti.

Ah ne saadet! Fakat saadet yalnız mülâkatın müyesser olmasından ibaret değil. Hasma galebe edebilmek ne saadet! Arife, varsın ne kadar çırpınırsa çırpınsın. İşte Şefik ile Raziye'yi birbirini sevmekten değil a hatta mülâkattan bile menedemiyor. Düşünülecek olursa bu zavallılara adavet olarak ettiği muamele, onların menfaatine de hizmet etmiştir. Zira Arife'nin icbarı olmasaydı bunlar hâlâ cumba içinde ve altında yalnız birkaç kelimecik teati eylemekten ibaret bir bahtiyarlıkla kalacaklardı. Şimdi ise bir mülâkathanede el ele, yüz yüze, göz göze muhabbetlerde bile bulunuyorlar.

Bahtiyarlığın şu derecesini, âşık ve âşıkadan her biri takdirde kusur etmediler. O akşam vakıa bunlar kendi hanelerinde idiyseler de gündüzkü mülâkatın tesiri baki ve daim olduğundan ni'met-i visâl kadar tatlı bir âlemde bulunuyorlardı. Hatta cuma gecesine dahi tesadüf etmiş olmak münasebetiyle Neşe Kalfa dahi Süleymaniye taraflarındaki hanesine ber-mu'tâd gitmiş olduğundan tek başına yalnız kalan Şefik bahtiyarlığı muvazene için daha ziyade huzûr-ı fikirle tahayyülâtta bulunabilirdi. Gece vakti ses seda kesilip de insanı işgal edecek hiçbir meşguliyet dahi yanında bulunmazsa, insan hayalâtını ne kadar genişlendirir! Enine boyuna vâsi hülyalarda bulunur? Ertesi sabah erkenden kalkan Şefik, şu bahtiyarlığını kaleme dahi alarak Raziye için kudretinin yettiği kadar güzel bir mektup yazıp Neşe Kalfa gelir gelmez eline tutuşturmuş ve hemen Raziye Hanımın konağına isalini tembih ederek müracaat eyleyen birkaç hastayı muayeneden sonra eczahaneye gitmişti. Eczahanede kendisi için bırakılmış bir mektup buldu. Kendisince tanınmış bir hat ile yazılıydı. Hat kimin hattı olduğunu tahattura lüzum görmemeksizin zarfı açınca, en evvel gözüne Arife imzası ilişmesin mi? Hâlbuki mektup dahi hemen bir imzadan mufassal değildi. «Dünkü mülâkattan haberdarım» kelimeleri kâğıdın bir kenarına ve «Arife» imzası dahi diğer kenarına yazılmıştı.

Vah bîçare Şefik! Zavallı çocuk! Dünkü lezzet dahi bu gün fitil fitil burnundan geldi. Ama yalnız Arife'nin bu sırra dahi vâkıf olduğu için değil. Belki şu mektubun aynı Raziye'ye dahi gitmiş olduğunu hesap eylediği için bu derecelere kadar meyus oldu. Evet! Bu hesap dahi pek doğru bir hesaptı. Zira biraz sonra hanesine avdet eylediği zaman, Neşe Kalfanın Raziye'den getirdiği cevapnamenin zarfını açınca, biaynihî kendisine gelen Arife imzalı mektupçuk gibi bir varakanın cevapnamede melfuf olduğunu gördü. Mektup, elinden yere düşerse istibat eder misiniz? Fakat bu kadar zaaf ve füturun da manası olmayacağını derpiş ederek Şefik olanca cüretini topladı ve Raziye'nin yazdığı mektubu açıp okudu. O dahi şöyle yazılmıştı:

«Şefikim! Bu sabah bir uşağın getirmiş olduğu mektubu leffen gönderdim. Yerin dibine geçsek bu kadın orada dahi bizi bulup rahatsız edecek. Tedbirin nedir?» (Raziye)

Şefik tedbirin ne olacağını bulmakta tereddüt etmemiş olmalıdır ki hemen kalemi alıp yazmağa başladı:

«Raziyem! Sana gelen mektubun bir aynı da bana geldi. Mülâkatımızdan haberi varmış demek. Fakat bize bir fenalık yapmağa cüreti olsaydı onu dün yapardı. Bir tabibin hanesine herkes gelebileceğinden sana bir düşmanlık edemeyeceğini anlayıp yalnız bu kadar rahatsız etmekle iktifa eylemiş demektir. Binaenaleyh varsın o hasedinden kahrolsun sen asla merak etmeyip zevkinde ol derim.» (Şefik)

İşte Şefik'in bulduğu tedbir bundan ibaret imiş. Zavallı âşık! Hiç hesap etmiyor ki bir tabibin hanesine her kim gelecek olsa gelebilir fakat bir Raziye gelemez. Öte tarafta bir Arife-i müntakime varken Raziye gelemez. Lâkin perişânî-i aşk ile Şefik buralarını hesap edecek zihin ve fikir kalmış mıdır ki hesap edebilsin?

Eğer tehlike ve felâketin şu derecesi Şefik için ilk defa olmak üzere vaki olsaydı, Şefik'in dahi Raziye kadar helâk derecesinde müteessif ve mustarip olması iktiza ederdi. Ancak felâketin derecât-ı mütekaddimesini bir adam basamak basamak çıkarsa en yüksek mertebesine vardığı zaman bile yine tahammüle kendisinde iktidar bulur. Binaenaleyh Şefik, bu meselede Raziye kadar müteessir olamayıp zavallı melek Raziye ise cumba altında uşak Şakir'in çıkagelmesi ve bohçacı karının mektupları değiştirmesi ve Şefik'in hanesindeki mülâkatı dahi Arife'nin haber alması gibi sadematın yekdiğerini takiben vürudu üzerine, kendisini bütün bütün mahvolmuş addeylemek mertebesinde bîzar kalmıştı. Evet! Hem zavallı hem de melek Raziye! Melek ki kendisi gibi masumu bu kadar felâketlere uğrattığından dolayı Şefik'i muaheze etse pek ziyade hak kazanabilecekken, bilâkis yine kendi nefsini şâyân-ı muâheze görür ve «Vah bîçare Şefikim! Hiç ümitsiz, emelsiz aşk üzerine ne kadar acılara duçar oluyorsun! Senin başına bu işleri açan hep benim değil mi? Hep bunlara ben sebep oluyorum. Ya Rap! Bari ca-

nımı al da beni de Şefikimi de şu merhametsiz kadının elinden kurtar» diye münacatta bulunurdu.

O gün Raziye'ye cevap yazdıktan sonra Şefik, Sirkeci İskelesi'nde bir kahveye gidip Arzuhâlci İsmail ile mülâkat eyledi. Bu mülâkatı artık İsmail'den istimdat içindi. Zira tek başına olduğu hâlde Arife'ye hiçbir şey yapamayacağını güzelce anladı. İsmail'i gördüğü vakit, bazı mukaddemattan sonra «İsmail, sana bir masal söyleyeceğim ama dikkatli dinle de netîce-i hâlde reyini sorduğum zaman ona göre cevap ver!» diye Arife ve Raziye ile kendi arasında cari olan ahvali âdeta bir masal gibi haricî eşhasa tatbik ederek hikâye eyledi. Vakıa bu kadar ihtiyata hacet dahi yoktu. Zira İsmail bu sergüzeşt Şefik'in kendi sergüzeşti olduğunu anlamayacak kadar işin yabancısı değildi. Hatta manalı bir tebessüm ile «Şimdi ben bunu sırf bir masal olarak dinliyorum değil mi?» diye aralıkta Şefik'in sözlerini de keserdi. Netîce-i hâlde «İşte mesele bundan ibaret! Şimdi sen olsan ne yapardın?» deyince İsmail, «Şefik olduğuna ahmakların bile şüphesi kalmayan adam ben olsaydım, gider o deli karıya dehâlet eder ve o melek dediğin karıdan bütün bütün vaz geçtiğimi temin ile hem zevkini sürer ve hem de asıl sevdiğim meleği ol suretle çılgın karının pençe-i intikamından muhafaza eylerdim» dedi.

Filvaki Şefik'in de zihninden geçen bu olup Raziye'yi himayeye kudreti yetmeyeceğini güzelce anladıktan sonra çarnaçar bu surete karar vermiş olduğundan ve böyle bir tedbiri Raziye'ye yazarsa şayet yine ruhsat vermeyeceğini nazar-ı ehemmiyyete alıp maahaza ileride iktizasına göre keyfiyeti anlatmak dahi mümkün bulunduğundan, artık akşamın da takarrübüne bakmayarak hemen soluğu Aksaray'da aldı. Bir baş harem tarafına doğru yürümek istediyse de Şakir Ağa «Acele etmeyiniz efendim. Bu yakında sizin için hiçbir emir almadım. Bir kere istizan edelim.» diye tevkif edince, bu hâl tabip efendinin pek ziyade gücüne gittiyse de çaresiz emre itaat ederek bekledi. Uşak gidip de âdeta bir saat kadar eğlendikten sonra «Hanımefendi, ne için geldiğinizi ve ne istediğinizi soruyor. Zira size hiçbir haber göndermediği hâlde kendiliğinizden gelmiş olmanıza taaccüp eyliyor» cevabını getirmesin mi?

Bu söz Şefik'i bir dereceye getirdi ki gazabından gözü dünyayı görmez olup hemen bir daha tamiri nakabil bir muamele göstermesine de ramak kalmıştı. Maahaza gazabını da teskin edecek mertebede bir cebr-i nefs ederek içinden «Ah yezit aşüfte! Şu mağlûbiyetimi gördün de onun için bütün bütün kahharlığı ele aldın öyle mi? Allah bu ya! Bu dünyayı sana bırakmaz!» diye zâhir-i hâlde uşağa «Evet! Haber göndermediler. Fakat öteden beri buraya gelmeğe mezun olduğum için cesaret alıp gelmiştim. Eğer mezuniyetim yoksa dönüp gideyim» cevabını verip tekrar içeriye gönderdi. Bu defa dahi uşak yarım saatten evvel gelmedi. Getirdiği cevapsa «Benim kendisine söyleyecek sözüm yoktur. Hasta değilim. Ama kendisinin bana söyleyecek sözü varsa buyursunlar»dan ibaretti. Bu cevap üzerine Şefik içeriye girip girmemekte bir miktar daha tereddüt eyledi. Nihayet «Evet benim söyleyecek bir sözüm vardır. Müsaade buyururlarsa kendilerini görmek isterim» diye tekrar gönderdiği uşaktan bir yarım saat daha sonra «buyurunuz» emir ve müsaadesini almasıyla içeriye girdi ki artık saat dahi yarım olmakla mumlar yanmıştı.

«Kim bilir Arife, Şefik'i ne büyük bir taazzum ve ne müessir bir tahkir tavrıyla istikbal etmiştir» mi dediniz? Bilâkis! Evvelkilerden daha ziyade bir inbisat ve iltifat ile ta sofadan istikbal ederek ve âdeta koltuğuna girerek «Buyurunuz doktor efendi! Sizi biraz beklettim ise de afedersiniz. Teşrifinizi hiç beklemediğimden bu vakit şu suretle vukua gelen teşrifiniz beni gerçekten ürkütmüştü. Bir de evlik hâliyle üstüm başım pek dağınık olduğundan arkama bir entari giymek için biraz zamana da muhtaç idim. Darılmadınız ya? Af edersiniz ya? Çünkü kadınlar...» diye odaya kadar götürmüş ve Şefik'ten «Estağfurullah efendim! Dargınlık bize mi düşer? Bilâkis bendeniz zatınızdan istirhâm-ı afv için gelmiştim» cevabını alınca, «Hayır Şefik Efendi! Af isteyecek surette aramızda hiç muamele geçmemiştir» diye Şefik'i sadra oturttuktan sonra yine kemâl-i beşâşet ve inbisat ile muhaverede devam eylemişti:

Arife –Keyfinizi sormağa hacet göremem. Keyfinizin pek de iyi olmadığını bilirim. Ben sizden af dilerim ki sizi rahatsız ettim. Mecburiyetimin neden ibaret olduğunu da tekrara hacet yoktur. Değil mi?

Şefik –Beni rahatsız etmediniz efendim! Pek ararsak taltif eylediniz. Fakat bir bîçare kadıncağızı mutlaka ölüm hâline getirdiniz.

Arife –Pek yazık! Zavallı Raziye Hanım! Huda alîm o kadına yüreğim acıyor. Hatta şimdiye kadar müsaadeli davrandığıma sebep dahi bu merhametimdi.

Şefik –(Acı acı gülerek) Müsaadeli ha!

Arife –Vay, az mı müsaade ettim?

Şefik –Evet! Bir öldürmediğiniz kaldı!

Arife –Yok ama Şefik, böyle kinayeli lâkırdı istemem. Kocasına bir mektup yazıp da «Sokak üstündeki alçak cumbaya mukayyet olunuz da karınızın işlerini görünüz» deseydim daha çok mu müsaadeli olurdu?

Şefik –İşte o zaman kadıncağızın gerçekten kanına girmiş olurdunuz. İyi ya zavallıyı bu hâllere koymağa merhametiniz nasıl müsaade veriyor?

Arife –Ben öyle kem küm istemem Şefik! Seni benim gibi sevse bir diyeceğim kalmazdı. Hanımefendi hazretleri hem ehl-i iffet olmak hem de Şefik'i sevmek istiyor. Sevmek neymiş? Sabahlara kadar cumba altında bekletmek ve bir başka kadınla görüşmene müsaade vermemek. Buna sen nasıl tahammül ediyorsun bilemem. Ben erkek olsam, bu hâl benim erkeklik ulüvv-i cenâbıma dokunurdu. Buralara ne hacet? Hâlâ Arife beni kendisine celp etmeğe çalışıyor zannına düşersin. Hâlbuki benim sana ettiğim ricalar dahi artık en adî bir kadının bile cenabına dokunacak dereceleri aşmış olduğundan ümidi bütün bütün kestim. Şu kadar var ki Raziye senden sen Raziye'den el çekmeyecek olursanız mahvedeceğim. Allah ile ahdim böyledir.

Şefik –Raziye'nin benden el çekmesini şart ittihaz etmeğe hiç lüzum yoktur zannederim. Her şartı bana havale etmek daha muvafık olur. Zira Raziye bana el koyamaz ki el çekmeğe mecbur olsun. O zavallı dört duvar arasında mahpus bir bîçaredir. Ben ondan el çekersem tabiî zarurî o da el çekmiş olur. Çünkü bana el uzatmağa muktedir de olamaz.

Arife –Hâlâ Raziye'yi kurtarmak için söylediğin sözleri yüreğinin en derin yerlerinden çıkarıp söylüyorsun Şefik! Aman

ya Rap! Şu kadını ne kadar seviyorsun! Hatta mücerret Raziye'yi kurtarmak için onu terk edeceksin gibi anlıyorum.

Şefik –Terk!... Hayır! Bu tabir tam tabir değil. Raziye'ye malik olmadım ki terk edeyim. Benimkisi biraderane muhalesetten ibaretti. Bunun için yemine hacet görür müsünüz?

Arife –Hayır, hiç hacet görmem. Besbelli bir şeydir. Raziye ile muamelen başka türlü olsa cumba altında vakit geçirmeğe lüzum görülür müdü? Belki ileride iş başkalaşabilir. Ama şimdiki hâlde...

Şefik –Ne şimdiki hâlde ne de gelecek zamanda! Her neyse demincek iyi keşfeylediniz. Raziye'yi beyhude yere sizin pençei kahrınıza duçar olmaktan korumak için unutmağa lüzum gördüm. Fakat bu nisyanı siz kabul ederseniz ihtiyar eyleyeceğim. O hâlde de Raziye hakkındaki gazabınız baki kalırsa...

Arife –Şefik, sen gerçekten safderun bir adamsın! Bazı vakit olur ki safderunlukta daha ilerilere de gidersin. Böyle söyleyeceğine «Sen hâlâ beni seviyorsan hâlâ beni istiyorsan Raziye'yi unutacağım» desen a? O hâlde ben dahi tabi Raziye'yi unutmuş olurum.

Şefik –Hakkımızda o kadar kahharane muamelâtta bulundunuz ki bunu söylemeğe birden bire cesaret alamadım.

Arife –Bu dahi doğrudur. Fakat ben seni cidden severim Şefik! Gadr ve kahrımın bu kadar şiddetli olması da muhabbetimin şiddetinden neşet eylemiştir. Eğer ben seni sevmeyecek olsaydım bir kadın ile hem de miskinane bir surette olan muaşakana neden ilişirdim? Dünyada milyonlarca erkek var. Her birinin de bir yolda muaşakası var. Niçin onları kıskanmıyorum. Ah bu aşka, sevdaya «dostluk» diye hüküm vermemeliymiş. Pek doğrudur. Zira dostluğu kadar düşmanlığı da galip ve şedit oluyor. Sevdiğinin uğruna canını feda eden adam, sevdiğinin canına da kıyabilir. Ben sana kıymayı göze aldırdım Şefik. Mukaddematını da göstedim. Lâkin bu kahrım hakikaten çılgıncasına bir muhabbetten neşet eyledi.

Şefik –Ee, şimdi şu nedametimi ez-dil ü can kabul edecek misiniz?

Arife –Evet! Fakat ihtiyatla.

Şefik –O ne demek?

Arife –Şu demek ki senin Raziye'yi nisyanın zarurî bir nisyan olacak. İhtimal ki unutamayaksın. O hâlde Raziye'yi değil beni aldatmış olacaksın. Ben sana galebe etmiş olmayacağım, sen bana galebe etmiş olacaksın. Bunun için işte sana şu şartları arz ediyorum. Bu akşamdan itibaren Raziye'yi terk edeceksin. Bir daha ne mektup yazacaksın, ne kendin ona gideceksin, ne de onu evine getireceksin. Tamam üç ay böyle geçecek. O mektup yazıp da soracak olsa dahi hiç cevap vermeyeceksin. Bu müddet zarfında haftada bir defa sen bana buraya gelip saat on birden gece bire kadar şöyle muhibbane vakit geçireceksin. Haftada bir kere dahi ben senin evine gelip gündüz birkaç saat vakit geçireceğim. Bundaki hikmeti anlıyor musun? Çünkü sen mahcup mu diyeyim ne diyeyim hâsılı acayip bir adam olduğundan, sana şiddetlice bir iştiyak, kuvvetlice bir tahassür ve müştakane bir hahiş gösterilmesini beğenmiyorsun. Senin gibi bir vahşiyi yavaş yavaş alıştırmak lâzım geliyor. Anladın mı?

Şefik –(İçinden) Ah yezit karı! Hınzır karı! Sana kadın demenin hatası vardır. Sen kadınlıktan çıkarılmışsın. İfrit olmuş kalmışsın. (Aşikâren Arife'ye) Evet efendim, anladım. Fakat çare ne? Hilkat böyle.

Arife –Evet, hilkatin böyle. Ancak dünyayı, Konya'yı görmüş anlamış bir kadının elinde bulunsan terbiye olabileceğin derkâr iken gitmiş kendinden beter bir kadına saplanmış kalmışsın. Gel Şefikim gel, ben sana dünyanın lezzeti hangi surette olduğunu göstereyim. Elbette bir zaman gelecektir ki sen şimdiye kadar geçirdiğin ömre acıyacaksın. Âlemde lezzet-i muhabbete hiçbir şey kıyas olunamaz. Fakat o lezzet dahi cumba altında dikilip dilenir gibi birkaç söz söylemekten ibaret değildir. Ben seni mesut ederim. Hayatın lezzetini sana izaka eylerim.

Şefik –(İçinden) Allah senin vücudunu bu âlemden kaldırsaydı, namuslu kulları için en büyük bir inayeti de bu olurdu. (Aşikâren Arife'ye) Teşekkür ederim. Beni hâlâ seviyorsunuz demektir. Şartlarınızın kâffesini kabul ettim. Bundan sonra Raziye'ye bir harf yazmayacağım gibi hatta ismini de ağzıma almayacağım.

Arife –İnşallah bu sözü tutarsın da mesut oluruz. Fakat şartı bozduğun hâlde? O zaman ne yapacağımı düşünüyor musun?

Şefik –Her ne yaparsan haklısın!

Arife –Ama bu sözü pek kuvvetli söylüyorsun Şefik! Sonra o sözü o kadar da kuvvetle muhafaza etmek lâzım gelir.

Şefik –Sözüm sözdür efendim.

Arife –Pekâlâ! Kabul ettim!

O gece bu suretle edilen kavil ve kararı muhakemeye hiç ihtiyaç yoktur. Zira vukuu teehhür etmeyecek olan vukuat, bu bapta muhâkemât-ı lâzimeyi tabiatıyla hâsıl etmiş olacaktır.

Sekizinci Bap

Arife ile Şefik arasında verilen karara ilk hafta zarfında pek güzel riayet olundu. Bir defa Arife Şefik'in hanesine gelip akşama kadar kalarak müracaat eden hastalara âdeta hane sahibesi gibi bir tavırla hürmet ve riayet suretiyle eğlendiği gibi bir kere dahi Şefik onun hanesine gidip saat on birden akşam saat bire kadar pek güzel vakit geçirildi. Fakat ikinci haftası mukaveleye böyle harfiyen riayete imkân kalmadı. Zira Arife yevm-i muayyenden bir gün evvel Şefik'in hanesine gelerek «Vallahi Şefik! Senin ev pek eğlenceli! Günümüz yarın ama ebedî artık yarına kadar sabredemeyerek hemen bugün geldim. Af edersin değil mi?» diye beyân-ı özr etmiş ve hâlbuki ertesi gün dahi mülâkatın yevm-i mu'tâdı olduğu için ve daha ertesi günü ise ayağı alıştığı vesilesiyle gelip ondan sonra hemen her gün Şefik'in hanesinden çıkmamağa başlamıştı.

Şefik, Arife ile verdiği şu karara dair Raziye'ye haber veremedi. Haber vermeğe vakit bulamadığı gibi mektup irsal edecek adam dahi bulamadı. Zira Arife'nin her gün gelmesi üzerine dadı Neşe Kalfa dahi haneden ayrılamayıp çünkü Arife, Şefik'in hanesini âdeta benimsemiş olduğundan kuşluk taamını da orada yemeyi itiyat ederek binaenaleyh Neşe Kalfanın meşguliyeti artmıştı. Maahaza karâr-ı vâkıanın üzerinden on beş yirmi gün mürur eylediği hâlde Arife'nin henüz halisane sohbeti aşüftegâne bir surete tahavvül istidadını göstermemiş olduğu ve Neşe Kalfanın ise böyle hemşirece bir tavırla her gün devam

eden hanım hakkında istiğraba da lüzum görmemiş bulunduğu şâyân-ı kayd ve ihtardır.

Bir cuma günüydü ki hemen bir aydan beri Şefik'ten hiçbir haber alamadığından dolayı merakta kalan ve bunu mutlaka Şefik'in hastalığına hamlederek merakı bir kat daha artan Raziye, Nimetullah Hanımı beraber alarak sabahleyin ansızın Şefik'in hanesine geldi. Bu nagehanî ziyarete bîçare Şefik memnun mu olsun yoksa müteessif mi? Zira biraz sonra Arife'nin dahi gelip çatacağı bedihî ve aşikârdır. Birbirini canlarından da ziyade seven bu muhip ve muhibbe, hâl ve hatır soruştular ama Şefik, Raziye'nin ne sorduğunu ve ne de kendisinin ne cevap verdiğini fark edemeyecek kadar dalgın bir hâlde bulunup nihayet sual ve cevabı nâtamam bırakarak dedi ki:

Şefik –Raziyeciğim! Sen hemen dön git! Beni dinlersen, kendi namusunu da gözetirsen git efendim git! Burası senin geleceğin bir yer değildir.

Raziye –Aa! Şefik bu nasıl lâkırdı? Buraya cümle âlem kadınları gelmiyor mu? Burası bir fena yer midir?

Şefik –Fena bir yer değildir Raziyeciğim. Herkesin kadını buraya gelir. Hiçbir kimse hakkında hürmetten başka muamele olunmaz ise de sen buraya gelemezsin.

Raziye –Aman Şefikim, hiç senden beklemeyeceğim sözleri işitiyorum. Bu nasıl lâkırdı? Pek merak ettim, bana bunu izah et!

Şefik –Başüstüne efendim izah edeyim, diye Arife ile verdiği kararı ve o karar üzerine geçen eyyamı tamamıyla haber verdikten sonra:

Şefik –İşte efendim, seni o merhametsiz kadının elinden bu suretle kurtarmayı düşündüm. Bundan başka çare bulamadım. Fakat bu kararın verilip verilmemesi ve onun buraya gelip gelmemesi hükmümde müsavi olduğunu sana namusum üzerine yemin ederek temin ederim. Ben ruhen ve cismen hep evvelki Şefikim. Arife'nin Şefik'i hiçbir vakitte olmayacağım. Bakalım hırçın karı ne zaman bu beyhude tacizlerinden usanıp bizden el çekecektir.

Sevdiği bir ağızdan işittiği şu sözler üzerine iki gözlerinden akan yaşları yerleri ıslatmakta bulunan Raziye, Şefik'e hiçbir söz bulup söyleyemeyerek «Sen buna ne dersin?» sualini mutazammın bir tavr-ı mahzûnâne ile Nimetullah Hanımın yüzüne bakakaldı. Bu Nimetullah Hanım, hakikaten terbiyeli ve yürek sahibi zeki bir kadın olduğundan, Raziye'nin bakışını derhâl anlamakla beraber bu kadar faci olan bir hâl üzerine yüreği de parça parça olarak «Bana kalırsa, Şefik Beyefendi pek isabet etmiştir efendim. Bu kadının elinden sizin için kurtuluş yoktur. Dikine tıraş gidip de şiddetini arttırarak maazallah isminize bir leke gelmesini Şefik pek tecviz etmeyeceği gibi ben de etmem, kimse de etmez. Haydi efendim biz gidelim. Bakalım Allah bu işin encamında neler gösterir. Gidelim efendim, gidelim. Bu yer bizim için en tehlikeli yerdir» diye Raziye'nin teskîn-i heyecânına pek büyük yardım eyledi.

Evet! Bu yer onlar için tehlikeli bir yerdi. Hatta tehlike ta sokak kapısına kadar gelmişti bile. Kapıyı çalmıştı bile. Kapı açıldıktan sonra, «Aa, Neşe Kalfa insan üç saat kapıda bekletilir mi?» diye tehlikenin sesi dahi işitilmeğe başlamıştı. Şefik, bir kere «Arife!» diyebilerek olduğu yere yığılıverince Raziye dahi olanca cesaretini kayıp ile ne edeceğini ne diyeceğini de şaşırdı kaldı. İçlerinde en yüreklisi yine Nimetullah Hanım olup «Canım, kadın geldi diye ne telâş ediyorsunuz? Hekim evi değil mi herkes gelebilir. Siz telâşınız ile kendinizi müttehem ediyorsunuz» dediyse de bu söz teselli için zaten kâfi olmadığı gibi tesliyette devama meydan dahi kalmayarak Arife kapıyı geç açtığından dolayı Neşe Kalfaya serzeniş ede ede merdiveni çıkıp odaya kadar girdi.

İşte bu anda cümlesinin hâli kalem ile tasviri kabil hâllerden olmayıp mutlaka görmeğe muhtaç kaldıysa da görmenin de ihtimali olamadığından keyfiyeti birkaçar kelime ile karilerimizin enzâr-ı tahayyülünde tasvire çalışmak her hâlde lâzımdır.

Şefik ile Raziye'nin çehreleri mosmor kesilip dudakları âdeta kabarmış, nefesleri kesilmiş, hemen teessürleri altında boğulmak derecelerine gelmiştiler. Arife ise gazap, haset, intikam, galebeye tahalük gibi yüzlerce hissiyyât-ı azîmenin tesiratıyla rengi bembeyaz olarak kâh Raziye'nin kâh Şefik'in yü-

züne bakar ve fakat koparacağı kıyameti koparmak için nasıl şimşek gibi çakıp gök gibi gürleyeceğini zihninde birden bire kararlaştıramayarak hep zihninde bir şeyler arardı. İçlerinde en besaletli görüneni yine Nimetullah Hanım olup mumaileyha tavrında hemen hiçbir tagayyür göstermediği hâlde kollarını çapraz olarak göğsüne koymuş, gözleriyle lâ-yenkatı' Arife'yi süzer ve kadının edna bir hareketini de mutlaka hâdde-i tetkikten kaçırmazdı.

Şu kısacık bir tarif, zuhuru takarrüp değil âdeta hulûl etmiş olan fırtınanın, boranın, kıyametin nasıl bir sûret-i müdhişede karardığını karilerimiz tahayyül edebilmeleri için ilk delâleti ifa edeceği derkârdır. Hâlbuki kopacak olan kıyametten yalnız Raziye ile Şefik değil Arife'nin dahi korkmakta olduğu, başlamağa davranıp davranıp da bir türlü başlayamadığından anlaşılabilirdi.

Kıyamet nihayet koptu:

Arife –Raziye Hanımefendi hazretleri nihayet kendi kendilerini pençeme teslim ettiler öyle mi? Mukavelemiz bu muydu Şefik? Söyle bakayım, söyle bu gün ben burada nelere muktedir değilim?

Şefik –Arife Hanım! Merhamet, mürüvvet...

Arife –Sus! Dünyada vücudu olmayan bir şeyi bende mi arıyorsun? (Avazı çıktığı kadar bağırarak) Hanım, hanım! Sizin hanımlığınız bundan mı ibaret? Siz iffet, ismet diye buna mı diyorsunuz? Yalnız şu haneye gelmek sizin için ne büyük bir cinayet olduğunu bildiğiniz hâlde nasıl olup da yüreğinize inerek mahvolmuyorsunuz?

Raziye –Aman karındaşım! Bu kadar haykırmayınız. Kerem...

Şefik –Canım, bu telâş, bu hiddet, bu çılgınlık size yakışır mı? Meramınız ne ise oturunuz da güzel güzel konuşalım.

Arife –Meramım ne olacakmış? Meramım şu ki erbâb-ı ismet ve iffetten olan hanımların ya edepleriyle oturmalarını yahut Aksaraylı Arife gibi gönüllerini saklamamalarını isterim. İffet, ismet perdesi altındaki aşüfteliğin daha büyük bir cinayet olduğunu herkese ve bilhassa Raziye Hanımefendi hazretlerine bil-

dirmek isterim. (Raziye'ye hitaben) Hanım, hanım! Biz sizin gibi cinâyet-i mestûre erbabı olan hanımlar nezdinde müstekreh kadınlarız, değil mi? Fakat siz, yalnız bizim nazarımızda değil Allah nazarında bile daha ziyade mesulsünüz! Ben, gönlümün mağlûbu isem hiçbir kimsenin hukukunu ayaklarımın altına almıyorum. Fakat siz, melek gibi kocanızın hukukunu ayaklar altına alıyorsunuz. Ama aklınızca bir muaşakayı safî ve halis buluyorsunuz. Fakat doğrusu bu değildir. O hakkı telvis etmeğe muktedir olamıyorsunuz da onun için böyle ma'sûmiyyet-i mecbûre içinde kalıyorsunuz. Yavaş yavaş cüretinizi arttırdığınız zaman şimdi elde yegâne medâr-ı tesliyet ve gururunuz olan o ismet dahi bir levs-i azîme mübeddel olmayacak mı? Evet ben caniyim. Fakat dağda gezen haydut, şekaveti uğrunda canını da merdâne feda eylediği gibi ben dahi işte şanımı gönlüm uğruna feda etmişim. Fakat siz iffetlisiniz. Ol iffetli hırsızlar gibi ki gizlice çalarlar yahut insanın cebindeki eşyayı çarparlar. İntikam! İntikam! Ceza! Ceza! Affetmek ihtimalim yoktur. Merhamet mi? Size merhamet etmek ahlâk-ı umûmiyyeye hıyanet sayılır!

Zaten çılgın olduğu hâlde büsbütün çıldırıp artık ağzından çıkan hezeyanları ölçmeğe, biçmeğe de muktedir olamayan Arife'yi susturmak için gerek Şefik ve gerek Nimetullah Hanım defaatla hanımın ellerine sarılmışlar idiyse de hanımefendi bunların aczini gördükçe kameti arttırarak azdıkça azıyordu. Bîçare Raziye'yi hiç düşünüyor musunuz? O zavallı hakikaten acınacak bir hâle gelmişti. Zira Arife'nin söylediği sözleri kâmilen doğru ve haklı olmak üzere kabul ederek ister halis ister gayr-ı hâlis olsun, Şefik ile peyda eylediği münasebet üzerine nefsini telin etmeğe başlamış ve kendini en büyük canilerden olmak üzere bir kere bu suretle hükmeyledikten sonra artık kendi kendisini affetmek dahi mümkün olduğuna kanaat edemeyince, Arife'nin kendisini hiç affedemeyeceğini dahi gözü önüne getirerek bütün bütün meyus olmuş kalmıştı.

Gayret, yine Nimetullah'ta görüldü. Arife'nin hiçbir söz anlamayacak kadar rezaletini görünce «Dur bakalım hanım! Biz sizi çok dinledik. Biraz da siz bizi dinleyiniz» diye hanımı göğsünden iterek minderin köşe cihetine oturttuktan sonra bayağı mütehevvirane bir tavırla dedi ki:

Nimetullah –Siz «Ben şanımı, namusumu gönlüm uğruna feda ettim» demekle âlemin muhadderatını da aşüftelikle ithama hak mı kazanmış oluyorsunuz? Karşınızdaki kadının hangi cinayetini, ne yolda gördünüz ki bu kadar cesur tahkirlerde bulunuyorsunuz? Burası bir tabip hanesi olduğu hâlde buraya gelmeğe herkesin hakkı varken o hakkı iptale nereden salâhiyet buluyorsunuz? Siz nefsinizi cani görüyormuşsunuz, varınız görünüz. Biz sizi muahezeye hak bulamadığımız hâlde siz birtakım erbâb-ı ismeti nasıl muaheze ediyorsunuz? Utanınız hanım! Ya sesinizi kesiniz yahut buradan adamı zaptiye ile çıkarırlar.

Bu sözler Nimetullah'ın ağzından çıkarken her cümle teakup eyledikçe Arife başka başka cevap vermek için söze davranır idiyse de Nimetullah o davranışlara dahi iki ellerininin müdafaasıyla cevap vererek ve her hâlde Arife'ye mecâl-i sühân bırakmayarak sözünde devem ederdi. Nihayet sözünü bitirdikten sonra Arife, «Ya! Beni buradan kovmak istiyorsunuz öyle mi? Fakat o hak sizin midir?» deyince nevbet-i kelâm Şefik'e geldi ve orada olanca cesaretini toplayarak dedi ki:

Şefik –Evet Arife Hanım! Sizden hiç beklemediğim şu terbiyesizliği görünce, ben sizi buradan çıkarmak hakkımı istimale mecburum.

Arife –(Bütün bütün çıldırarak) Sen mi? Ya! Şefik, sen beni buradan tart ediyorsun öyle mi? Mukaveleyi ne yaptın?

Şefik –Elinizden ne gelirse diriğ emeyiniz efendim! Ben, bir masum kadını bigayr-ı hakkın böyle ölümler derecesine getirdiğinizi görünce mümkün değil tahammül edemeyeceğim. Anladınız mı gözüm? Bundan sonra sizi burada görmemeliyim.

Arife –Pekâlâ! Pekâlâ Şefik! Ben de elimden gelini diriğ etmeyeceğim. Koruyunuz kendinizi.

Şimdiye kadar bazı teşbih ve tavsif sırası geldikçe Arife hakkında «çılgın kadın» derdik. Eğerçi bu tabir şimdiye kadar sahih değil idiyse bile şu günkü hâl üzerine pek münasip düşeceğine şüphe kalır mı? Aman ya Rap! Arife son sözünü söyledikten sonra nasıl bir tarife sığmaz hışımla odadan çıkıp gitti! Bu hışmın delâlet eylediği intikam ne şiddetli bir intikam olabilirdi!

Artık bundan sonra Arife'nin bir kimseyi affedebilmesi mümkün müydü?

Arife çıkıp gittikten sonra güya Şefik, Raziye'yi tesliyete kıyam eyledi. Lâkin ne garip tesliyet... Şefik de Raziye de her ikisi kendilerini cani gördükleri hâlde bir tesliyet ki adam öldüren iki cani yekdiğerini tesliyet edecek olsalar belki daha muntazam bir yolda söz söyleyebilirlerdi. Kâh ikisi de kabahat kendisinde olduğunu ikrar ederek diğerini tebriye eder ve kâh zımnî serzenişlerle her biri kendi mazuriyetini ve beraetini işrap ederek kabahati diğerinin üzerinde bırakmağa çalışırdı. Nimetullah Hanım bunların her ikisini tesliyete kıyam eyledi ve asıl kabahati edepsizliği cinayeti Arife'ye yükletmeğe çalışıp Şefik'i bir dereceye kadar teskin edebildiyse de Raziye'yi teskine imkân bulamayıp bîçare Raziye «Kadının hakkı var! Ben ehl-i ırz, ehl-i iffet ve masum bir kadınsam burada Şefik'in hanesinde ne işim vardı? Şefik benim nemdir?» diye nefsini mutlaka itham etmekle beraber «Ah ne yapayım ki Şefik benim hiçbir şeyim olmamakla beraber her şeyim yine Şefik'tir! Ben Şefik'ten ayrılırsam ne olurum!» İşin bundan sonrası için iftirakı daha ziyade tahammül-güdâz bir afet bulurdu. Hâsılı Arife'den bir saat sonra bunlar dahi veda ederek gittiler lâkin hiçbir şeye bir gûne karar vermeksizin gittiler.

Dokuzuncu Bap

Vak'a-i ma'lûme üzerinden on dört on beş gün mürur eylediği hâlde her bir taraf diğerine bir haber bile göndermedi. Zira bazıları kendisini ve bazıları diğerini müttehim addederek bir harf göndermeğe cesaret edemezlerdi. Fakat bunlar içinde en ziyade müşkül bir hâl varsa o da Raziye'nin hâli idi. Aşk, mağlûp mu olur? Aşka korku tesir eder mi? Aşk, dargınlık mı tanır? Aşk, dirîg-i afv eder mi? Aşkın göze aldırmayacağı fedakârlık mı olur? Bu suallerin kâffesinin cevabı «Heyhât!...»dır. Bu aşk ise işte Raziye'de olan aşk idi. Kendi kendisine «Evet! Ben bir cani isem de Şefikim için caniyim. Dünyada her şey Şefik'e feda olsun!» dedi. Mülâhaza buyurulmalıdır ki Raziye'nin bu sözü söylemesi ne kadar müşkül ne kadar muhal ise bir kere bu sözü söyledikten sonra bir daha ondan dönmesi dahi o kadar müşkül o

kadar muhal olmak zazurîdir. Bu sözü söyledi. Hemen akabinde icraya dahi başladı.

İcraya evvelâ Nimetullah Hanımı çağırmakla başladı. Zaten bir derecesini anlatmış olduğu maceranın hepsini anlattı. Küçük yaştan bu ana kadar Şefik ile aralarında her ne geçmişse cümlesini söyledi. Kocasının hukukuna derece-i riâyetini de anlattı. Söylemediği hiçbir sır kalmadı. Âdeta Nimetullah dahi hikâyeye bizim vâkıf olduğumuz kadar vâkıf oldu. Ondan sonra «Evet! Ben bir cani isem de Şefikim için caniyim. Her şey Şefikime feda olsun» sözünü de Nimetullah Hanıma tekrar ederek ol baptaki efkârı ne olduğu istifsar ve istizah tavrıyla yüzüne bakıp cevabını bekledi.

Nimet –Vallahi karındaşım, çocuk değilsin. Kendi yüreğini de elbette herkesten ziyade kendin tanırsın. Bahusus bu fedakârlığı hangi erkek için ettiğini bizden ziyade sen takdir edersin. Beni sorarsan, ben bir fakir kadınım ki senin hanımlığın beni kendine celp ve rapt ederek iki üç senedir sana mülâzemetteyim. Sen benim yüreğimi tanımış isen tanımışsındır. Senden gördüğüm bunca iyilikler üzerine her ne emir edersen ben öyle hareket ederim. Sana hatta canımı da feda ederim. Başka birisi benim hakkımda başka fikirde bulunur. Dalkavuk, çanak yalayıcı, müdahin, riyakâr bir karıdır diyebilir. Sen de öyle dersen muhtarsın. Fakat bir de kendi yüreğimi senden iyi bildiğimden sana hakikaten en sadık dost olduğumu hissediyorum. Hâsılı isterim ki her iyilikler sana olsun. Fakat Şefik Beyefendi hakkında bu kadar fedakârlık, senin için bir iyilik midir yoksa fenalık mıdır onu bilemem. Söylediğin sözlerin kâffesini dikkatle dinledim. Senin ona olan muhabbetini takdis ederim. Ben de kimseyi bu kadar sevsem kendimi feda ederdim fakat acaba o da seni bu kadar seviyor mu?

Raziye –Aa! Canım Nimetullah...

Nimetullah –Hayır! Senin kadar güzel ve mükemmel olan bir kadını kim olsa sever. Senin hüsnünü sevmek, letafetini sevmek, terbiyeni sevmek hep başkadır. Bir de özünü sevmek vardır ki o da başkadır. Sen Şefik'in yalnız özünü seviyorsun. Ne hüsnünden ne letafetinden ne zengiliğinden hiçbir şeyden bahsetmeyip yalnız kendi zatından bahsettin.

Raziye –Elbette o da beni öyle sever. O da şimdiye kadar benden hiçbir ümitte, hiçbir emelde bulunmadı. Eğer Şefik de benim ona ettiğim fedakârlıkların derecesini takdir ederek vefa göstermezse dünyada erkek cinsinin umumuna lânet olsun.

Nimetullah –Seni benim kadar seven, sana her sözü doğru olarak söyler efendim. Arslanım! Bu sözü pek çok kadınlar böyle söyleyerek mahvolmuşlardı. Benim başıma öyle bir şey gelmedi. Ben, merhum kocamdan başka kimseyi sevmedim. Fakat hanım, çok vukuat bilirim. Çok şey işittim. Erkek dediğin ol açak mahlûk değil midirki işte böyle mukaddematında sana melek görünür, seni melek görür de meramına nail olduğu akabinde sen onun nazarında bir kaltak kalırsın ve şu nazarının kalpteki tesiriyle çok vakit geçmez ki o da muamelesini değiştirip nihayet kendisinin bir hain, gaddar, alçak çapkın olduğunu sana gösterir.

Raziye –Aman Nimetullah!

Nimetullah –Evet efendim! Sonra nadimane söyleyeceğimiz bir sözü şimdi akılâne gözümüzün önüne koyalım.

Raziye –Güzel ama sen benim dediğimi anlamadın. «Fedakârlık» dediğime ne mana verdin bakalım?

Nimetullah –Ne mana vereceğim? Bunun her manası üzerindedir.

Raziye –Hayır karındaşım! Senin anladığın manaya göre fedakârlığı ben Şefik'e arz etsem o kabul etmez.

Nimetullah –Bu kadar mı itimat ediyorsun?

Raziye –Evet! Hem de tecrübe üzerine! Benim fedakârlık dediğim şey şu hınzır karının tehdidâtından korkmamak ve Şefikim ile yine görüşmektir. Mülâkat etmezsem dayanamayacağım. Verem olup gideceğim. Gideyim. Fakat Şefikimden mahrum olarak değil!

Nimetullah –Güzelim! Şimdiye kadar yalnız bir cumba altında halleşmek ile kanaat ederken bak şimdi bir odada mülâkat derecesinde arzulara düşüyorsun. Arzu ejder gibi bir şeydir. Soludukça büyür. Bir başını kesecek olsan yerine yedi baş daha çıkar. Mutlaka mahvolursun efendim! Aman şimdi iyi düşün. Zira sonraki nedamet fayda vermez.

Raziye –Seni temin için sana bir şart arz ederim.

Nimetullah –Beni temine çalışma! Kendi namusunu ve kocanın «riayet ederim» dediğin hakkını temine çalış.

Raziye –Seni temin edersem onların hepsini temin etmiş olurum. Şartıma bak. Sen yanımda olmadıkça bir dakika dahi Şefik'le yalnız kalmam. Buna ne dersin.

Nimetullah –Sen kalmazsan o kalmak ister.

Raziye –Hayır karındaşım! Şefik'ten emin ol. O da istemez. İşte ben sana me'zûniyyet-i kâmile veriyorum. Eğer beğenmediğin zerre kadar bir hâl görürsen beni menet. Tek, bana bu yolda yâr ol, yaver ol, refik ol. Zira senin gibi candan bir dostun muavenetine muhtacım!

Nimetullah –Sana yâr, yaver ve refik mi olayım? Canım tende oldukça ben sana dostum! Allah sana o günü göstermesin karındaşım ki sen benim muavenetime muhtaç olasın da Nimetullah'ı tecrübe edesin... Ne ise orası lâzım değil. Can tende oldukça ben sana yârım, refikim, dostum. Zira senin bana ettiğin iyilikler beni sana esir eyledi. Sen beni evine kabul edip de lütfunla himaye etmeseydin bu gün ben Arife gibi bir muteber hanım da olamazdım. Âdeta süprüntü karısı olurdum, diye Nimetullah gözlerinden dolu tanesi gibi yaşlar dökmeğe başlayınca Raziye, bîçare kadıncağızı kucaklayıp bin türlü güzel sözlerle gönlünü yerine getirdi. Filhakika bir aralık fakr u zaruret Nimetullah'ı bir dereceye getirmişti ki girip çıkan bir soluğunu muhafaza edecek bir lokma ekmek için herşeyi fedadan başka çaresi kalmamıştı. Raziye'nin lütuf ve himayesi, kadının imdadına yetişip kurtarmıştı.

Elhâsıl şu muhaverenin neticesinde Arife'nin mel'anetinden korkmamağa ve Şefik ile mülâkatta devama karar verilip Nimetullah'ın ertesi sabah Şefik'e giderek şu müşafehe ve kararı tebliğ edeceği hakkında Raziye'ye verdiği söz, o bîçare meleği pek ziyade teselli eyledi. Pek büyük ümitlere düşürdü.

Ya tebligat vakıası Şefik'i ihya etti mi? Hem Nimetullah bu tebliği öyle bir surette etti ki şâyân-ı dikkat ve ehemmiyettir. Evvel-emirde Raziye'nin fedakârlığını Şefik'e başka türlü anlattı. Raziye bu lâfzı ona andığı zaman kendisi nasıl anlamış idiyse Şefik'e dahi öyle anlattı. Sözü söylerken iki gözlerini Şefik'e dikip mesammatına varıncaya kadar tetkik ederdi. Eğer

tebşir eylediği vaad-i visâl üzerine Şefik'te tehâlükle hüsn-i kabûl emaresi görseydi de erkeklerin denaeti hakkında peyda eylediği fikrin isabetine ve Raziye'nin boş yere mahvolup gitmekte bulunduğuna artık şüphesi kalmayarak hemen her şeyi bozup avdet edeceğine şüphe edilmez ya? Fakat bilâkis bu sözü Şefik'in sanki kendisini azim bir cinayete davet ediyormuş gibi mosmor morararak telâkki eylediğine ve «Aman Nimetullah Hanım! Raziyem ne zaman değişti? Yoksa sen bana Raziye'den başka bir kadını mı söylüyorsun» diye bast-ı mukaddeme-i istiğrâba başladığını görüp de «Vay! Raziye Hanımın bu azim lütfunu beğenmiyor musun? Takdir etmiyor musun yoksa?» sualine dahi «Hayır! Ben Raziye'nin hiçbir vakitte bu yolda bir Raziye olmasını zihnime bile getirmemişim ve yine getirmeyeceğim! Allah Raziye'yi bana hakkan ve şer'an kısmet etmedikten sonra, ben kısmetullaha muhalefet etmekten haya ederim» cevabını alınca Nimetullah «Aferin Şefik! İşte şimdi emin oldum. Aferin Raziye! Adamını tanımış da her fedakârlığı dahi ona göre göze almışsın!» mukaddemesinden başlayıp fedakârlığın Raziye'ce olan mefhum ve hükmünü şerh eyledi ki işte Arife'nin mel'anetinden korkmayarak mülâkat ve musahabede her ne veçhile olursa olsun devamdan ibaret olan bu fedakârlık, Şefik'i cümleden ziyade bahtiyar eyledi.

Bade Nimetullah ile Şefik muvasala ve muhasebenin tarîk-i husûlünü müzakereye başladılar. Pek çok şeyler düşünüp söyleştiler. Fakat hiçbirisine karar veremediler. Nihayet «Vakit bizim ya! Yavaş yavaş tedbirlerimizi kararlaştırırız» diye mufarakat eylediler. Şefik bahtiyarlığın derecesine gerçekten hayrandı. Raziye ve Nimetullah beraberce encümen-i sohbet akdedip de melekler gibi masumane olarak hâlleşmek, konuşmak ne büyük bir saadet, ne tatlı bir nimet olduğunu derpiş eyledikçe yüreğinde sevinçler galeyan eylerdi. Maahaza bu mesudiyeti istihsal için tedbir aramak ehemmiyeti hiçbir an ve dakika nazarından kaybolmayıp birkaç gün ol suretle mürur eylediği hâlde bir gün hatırına Neşe Dadının hanesi gelip «Tamam! Artık Neşe'nin evi Arife'nin hatırına nereden gelecek? Orası olursa çılgının belâsından emin oluruz» diye Neşe Kalfayı çağırdı ve birtakım mukaddemât-ı mahsûsadan sonra keyfiyeti kadına anlattı. Neşe'nin Raziye hakkındaki hissiya-

tına dair şimdiye kadar Şefik'in teyakkun eylediği suret, bu teklifin kabulü emrinde asla tereddüde lüzum göstermezdi. Fakat hilâf-ı me'mûl Neşe Kalfa bir büyük tereddütten sonra «Bu iş bir tehlikeli iştir efendim, bu işi güzelce düşünelim. Ben de bir fakir kadın olduğumdan elbette bana bir ziyan geldiğini istemezsiniz» cevabıyla Şefik'in ümidini külliyete karîb bir derecede mahveyledi.

Her fedakârlığı göze aldırmak cüretiyle kıyam eden kahramanlarda görülen şu acz ve fütur, şâyân-ı istiğrâb değil midir? Bunlar vakıa sahih olarak her fedakârlığı göze aldırmışlar idiyse de şu yolda âdeta hiçbir tecrübeleri olmayıp kendi hareketlerinden kendileri mahcup bulundukları ve bahusus Raziye'yi muhafaza gayreti Şefik'in galebe-i tadâbirini daima neticesiz bıraktığı cihetle mâ-fi'z-zamîrini Neşe Kalfaya açıp anlatabilmek bile Şefik için eâzım-ı müşkilât-ı umûrdan idi. Binaenaleyh Neşe'den aldığı cevap üzerine Şefik birkaç gün daha zihninden hiçbir şeye karar vermeyerek geçirdikten sonra bir akşam Neşe Kalfa gayet ehemmiyetli bir tavır ile «Geçen gün bizim ev için söylüyordunuz» diye bir söz açarak Şefik'ten «Evet! Sen de düşüneyim demiştin. Demek oluyor ki olmayacak» cevabını alınca Neşe «Hayır efendim! Olabilir. Fakat bir tehlikesi olursa ne yaparız diye düşünüyorum» demiş ve Şefik «Ne tehlikesi olacak? Kim duyacak?» diye Arabı temin ve tatmine gayret eylediği hâlde Arap işin daha ilerisine gidemeyerek sanki bu sözü kapatmak istiyor gibi başka lâkırdıya bozmuş idi. Şu küçük müşafehenin Şefik nezdinde hemen hiçbir ehemmiyeti olamadıysa da Neşe Kalfa nezdinde pek büyük bir ehemmiyeti olduğuna Arabın sûret-i çehresi delâlet, gerçekten bir delâlet-i karîb ile delâlet edebilirdi. Hele o gece Arap, kendi odasına çekildiği zaman bir delikten bakılsaydı bu ehemmiyetinin derecesini bir kat daha arttıracak hâllerde görülebilirdi. Ya Arabın vicdanı şerh olunsa?...

Haydi öyle bir delikten Arabın odasına idhâl-i enzâr-ı tecessüs edelim: Yatağını yapmış, içine girmiş, oturmuş. Önünde bir çekmece, onun içinden çıkardığı bir beyaz torbacığı açıp yatağın çarşafı üzerine döküyor. Bin kadar yirmilik altın! Eliyle okşar gibi yaparak yayıyor. İşe birkaç da mahfaza çıkardı. Birer birer açıp bakarak karşısına diziyor. Birisinde bir çift küpe.

Diğerinde bir güzelce yüzük. Bir diğerinde bir yüzüğün daha büyücek bir mahfazada iki tane iğne. Bir başka mahfazada bir iğne daha. En nihayet diğer büyücek mahfazada bir de bilezik. Arap altı mahfazanın altısını da karşısına dizdi. Bakıyor. Tavrında kâh şu hazineye tapmak derecesinde tehalük alâmetleri görünür kâh sanki yine hazineyi elinden cebren, kahran almışlar kadar bir yeis emareleri müşahede olunuyor. Aralıkta bir kere heyecanla etrafına bakınıp aranıyor. Etrafında sanki sesler varmış da onları işitmeğe mecburmuş gibi kemâl-i ehemmiyyetle dinliyor. Bir aralık mahfazaları birer birer tekrar muayene ederek sanki hiçbirisini beğenmemiş gibi nefret tavrıyla birer tarafa vazediyor. Derken altınları saymağa başlıyor. Hem ne kadar harisane! Ne kadar tamahkârane! Yüz elli kadar saydıktan sonra güya artık usanmış ve daha doğrusu pişman olmuş gibi bir suretle saydıklarını da henüz sayılmayanlara katarak hepsini «istemem» diye reddediyormuş gibi eli ile bir tarafa iter. Ancak hırs ve tamah yine avdet eder. Hâsılı Arap, saatlerce bu azâb-ı elîm içinde kalır.

Şu hallere ne mana verirsiniz? Arap bunları nereden bulmuş? Önündeki hazine, kendisini yirmi defa satın alır da artar bile. Ya o kadar hırs ve tehalükle bunları okşadığı, muayene eylediği hâlde derhâl bir nedametle bir tarafa itmesi neden? Acaba Arabın vicdanını söyletsek idi bize neler söylerdi? Bütün karinelerin ve haklı zanların delâlet-i kaviyyesine göre bize söyleyeceği sözler pek müthiş olurdu. Evet pek müthiş olurdu. Zira artık vakit yaz olmak hasebiyle saat sekiz buçukta yani sabaha karşı Arabın sokak üstünde bulunan alçacık penceresine ince bir değnek ile vurulup da Arap her hâlde bir heyecân-ı kalbi güççe menederek pencereye gittiği ve «Nasıl oldu?» sualine, «Daha bir şeye karar veremedik» cevabını verdiği zaman sokakta ve pencerenin altında bulunan adamı görseydiniz, Şakir Ağa olduğunu derhâl tanıyabilirdiniz. Şakir Ağa mı? Evet! Arife Hanımın uşağı Şakir Ağa! Şimdi anlaşılır ya bu altınlar, bu elmaslar nereden gelmiş, niçin gelmiş?

Vay, hınzır Neşe vay!

Yok o kadar da hınzır değil. Yine vicdanını, namusunu o kadar ucuz satmamış. Önündeki altınlar hakikaten bin tane olduğu gibi elmaslar dahi onun bir buçuk katındadır. Bahusus ki hâlâ

satılış alınış tamamıyla akdolunup bitmemiş. Arabın tavrında görülen nedamet alâmetleri, sattığı şeyin ne kadar kıymetli olduğunu ve namus denilen, vicdan denilen şeylerin kıymeti şu dört beş kalay parçasıyla beş on da altın parçasından daha pek çok ziyade idüğini bahusus kendisinden istenilen hizmetin ne büyük bir mel'anet bulunduğunu düşünmekte olduğuna delâlet eyleyebilirdi.

Arabın üç dört gün nefsiyle bir mücahedede bulunduğu her gün lâkırdının mukaddemesini Şefik'e açtığı hâlde ileriye varmayıp yine kapamasıyla anlaşılırdı. Nihayet Şefik, «A dadı, işi zihninde ne kadar büyültüyorsun! Yoksa para mı istiyorsun, muradın o ise söyle de kolayına bakarız» diye işi üstelediğinden Arap korkusundan dudakları titreye titreye «Hayır efendim! Bana bir ziyanı gelmesin de siz ne yaparsanız yapınız! Hane sizin!» cevabını verdi. Şefik'e verdiği bu «hane sizin» cevabı Şakir Ağa'ya verilecek «vicdan sizin» cevabının aynı olduğu, artık anlaşılmayacak bir şey midir?

Hayfâ ki bunu anlamayan bir adam varsa o da Şefik idi. Hiç haberdar olmayan adamlar dahi aranırsa onlar dahi Raziye ile Nimetullah idiler. Şefik, Araptan zerre kadar bir şey şüphelenmek şöyle dursun bilâkis Arabın ihtirazlarını fevkalhat iffete, mahcubiyete hamlederek nihayet bu kadar namuslu bir Arabı mahrem-i râz olmak üzere kazandıktan sonra artık hiçbir tehlikeye mahal kalmayacağından kemaliyle emin olmuş ve sevinmişti. Binaenaleyh mukaddemesi hâsıl olan işin artık arkasını da bırakmayarak bir yandan Neşe Kalfa ile kararı kuvvetlendirmeğe ve diğer taraftan keyfiyeti Raziye'ye anlatmak için yine Neşe vasıtasıyla muhabereye başladı.

Evet! Şu anda hatırınıza gelen şey pek doğrudur. Hain Neşe! Gerek Şefik'ten gerek Raziye'den aldığı mektupları külliyen Arife'ye göstermeyince mahallerine isal etmiyordu. Arife, bizim meleksimat muhip ve muhibbenin muhaberatına tamamıyla vâkıf olup Neşe Kalfanın Süleymaniye'deki hanesinde Raziye ve Şefik'in mülâkatı için görülmekte bulunan tedarükâta mukabil Arife dahi uşağı bulunan Şakir Ağa vasıtasıyla tedârükât-ı müntakimânesini ikmal eylemekteydi. Bir kere mukaddimatı bu derecelerde husule getirilen işin netayici dahi çok gecikmedi. Üç dört gün sonra idi ki Şefik, Raziye'ye yazdığı bir

mektupta «İşte Raziyeciğim, eğer senin bir mânian olmaz ise yarın akşam Süleymaniye'de mülâkat edebiliriz. Ah senin yüzüne bakarak senin sözlerini dinleyerek sana söz söyleyerek geçirdiğim zamanlar benim için ne kadar tatlıdırlar. Namus ve saffetimiz, Arife gibi fena yüreklilere malûm değilse bari Nimetullah Hanım hemşiremiz gibi safî yüreklilere malûmdur ya! Hemen Cenabıhakk'a tamamıyla malûmdur. Binaenaleyh sizi bir fazâhata davet ediyormuşum gibi bir mana ile asla yüzüm kızarmaz efendim! Cenabıhak seni en küçük bir ayıptan dahi masun eylesin» demiş olduğu cevapta, ertesi günü Neşe Kalfanın Süleymaniye'ye kadar delâlet için kendi yanına gönderilmesi lüzumundan sonra safvet-i kalb bahsine nakl-i kelâm edince, «Şefikim bizi birbirimizden ayırmak iki öz karındaşı ayırmak kadar müşküldür. Bizi birbirimize muhabbetten dolayı taayyüp etmek iki öz kardeşi taayyüp etmek kadar baîddir, ikimizin dahi kâffe-i hissiyyât-ı derûnumuza vâkıf olan Cenabıhakk'ın da bizi mazur göreceğini kemâl-i lütfundan ümit ederim. Ben bizzat şu muamelemizi takbih için pekçok cebr-i nefs ettim. Lâkin vicdanım hiçbir cihet-i münâsebetimiz üzerine beni itham edemediğinden masum olan nefsimi ben itham edersem zulmetmiş olacağımı anladım. Arife'ye de kabahat bulma Şefikim! Belki onun da yüreği fena değildir. Fakat bizim yüreklerimizi bilmediği için bu merhametsizlikleri ediyor. Zira kendi yüreğinde bizim kadar saffet ve hulus ve şefkat bulamıyor» demişti. Evet, Arife bu mektupları da okumuştur. Lâkin tahmin etmeniz lâzım geleceği veçhile bunları okumakla kalbinde rikkat-i şefkat hâsıl olmak mümkün mü olur ki Arife'nin hakikat-i hâlde adavet ve husumet eylediği bir şey varsa o dahi işte Raziye'nin bu saffeti, ismeti, mürüvveti, hâsılı melekiyetiydi. Binaenaleyh şu mektubu okumak Arife'nin yüreğinde rikkat değil şiddet hâsıl eyledi. İçinden «Evet Şefik! Yarın akşam vakitlerin ne kadar tatlı geçeceğini sen de görürsün» diye mektupları yerli yerine göndermeğe ve Şakir Ağaya dahi sair icabeden emirleri vermeye müsaraat gösterdi.

Şefik'in «yarın» diye tayin eylediği gün Neşe Kalfa bermûcib-i karâr Raziye'nin hanesine gelip Nimetullah'la beraber hanımı alarak Süleymaniye'ye nakleyledi. Şefik dahi saat-i merhûnede isbât-ı vücûd eylemekte teehhür etmedi. Zaten

Neşe'nin hanesi oda denilebilmek üzere bir odadan ibaret olduğu cihetle Neşe dahi orada hazır bulunduğu hâlde dört kişi arasında edilen sohbet ol kadar melekâne, o derece masumâneydi ki tarife sığmaz. Şefik, «Arife'nin elbette tayin etmiş olduğu adamlar şimdi bizim Tahtakale'deki haneyi kim bilir ne kadar gözlüyorlardır!» dedikçe, Arabın gözleri açılır ve bu muhibbânın ne kadar safiyane sohbet eylediklerini düşündükçe açılan ak gözleri içinde sanki bir nedamet bulutu peyda olmuş gibi bir şeyler hissederek gözlerini kapardı. Hakikat! Bunların şu sohbetlerini teşbih edecek bir şey aranırsa o da yine kendilerinin çocukluğundaki hâl-i ma'sûmiyyetleriyle ettikleri sohbet olmak üzere hükmolunur. Bunu Raziye dahi kaç kereler tekrar eylemişti. «Şefikim! Seninle beraber şu suretle geçirdiğim vakitlerde hâlâ seni on dört kendimi on yaşında zannediyorum. Ümitlerimden hiçbir şey mahvolmamış gibi bir hâlde bulunuyorum» diye tavır ve vaz'ını bile o çocukluk zamanlarındaki tavır ve vaz-ı ma'sûmâne ve melekânesine benzetirdi.

Ortada bir katre işret ve edebe mugayir bir harf söz olmaması ve güya beş on sene gaybubette kalan bir kardeşin bir hemşireyle ilk mülâkatında eskiden birçok yadigârları meydana koyarak mütehassirane ve müştakane musahabelerinden başka bir hüküm tasvir etmemesi, Nimetullah'a rikkat verirdiyse de tesirin bundan büyüğü Neşe Kalfada görülürdü. Neşe Kalfa, mülâkat ve musahabeyi başka suretle tahmin eylediği hâlde tahminine mugayir bulduğundan mıdır nedir gittikçe yüreğinde dahi başka şeyler hissetmeğe başlayarak sanki bir iş yapacakmış gibi birkaç defalar yerinden fırladıysa da güya hayalât görmüş de sonradan aklını başına almış gibi yine yerine otururdu. Nimetullah, Arabın bu hâline dikkat ederek bize de sordu. Arap «Aklıma bir şey gelmiştiyse de bir şey yok!...» cevabıyla iktifa eylemişti.

Yemek geldi yenildi. Yatsı ezanı okundu dinlenildi. Saat ikiyi de geçti. Dakikalar birbirini takiben geçtikçe Arabın dahi hâli başkalaşıp kabına sığmaz olmuştu. Babası tuttu denilse de öyle de bir hâl olmayıp Nimetullah ve Şefik tarafından irat olunan suallere de cevap vermemeğe başladı. Nihayet Arap patlamak derecelerine gelip dedi ki:

Neşe –Canım! Sizin görüşmeniz yalnız bundan mı ibarettir?

Nimetullah –Ya nasıl olsun dersin?

Neşe –Hayır! Demek isterim ki siz âdeta bir misafirliğe gelmiş gibi...

Şefik –İki kardeş başka türlü mü sohbet eder?

Neşe –Of! O da değil!

Raziye –Ya nedir? Ne var?

İtikat edebiliriz ki eğer bizim muhiplerde muhâlif-i edeb zerre kadar bir hareket olsaydı Neşe Kalfa mutlaka bu kadar mustarip olmazdı. Zira o hâlde irtikâp eylediği hıyaneti kendi nazarında mazur gösterecek yollar arayabilirdi. Ancak şu zavallı masumları bütün bütün boş yere nara yakmakta bulunduğunu görünce çünkü Arap da her hâlde vicdanı bulunduğundan bir türlü tahammül edemedi. Âdeta aklını bozmuş gibi bir tavırla yerinden fırlayıp «Hayır! Kabul edemem! Kabul edemem! Hepimiz öleceğiz! İki ellerimiz yanımıza gelecek. Cenabıallah'ın huzuruna çıkacağız! Ben orada ne yaparım! Siz masumsunuz! Meleksiniz!» demeye başlayınca Arabın çıldırdığına şüphe kalmayarak teskinine müsaraat olunduysa da Arap «Hayır efendim ben çıldırmadım. Aklım yerindedir! Fakat ben başka türlü zannettim de onun için kabul ettim! İşte alınız kabul etmem! Aman kendinizi kurtarınız! Zira dışarıda ayak patırtıları ve insan sesleri işitmeğe başladım. Geliyorlar! Sizi tutacaklar! Götürecekler! Rüsvay edecekler» diye mahut elmasları altınları ortaya atıvermesin mi?

Artık Nimetullah'ın Şefik'in ve bilhassa Raziye'nin ne hâllere girdiğini kim düşünecek? Zaten düşünmeğe vakit mi kaldı. Zira sokak kapısı çalındı?

Onuncu Bap

Kapıyı çalanların kimler olduğunu ve oraya ne suretle gelmiş bulunduğunu anlamak için iki saatçik kadar evveline ircâ-ı nazar lâzım gelir:

Hanesinde çoluğu çocuğuyla güzel güzel vakit geçirmekten lezzet alamayan ve mutlaka kahve peykesinde, murdar hasırlar üzerinde rahat arayan ağalar, efendiler, akşam saat yarımda mahalle kahvesinde toplanmışlar ve bekâr güruhundan

olup kahvehaneleri kendilerine ev bark ittihaz edenler dahi onlara iltihakla on beş yirmi kişilik bir cemiyet vücuda getirmişlerdi. Bunlar miyanında ketebeden, esnaftan vesaireden muteberce adamlar dahi bulunduğu hâlde başkaca iki adam vardı ki birisi kahve halkına malûm olduğu hâlde bizce meçhul ve diğeri onlara meçhul olduğu hâlde bizce malûmdur. Bu malûm olan adam, mahut Şakir Ağa olup kahve halkı bunun kim olduğunu birbirine kulaktan kulağa sorarlar ve hiçbirisi diğerine kat'î bir cevap veremeyip en kuvvetli tahmine göre merkumun zabıtaya müteallik bir memur olduğunu itikat ederlerdi. Bizce meçhul olan adam ise bir nizamiye çavuşu idi. Lâkin nizamiye çavuşu demekle bu adamı bihakkın tarif etmiş olamayız. Sinni elliyi mütecaviz ve vaktiyle simsiyah olduğu hâlâ bakiyesi baki olan kıllarından anlaşılan bıyıklarına ak galebe ederek buz rengini almış nizamiye çavuşu olabilir mi?

Bu adam, Salih Çavuş diye yâd olunup kendisi yeniçeri iken Sultan Mahmut Han Cennetmekân Hazretlerinin yeniçeriyi lağvetmek emrindeki teşebbüsât-ı müceddidânesini ez-cân ü dil tasvip etmiş ve devlet ve milletine ona göre hizmet için sâk-ı ihtimâmı teşmir eylemişti. Hem de ne kadar halisane ki murat etse el-hâl bir büyük adam olabilir iken Nizâm-ı Cedîd'de neferliğe kaydolunarak biraz vakit içinde vasıl olduğu çavuşluk rütbesini hâlâ muhafaza etmekte bulunmuştu. Salih Çavuş, rahm-i hilkatten filozof olarak doğmuş bir adam olup dünyada en büyük rahat ve safayı küçük adam olmakta bulmuş ve binaenaleyh büyümeyi hatırına bile getirmeyerek bölüğünün ikamet eylediği koğuşu, konaklara, saraylara tercih eylemişti. Cihanda, Salih Çavuş'un hiçbir kimsesi yoktu. Fakat hısım akrabası yine yüzleri geçerdi. Zira mensup olduğu taburların ve bilhassa bölük efradı âdeta evlât veya ihvanı olup bunlar miyanında geçirdiği ömrün hezzetini familya miyanında dahi bulunamaz diye hükmeylemişti. Kendisine birçok defalar ihsanlar verilmiş. Hâlbuki verildiği anda cümlesini rüfekasına taksim ederek ihsandan evvel nasıl bir Salih Çavuş idiyse yine öyle bir Salih Çavuş kalmıştı. Vakıa seneler geçtikçe ve Vakayi-i Hayriyye'de ettiği hizmetleri bilenler seyreldikçe Salih Çavuş'un ehemmiyeti azalmağa yüz tutmuş idiyse de zabıtânı her hâlde babaları mesabesinde olan eski askerin hidematına

değil mahza kıdemine hürmeten dahi pek müsaadeli davranırlar ve Salih Çavuş kışlasından birkaç gece ayrılacak olsa dahi ses çıkarmazlardı. Kendisi uzuna karîb orta boylu, gayet melih ve mütebessim yüzlü, vücutluca ve bahusus dinç bir adamdır.

Cemâat-i mezkûre hiçbirisi kaleme gelmeyecek ipsiz sapsız letaif ile vakit geçirdikleri sırada yatsı ezanının takarrübü hasebiyle namaz tedarikine kıyam eylediklerinde mahallenin müezzini olduğu bunlar nezdinde malûm olan bir zat kahveye girerek «Yahu! Namazdan evvel görülecek bir iş var. Şuraya Arap Neşe'nin hanesine gizlice misafir gelmiş. İmam Efendiye, Muhtar Ağaya, Kol Ağasına da haber verdim. Böyle rezalet kabul olunmaz. Mahalleliden dahi birkaç ağaların beraber gelmesini Kol Ağası söyledi» deyince herkesin nazarıdikkati müezzin efendiye tahavvül eyledi. Hâlbuki müezzin efendinin nazarıdikkati de herkesten ziyade Şakir Ağa yadigârına mütehavveldi...

Şakir –(Gizlice) Misafir mi dedi? Evet haberim var. Hatta ben dahi o iş için buralarda dolaşıyorum. Kalkınız ağalar kalkınız, aşırılan karı öyle adî bir şey de değildir. Erbâb-ı nâmûs ve küberadan bir zatın haremidir. Adamcağızın namusunu muhafaza sevaptır.

Salih Çavuş –Namusunu muhafaza mı dedin? Acayip?! Bir adamın karısını rüsvây-ı âlem etmekle kocasının namusu muhafaza mı edilmiş olur?

Birisi –Öyle ya! Kaltak...

Salih Çavuş –Dur acele etme bakalım! Biz de dünya gördük. Biz de yaşadık. Dini diyaneti biz de öğrendik. Okumadık ise de çok işittik. Eğer adamcağızın namusunu muhafaza etmeyi safvet-i kalb ile arzu ediyorsanız, kendisine gizlice işi anlatıp haberdar etmek lâzımdır. Muhâfaza-i nâmûs böyle olur. O hâlde o adam dahi kendi namusunu muhafaza mı ikmal mi her ne edecekse eder.

Diğer birisi –Öyle ama biz mahallemiz içinde bu rezaleti kabul eder miyiz?

Salih Çavuş –Bir rezalet oldu mu? O hanede sarhoşluk, gürültü filân görüldü mü?

Bekçi –(Kahve kapısından girmiş ve biraz ayakta durarak şu sözleri işitmiş olduğundan söze karışarak) Hayır öyle olmadı ama her hâlde iş haber alındı.

Salih –Haberi yalnız şu adam getirdi değil mi? Fakat şimdi siz keyfiyeti konuya komşuya, kadınlara kızlara, çoluklara çocuklara kadar ilân edeceksiniz. Doğrusu güzel bir ders. Kızı anasına «Bu gürültü nedir?» diye soracak. Anası da «İşte söyle bir kadın şöyle bir herifi evine almış da basıyorlar» diyecek. O kız daha bu genç yaşında fuhuş ne olduğunu öğrenecek işte bir aşüfte karı ile bir çapkın herifin gizlice bir hezeyan etmelerini kabul etmediğiniz hâlde mazarratı kendi nefislerinden başka bir kimseye dokunmayacak olan bu rezaletin mazarratı hepinizin evlât ü iyaline dokunacak ve cümlesine sû-i misâl olacak kadar meydana çıkarılmasını kabul edeceksiniz öyle mi?

Bekçi –Haydi haydi ey cemaat Kol Ağası sizi bekliyor. Bu adam Bektaşi midir nedir? Böyle ağzına gelen şeyleri söylüyor.

Salih Çavuş –Bektaşi sensin köpek! Ben ehl-i sünnet velcemaatim! Sen bu işin muktezâ-yı şer'îsini biliyor musun bakayım? Senin imam efendi olsun biliyor mu? Her cinayet için iki şahit kâfi olduğu hâlde isbât-ı zînâ için dört şahit lâzım olduğunu ve bu dört şahidin dahi öyle bir adamı bir haneye girerken görmesi kifayet etmeyip zinayı ta'bîr-i şer'îsi veçhile muhakkaku'l-vuku' olmak üzere görmeleri lâzım geldiğini ve o hâlde dahi şahitlere hadd-i şer'î vurulduğu ve hadden maada manen dahi bir azim günah kazandıklarını biliyor musunuz? Ey cemaat! Durunuz! Sizi günahtan, rezaletten muhafaza ederim. Şu yaptığınız hareket, namuslu adamların hareketi olmadığı gibi dinini diyanetini güzel bilir müslümanların da hareketi değildir. Bu hareket esâfil-i nâssın hareketidir! İki çapkının rezaletinden size ve çoluk çocuğunuza hiçbir fenalık gelmeyeceği derkâr iken siz bu rezalete âdeta iştirak etmek istiyorsunuz. Namuslu olan adamlar böyle yapmaz. Yarın sabah o hanede kimler varsa derhâl mahalleden çıkmasını cebreder, sebebini söylemeğe de hacet yoktur. «Biz, sizi bu mahallede istemiyoruz vesselâm!»

Bir efendi –Filvaki Çavuş Ağanın hakkı vardır. Oturunuz ağalar, yerinize oturunuz. Böyle şeyler ayıptır. Yarın o haneye gidip mahalleden tart ederiz. İş biter gider. Siz ise...

Cehâlet-i taassub, terbiyesizlik bir yerde içtima eder de onun içine bir de fesat ve fikr-i intikam girerse artık âdâb-ı insâniyye ve levâzım-i dîniyyeye dair söylenen sözler tesir mi eder? Salih Çavuş ile bir de o efendinin sözleri gayetî bir iki dakika kadar kahve halkını tehir edebilmişti. Hatta cemaat son sözü söylemeğe başlayan efendinin ikmâl-i kelâm etmesini de beklemeksizin kapıdan dışarı çıkmağa başladı. Salih Çavuş ile mahut efendi dahi cemaata peyrev olarak dışarıya çıktılar. Biraz ötede zaptiye merkezine vardıklarında Kol Ağasına dahi meram anlatmağa çalıştılarsa da Kol Ağası zaten meram anlamak için değil kendi meramını icra için Kol Ağası olmuş bulunduğundan ona dahi sû-i te'sîr ettirmekten âciz kaldılar.

Alay tertip olundu. Gidiyorlar. Nereye? Raziye ile Şefik'in melekiyyet-i ahvâlini nazarıdikkate alarak onlara mahsus olmak üzere bir teessürde bulunmağa hacet yoktur. Farz ediniz ki sahihan müttehem olan bir cani ve caniye aleyhine gidiyorlar. Lâkin burada bir Kol Ağası gibi değil bir Salih Çavuş gibi de değil belki bir «Schiller» bir «Victor Hugo» gibi düşünmek lâzım gelir. Hayır! Hata ettik. Schiller ve Victor Hugolar pek yeni adamlardır. Hem bizim dâire-i medeniyyetimizin haricinde başka bir dâire-i medeniyyede terbiye görmüş adamlardır. İşte bu meselede şer-i şerîfin ahkâm-ı amîka ve kavâid-i dakikasını vazeden muhakkıkîn-i kirâm gibi düşünmek lâzım gelir. Hem de muktezâ-yı şer-i şerîf, Şefik ve Raziye gibi canileri yalnız basıp zaptiyeye götürdükten sonra bir iki gün hapis veya bir miktar cerime ile tahliye-i sebîlden ibaret olmadığını ve birini recmen idam ve diğerini yüz sopa darbesiyle mücazat eylemekten ibaret olduğunu en evvel nazar-ı ehemmiyyete alarak bu gece gidenlerin netîce-i muvaffakiyyetleri buna müncer olmayacağını da düşünerek meseleyi muhakeme etmek iktiza eder.

Gidenler niçin gidiyorlar? Bunların ağlebi, müttehemlerin irtikâp eyledikleri cinayeti kabul edemeyecekleri için gitmiyorlar. Bunu muhakkak bilmelidir. Zira kendilerinde bu vicdan olsa böyle hareket etmezlerdi. Fazla olarak kendileri dahi o cinayeti çok kere irtikâp etmiş oldukları gibi çok kere daha irtikâp edeceklerdir. Bunların gidişleri bir rezalet seyriyle eğlenmekten başka hiçbir şey için değildir. Bir kadın rüsvay olacak, bir erkek dahi terzil edilecek, bunlar alay malay kapıya getiri-

lirlerken cemaati teşkil eden ağalar, efendiler, beyler dahi tavr-ı muzafferâne ile kahkahalarla gülerek eğlenecekler! İşte bunun için gidiyorlar. Rezaletin setri lâzım iken neşriyle iftihar ediyorlar. Rezilliğin tedip ve ıslahı lâzım iken bir daha salâh-ı hâl mümkün olamayacak kadar müekkeden müşeddeden kendilerini terzil için gidiyorlar.

Bahsimiz pek nazik bir bahistir. Şefik gibi Raziye gibi müttehemleri himaye için bu bahiste bulunmuyoruz. Ahlâk-ı umûmiyye ve menâfi-i insâniyye ve medeniyeyi muhafaza için bu bahsi bast ve temhit etmek istiyoruz. Binaenaleyh birkaç sözü daha esirgemeyelim.

Sokakta, mezarlık aralarında, şurada burada bazı kadınlar görürsünüz ki cem'iyyet-i beşeriyye efradının en alçağı, en mülevvesi olduklarını, iktiza ederse kendilerine dahi itiraf ettirmek işten bile değildir. Elbette vicdanınız vardır. Elbette yüreğinizde his vardır. Binaenaleyh cem'iyyet-i beşeriyye içinde böyle bir kadın dahi bulunduğuna elbette yüreğiniz acır. Hem de yüreğinizi acıtan şey yalnız pek iffetli, ismetli bir kadın olarak bir familyaya validelik edebilecek olan bu bedbahtın yalnız şu hâle duçar olmuş bulunmasından ibaret değildir. Belki mezburenin bu mülevves hâlden ismet hâle avdet etmesi, artık baîd ve muhal olduğunu düşünmek dahi yüreğinizde bir büyük acı bırakır. Tıpkı denize düşen bir adam gibi ki onun denize düşmüş olduğunu görmeniz nasıl yüreğinizi sızlatırsa denizden kurtarmağa iktidar kifayet etmemesi dahi diğer cihetten yüreğinizi sızlatır.

Acaba bu bedbaht, anasından şu hâlde mi doğmuştur? Bunu düşünmek hilkate iftira etmektir. O, bir vakit gerçekten melek gibi bir masumdu. Bir ifrit onu baştan çıkardı.

Siz, bir yandan o ifrite lânet ededurunuz. Fakat bir yandan dahi düşünelim ki kadın ilk şekavetlerinin şekavet olduğunu bilerek utanarak onu gizlemeğe çalışırdı. Şimdi ise ahvâl-i mülevvesesinin bir şekavet, bir cinayet olduğu hatırına bile gelmeyip armut satan esnaf gibi göğüs gere gere fuhuş satıyor! Cinayet satıyor!

Acaba birbirine hiç benzemeyen bu hâlin yekdiğeriyle birleştikleri nokta hangisidir diye çok düşünmeğe hacet var mıdır?

İşte bizim mahalle kahvesinden kalkan cemaat, o noktayı tayine gidiyorlar. Cinayetinden utanıp saklayan bir bedbahtın rezaletini bir cemaat huzurunda, hükûmet nezdinde, tekmil cem-'iyyet-i beşeriyye azası muvacehesinde ayyuka çıkardıktan sonra o kadın «Ne yapalım? Ben de işte böyle kaldırım şırfıntısı olmak için yaratılmışım. Hilkatime, tecellime razı olmalıyım!» demez mi? Cinayeti mestur kalsaydı, belki bir gün vicdanı kendisini tayip ederek tâib ve mustağfir olur ve pâk-i dâmân-ı erbâb-ı iffet meyanına tekrar duhul edebilirdi. Bizim namuslu, insaniyetli cemaat işte bu ihtimali de menetmeğe gidiyorlar. Denize düşen adamı kurtarmağa değil bir kat daha batırmağa gidiyorlar.

Ne garip hâldir! Bazı kere bir mahallenin bir sokağında öyle bir sokak şırfıntısı bir nefer ile bir hamal ile hâsılı kendi kâlâ-yı mülevvesinin ragıbı ile açıktan açığa pazarlığa koyulur da o gayretli cemaat şu rezalete karşı gelip eğlenmekten başka hiçbir şey yapmaz. Hâlbuki o sokakta kimseye duyurmamak için yüreği titreyerek ve ettiği hareketten dolayı utanmak, arlanmak emareleri yüzlerini mosmor ederek iki ayıp sahibinin böyle ihfâ-yı ayb etmelerini kabul edemeyerek ilâna çalışırlar. Demek oluyor ki bu medenîlerin kabul edemedikleri şey ayıptan ibaret değildir. Zira işte ayıba tahammül ediyorlar. Tahammül de değil onunla mütelezziz olarak eğleniyorlar. Bunların kabul edemedikleri şey ayıbın mesturiyetidir. Ayb-ı mestûrun ayb-ı alenî ve rezâlet-i aleniyye suretini alması için mahalle kahvesinden fevç fevç çıkıp gidiyorlar.

Pekâlâ! Fuhşiyatı serbest mi bırakalım?

Estağfurullah! Hiçbir dinin, hiçbir medeniyetin tecviz etmediği bir şeyi hayal ve hatıra bile getirmeğe imkân mı vardır? Hâlbuki işte bu mahalle kahvesi halkının bu gece teşebbüs eyledikleri iş, mahza fuhşiyatı serbest bırakmak için olduğunu ispatta dahi güçlük çekmeyiz. Bunlar niçin gidiyorlar? Pek muhakkak olarak inanılmalıdır ki fuhşu men için değil. İlân edecekleri rezile bademe kimseden pervası olmaksızın serbest serbest icrâ-yı fuhş edecektir. Çünkü her nerede bu misillü cinayat hususunda serbest bulunan bir mel'une görürseniz, hiç şüphe etmeyiniz ki onun bu serbestîsi işte bizim mahalle kahvesi halkı gibi cemaatlar tarafından güya mahalle içinde rezalet kabul etme-

mek gayretiyle vücuda getirilmesinden yoksa dünyada hiçbir kadın yoktur ki nefsi için o mel'aneti kabul edebilsin.

Cem'iyyet-i medeniyyenin ırz ve ahlâk-ı umûmiyyesini kendi ırzı kendi ahlâkı kendi namusu gibi düşünen erbâb-ı vicdânın cümlesi şu fikirde bizimle müttehit olduğuna emniyet ederiz. Bu erbâb-ı vicdânın kimler olduğunu tayin etmek dahi güç bir şey değildir. Yukarıda haber verdiğiniz veçhile esâfil-i nisvândan yolda görülen bir sefileye her kim acır ve şu hâle duçar olmuş bulunmasını her kim insaniyet için bir ziyan addederse, işte murat eylediğimiz sâhib-i vicdân odur. Ashâb-ı vicdân ve erbâb-ı ahlâk ol kâmilîn-i zevi'l-kulûbdur ki onlar kendileri nefisleri için kabul etmedikleri bir şeyi başkaları için tecviz etmezler. Onlar bir kere hükmü kendi nefislerine tatbik ederler. Bu gece Şefik ile Raziye'nin başına gelmekte bulunan belâ (Allah kendilerini hıfzetsin) kendi başlarına gelecek olsa ne kadar müteellim, mustarip, meyus olacaklarını hesap eder. Veyahut zikrolunan erbâb-ı şekavet ve cinayet kendilerine müteallik ise bunun dahi faci teessüratı olacağını derpiş ederler. Evlâdı ise ret, zevcesi ise terk etmek sureti ve sûret-i sâire ile bizzat kendi namuslarını ikmâl eylemek her hâlde yine faci, yine acıklı bir imkân iken ondan fazla enzâr-ı umûmiyyede dahi (Kendi dahli olmadığı hâlde başkasının cinayetinden dolayı rüsvay olmak) gerçekten bütün bütün fazla bir musibet olduğunu nazar-ı insâf ve merhamete alırlar. Bu mütalâada bulunan adamlar, hiçbir vakit güya men-i rezâlete giden cemâat-i rezîleye peyrev olmazlar. Zira irtikâb-ı rezâlet edenlerden ziyade onların ilân-ı rezâlet etmelerini şâyân-ı takbîh bulurlar.

Güzel ama bu bapta hiçbir şey mi yapmayalım? Bu suale de hacet yoktur. Yapılacak şeyler bin seneden beri yazılmıştır. Ahkâm-ı şer'iyye meyanında bunun için binlerce hüküm vardır. Fakat hikmet-i şer'iyye, o ahkâmın tatbiki ile de müftehir olmaz. Asıl arzu eylediği şey, onların tatbikatına hiç lüzum göstermemektir. Onlara lüzum göstermemek ise yine fazâil-i şer'iyyeden addolunan birçok mukaddemata riayetle olur. Haydi bakalım erkekler muhâfaza-i nefsi için Kuranıkerim'de Ehâdîs-i Nebî'de, kelâm-ı kibarda mevcut olan bunca vesayayı hüsn-i kabûl etsinler de bir kadın kendi nefsini muhafazaya ne kadar mecbursa bir erkek dahi o kadar mecbur olduğunu nazarıdikkate

alarak ve gerek Allah'tan korkarak ve gerek nastan utanarak evvelâ fuhşa kendileri ragıb olmasınlar mı? O hâlde basacak bir adam, bir kadın bulunabilir miydi? Bundan sonra herkes kendi familyası halkına ahlâk ve maneviyat hususunda muallim ve imam olmak üzere olup kadınları fuhuştan men için «Sakınınız ha! Sonra basılırsınız» yollu tefhîm-i ahlâk ederek ibret için misaller dahi arayacağına bir kadının kadınlığı, melekiyeti, her meziyeti ismet hâlinden ibaret olduğunu ve kendi ismet ve meziyyet-i nisvâniyyesini takdir edemeyen kadının kendi nefsini ne kadar tenzil ve tahkir etmiş olacağını ve bu hâli ne vicdanın ne nastan bir kimsenin ne de Cenabıhakk'ın kabul etmeyeceğini etrafıyla ve lâyıkıyla tefhim eylemiş olsa men-i vukuâta bunun daha ziyade hüsn-i te'sîri olmaz mıydı? İlân edilmek tehlikesinin menine çare bulunursa ahlâk ve iffeti muhafaza etmemekteki mahzur bertaraf edilmiş olur. Fakat ahlâk ve iffetin kadr ve kutsiyetini kendisi tanıyan bir kadın, öyle basılmak, asılmak tehlikelerinden dolayı değil mahza kendi vicdanından utandığından dolayı muhâfaza-i ismete gayret eder. Evet utanır. Hem de utanmalıdır. Zira düşünmelidir ki onu şehrâh-ı hayâtın menzil-i müntehâsına kadar refakata kabul eden bir adam esbâb-ı hayât ve maişeti tedarik için sabahtan akşama kadar çalışmağa bezl-i vücûd eylediği hâlde akşam olup da zenbiline doldurarak hanesine getireceği mahsûl-i mesâîsine hamallık dahi etmesi ve yuvacığındaki kadını bu çalışmaktan, bu metaibden esirgeyip onu yalnız hanesi umuruna tevkil eylemesi, o kadının yalnız bir ümit üzerine ihtiyar olunmuş bir ebedî yorgunluk olup o ümit ise kadının iffet ve ismetinden başka hiçbir şey değildir. Benât-ı hevâ kadınlıkta müsavidir. Erzel-i esâfilîni a'zam-ı eâlîsinden fark edecek bir şey varsa ancak iffetinden ibarettir. Binaenaleyh insafı, mürüvveti olan bir kadın, yalnız kendi uluvv-i şân-ı nisvâniyyesini pây-ı levs altında telvis ettirmemekle kalmayıp kocasının kendi üzerindeki hukukunu muhafaza gayret-i âdilâne ve müşfikanesiyle dahi hıfz-ı ismete himmet eyler. Bu dakayık ve hakayıkı bilerek ona göre yürekten afif olan kadın ile korkudan dolayı afif olan kadın arasında pek çok fark vardır. Zira çocuğunun eline bir elmas verip de «Bunu zayi edersen seni şöyle döverler böyle tekdir ederler» demek mi daha müessirdir yoksa o elmasın kadrini,

kıymetini anlatıp «Eğer bunu zayi edersen, işte şu kadar zarara uğrarsın» demek mi? Elbette çocuk dayak yemeyeceğine emniyet hâsıl ederse onu zayi etmekten korkmaz. Fakat onun kadrini, kıymetini bilip de zayi olduğu hâlde zararı kendi nefsine ait olacağına yakîn hâsıl ederse, muhafazası üzerine can ve baş koyar.

Karilerimiz meyanında ihtimal bazı adamlar bulunur ki henüz şu muhakematı acîb ve garip görürler. Lâkin terakkiyatımız mertebe-i kemâlini buldukça bu hakikatlerin hepsi ortaya çıkacaktır. O hâlde seyir yerlerinde, çarşılarda filânlarda bir erkeğin güzel kadınlara gözlerini yumuşturup maymun gibi harekâtta bulunması ayıp addolunacağını erkeklerin kendileri de teslim edecekleri misillü kadınlar dahi bundan hoşlanmayıp âdâb-ı umûmiyye şu yoldaki i'lân-ı rezâleti bile tecviz etmeyecektir. Hele bu gece bizim mahalle kahvesi halkının teşebbüsü hatırlara bile gelmeyip bu hâl eski zamanın cümle-i garâibinden olmak üzere tarihlerde okunacaktır.

Evet! O zaman bu yoldaki cinayetlerin adem-i vukuunu dava etmiyoruz. Lâkin bu misillü mesaip ile musap olanlar musibetin tahkiki üzerine yalnız o ıstırap ile mustarip olup yoksa bir de âleme destan olmak üzere halkın maskarası olmak misillü o halk için dahi şan addolunamayacak ve belki o halkın adap ve ahlâk-ı umûmiyyesini de ihlâlden başka bir şeye yaramayacak olan rezaletler ortadan kalkacaktır.

Biz şimdiki hâlde Arap Neşe'nin kapısına kadar gidip dakk-ı bâb eylemiş olan cemaatin bakiyye-i harekâtıyla onun üzerine terettüp eden vukuata atf-ı nazar edelim.

On birinci Bap

Arap Neşe'nin hanesinde kapının dakk edilmiş olduğu hatırlardadır ya! Zannımıza kalırsa hatırlardan hiç çıkmayacak bir şey varsa o da bu dakk-ı bâbdır. Şu hâlde en evvel cümleden ziyade metânet-i kalb, Nimetullah hanımda görüldü. Zira mumaileyha, refakatinde bulunduğu âşık ve âşıkanın masumiyetinden emin olduğu gibi kendisi bütün bütün masum olduğundan vicdanen müsterih olup yalnız şu musîbet-i gayr-ı muntazıraya çare arayacak kadar kuvveti vardı. Bu misillü musibetler esna-

sında, insanı en ziyade âciz bırakacak olan şey kendisinin kendi vicdanında dahi mesul ve muateb olmasıdır. Vicdanı dahi bir adamı muaheze ve itham ederse, o adam artık tesliyet ve teşci gibi manevî yardımları nereden bulur? «Aman Şefik Efendi! Sen kaç! Sen kaçabilirsen hepimiz kurtulduk demektir!» dediyse de Şefik «Cinayet sahibi olanlar kaçarlar. Ben vicdanım önünde kendimi cani görmüyorum. Şu hâl Raziye'ye yüz karası ise bana da yüz karası olsun» diye bu teklifi kabul etmeyip bilâkis «Dur sen, telâş etme! Ben gider heriflerle görüşüp konuşup bir çaresini bulurum» diye aşağıya inmeğe davranmıştı. Nimetullah mâni oldu. «Aman, bunun hiç faydası yoktur. Dur aklıma başka bir şey geldi. Ben kendimi Raziye Hanım için feda ederim. Zaten burada bir kadın ile bir erkek arayacaklar değil mi? Seninle beni tutsunlar. Raziye Hanımı saklayalım dedi.

Bu söz ile Nimetullah Hanımın arz eylediği fedakârlığın derecesi, şöyle kargaşalık bir zamanda takdir olunamamak lâzım gelir diye mütalâa olunabilirse de sanki bu söz Raziye'yi uykudan uyandırmış gibi bir teessür-i âcil göstererek «Fedakârlığına teşekkür ederim. Lâkin kendi günahımın cezasını başka bir masuma tahmil edemem. Sakın ha Nimetullah! Olduğum yerde haykırıp asıl cinayet sahibinin burada olduğunu ilân ederim.» diye Raziye dahi bu teklifi reddeyledi.

İşte Nimetullah'ın cesareti de bu anda fütura mübeddel olup «Demek oluyor ki tedbirlerin hiçbirisi kabul olunmayıp takdire boyun bükeceğiz!» diye minder üzerine yığılıverdi.

Fakat şu arz eylediğimiz ahvalin hemen bir dakikada güzeran eylediği hesap olunuyor ya! Zira kapı önünde bulunanların sabırsızlığı yukardakilerin helecanına da galebe eylediği hâlde ancak kapıyı ikinci defa olmak üzere bir daha dakk edecek kadar zaman mürur eylemişti ki Şefik dahi kendisini merdivenden aşağıya atarcasına bir süratle inip kayıpı açmıştı. İlk lâkırdısı «İçinizde her kimin namusu, merhameti, şefkati, imanı varsa gelsin onunla iki lâkırdı edelim. Mahalle içinde rezaletin hiç manası yoktur.» sözleri olduysa da mahalle kahvesi halkına böyle bir sözün tesiri mi olur? Yalnız bir ses «İşte sizin namusunuza, dininize, imanınıza, merhametinize dehalet ediyor! Zavallı adam! Namuslu bir adam olduğu işte bu sözünden dahi anlaşılıyor. Haydi mürüvvet ediniz de sözünü kabul edip

daha ne söyleyecek, nasıl yalvaracaksa dinleyiniz.» dediyse de yirmi otuz kişinin «Namus mu? İman mı? Namusu olan adam bu hâllerde mi bulunur? Vay gidi namuslu efendi vay!» diye kahkahalarla, rezaletlerle kopardıkları kıyamet arasında bu söz dahi dağdağalı dalgalar meyanında boğulup giden adamın sesi gibi boğulup gitti.

Yukarda, Raziye'nin ne hâllere girdiğini hiç merak etmeyiniz. Raziye bayılıp gitmiş ve bu sözlerin hiçbirisini işitmemişti. Arap Neşe'ye gelince, irtikâp eylediği mel'anetin derecesini böyle rezâlet-i fi'liyye ile görünce bir nedâmet-i külliyye ile nadim olarak «Aman Nimetullah Hanım! Bunun çaresi?» diye gözlerinden bârân-ı belâ gibi yaşlar döker ve Nimetullah, hınzır Arabın mel'aneti üzerine kendisini fare boğar gibi boğsa hırsını yenemeyeceği derkâr iken Arabın şu nedametinden ve Şefik'in aşağıdaki meşguliyetinden istifade eyleyerek artık kalıb-ı bîrûh kalan Raziye'yi Arabın da muavenetiyle yük içine saklanmakla iştigal ederdi.

Halkın şamatası kesilip de İmam Efendi, Kol Ağası, Şefik'e: «Namus filân, Paşakapısı'nda Tomruk Ağası huzurunda anlaşılır! Tutunuz şu çapkını!» emrini verdikleri zaman Nimetullah dahi Raziye'yi saklamak işini bitirmiş olduğundan kendisini aşağıya attı. «İşte günahkâr dahi benim! Beni de götürünüz» diye arz-ı teslîmiyyet eyledi. Vakıa Kol Ağası ve imam «Evet! Seni de alacağız ya!» diye Nimetullah'ı tutmuş ve şu hâl Raziye'nin halâsına delâlet eylediğinden zavallı Nimetullah rezaletin kendi üzerinde kalmasını canına minnet bir nimet bilmiş ise de imamın yanında bulunan Şakir Ağa, efendi hazretlerinin kulağına bir söz söyleyince imam efendi cayarak «Yok yok! Bir kadın daha olacak! Onu da aramalı!» diye muhtarla bekçiyi ve onlara terfikan Şakir Ağayı yukarıya gönderdi. Neşe Kalfanın ta'mîr-i ahvâl için «Burada başka kimse yoktur» diye müdafaası aşağıdan işitilirdi. Ancak aşağıda zuhur eden başka bir gürültü, Arabın velvelesine de galebe eyledi.

Bu gürültüyü ika eden Şefik'ti. Zira Kol Ağası «Tutunuz şu çapkını!» emrini verdiği zaman gerek zaptiyeler gerek ahali, yalnız Şefik'i tutmağa davranmakla iktifa etmeyerek sille tokat, yumruk sopa muamelesine de kıyam eyleyince zaten Raziye ile beraber duçar olduğu hâli yakinen bir mevt-i hakiki ve bir

mahviyyet-i hakikiyye olmak üzere telâkki ve hüküm eyleyen Şefik, artık herçi-bâd-âbâdı göze aldırıp zaptiyelerin birisinin belindeki kılıcı kavramış çekmişti. Kılıcın kesmez bir kılıç olduğuna hem oradaki cemaat teşekkür etmelidir hem Şefik! Zira Şefik'in bir mükemmel katil ve mevcut adamlardan dahi bir çoğunun maktul olacağına hiç şüphe yoktu. Kılıç hâlâ da bakiyesi şurada burada görülen vakt-i Selimî'den kalma adî demirden mamul, kılağusuz bir nizam kılıcı olduğu hâlde dahi Şefik'in ilk darbeyi indirmiş olduğu bir zaptiyenin kafası kavun gibi ayrılıp diğer birisinin kolu da bütün bütün kesilmiş olmakla müsavi addolunacak derecede kırıldı. Ve mahalle ahalisinden birisinin omuzu üzerine indirdiği bir kılıç tersi dahi herifin omuzunu çökeltti. Tabansızların sâmia-hırâş-ı melâ-i a'lâ olacak feryat ve figanlar ile birbirlerini iterek, düşürerek, ezerek firarları ve tabanlıların «Vurunuz çapkını! Öldürünüz katırı» naraları hücumları ve hanenin ittisalinde ve kurbunda bulunan hanelerden birtakım kadın ve çocukların kâh «Yangın var!» kâh «Adam öldürüyorlar, ümmet-i Muhammet!» diye avazları çıktığı kadar haykırmaları mahalle içini bir hâle getirmişti ki mahşerullah! Bu gürültü arasında yalnız bir ses vardı ki «Vur arslanım! Yiğitmişsin! Vur ki bu herifler şu cezayı avuç açıp dilendiler» diye haykırırdı. Salih Çavuşu unutmadınız ya? İşte bu kadar rezaletler hep bir cani ve caniyenin rezaletini men için ihtiyar olunmaktaydı!...

Nihayet mahalle sakasının bîçare Şefik'e vurduğu bir yumruk boş böğrüne isabet ederek nefesi tıkanmakla Şefik yere düştü. Derhâl zaptiyeler üzerine üşüntü ederek kollarını arkasına bağladılar. Yukarıya çıkanlar, Raziye'yi dahi saklanmış olduğu mahalden bulup çıkardılar ise de Raziye'yi Paşakapısı'na götürmek için âdeta bir tabuta ihtiyaç vardı. Zira bîçare kadının sinirleri çekilip vücudu kaskatı kalmış, çeneleri kilitlenmiş olduğundan otuz kırk saniyede bir kere kemâl-i zahmetle ve cüz-'îce alabildiği nefes olmasa hakikaten mevtine şüphe yoktu. Nimetullah, Raziye'yi bu hâlde görünce «Bırakınız a hainler, bırakınız bari şurada rahatça teslîm-i cân etsin! Bu artık dirilerden sayılmaz! Mevtadan addolunur! Sizin hiç mi merhametiniz yok!» diye kıyametleri kopardıysa da bu istirhamlar kimin kulağına gidecek? Herkeste bir muzafferiyet tavrı var! Herkes

şu muzafferiyetlerinden vicdanca o kadar müsterih, kalpçe o kadar memnundur ki yüzlerindeki beşaşet, kendileri hakikaten bir büyük nimet bir azim ihsanla memnun edilse yine hâsıl olamaz. «Haydi hanım, haydi! Biz böyle çoklarını gördük! Paşakapısı'nda onların burunlarına yük yakıp koklatırlar da akılları başlarına gelir!» diye Raziye'nin bir koltuğuna bekçi ve diğerine Şakir girip onu da aşağıya indirdiler.

Alay, yola düzüldü. Hangi sokaktan geçerler idiyse bütün mahalle ahalisini tehyiç ederek pencereleri kadın, erkek, çocuk kafalarıyla doldururlardı. Şu rezâlet-i umûmiyye ile Paşakapısı'na kadar geldiler. Tomruk Ağası bulunan ve bu misillü vakayie artık alışıp rezaleti ne kadar çok olursa zevki dahi o kadar artan ağa hazretleri çehresine zabit tavrı vermek için ne kadar ekşiltmek mümkün ise o kadar ekşilttiği hâlde Şefik'i istintak etmeğe kalkıştıysa da Şefik her ismi, her sıfatı, en galiz tabirleriyle telâffuz ederek «Ben bir filân değil miyim? Kadın dahi bir filân değil midir? Sizin hepiniz dahi filânlarsınız! Elinizden ne gelirse onu icradan geri kalırsanız, alçaksınız!»dan başka sorulan suallerin hiçbirisine cevap vermedi. Ne hesap edersiniz? Tomruk Ağası hazretlerinin namusuna şu suretle dokunduğu için Şefik'i orada toprak üzerine yatırıp ellerini ayaklarını tomruğa vurduktan maada kafası, gözü, yüzü, arkası, göğsü demeyip kırk elli de değnek vurdular ise lâyık bulursunuz ya? Siz belki merhamet eder de lâyık bulmazsınız. Fakat Tomruk Ağası lâyık bularak bu mürüvveti de icra eylemişti! Bereket versin ki Raziye baygın bir hâlde bulunup çenesini açmağa da muktedir olmadığından Ağa hazretleri o bîçareye merhamet ederek biraz yük yaktırıp burnuna tutmuş ve yüzüne gözüne su serptirerek aklını başına getirtmişti. Ama zannederiz ki şu merhametin husulü emrinde Raziye'nin hüsnünce dahi bir büyük teessür vardı. Zira Tomruk Ağası hazretleri «Gerçekten güzelmiş be!...» diye beyân-ı hayret dahi etmişti.

Bu beliyelerin, bu musibetlerin Şefik ve Raziye ve Nimetullah Hanım üzerindeki tesiratını şerh ve muhakeme edebilmeğe cidden ve hakikaten imkân yoktur. Hatta sebkat eden ahvalin hiçbirisine zerre kadar iştiraki olmak şöyle dursun zerre kadar vukufu bile olmayan bir adam daha vardır ki o dahi Raziye'nin zevci olan bîçare olup ertesi sabah keyfiyet (bâ-jur-

nal) kendisine beyan edilince dünya, nazarında simsiyah kesilerek sendeleyip yere yıkılmış ve Raziye'nin duçar olduğu hâlden beş beter bir hâle duçar olup bu sadmenin tesiri altında helâke ramak dahi kalmamışken iâde-i hayâtı hemen o anda imdadına yetişen san'at-ı tabâbet ve cerahat ile bir de zaten vücudundaki metanet sayesinde müyesser olmuştu. Hakikat en ziyade acınacak bir zat varsa o da bu bîçare olduğuna şüphe yoktur. Fakat tabîat-i maslahat, onun böyle bütün bütün mazlumiyetine merhameten olmalıdır ki cümleden evvel ve eshel olarak onun reha ve halâsı esbabını tehyie eylemiştir. Zira yalnız «Bir daha gözüm görmesin! İstemem!» demekle kendi namusunu iade ve muhafaza eyleyebilmiştir. Şu hâlde onun için pek çok zamanlar ve belki senelerce ve hatta ihtimal ki müddetü'l-ömr halâs olamayacak bir beliye kalırsa o dahi hain zevcesine muhabbet-i mahsûsası olabilir ki bir kadın şu nazik noktayı bir insâf-ı mahsûs ile düşünecek olsa kocasına edeceği hıyanetlerden daha kable'l-vuku' nedâmet-i külliyye ile nadim olur ve hıfz-ı hukuka cidden, hakikaten ihtimam eylerdi.

Mufarakat, yalnız Raziye'nin zevcinden şu sûret-i fâcia ile mufarakatından ibaret kalmadı. Şefik ile Raziye dahi bittabi mufarakat eylediler. Hem de Şefik'in şu mufarakatı fi'l-i cerhden dolayı üç sene müddetle Vidin Kalesi'ne küreğe konulmak suretiyle bir mufarakat oldu ki ahirete nefyedilmek suretiyle müfarakat olsaydı belki acısı birkaç saniye zarfında mahvolabilirdi.

İntihâ-yı kitâb-ı sâlis.

Dördüncü Kitap

Birinci Bap

Hikâyemizden işbu dördüncü kitaba ait olan fıkaratı görmek için nazarlarımızı Vidin'e çevirmek lâzım geleceği kitâb-ı sâbıkın nihayetinden dahi müsteban olmuştur. Maahaza Vidin'de bulunduğu hâlde işitilecek olan vukuat dahi hikâyemizin a'zâ-yı vukuâtından, İstanbul'da kalacak olan zevatın sergüzeşt-i ahvâline dair bize bir hayli malûmat verecektir.

Şefik'in mahbûsen İstanbul'dan Vidin'e sevki için tayin olunan tarik, bundan mukaddem berâ-yı tahsîl Paris'e sevki için tayin olunan tarikin aynı gibi bir şeydi. Yani bîçare Şefik, Edirne ve Filibe üzerinden berren Vidin'e gönderilmek lâzım geldi. Evvelki seyahatle bu defaki seyahatin en evvel göze çarpan farkı, Şefik'in ellerinde kelepçe ve boğazında lâle olduğu hâlde maşiyen yürütülmekte bulunması kaziyesi idi. Karakoldan karakola teslim edilmek üzere yanına terfik edilen süvari sekbanlarını ıtmâ suretiyle savuşabilmek muhalâttan değil idiyse de Şefik'in perişânî-i zihni buraları düşünememekten kendini âciz bıraktığı misillü zihni yerinde olsaydı bile Şefik için âr-ı firârı irtikâpa tenezzül bayağı müşküilâttandı. Zaten firar edip de nereye gidecek? Gitse gitse İstanbul'a dönmesi lâzım gelecek ise de Şefik duçar olduğu mesaip üzerine âdeta İstanbul'dan ta dünyanın öbür ucuna ve belki ahrete kadar firar etmeğe kendisini mecbur gördüğünden İstanbul'a dönmeyi tahattur bile etmek istemezdi. Belki bu mütalâası yanlıştır. Hatta biz dahi yanlışlığına kanaat etmek isteriz. İstanbul'da bulunmayı mahv ve gümnamlık mühlikesine bir ayağını değil iki ayağını da atmış bulunan Raziye'ye destgîr olması için de lüzum görürüz. Şefik'in bu lüzumu görmemekte olduğu mülâhazât-ı vâkıası bizim mülâhazatımızdan başka türlü idüği esnâ-yı râhta asla ve kat'â fikr-i firârda bulunmamış olmasıyla tebeyyün eyler.

Böyle demirler içinde bir piyade mahpusun bazı günler üç ve bazı günler dört saatten ziyade yol alabilmesi muhal olup malûmumuz bulunduğu veçhile Şefik ise haddizatında çelimsiz bir adam olduğundan yevmî kateylediği üçer dörder saat mesafe, bî-

çarenin ömründen üçer dörder aylık zamanı eksiltmek mertebesinde vücudunu hedm eder ve bir büyücek köy veya kasabaya ve bilhassa şehre vardıkça biraz kuvvet cem etmesi için üçer dörder gün ve bazı kere birer hafta müddetlerle hapishanelerde misafir kalıp def-i metâibe mecbur olurdu. Bu suretle üç buçuk ay zarfında ancak Vidin'e vasıl olabildi.

Vidin dediğimiz mevkiin Tuna Nehri sathiyle hemen müsavi addolunabilecek kadar münhat bir mevki olduğu ve nehir taştıkça ovaları istilâ eden miyah, bilâhare taaffün ederek ciyâdet-i havâyı ihlâl eylediği ve binaenaleyh sıtma illetinin orasını karargâh-ı ezelî ve ebedî ittihaz etmiş olduğu, gidenlere malûmdur. Böyle bir şehirdeki eski hapishane ise maazallahu teâlâ insan durağı yer olmayıp sonraları mahpuslar hakkında dahi şefkat-i insâniyyeyi diriğ etmemek mürüvvet-i medeniyye iktizasından görüldüğü zaman mahpes ittihaz olunan Paspanoğlu Sarayı, Vidin'in en mükemmel ebniyesinden ise de muaharen tecdit yollu tamir suretiyle hastahane ittihaz edilmiş bulunan eski hapishane havâ-yı nesîmînin dahi duhulünden havf eylediği bir yer olmasıyla, oraya gidenlerin ahvali ne kadar yamanlaşacağı mülâhazaya muhtaç kalır.

Şefik, Vidin'e vardığı zaman tıraş olmak üzere bir berbere gerdendâde-i teslîmiyyet olduğu sırada berberin aynasında yüzünü dahi görmeğe lüzum görmüş ve aynada gördüğü çehre kendisini bayağı korkutmuştu. Vakıa bir hapishane berberinin aynası ol kadar sadık olmayıp rengi yerinde olan benizleri soluk ve tenasübü değerinde olan çehreleri eğri büğrü göstermek gibi mayibden hali olamayacağı derkâr ise de Şefik yalnız o aynanın şehadetiyle değil vücudunun kendi kendisine muayenesiyle dahi İstanbul'daki mevcûdiyyet-i cismâniyyesinden yüzde yetmiş beşi kaybolduğunu görmüştü. Hele Vidin'in havasıyla hapishanenin ahvalini dahi tabibane bir mevki-i mülâhazaya aldığı zaman istikbalini, hem de birkaç aydan ziyade imtidat etmeyeceği inde't-tahmîn derkâr olan istikbalini zulmet-i helâk ile muzlim görüp vücudundaki tüyleri ürperdi ve bu ahvale Raziye'yi düşünmek beliyesi dahi inzimam edince felâketin derecesi ne kadar artacağı mülâhazaya muhtaç kaldı?

Evet! Şefik'ten başka her kim olsa böyle bir felâket-i tâkat-güdâza duçar olduğu hâlde İstanbul'da kalan maşukasını

belki düşünmeyebilir. Veyahut İstanbul'da kalan maşuka Raziye'den başka her kim olsa belki düşünmemek kabil olur. Ancak Şefik İstanbul'da kalan maşukasını düşünmeyecek olan âşıklardan olmadığı gibi Raziye dahi feramuş edilebilecek maşukalardan olmadığı cihetle ızdırâb-ı maddiyyesine munzam olan şu ızdırâb-ı ma'nevî dahi bîçare Şefik'i yıktıkça yıkmaktaydı.

Şefik zaten sanatında ilk şöhretini kazanmakta bir adam olduğundan henüz servet denilebilecek bir şeye malik olmadığı ve yevmî kazancı ile geçinmekte bulunduğu misillü elde avuçta mevcut olan ve yine servetten addolunamayacağı derkâr bulunan beş on parasını dahi sarf edip bitirmiş olmasıyla Vidin hapishanesinde bir parasız bir pulsuz kalmak ve üstü başı yırtılıp çıplaklık dahi bir yandan yüz göstermek beliyesini de hesaba katmakta gaflet etmemelidir. Dirhemce üç yüz dirhem sıkletinde ve cesametçe seksen dirhemlik bir somundan küçük olup şu cesametiyle üç yüz dirhemlik sıkleti mahza çiğliğinden ve çamurluğundan neşet eyleyen bir ekmek, işte Şefik'in şu koca dünyada medâr-ı mahz-ı tagaddîsi idi. Maahaza belâ-yı mahbûsiyyetin şundan ibaret olduğunu hesap ederek Şefik için kedi yüreklerimizde başka tesliyetler aramağa da meydan yoktur. Zira yirmi adamı ferahça yatırmağa kifayeti olmayan bir koğuşta yüz elli adam olarak barınabilmek ve levâzım-ı beşeriyyenin kâffesi o koğuşun içinde vuku bulmak ve vücut birtakım haşerât-ı habîsenin ta'me-i dendânı olmak hep hesaptan hariç tutulacak mesaibdendirler. Ya Şefik gibi bir insân-ı kâmilin rüfekası, üç beş kuruş için üç beş adamı öldürmüş haydutlardan ve bir galeyân-ı şehvetle yıktığı arzı büsbütün mahv için katil dahi olmuş mel'unlardan ibaret olması vicdanen ne büyük bir felâkettir!...

İşbu elem-i cismânî ve maddî içinde bulunan Şefik, bir aralık hasta dahi düşünce artık ölümü ta yanı başında görerek lezzet-i dünyâdan mahrum kalacağı için değil belki Raziye'den bir haber bile alamaksızın ve Arife'den intikam edemeksizin âlemi terk edeceği için iki gözlerinin yaşı yatağını!... Heyhat! Yatak nerede? Üzerinde yattığı toprağı ıslatmağa ve çamur etmeğe başlamıştı. Bîçarenin hastalığı, rüfekası bulunan kanlıları, katilleri, dahi merhamete getirerek güya kendisine bazı mualece

tertibatına kıyam eylediler. Fakat haydutların kırmızı biberi tuz ile kaynatarak hangi hastalık için ne yolda ilaç verdiklerini kendileri dahi bilmedikleri hâlde rast gele terkip eyledikleri zehirleri zenberekleri Şefik gibi bir doktor nasıl istimal edebilir?

Hâlden anlar hiçbir kimse yok ki Şefik ona müracaat ederek hâlini anlatsın da merhametini isticlâba çalışsın. Fakat hâlden anlayacak bir adam olsa dahi acaba Şefik şöyle can dudağına geldiği zaman da ona arz-ı hâl edebilecek miydi? Şefik'in ulüvv-i cenâbı ne derecelerde olduğunu hikâyemizin mukaddematında anlamış idik. Şefik, hapishanede şu felâket-i tâkat-güdâzda iken dahi yine o Şefik'ti.

İkinci Bap

Şefik'in şu duçar olduğu hastalık bir haftalığı, on beş günlüğü, bir aylığı geçtiği hâlde iyilik emareleri asla yüz göstermemekteydi. Vakıa tabiatin yardımıyla pek çok hastalıklar kendi kendilerine geçebilirlerse de Şefik'in tabiatinde o yardım dahi yoktu. Paul de Kock kadar lâtîfe-gû olanlar bile vücudun hiç olmazsa bir lâmbaya benzediğine ve bir taraftan zeytin yağı konulmazsa hayât-ı ziyâsının parlamayacağına kanaat eylemişlerdir. Ağzından bir lokma yemek girmediği hâlde vücuda kuvvet mi gelir ki hatta tabiat dahi bir ağırca hastalığın kendi kendisine geçmesine yardım eyleyebilsin? Binaenaleyh Şefik için artık ümîd-i halâs bütün bütün mahvolup nabzını, vücudunu, filânı yoklayıp kendi kendisini muayene ettikçe ne zaman hastalıktan kurtulacağını değil belki vücudu şu sadmeye ne kadar dayanayıp nihayet ne zaman vefat eyleyeceğini tahmin için yoklardı.

Derken günlerin birisinde ağa kıyafetli bir adam, zindancı dahi yanında olduğu hâlde hapishane koğuşunun kapısına gelip «İstanbullu tabip Şefik efendi!» diye çağırdı. Bu nidaya cevap verebilmek için «Benim! Buradayım» diye bağırmağa davranan Şefik, kapıya kadar işittirebilmeğe kâfi bir kuvvetli sedaya malik olmadığını görürse hüküm nelere varır? İstanbul'dan çıkalı beş ay kadar zaman olduğu hâlde Şefik henüz dikçe bir söz söylemeğe lüzum ve mecburiyet görmemiş bulunduğu cihetle

zaaf-ı vücûdu böyle yüksek bir ses çıkarmağa kifayet edemeyecek dereceye kadar tenezzül eylediğini henüz fark edememişti. Bu gün şu saatte vâkıf olunca en büyük mahzuniyeti işte bu anda hâsıl ederek gözlerinden bir seldir ki boşandı ve kapıdaki ağa, nidasını birkaç defa terkrar eylediği hâlde Şefik cevap itasından bütün bütün âciz kaldı. Nihayet bazı haydutlar «Belki beşer onar bize de verirler!» mütalâasıyla gelen zatın karşısına çıkıp «Buradadır efendim, hastadır yatıyor.» diye ağayı oraya celp eylediler.

Şefik, bu ağayı tanımadığı gibi ağa dahi Şefik'i tanımazdı. Hatta ağa, Şefik'i evvelce tanımış olsaydı bile şimdi tanıması muhal idi. Vidin hapishanesinde aylar geçirip ölümler derecesine varan Şefik, İstanbul'daki Şefik midir ki kendisini tanıyabilmek mümkün olsun?

Ağa –Şefik Efendi siz misiniz?

Şefik –Ben idim efendim!

Ağa –«idim» ne demek. Şimdi değil misiniz?

Şefik –Ne istersiniz efendim?

Ağa –Kethüda Beyefendi selâm söyledi, biraz sizi görmek istiyor.

Şefik –(Göz yaşları içinde boğulmak derecelerini bularak) beni nasıl görebilirler? Yanlarına gitmek için bende vücutça kudret olmadığı gibi elbisem hatta setr-i avretime bile kâfi değildir. Vücudumun pisliğinden, murdarlığından kendim istikrah ediyorum. Her ne emirleri varsa tebliğ ediniz.

Ağa –Bana başka bir emirleri yoktur. Yalnız sizi görmek istediğini söyledi. Bu hâlde gidip sizi ne hâlde görmüş olduğumu kendilerine haber vereyim.

Şefik –Merhamet etmiş olurdunuz. Ha! Sahih! Kethüda Beyefendinin kim olduklarını tanıyamıyorum. İsm-i âlîleri nedir?

Ağa –İbrahim Bey derler.

Şefik –(Zayıf zihninde bu İbrahim Beyin kim olduğunu arayıp bulamayarak hangi İbrahim Bey? Kimin oğlu?

Ağa –Kendisi kul cinsidir. Ferhat Paşa kölelerínden. Bildiniz mi?

Şefik –(Düşünerek) Hayır bir türlü hatırlayamıyorum.

Ağa –Ne ise! Elbette o sizi biliyor ki sordurmuştur. Gideyim haber vereyim, diye çıktı gitti. Vakıa Şefik bu İbrahim Beyin kim olduğunu bir türlü zihninde bulamadıysa da kendisini aratıp sordurması mutlaka bir iyilik için olduğuna şüphe etmeyerek Cenâb-ı Mevlâ-yı Müteâl'in bu suretle zuhur etmeye başlayan mukaddeme-i âsâr-ı merhametinden dolayı secde-i şükre varmağa davrandı. Ah ki orası secde edecek bir mahal de değildi. Secdegâhın temiz ve pak olması birinci şart ise bu şart dahi orada mevcut olmayıp orasına bir helâ demeğe, yalnız içinde birtakım insanların oturmakta bulunması mâni idi.

Uzak olmadığı cihetle yarım saat sonra Ağa tekrar gelerek bu defa yanında birkaç zaptiye ile bir de çamur teknesi gibi bir teskere vardı. Artık lâkırdıya filâna mahal olmayıp zaptiyeler Şefik'i kaldırdıkları gibi teskerenin üzerine attılar. Ve iki taraflarına kuvvetlice iki haydut koşup Şefik'i koğuş kapısından harice çıkardılar. Lâtifce bir havayı teneffüs etmek bîçare hasta için ilk şifâ-yı âcil makamına kaim olup vücudunda bayağı bir iyilik hissetmeğe başladı. Teskere ise havlu içinde dahi tevakkuf etmeyerek Ağanın işareti üzerine Şefik'i civarda vaki Paşa Hamamı'na kadar götürdüler. Bade'l-hamâm hasta için temiz çamaşır, gecelik entarisi ve bir kürk dahi hazırlanmıştı. Bunlar iksa edildikten sonra iki zaptiye koltuklarına girerek aheste bir reviş ile beş on adım ötede bulunan hükûmet konağına nakleylediler. Orada Tomruk ağalığı hizmetini gören bir zaptiye çavuşunun odasında bir de yatak hazırdı. Hastayı onun içine yatırdılar.

Artık Şefik'in sevincine nihayet mi olur? Hasta için ise en büyük şifaların birisi dahi şu gönül sevinci idi. Derhâl bir asker tabibi geldi. «Arkadaş, zaman olur ki tabipler birbirini tedavi ederler!» diye gönül alıcı bir lâtîfe-i lâubâliyâne ile hastanın nabzını eline alarak güya ikisi bir üçüncü hastayı tedavi ediyorlarmış gibi konsulatolar ile edviye-i lâzimeyi tertibe başladılar. Bundan ziyade iksîr-i a'zam derecesinde nef'i görülecek bir ilaç da kuvvetsizce bir dereceden başlayarak gittikçe kuvveti

artacak olan et suyu olmak üzere tertip olundu. İlk gelen et suyu kâsesi hastanın aklını daha ziyade başına getirmiş olmakla, Şefik zaten bıkmış olduğu yatmayı bir uzun oturuşa tebdil eyledi.

O akşam bu suretle geçtikten sonra ertesi sabah Kethüda Bey dedikleri İbrahim Bey geldi. O zamanlar taşra valilerinin muavini, müsteşarı, icra memuru, hâsılı gölgesi kethüdaları olduğundan bir kethüdanın bir vali kadar hüküm sürmekte olduğu, o zamanları bilenlere malûmdur. Binaenaleyh İbrahim Beyin yanına gelmesi bizzat Vali Paşanın gelmesi kadar hüküm vererek bütün zaptiyeler, zabitler, filânlar dahi odaya dolmuşlar idiyse de İbrahim Bey bunların kâffesini dışarıya çıkarıp hasta ile yalnız kaldı.

İbrahim –Nasıl efendim, biraz aklınız başınıza geldi ya? İnşallah birkaç güne kadar hiçbir şeyiniz kalmaz.

Şefik –(Hiss-i şükrânla gözleri dolarak) Aman efendim, ben size ne iyilik ettim ki beni bu kadar lütuflarınıza müstağrak buyuruverdiniz?

İbrahim –Estağfurulllah! Hatta buraya ilk vürudunuzda haberim olup da sizi bu zahmetlere duçar olmaktan dahi menedemediğime teessüf eylemekteyim.

Şefik –Zannedersem aramızda şimdiye kadar hiçbir muarefe dahi hâsıl olmamıştır.

İbrahim –Dost olmak için şimdiye kadar muarefenin husule gelmemiş olması mâni değildir zannederim. Bahusus ki «dostumun dostu, benim de dostumdur» derler.

Şefik –Aman Allah aşkına benim o kadar büyük ve sadık dostum kimmiş ki onun dostu dahi hakkımda bu kadar dostluk göstersin? Bense İstanbul'da hiçbir dost bırakmadım itikadındayım.

İbrahim –Arzuhâlci İsmail Efendiyi unuttunuz mu?

Şefik –Vay, baba İsmail!

İbrahim –Evet! Mektubu da var! Diye Şefik'e bir mektup vermekle hemen açıp okumağa müsaraat gösterdi.

«İzzetlü, saadetlü karındaşım Şefik Beyefendi Hazretleri!

Ben Arzuhâlci İsmail Efendi isem de öyle diller dökecek, ıstılahlar paralayacak kadar kâtip olmadığımı bilirsiniz. Hiç merak etmeyiniz birader. Böyle felâketler dahi insan evlâdı içindir. Herkes cezasını çekecektir. Senin gibi kabahatsiz olduğu hâlde cezasını çekenlerse mutlaka ileriki bir mükâfat için bu cezalara duçar olurlar. Allah'ın lâneti daima alçaklar, hainler, zalimler içindir. Korkma! Merak etme! Ol tarafta Vali Paşanın kethüdası İbrahim Bey aziz ahibbamızdandır. Kendisine mektup yazdım. Elbette sizi el gibi tutmayacaktır. Aralıkta bir mektup yazarak sıhhat haberinizi diriğ etmemenizi rica ederim. Baki selâmette olasınız efendim.» (İsmail)

Şefik şu mektubu okurken bir cihetten memnun olmakla beraber diğer cihetten dahi şu Arzuhâlci İsmail'in ne mükemmel bir adam olduğunu İbrahim Bey hakkındaki mülâhazat ve mütalâatıyla tatbik ve muhakeme eylemekteydi. Hakikat, bir adamın dost ittihaz eylediği adamların ahvali tetkik edilince kendi hakkında dahi bir fikr-ı tâm hâsıl olur. Birtakım süfeha, elbette yine kendileri gibi süfehayı dost ittihaz ederler. İbrahim Beyin Şefik'e göstermekte olduğu âsâr-ı insâniyyet hep Arzuhâlci İsmail'in insaniyetini Şefik nazarında büyütmekteydi. «Bir dostu bana bu kadar insaniyet gösteriyor. Ya kendisi burada olsaydı?!...» Mülâhazatıyla İsmail'i nazar-ı takdîri önünde büyülttükçe büyülterek İstanbul'da iken şu adam ile daha ziyade dost olmadığına teessüf ederdi. Filhakika insanlara bu hâl çok kereler vaki olur. İnsanlar geçen günlere teessüf ederek «Ah şimdiki aklım o zaman olsaydı o günlerde şöyle yapardım» dediği gibi «Ah o adamın kadrini bilememişim meğer şöyle yapmalıymış!» derler. Şefik şu mülâhazatı yürüttüğü sırada nazarıdikkati hâlâ mektubun üzerinden ayrılamıyordu. Bu mektupta Raziye ismini dahi aramakta idiyse de böyle bulamadığından dolayı meyus oluyordu. İbrahim'i kendi nazarında âdeta İsmail'in aynı gibi bir surette tecessüm ettirerek hemen hemen Raziye'yi İbrahim'den sormağa kadar davranmıştı. Fakat şu müddet zarfında Şefik'in devam eden sükûnet-i hâli İbrahim'in nazarıdikkatini celp ederek hastayı bu kadar düşündürmemek için bir söz açtı:

İbrahim –O ne ya mektup sizi düşündürdü. Ne yazıyor?

Şefik –Buyurunuz okuyunuz! Diye mektubu vererek kendisi Raziye ile meşgul kalmak için vakit bulduğuna memnun olduysa da İbrahim sanki mektubu evvelden okumuş da mündericatını biliyormuş gibi mektuba nazar bile atfetmeyerek sözünde devam eyledi.

İbrahim –Ümit etmek istiyorum ki bundan sonra düşünecek bir şey kalmayacaktır.

Şefik –Zaten lütfunuzun bu derecesi dahi beni ihyaya kâfidir. Sizden rica edecek başka bir şeyim kaldıysa o dahi beni o cehennemde hapis etmeyip hiç olmazsa hava girecek bir yerde hapis olmaklığımdan ibarettir.

İbrahim –Hayır efendim! Bundan sonra mahpus muamelesi görmeyeceksiniz!

Şefik –Yok! Ben cezamı çekmek isterim de yalnız benim değil sair mücrimînin cezası dahi o diriler mezarında çürümek değildir. Şu kadar ki...

İbrahim –Şimdi bu bahisleri bırakalım. Bunları da konuşacak zamanımız vardır. Eğer İsmail Efendiye cevap yazacaksanız yazınız ki iki güne kadar tatar çıkarılacaktır, gönderelim. Benim de bazı işlerim vardır. Sizden rica edecek bir şeyim varsa o da sizi mahvedecek efkârı bütün bütün terk etmek ve bir saat evvel iâde-i âfiyetiniz esbabını ikmal eylemektir.

Şefik –Teşekkür ederim efendim!

Bu lâkırdı üzerine İbrahim Efendi çıktı gitti. Artık Kethüda Beyin bu kadar hürmetine mazhar olan bir zat mahpus dahi olsa herkesin hürmetine mazhar olacağından bademe Şefik bir mahpus gibi en adî bir zaptiye neferinin dahi tahakkümü altında bulunmayıp bilâkis en muteber bir memur gibi cümlesine emir edebilecek bir mevkii buldu.

Filvaki iâde-i âfiyeti Şefik için dahi mültezim olduğundan bunun için hiçbir dakikayı fevt etmedi. Hangi ilacı istese asker tabibi ile beraber tertip ettirebilir ve canı her ne yemek istese Vali Paşanın mutfağından celp ettirirdi. Binaenaleyh günden güne demek pek uzak olup belki saatten saate kuvvetinin avdetini kendisi dahi hissetmekteydi. O akşam dahi İbrahim Bey, Şefik'in yanına gelip yine tesliyet-âmîz sözlerden ve İsmail

Efendiye cevap yazıp yazmadığını sual edip henüz yazamadığı cevabını aldıktan sonra Şefike dikkat etmelerini etrafında bulunanlara bittavsiye gitti. Şefik, Arzuhâlci İsmail'e yazacağı cevabı ancak ertesi sabah yazabildi.

Hastalığını, İbrahim Beyden gördüğü eser-i insâniyyeti pek muhtasar yazıp en çok tafsilâtı Raziye Hanıma hasrile o bîçarenin ne olup gittiğine dair haberler sordu ve mümkün olduğu kadar serian kendisine cevap yetiştirmesini dahi sûret-i mahsûsada tavsiye ve rica eyledi. Lâkin bu ricanın faydası var mıydı? O zamanlar yazılan mektuplarda «Bir gelir vukuuyla sıhhat haberlerinizi eksik etmemeleri rica olunur» derlerdi. Resmî olan muharreratta ise «Tatar-ı mahsûsa tevdian gönderildi» yahut «Cevabını tatar-ı mahsûsa tevdian gönderiniz» denilirdi. Bu hâlde Şefik gibi bir mahpusun bir cevabı «serian» istemesine becadır denilebilir mi? Binaenaleyh biz şimdiki hâlde Şefik'in İsmail'den ne zaman cevap alacağını hiç düşünmeyelim. Ne zaman müyesser olursa cevabı gelir. Biz ise Vidin'ce ahvâl-i sâirenin sûret-i güzerânına atf-ı nazar-ı dikkat edelim.

Üçüncü Bap

On beş yirmi günlük bir itina, Şefik'in yalnız hayatını değil hatta sıhhat ve metânet-i vücûdunu dahi iade eyledi. İbrahim Beyin, Şefik hakkındaki muamelesi, yalnız dostunun dostuna edilen muamelelerden değil hatta yalnız kendi dostuna da edilen muamelelerden değil belki öz karındaşına edilen muamelelerdendi. İbrahim Beyin elbisesi, atı, arabası, hatta kesesi dahi Şefik'in olup istediği suretle istifadeye mezundu. Ancak Şefik, hapishanedeki hâlini bir an ve dakika nazar-ı ehemmiyyetten uzak tutmadığı ve o hâli bu hâle daima kıyas eylediği cihetle «Herife uşaklık etmek, hapishanedeki hâlime nispetle vezaret etmek kadar bahtiyarlıktır» diye İbrahim Beyin kendisine verdiği mezuniyetnameden bihakkın istifade şöyle dursun lüzûm-ı zarûrî elvermedikçe istifadeyi hatırına bile getirmezdi.

Bir aralık İbrahim Bey, kendisini Vali Paşanın huzuruna da çıkardı. Paşa hazretleri kat-ı merâtib ederek rütbe-i vezârete varmış olan vüzerâ-yı kadîmeden idiyse de bunlarda noksan olan terbiye ve tahsile bedel merdâne bir yürek bulunduğundan

Şefik gibi muamelesi olan adamlardan terbiye ve tahsile değil belki hissiyyât-ı kalbiyyeye muhtaç bulunan bir adam için Vali Paşa pek âlâ adamlardan ma'dûd idi. Kuvve-i nutkiyyesinin kifayet edebildiği derecede olarak Şefik'i tesliyet ederek muhafazası hükûmete ait olduktan ve hükûmet dahi Şefik'in firar etmemesinden emin bulunduktan sonra hapishanede ikamete asla hacet olmayıp hükûmet konağında misafir olması lüzumunu dermiyan eyledi. Ama bunu ifade ederken misal olarak «Zaten ahırda seyislik hizmeti için dahi birkaç prangalığın prangasını çıkartarak almadık mı?» gibi sözler söylerse de mazur görmez misiniz? Bu türlü misaller irat olundukça İbrahim Bey dudaklarını ısırırsa da Şefik, kendisinin dahi bir prangalı olduğunu zihninde güzelce yerleştirmiş olduğundan ve hatta hapishanede çürümektense Vali Paşaya seyislik etmeyi canına minnet addeylediğinden bu yolda misaller Şefik'i müteessir etmedikten maada bilâkis Vali Paşanın merhametini de bunlarla istidlâlde bulunurdu.

Sâdî'nin:

ای سیر ترا نان جوین خوش ننماید

معشوق من است آنکه بنزدیك تو زشت است

حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف

از دوزخیان پرس که اعراف بهشت است

ne hakimane bir kıt'adır. Zaten Sâdî'de hakimane olmayan hangi söz vardır? Zemîn-i zamânımıza be-gayet muvafık geldiği için şimdi bunu derhatır eyledik. Et'ime-i nefsiyye-i gûnâgûn ile seyir olanlara nân-ı cevvinin hoş görünmesi kabil midir? Ama «Sence çirkin olan bence maşuktur» diyen muhâfaza-i enfâs-ı hayâtiyyesi için ol nân-ı cevvine öyle bir saldırış ile saldırır ki hakikaten hasret-i visâliyle mecnun olan âşıkın maşukasına saldırışı, ona nispetle âdeta bir istiğna diye hükmolunabilir. Behişt-nişîn olan hurilerin Araf'ı cehennem zannetmeleri ne kadar müstebat değilse cehennem-nişîn olanların dahi Araf'ı cennet diye telâkki etmeleri de o kadar müstebat değildir. Zihin şu muhakemeye koyulduğu zaman filhâl:

Bize derlerdi vakt-i mâzîde

Senden ednaya bak da şükreyle
Şimdi aks-i kaziyyeden âlem
Senden âlâya bak da şükreyle

tarzındaki sözlerin pek sathî ve adî söz olduklarını hükmeder. İnsan ki terakki ettikçe etmek ve dünyayı kendisine verseler kendisini o mesudiyete alıştırıncaya kadar sevinip bir kere ona alıştıktan sonra daha üst tarafını da gözlemek cibilliyetle mecbuldür. Hiç hâl ve hatırına teşekkür için kendisinden âlâya veya ednaya nazar eder mi? Bir mertebe aşağıyı, mutlaka tokluğundan çatlamak derecesinde bulunanların arpa ekmeği gördüğü nazarla görüp bir mertebe yukarısını dahi azâb-ı cehennem içinde bulunduğu hâlde Araf'ı görenler gibi görür. İşte bizim Şefik dahi cibilliyetin hükmüne tamamıyla tâbi olup Vidin hapishanesinde bulunduğu zaman Vali Paşanın ahırını dahi bir kâşâne-i dilküşâ olmak üzere telâkki edeceği, ahırı dahi Vidin hapishanesi gibi görecek daha bâlâter mevkide bulunuyor. İşte bu farkı da nazar-ı ehemmiyyetten uzak tutmadığı cihetle başka bir zamanda başka bir adam hakkında hakaret-âmîz bir edepsizlik addolunacağı derkâr bulunan misaller Paşanın ağzından çıktıkça Şefik için ayn-ı iltifât ve eser-i merhamet olmak hükmüyle kabul olunurdu.

Şefik, hâl-i mahbûsiyyeti bu suretle tadil eyledikten sonra yavaş yavaş kendi san'at-ı tabâbetini dahi icraya başladı. Ancak tedavi eylediği hastalar hâkim, efendi ve defterdar bey gibi erkân-ı eyâletin hastaları olup mahbusiyet hâli Şefik için ücret istemeğe mâni olmadığı gibi onlar dahi Şefik'e bir adî ve yabancı tabip muamelesi etmekten bitteeddüb, ücret-i tabâbeti çamaşır vesair türlü hediyeler itası suretiyle tesviye ederlerdi. Bunlardan maada Şefik'in bir meşguliyeti dahi Vali Paşanın on iki ün üç yaşında kadar bir mahdumuna Fransızca öğretmek oldu. Zira o zamanlar Hüsrev Paşaların filânların Avrupa'ya bazı şakirt göndermeleri, Dersaadet'te dahi bazı kibarın Fransız hocaları tutarak çocuklarından maada kendilerinin dahi bu lisanı tahsile başlamaları henüz yeni moda olarak zuhur etmiş olup bunu Vali Paşa dahi işittiğinden, bu lisanın meziyetini bilerek değil mahza büyük efendilerimize peyrev olarak mahdum beye Fransızca okutmayı heves eylemişti. Hâlbuki Şefik için en kü-

çük bir meşguliyet tasavvur olunabilir ise o da bu idi. Zira Paşa, Fransızca tedrisi ne kadar iltizam etmekte ise zevcesi hanımefendi dahi «Oğlum dinden çıkacak, Fransız olacak» diye o kadar telâş eylediğinden «Aman gayret ediniz Şefik Efendi!» diye Paşadan sık sık aldığı evamire mukabil hanımefendiden dahi «Aman Allah aşkına, okutuyorum desin de okutmasın» diye emirler alırdı.

Bu surete tahavvül eden hâl-i mahbûsiyyet, Şefik için gerçekten pek büyük bir mesudiyet idi. Hatta bir gün ya lâtife veyahut ciddî bir suretle şu hâlde Vidin'den firar ederek İstanbul'a gitmek arzusu kendisinde mevcut olup olmadığını İbrahim Bey sual eyledikte, Şefik elbette İstanbul'a gitmek arzusunda bulunabilir ise de âr-ı firârı kabul edemeyeceğini zaten İstanbul'a gitmek dahi tutulup yine asıl felâket-i mahbûsiyyete iadeten ve belki zamm-ı müddetle duçar olmağı intaç edeceği cihetle o arzuyu men'e dahi mecbur olduğunu cidden dermiyan eyledi. Hem de İbrahim bu suali sorduğu zaman Şefik'in sergüzeşt-i ahvâlini bilerek sormuş çünkü Şefik ona Raziye ile vuku-ı hâli tamamıyla anlatmıştı. Binaenaleyh İbrahim Bey, öyle «Raziye Hanım için İstanbul'a gitmek size âr-ı firârı kabul ettiremez mi?» dediği zaman Şefik içini çekerek «Raziye'nin pek akıllı bir kadın olması benim için pek büyük bir tesliyete medar olur. Vakıa duçar olduğu belâ, Raziye için bir nevi mahv demek ise de Raziye tedâbîr-i âkılânesiyle kendisini o mahviyetten koruyabilir» cevabını vermişti.

İnanmalıdır ki Şefik'in işbu ifadesi hayal ve hissiyyât-ı kalbiyyesinin de tercümesidir. Bîçare Şefik, kendisinin Raziye'ye hiçbir veçhile imdat edemeyeceğini nazarıdikkati önüne alarak ye'sinden çıldırmak derecelerine geldikçe, bu tesliyetle yüreğini temin eylerdi. Ama şu temine bir te'mîn-i ciddî denilemez. Zira Raziye'nin akıl ve terbiyesi müsellem idiyse de Arife'nin mel'aneti de müsellemdi. Raziye, hâl-i ikbâlinde ve Şefik İstanbul'da iken müdafaaya imkân bulamadığı hâlde Raziye ve Şefik şu felâkete duçar olduktan sonra hangi imkân kalır?

Hayf ki bu en sonraki mülâhaza en ciddî en sahih ve kat'iyen vaki bir mülâhaza idi. Hatta arası çok vakit geçmeksizin ve bahusus Arzuhâlci İsmail'den henüz cevap gelmeksizin zuhu-

rat nev'inden gelen bir tatar, Şefik'e İstanbul'dan bir mektup getirip bîçare Şefik mezkûr mektupta şu kelimeleri sanki ateşle yazılmışlar gibi bir suretle okumuştu:

«Şefik Efendi Hazretleri!

Olan işlerin günahı kimin boynuna olmak lâzım gelirse olsun! Fakat ben emelime muvaffak oldum. Emelim, sizi Vidin'e göndermek değildi. Bundan dolayı size pek acımaktayım. Emelim, melek Raziye'yi dahi kendim gibi nazarınızdan ifritlik menzilesi olan bir menzile-i mel'ûneye indirmekti. Ona muvaffak oldum. Daha şimdiden nam ve şöhretçe beni geçti! Size o kadar ismet satan bir kadının ne kolay yola geldiğini görseydiniz şaşar ve onun için çekdiğiniz mahrumiyetlere, felâketlere gerçekten acırdınız. Bunu size yazmakta muradım sûret-i intikamı haber verip de sizi zaten lüzumsuz olarak duçar olduğunuz belâ-yı mahbûsiyyet içinde bir kat daha bîzar etmek değildir. Belki rahatlaşmanız için heber veriyorum. Hâlâ İstanbul'daki Raziye'nizi düşünerek üzülüyor, kahırlanıyorsanız nafile üzülmeyiniz, kahırlanmayınız diye haber veriyorum. Zira o sizi artık düşünmüyor bile. Hanımın ahval ve idaresini sual ederseniz vücudu pek ziyade sıhhat ve afiyette olup vakıa Süleymaniye vak'ası üzerine zevci kendisini tart eylediği zaman malından hiçbir şey vermeyerek hanım dahi üstündeki üstünde, başındaki başında olarak çıkmış ise de dostlar sayesinde yine bir sıkıntı çektiği yoktur!...» (Arife)

Dostlar sayesinde bir şey için sıkıntı çektiği yokmuş! Aman ya Rap! Şefik bu mektubu okur da çıldırmamak mümkün mü olur? Zalim karı! Güya bu mektubu Şefik'e müsterih olsun diye yazmış. Şefik, dünya ve mâfihânın mahvı demek olan mahv-ı Raziye gibi bir kara haber olur da nasıl müsterih olur! «Ah! İşte melek sukut etti! Hayır melek sukut etmedi iskat olundu! Süleymaniye'de bir Şefik ile dört lâkırdı etmesine erbâb-ı nâmûsun cevaz vermedikleri kadın. şimdi o erbâb-ı nâmûs için bir medâr-ı iftihâr olmak üzere bu hâllere geldi. Öyle mi? Vah insaniyet, vah mürüvvet!» diye kendini yerden yere vurmasa teşfî edemeyecek bir ızdırâb-ı azîme duçar oldu.

Arife'nin «Seni mahpese attırmak emelim değildi. Melek Raziye'yi kendim gibi ifritlik menzilesine indirmek isterdim»

demesi doğrudur. Arife'nin en büyük husumeti, bittabi Raziye'ye olacaktır. O husumetin istilzam eyleyeceği en büyük intikam dahi Raziye'yi kendi menzile-i zilletine indirmek olur. Zira hikâye ederler ki bir kambura «Sen doğrulmak mı istersin yoksa âlemin de kendin gibi kambur olmasını mı?» dediklerinde bütün âlemden intikam almak için âlemin de kambur olmasını isteyeceği cevabını vermiş ki insanın cibilleti de mutlaka bu cihete meyyaldir. Raziye'de gıpta eylediği şey iffet ve ismet olduğuna göre kendisi dahi o yolu tekrar ihtiyar ve tercih eylese en makbul ve memdûh-ı ber-gıbta bulunmuş olur idiyse de nefsi «Hayır! Sen mademki rezil oldun, o da senin gibi rüsvây-ı âlem olmalıdır» deyince, bu ifsada mukavemet etmesi mümkün olamamıştır.

Bîçare Şefik mektubu aldığı anda, İbrahim Beyin nezdine koştu ve kemâl-i ye's ve ıstırap ile mektubu irae eyledi. Böyle yeis zamanlarında meyus olan, karşısındaki adamı dahi ne kadar meyus görürse o kadar müteselli olup yoksa karşısındaki adamın tesliyet için def-i ye'se çalışmasından asla müteselli olamadağı pek çok defa görüldüğü gibi bu defa İbrahim Bey ile Şefik arasında dahi şu hakikat görülmüştür. İbrahim, «Adam, bunda o kadar meyus olacak bir şey yok. Merak etme. Kederlenme.» gibi bir söz söyleseydi Şefik'e mutlaka bir fenalık gelirdi. İbrahim Bey ise bilâkis Şefik'ten ziyade mükedder olarak «Aman, bunun için ne çare düşünüyorsun? Her ne çare düşünüyorsan icrası hususunda sana muavenet ederim» diye muameleye başlamakla işte şu eser-i insâniyyet Şefik'i bayağı teskine kadar hüküm gösterebildi.

Fakat Şefik'in düşündüğü tedbir ne olabilirdi?

Bir musibete karşı, bulunacak çare ve tedbirin o musibet vukua gelmezden evvel bulunması lüzumu,

« علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد»

sözü söylendiği zamandan beri teslim olunmuş bulunup Şefik ve Raziye'nin musîbet-i vâkıası ise daha Süleymaniye'deki hanenin kapısı dakk olunduğu anda vaki olmuştu. Her ne ilaç bulunacak idiyse kapı çalınmazdan evvel bulunmak lâzım gelip çalındıktan sonra ise artık her şey olmuş bitmişti.

Maahaza bu manayı Şefik'e ne İbrahim Bey anlattı ne başka bir kimse. Yekdiğerini vely eden birkaç gün şu hakikati

genç ve mahpus doktorun nazar-ı ye's ve füturunda tahakkuk ettirdi. Zaman herkesten cesur ve muktedir olup bütün dünya bir araya gelse yapmağa muktedir olamayacağı şeyleri zaman dedikleri muktedir cesur, aheste aheste yapar vücuda getirir. İşte ilk ve ikinci günleri bütün dünya bir araya gelse Şefik'e tesliyet vermek ve artık her çare ve tedbirin geçmiş olduğunu anlatmak mümkün olmadığı hâlde zaman buna da muvaffak olmuştu. Bir dereceye kadar ki Şefik'in derdini kendine dert edinmiş ve dermanını aramakta Şefik'ten dahi ileriye gitmekte bulunmuş olan mert İbrahim Bey, her gün tekrar eylediği gibi bir gün dahi «Ey kardaşım! Benim dostluğuma, muavenetime itimadın var ya? Hatta eğer istersen seni buradan kaçırmağa kadar da muvaffak olurum. Daha ileriye bile giderim. Mahpus doktor Şefik'in hapishanede fevt olduğu kaydı bâlâsına şerh ve İstanbul'a inha ederek seni bu suretle vardığın yerde taharriden de kurtarabilirim. Sen de ismini tebdil ederek her yere gidebilirsin. Hemen şu felâket üzerine zihninde her neye karar verdinse söyle» dediği zaman Şefik, İbrahim Beyin bu derecelere varan âsâr-ı merhamet ve insaniyetine teşekkürler ederek fakat iş işten geçmiş olduğunu ona da beyan eyledi.

İbrahim –Vay bu yeis neden? Düne kadar...

Şefik –Evet kardaşım düne kadar bir çare bulmak imkânını aramaktaydım. Fakat hesap ediyor musunuz ki belânın vukuu sekiz ayı geçti. Hemen senesine varıyor. Eğer Arife hınzırının yazdığı mektup doğruysa şimdi Raziye artık o melekliğini kaybederek çoktan esâfil-i nisvân zümresine dahil olmuş. Ben bugün kalkacak olsam bir ayda İstanbul'a varamam. Tatar bile on iki günde varıyor. Velev ki varayım. Varıp da artık ne yapacağım? Olan olmuş, biten bitmiş.

İbrahim –Vah vah! Demek oluyor ki kazaya rıza dedin. Fakat berbat bir şey daha var. İhtimal ki bu hınzır karının yazdığı şey de yalandır. Seni bu suretle bîzar etmek için yazmıştır.

Şefik –Ümit etmem ki yalan olsun. İşte orasını kendisi de yazıyor. Beni bîzar etmekle ne istifade edecek?

İbrahim –Ama senin Raziye Hanıma emniyetin, bu kadar zayıf mıydı ya?

Şefik –Ah kardaşım, benim ona emniyetim kemal idi ama düşünseniz a o baskın felâketinden sonra kocası derhâl kendisini tart eyledi. Kendisine de hiçbir şey vermemiş. Bîçarenin şu dünya yüzünde hiçbir kimsesi yoktur. Genç hâlinde, felâket içinde sokaklarda kalınca ve kendisini bütün bütün mahv için Arife gibi bir hınzır dahi arkasında bulununca zavallı Raziye ne yapar?

İbrahim –(Düşünerek) Vallahi benim yüreğim diyor ki Arife mutlaka seni bîzar etmek için bunu böyle yazmıştır. Yoksa senin melek Raziye'n hâlâ melek Raziye'dir.

Şefik –Canım, açlıktan mahvolur dereceye...

İbrahim –(Sözünü keserek) Bana anlattığın Raziye eğer hakikaten öyle bir Raziye ise açlık ile kendini mahveder de iffetsizlik ile mahvetmez.

Şefik –İnşallah öyle olmuştur.

İbrahim –Bakalım şunu da Arzuhâlci İsmail Efendiden sual edelim. Hazır bugün yarın tatar gidecek. Öyle bir şey varsa elbette bilecek ya?

Şefik –Tamam! Pek isabet olur.

Dördüncü Bap

Şu insan denilen mahlûkun fenası ne kadar fena ise iyisi de ne kadar iyi oluyor. Fenası, insaniyetin çehre-i tâbân-ı melekiyyeti için kara bir leke olduğu hâlde iyisi dahi mel'anetin çehre-i menhûs ve muzlimine bir zînet-i âliye olacak kadar nûr-ı mahz oluyor. Sübhanallah! Cenabıhak, mürüvvet ve mertlik gibi ahlâk-ı hamîde nimetini de ve servet ve sâmân nimeti gibi bilâhesâb ve lâ-nisbet tevzi eylemiş. Vakıa hikmetinden mesul değildir. Ancak bazı kimselerin siretinde melekiyyet-i insâniyyeden hiçbir şey bulunmayacak kadar azim bir fakr görüldüğü hâlde diğer bazı kimselerin sireti dahi insana «Bu beşer değildir, belki melek-i kerîmdir» dedirtecek derecede oluyor ki bunu bazı kimselerin yiyecek bir lokma ekmeği bulunmayacak kadar fakir olmasıyla diğer bazılarının milyonlara malik olmasına benzetmekten olsun memnu değiliz zannederim.

Yukarıki müşafehenin nihayeti «Sen mektubunu yaz hazırla» sözüne müncer olduktan üç gün sonra İbrahim Bey, Şefik'i yanına çağırıp «Haniya mektubu yazdın mı?» dediği zaman Şefik henüz mühürlenmemiş bir mektup çıkarıp vermiş ve bu mektubun mündericatı Arzuhâlci İsmail'e Raziye hakkında söylenen sözler ihzar edildiğinden sonra bunların sahih olup olmadıklarını sualden ibaret bulunmuştu. İbrahim Bey, «Hayır bu olmaz. Benim yazdığıma benzemiyor. Al şu mektupları oku da sen dahi ona göre birisi Raziye'ye diğeri İsmail'e olarak iki mektup yaz» diye Şefik'e üç mektup verip odasına iade eyledi. Bunların birisi İsmail'e diğeri kendisinin kapı çuhadarı ve üçüncüsü dahi Artin namında bir adama idi. Şefik birinci mektubu bervech-i âtî okudu ki artık onu okuduktan sonra diğerlerini okumağa hacet dahi kalmayacağı şimdi görülür:

«Hamiyyetlü, fütüvvetlü biraderim İsmail Efendi Hazretleri,

Bade's-selâm inha olunur ki Şefik Efendinin bu defa Dersaadet'ten aldığı bir mektupta felâket-i vâkıadan beş beter bir felâket daha haber veriliyor. Ben bunu kale ve kaleme almağa dahi muktedir olamam. Orasını size kendisi yazar. Hatta ben o hâlin vukuuna da inanamam. Eğer ümit eylediğim veçhile bu haber mahza Şefik Efendiyi bîzar etmek için düzme bir şeyse bunu güzelce tahkik eyledikten sonra o Raziye Hanımı hemen derleyip toparlayıp buraya göndereceksiniz. Valide Hanı'nda sarraf Artin Ağa ile kapı çuhadarına yazdığım mektupları matviyen irsal eyledim. Bunları yerlerine verip ne kadar para lâzımsa alırsınız. Raziye Hanımın yanına bir ihtiyar kadın ile bir de emniyetli adam terfik etmek gibi şeylerin kemalini size bırakırım. Hâsılı bu işi de ne paraya ne zahmete bakmayıp illâ hanım-ı mûmâileyhâyı âminen salimen buraya irsal ve isal etmenizi isterim. Bize dostluğunuzu bu yolda göstereceksiniz. Eğer bunu beceremezseniz fî-mâ-ba'd dost diye isminizi bile kale almayacağım. Böyle bilesiniz. Baki dua! (İbrahim Edhem)

Artık diğer iki mektubu da okumağa hacet kalmadı ya? Şefik şu mektubu okuduktan sonra sirke çekmiş gibi burnu sızlayıp gözleri dolarak yüzünü sem-i semâya kaldırdı. «Ya Rap! Bu mektubu vakıa İbrahim yazdı ama yazdıran sen değil misin? Aman Allahım, mazlumlar için lütfun ne kadar büyük olduğunu

göstermen hikmetiyle mi İbrahim gibi bir kulundan bu derecelerde büyüklükler sadır ediyorsun!» diye yüzünü secdegâh-ı şükre sürerek doğruca İbrahim Beyin odasına vardı:

Şefik –Canım birader, ben sizin bu kadar lütfunuzu nasıl ödeyeceğim, beni borçlu eylediğiniz...

İbrahim –Hayır kardeşim! Ben sizi borçlu etmiyorum. Belki size olan borcumu ifa ediyorum. Herkesin müstehakkına yardım etmesi insaniyetçe bir borçtur. Teessüf ediyorum ki Arife'nin mektubu gelir gelmez bu aklımıza gelip de yazmadık. Bu zamana kadar vakit geçirdik.

Şefik –Bana kalırsa o zaman dahi vakit geçmişti. Maahaza pek büyük teşekkür ederim. Raziye'nin buraya geleceğine değil hakkımda bu kadar teveccüh eseri gösterdiğinize teşekkür ederim. Raziye'nin gelemeyeceğine eminim.

İbrahim –Orasını sen bilmezsin. Sen şimdi birisi Raziye Hanıma diğeri İsmail'e olarak iki mektup yaz, nasıl yazmak lâzım geleceğini ben tarif edecek değilim ya? Sen anlamışsındır.

Şefik –Evet!

Diyerek aşağıya odasına inip iki mektubu da yazdı. İsmail'e yazdığı mektupta vuku-ı hâli hikâye ile Raziye hakkında söylenen söz sahih değilse İbrahim Beyin iş'arı veçhile Raziye'yi göndermesinden ibaret idi ki bunu aynen görmeğe hacet yoktur. Fakat Raziye'nin kendisine yazdığı mektup, karilerimizce dahi görmek merakını mucip olacağı derkâr bulunduğundan onu bervech-i âtî derc ederiz:

«Raziyem!

Ah! Hâlâ sana "benim Raziyem" diye hitap edebilmek mümkünse bu hitabı kabul et. Bazı taraftan aldığım mektuplara göre artık ben sana "benim Raziyem" diyemeyecekmişim. Şimdi sen herkesin Raziyesi olmuşsun. Aman ya Rap! Yüreğim parça parça olmaksızın ben buna nasıl inanabilirim? Bunlar yalandır, iftiradır. Değil mi Raziyeciğim? Sen iffet ve ismetin kadrini o derecelerde takdir eylemişsindir ki herkesin Raziyesi olmaktansa ölmeyi tercih edersin. İşte senin nazarında bu hakikati bir kat daha teyit için sana haber veriyorum ki ben elhâletü hâzihî Vidin'de mahpus gibi bir hâlde değilim. Serbestim, rahatım!

Hem de mücerret gerek benim ve gerek bilhassa senin mazlumiyet ve ma'sûmiyyet-i hâlimizin mükâfatı olarak Cenabıhakk'ın bu lütfuna mazhar olmuşum. Fazla olarak seni buraya celp ettirmeğe kadar bana mürüvvet ediyorlar. Eğer sen herkesin Raziyesi addolunacak bir hâlde bulunsaydın seni şu mürüvvete lâyık görmezlerdi değil mi? Cenabıhakk'a dua ederim ki sen hâlâ bu eser-i insâniyyete, bu hürmete, bu tazime lâyık bir Raziye olasın da Arzuhâlci İbrahim Efendi biraderimiz sana bu mektubu verdiği zaman onun katacağı adamlarla buraya gelesin. Baki selâmetle vusulüne intizar ediyorum Raziyeciğim! (Senin Şefikin)

Şu mektubun içinde, iffet ve ismetin kadrini anlamağa muhtaç olan kadınlar için kemâl-i ehemmiyyetle dikkat olunacak bir nokta varsa o dahi herkesin Raziyesi olmaktan ise ölmek müraccah olacağı ve bir kadın hakkında tazim ve tekrimi icap eden şey, mahza onun iffet ve ismetinden ibaret bulunacağı kaziyesidir. Kıssadan maksat hisse olduğunu nazarıdikkate alarak şu noktayı arzen ve tûlen biraz bast ile hâsıl olacak satıh üzerindeki hakikat-ı hikmeti daha güzelce görelim.

Bir şehvetperestin mücerret kendi maksad-ı mel'ûnânesini hâsıl etmek emeliyle bir kadına gösterdiği dostluk, sahihan dostluk mu addolunur? «Ey benim melek filânım!» diye söylediği sözlerin gerçekliğine emniyet mi edilir? Onun ettiği tazimler, tekrimler sahih ve ciddî mi addolunur? Bunlara inanan bir kadın pek zavallı, pek bîçare çünkü pek ahmaktır. O kadın hakikati görmek, anlamak isterse kendisine «Canım sana feda olsun» diye dostluk ve fedakârlık arz eden âşıka «Ben dünyada senden başkasıyla yaşayamayacağım. Haydi beni nikâh ile al da ölünceye kadar beraber yaşayalım» desin. Bakalım kabul eder mi? Fakat bu sözü muaşakalarının iptidalarında söylemesin. Zira heva ve hevesle çılgın olan âşık o heves geçtikten sonra tart etmek yani kocayı zevce veyahut zevceyi koca hâlinde bir zaman istihdam etmek için alır. Muaşakadan bir altı ay geçtikten sonra bu teklifi etsin.

Şüphe yok almaz. Değil mi? Haniya canını feda ediyordu ya? Şimdi namını olsun niçin feda etmiyor? «Ruhum! Meleğim!» dediği hanıma niçin «Zevcem!» dahi diyemiyor? Hâlbuki yalnız o değil daha aşağıda bir adama da teklîf-i zevciyyet etse

herif kabul etmiyor. İsmeti, iffeti yerinde olmadıktan sonra kerli ferli bir hanım namuslu bir hamala da arz-ı izdivâc etse kabul etmez. Evet hamal bile onu kendisine lâyık görmez. «Sen filânsın! Sen bana yüz karası olursun» der. Aman ya Rap!... Bir hamala yüz karası olacak olan o bîçare hanım, kendi kendisi için acaba ne kadar yüz karası olduğunu ve âdeta bir siyâh-rû bulunduğunu vicdanı önüne getirmez mi?... Elbette getirir. Elbette bin nedametle yerin dibine geçmek isterse de akibinde bu meyusiyeti def için kendi zihninde bin mazeretler bulur. Hele bulduğu mazeretler içinde en tuhafı, kendi rezâlet-i hâlinin halk meyanında şayi olmamış bulunması tesellisidir. «Benim kabahatlerimi kimse bilmez. Halk benden böyle şeyleri ümit etmez. Zira ben tedbirli davrandım. Gördüğüm adamlar dahi öyle ifşâ-yı sır edecek adamlar değildir» demesidir. Vah zavallı vah! Bir vakit «Duyulmam! Adam kim duyacak!» ümidi seni mahveylediği gibi hâlâ dahi işte bu «tedbirli davrandım, duyulmadım, söylemezler.» hülyası seni bir hamalın bile yüz karası olacağın rezalet içinde muhafaza eyliyor. Haysiyyet-i nisvâniyye ve melekiyyet-i iftikârânene, sen kendin riayet etmeyip de ayaklar altına attığın hâlde bir yabanın çapkını mı seni muhafaza edecek de söylemeyecek? Vakıa herkes sana ol bapta birçok teminat verirse de herkesin dahi senin yüzünden hâsıl olacak birer arzı olduğu için böyle söyler. Dost-ı hakiki ve yâr-ı samîmî olan bir zatı değilsen bak sana neler söyler. Sana asıl lâyık olduğun isim ve sıfat ile nida edecek olursa «Tahkir ediyorsun, ben senin anladıklarından değilim!» diye çıldırmışçasına hiddetler ile müdafaaya kıyam edersin. Yavaş hanım yavaş! Seni tahkir etmiyor! Asıl lâyık olduğun muameleyi ediyor. Sen pekâlâ onun anladığı kadınlardan değil âlemin anladığı kadınlardansın. Seni anlamayan bir kimse varsa o da yine sensin! O hitapları sen kendine lâyık görerek davet eylediğin için âlem dahi sana lâyık görerek öyle hitap ediyor.

Hakikat-i hâl bundan ibaret olduğunu her nadim bilirse de hayfâ ki nedametine dahi galebe etmeğe çalışır. Ancak ne kadar çalışsa çabalasa ve kendisini kadınlar nev'inin ne kadar âlîsi bulsa ve görse yine iffet ve ismetine malik olan bir fakir ve çirkin kadın kadar da kendisinin kadri kıymeti olmadığını her zaman görür. Zira namuslu bir adam, kendisini zevceliğe kabul

için lâyık görmediği hâlde öte tarafta fakir ve hatta çirkin bir kadını bile mücerret iffet ve ismetinden dolayı hayatının refîk-i ebedîsi etmeğe lâyık bulur.

Şu yukarıki mektup eğer Raziyeciğin eline vasıl olsaydı bu mütalâatın kâffesi o bîçarenin vicdanı önünden geçeceğine şüphe bile etmezdik. Zira bir vakit Arife, kendisine buna yakın bir muamele eylediği zaman bîçare kadıncağız hem de nefsini bir ismet-i mücesseme gördüğü hâlde Şefik ile bir mülâkat-ı dostâneden ibaret bulunan kabahatini de vicdanı önünde affedemeyerek hep bu tahkir-âmîz muamelelere, muhatabalara kendisini lâyık görmüştü. Fakat hayfâ ki bu mektup kendi yedine vasıl olmadı. Bakınız iş nasıl oldu:

Bu mektuplar İstanbul'a gönderildikten iki hafta sonra, İstanbul'dan gelen tatar Arzuhâlci İsmail'den Şefik'e bir mektup getirdi ki bu mektup Şefik'in ilk yazdığı mektuba cevap idi. Bunda İsmail Efendi, Raziye'ye dair pek az malûmat veriyorduysa da verdiği malûmat ikinci defa olarak Raziye'nin celbi için gönderilen mektuplardan hiçbir netice çıkamayacağını Şefik'e temin ve kendisini külliyen meyus etmeğe kâfi idi. Arzuhâlci İsmail mektubunda diyor ki: «Raziye Hanım hakkında benden malûmat istiyorsunuz. Hâlbuki mezbureye dair ben sizden malûmat istemiş olsam yeri vardır. Vak'adan sonra bir daha Raziye Hanımı kim gördü? Kocası, kendisini derhâl tart eylemiş olduğunu işittik. Birkaç gün ötede beride pek fena hâlde sürünüp hiçbir kimse kendisini birkaç gün misafirliğe bile kabul etmemiş olduğunu söyledi. Ondan sonra ne ona dair bir şey söylendi ne de ben bir kimseye sordum. Şimdi benden nasihat isterseniz, Raziye'yi filânı bir ayak evvel unutmağa bakınız derim. İnşallah sağ ve salim İstanbul'a geliniz de sizin için Raziyeler de çoktur her şey de.»

Artık Arzuhâlci İsmail'in bu mektubu üzerine Şefik'te Raziye için bir ümit kalır mı? Maahaza İbrahim Beyi bu mektup meyus etmedi. «Arzuhâlci, seni yeisle müteselli etmek için böyle söylüyor. Dur bakalım ikinci mektuplar kendisine vasıl olsun da onlara ne cevap yazacak» diye ümitlerinin henüz berkemal olduğunu dermiyan eyledi. Maahaza ikinci mektupların cevapları da nihayet bir buçuk ay sonra gelip çattı. İsmail Efendi Şefik'e yazdığı mektupta ol kadar izahat vermeyip belki Şefik'i kendi

başına da gelmiş olan bir felâket ile müteselli etmek için izahatın en çoğunu o cihete hasrediyordu. Diyor ki: «Birader! Gerek sizden gerek İbrahim Beyden aldığım emirler üzerine Raziye Hanım hakkında tahkikata giriştim. Arife'nin verdiği haber doğru olduğunu anladım. Fakat hiç teessüf etme! Karı değil mi? Mutlaka böyle olacak! Onların hiçbir sözü yürekten çıkmaz unutulduğu da bir olur. Salt senin değil benim de başıma geldi. O Cevriye hınzırı da bana o hıyaneti etti. Fakat bana değil asıl kendisine hıyanet etmiş oldu. Çünkü bana ne oldu? Hiç! Ben sağ olduktan sonra bana Cevriyeler mi bulunmaz! Lâkin ona bir İsmail daha bulunamaz. Çünkü ben kendisine ana, baba, kardeş, dost her şeydim. Şimdi gördüğü adamlar kendisini nihayet birkaç defa için görerek hiçbirinin dostluğu üzerine kendisi de itimat edemeyecek. Yaşları ilerleyip gözellikleri geçtikten sonra akılları başlarına gelip familya kadrini ve hiç olmazsa benim gibi bir dost kıymetini o zaman anlayacaklar ama faydası ne? Hâsılı hiç teessüf etmemeni rica ederim. Ta sen avdet edinceye kadar ben de gönlümü saklayacağım. Zaten müddetin nısfı kadarı geçmiş demektir. İnşallah buraya gelirsin de seninle evlenip birer karıcık mı alacağız ne yapacağız o zaman beraber düşünürüz.»

İbrahim Beye yazdığı mektuptaysa daha ziyade tafsilât vardı. Şöyle ki: «Aldığım emriniz üzerine işi gücü bırakıp Raziye Hanımın ahvalini tahkike başladık. Kocası, kendisini bıraktıktan sonra bir gece misafir kalacak yer dahi bulamamış. Nereye gittiyse "Haydi kaltak! Biz seni evimize kabul edemeyiz. Sen basılmış, asılmış bir kadınsın" diye kapıdışarı etmişler. Bunun üzerine bir aralık adı sanı batmıştı. Sonra meydana çıktı. Meğer o Arife dedikleri karı ile birleşmiş. Zaten Arife'nin de aradığı bu değil mi ya? Çapkın güruhu ise "Aman şu kadar güzel olan Raziye nasıl şeymiş görelim" diye taraf taraf arz-ı rağbete başlayıp nihayet maazallahu teâlâ orta malı olmuş kalmış. Hatta bir mahalde Arife ile beraber bir baskın daha vermişse de artık böyle lâtifelere alışmış olduğundan umurunda bile olmamış. Arife'nin ise zaten öteden beri vazifesinde bile olmadığı Şefik Efendiye malûmdur. İşte efendim, hakikat-i hâl bundan ibaret olup böyle aşüftelerin ismini bile kale almak size yakışmaz. Şu hâlde kendisini oraya göndermek nasıl mümkün

olur ki taşralarda küçük yerlerde rezalet daha tez ve daha müthiş bir suretle intişar eder. Siz ise oraların en büyük adamları sayılırsınız. Böyle karıyı oraya her ne nam ile getirmiş olsanız yine sizin namusunuza elvermez. Gerçek söylüyorum ki gerek Arife gerek Raziye İstanbul'un en namlılarından olmuşlardır. Hiçbir sarhoş meclisi, hiçbir çapkın cemiyeti yoktur ki bunların isimleri söylenmesin. İşte böyle erazili oraya celp ettirseniz yalnız oraca değil buraca dahi âleme rezil ve bednam olursunuz. Binaenaleyh kapı çuhadarına ve Artin Ağaya olan mektuplarınızı da yerlerine vermeğe lüzum görmedim. Ateşe atıp yaktım. Burasını Şefik Efendiye uzun uzadıya yazamadığımın sebebini bilirsiniz. Kendisine lâzım gelen nasihatleri verip artık öyle Raziye'yi filânı hatırdan çıkarsın ve yok kendisi ümit eylediğim veçhile uslu akıllı adamlardan olmayıp da böyle karılarla düşüp kalkacak hovardalardan ise İstanbul'a geldiği zaman Raziyesini yine bulur. Hem de bu defa öyle külfetlere de hacet kalmayıp pek kolay bulur.»

Beşinci Bap

«Yeis, iki rahatın birisidir» derler. Bittabi doğru bir sözdür. Yeis, küllî bir emeli keenlemyekün hâline koyarak insanı nardan eşedd olan âlâm-ı intizârdan kurtarır. İşte İstanbul'dan gelen şu haberleri Şefik her ne kadar yüreği parçalana parçalana okuduysa da İsmail'in mülâhazatını birer birer ve tamamıyla sahih ve vaki bularak artık Raziye'yi unutmak lüzumunu teslim eyledi. «Bu da bir hikâye imiş, şu sûret-i fâcia da hitam bulmuş diyelim.» diye geçen vukuatı hatırından geçirirken hakikat vaktiyle mütalâa eylemiş olduğu bir acıklı hikâyeyi hatırından geçiriyor zanneylerdi. «Eğer o bîçare kendi hâlinde kalsaydı Arife'nin menzile-i rezâlet ve zilletine mümkün değil inmezdi. Fakat onu o menzileye cebren indirdiler! Bîçare kendisini girdâb-ı felâkete atmadı. Kazaen dahi düşmedi. Sürükleye sürükleye götürüp attılar. Binaenaleyh nefsine suikastla kıymış olan imansızlardan addolunmaz belki zalim elinde mazlumen idam olunmuş şühedadan addolunur» diye Raziye'yi tamamıyla tebriye eyler idiyse de artık bir kere bu girdaba düşmüş olan Raziye'yi oradan çıkarabilmek muhal olduğunu da kabul ve teslim eylerdi.

Şefik'in şu yoldaki muhakemesi üzerine Raziye'yi külliyen unuttuğu ve evvelki aşkından eser kalmadığı hakkında verilecek olan hükmü nerede istinaf etseler haksız bulurlar. Bu mesele, vakıa Şefik'in nazarında artık bir romandan başka bir şey olmamakla beraber o roman ta hatimesini gösterinceye kadar Şefik'i şikâyetinde haklı göstereceği suretlerin kâffesinden salim bir romandı. Binaenaleyh Şefik, Raziye'yi unutamaz. Ama kendi nazarında «yeryüzünde bir melek» olan Raziye'yi unutamaz. Şu suretle unutamadığı Raziye'nin aşkı da yüreğinden silinmez. Unutacağı bir Raziye varsa o dahi Arife'ye artık refik olmuş bulunan Raziye'dir. O Raziye zaten Şefik'in Raziyesi olmadığından onu sevemez. Bu sebebe mebnidir ki yüreğinde bulunan te'sîr-i aşk dahi bu Raziye-i mülevveseye kadar hükmünü yürütüp getiremez.

Bu hâli yalnız Şefik'te görmeyiz. Yüreğinden azıcık aşk hissi cereyan eylemiş olan herkes kendisini arasa, bu tesiri azıcık kendisinde bulur. Her ne zaman ma'şûka-i metrûkesini yâd etse yüreğindeki dağı elbette azıcık sızlar. Zira o dağı açan zat, muahharen gördüğü hâlât üzerine terk eylediği bir hain, bir gaddar değildir. Belki yanarak yakılarak sevdiği bir zattır. Bu pareyi dahi bıçağıyla açmamıştır. Belki aşk ve sevda gibi yakışı da tatlı olan bir ateş, öyle yavaş yavaş ve tatlı tatlı dağlayarak açmıştır.

Binaenaleyh aşk da onun tesiri de sahibi için ilânihaye kıymettardır. İnkıtaı icap eden hâl ise mâcerâ-yı aşka hatime çekmekle beraber evvelki tatlı tesiri dahi ibka eylemek üzere vuku bulmuştur. Dikkat edilmelidir ki bir kimse için zulüm, gadr, hıyanet addolunan bir hâl o kimseyi dâğ-ı yâdigârını elde ibka ve teyit ederek terk ediyorsa diğer birisinde o şevki yeniden yeniye uyandırmak için bu hâl vuku bulur. Ol aşkı bir nura teşbih edip de onun müverridine dahi bir güneş dersek, bu hâlde ahvâl-i âşıkaneyi tecessüs ve tahkik eden bir Fransız şairinin:

Devr-i şemsi andırır, aşkın zuhûr u mahvı kim
Bir ufuktan kaybolursa, ufk-ı dîgerden doğar.

diye tercüme edilebilen sözü pek doğru görülür. Ol mişkât-ı envâr-ı sevdâ evvelki âşıkın gadr ve hıyanet addedeceği bir hâlet ile ufk-ı kalbinden gurup ederse diğer birisinin fedakârlık ede-

ceği aynı o hâletle onun yüreğinde doğar. Binaenaleyh evvelki âşık kendi muhabbetinin devam ve cereyanı müddet zarfında ol şemsi bir mihr-i münîr-i dilârâ olmak üzere görüp ondan sonra vuku bulan gurup ise dildeki yadigârını hep bir mihr-i münîr-i dilârânın yadigârı olmak üzere ibka eyler.

Zaman geçip de Şefik zihnini ihyaen âlem-i muhâkemâtın bazı cihetlerine sevk eyledikçe bu köşelere dahi uğratır ve uğradığı yerlerde kendi mihr-i tâbân-ı aşk ve sevdası olan Raziyesini gördükçe hep sever hâlâ sever henüz perestiş ederdi. Ancak felâket-i hâlin vukuu üzerinden iki sene kadar zaman mürur eyledikten ve bir aralık dahi yeniden yeniye bazı ahval zuhura gelmeğe başladıktan sonra Şefik, Raziye'yi daha geç derhatır etmeğe başladı ve bir zaman sonra hiç de derhatır edemez oldu. Bu keyfiyetin izahat ve tafsilâtını görmek için dahi hemen başkaca ve müstakilce bir vak'a olmak üzere şu cihete atf-ı nazar eylemek lâzım gelir:

Altıncı Bap

Şimdi «Konsolos» denilen me'mûrîn-i ecnebiyyeye o zamanlar «Balyos» derlerdi. Şimdi memalikin her tarafına ve hatta bir nefer bile tebaası bulunmayan yerlere kadar intişar eden konsolosların aslı bulunan balyoslar, o zamanlar lüzûm-ı sahîhî olmaksızın bir yere memur edilmezdi. Şimdi kendi vazifelerinin haricinde olsun dahilinde olsun her şeye müdahale eden konsolosların selefleri bulunan balyoslar, o zamanlar yalnız kendi tebaa ve tüccarlarının umurunu teshil ile iştigal ederlerdi. Bu sebeptendi ki Vidin gibi Devlet-i Aliyye'nin o zamana göre Belgrat'tan sonra ikinci mühim iskelesi bulunan bir yerde yalnız bir Rusya ile bir de Avusturya balyosu olup Rusya balyosu o zaman dahi bazı hemcinslerini teşvik ile vakit geçirir idiyse de Avusturya balyosu tüccar ve tebaasının umuru kendisini ancak haftada bir gün işgal edebildiğinden sair günleri imrar için meşguliyet arar dururdu.

Balyos Bey tabipti. Fakat «pratisyen» denilen ve icrâ-yı tabâbet ede ede tahsîl-i tıb eden etıbbadan değil belki ulûm-ı tıbbiyye üzerine tedkikat-ı amîka ile uğraşır erbâb-ı fazl ve kemaldendi. Bir gün maslahaten Kethüda Beyin yanında bulunup

anlatmak istediği şeyleri anlatacak söz bulamadığı ve Fransızcasını söylemeğe çalıştığı sırada Şefik Fransızca olarak aradığı sözlerin Türkçesini bulup ihtar edince «Vay, siz Fransızca biliyor musunuz?» diye başlayan söz Fransızca bir uzun müşafeheye müncer oldu. Şefik'in sergüzeşt-i ahvâlini Balyos bir dereceye kadar bildiği cihetle Şefik az sözle kendisini tamamıyla anlattıktan maada ulûm-ı tıbbiyyedeki derece-i behresini gösterecek mühim mühim bahisleri de serd ediverdi. O zamanlar Osmanlılarda Fransızca söyleyen ve bahusus mebâhis-i amîka-i ilmiyye üzerine söyleyen adam nevadirden addolunduğu ve Şefik ise kesret ve mebzûliyyet-i ricâl miyanında bile bize kendisinin nadiriyetini teslim ettirecek erbâb-ı ulûmdan bulunduğu cihetle Balyos, Şefik'ten fevkalgaye istiğrapta kalmıştı.

Bu günden sonra Avusturya Balyosu haftada bir iki gün ve daha sonraları her gün hükûmet konağına gelerek Şefik ile görüşmeğe başladı. Musahabeler yalnız ulûma dair olmayıp dahilî haricî birçok mebâhis-i mütenevviadan bahsolunurdu. Avrupalıların fenası fena olduğu kadar iyisi dahi iyi olduğu her zaman görülür. Avusturya Balyosu ise hakikaten zînet-i insâniyye ile müzeyyen adam olup Şefik ile muhabbetleri bir dereceye vardı ki yekdiğerine milliyyet-i diyâneten ecnebi olan iki adamın, dostluğu isal edeceği daha yüksek bir derece kalmamıştı. Balyos, Şefik ile sohbetini Vali Paşaya anlatıp Paşanın zaten Şefik hakkındaki teveccühü berkemal iken bir de böyle bir ecnebi tarafından sena edilince kadrini bir kat daha takdir eyledi ve Şefik'in bir gündüz ziyafeti itası için kale haricine yani varoşa çıkarmak üzere ruhsat itasını rica eyledikte ricasını kabulden maada hatta her ne zaman isterse çıkabilmesine kadar müsaade eyledi.

Bu müsaade, Şefik için pek güzel bir müsaadeydi. Zira yalnız bir kere gündüz ziyafeti için değil artık ondan sonra birçok ziyafetler ve şehirler etraf ve civarında seyir ve seyahatler için sık sık kale haricine çıkardı. Anlamalı İbrahim Beydeki insaniyetin ve dostluğun derecesini ki Şefik'in dâire-i me'zûniyyeti bu suretle tevsi eyledikçe o dahi muavenetin dairesini tevsi ederek bîçare Şefik bir ecnebi ile refakat ve musahabet eylediği hâlde gerek elbisece nezafet hususunda ve gerek masârif-i zâ-

tiyyesinde hakikaten böyle bir kibarane maişetin icabatına kendisini tatbik edebilirdi.

Avusturya balyosu kırk beş yaşında bir adam olup yaşça kendisinden aşağı kalmayan zevcesi gençlik tâb ve taravetini maddeten kaybeylediği hâlde zihnen hâlâ bunu kaybetmemiş olmak davasında bulunur ve bu dava henüz yirmi sekiz otuz yaşında bulunan görümcesi yani kocasının hemşiresi olan Madam Eyli isminde diğer kadın ile daima rekabetini mucip olurdu. Balyos zaten zihnini tetkikat-ı ilmiyyeye istilâ ettirmiş bir adam olup öyle kadın meselesiyle iştigal etmediği gibi Şefik dahi bu cihete ehemmiyet vermeyi ol kadar zihnine getirmemekteyse de alafranga âlemlerinde kadınlara öyle hiç ehemmiyet verilmemek mümkün olmayıp behemahâl kendileri nazar-ı riâyette tutulacaklarından ve meziyyet-fürûşlukta yekdiğerine rekabet eden bu kadınlar ise kendilerine atfolunan edna bir nazar-ı ehemmiyyeti dahi büyülte büyülte son dereceye kadar vardırmağa müstait olduklarından sohbet cemiyetlerinde bittabi kadınların verdikleri meşguliyet büyüdükçe büyür ve nihayet güya yalnız kadınlar ile iştigal için toplanmış hükmünü alırdı. Şu hâl Şefik'i günden güne daha ziyade eğlendirmeğe başladı. Zira cemiyetçe teklif ve tekellüf gittikçe azalmağa yüz tuttuktan sonra lâtife dahi tatlılaştıkça tatlılaşırdı. İş bir dereceye vardı ki Şefik bu kadınlar benden hoşlanıyorlarsa da hangisinin hoşlanışı daha ciddî olduğunu tefrik müşkül oluyor mülâhazasını bihakkın zihninden geçirdiği gibi kadınların her biri dahi Sinyör Şefik'in nazar-ı teveccühü yalnız bana münhasır olacak ise de ötekine hiç renk vermemek mecburiyeti altında bulunuyor ki bu dahi ketm-i râz hususundaki maharetine delâlet eder hükmünü vermekte hemen tamamıyla haklıydılar.

Böyle bir meşguliyet ne kadar az olsa sair büyük büyük meşguliyetlerden ziyade insanı işgal eder. Binaenaleyh bu kadarcık bir meşguliyet Şefik'in bir hâl-i mahbûsiyyet içinde bulunduğunu âdeta büsbütün unutturacak derecede kendisini hüsn-i işgal etmekteydi. Ancak Şefik, kendisi için bu sureti bir menfaat-ı sahîha addetmezdi. Zira Şefik hâlinde bulunan bir adamın böyle bir balyos familyasıyla peyda eylediği münasebetten bekleyebileceği bir menfaat, menfaat-ı halâs olacaksa zaten müddetin sülüsanı bitmiş olduğu gibi buna dair açılan sözlerde dahi Şefik

«Sizin ile ünsiyet beni ol kadar bahtiyar ediyor ki müddet-i mahbûsiyyetin gittikçe azaldığını görmek, beni memnun değil bilâkis mahzun eyliyor» derdi. Şefik'in şu münâsebet-i dostâneden en büyük istifadesi, balyoshanede birçok muteber ecnebiler ile görüşüp tanışması kaziyesiydi. Zira başka devletlerin konsolosları olmadığından İngiliz Fransız, Alman, İtalyan herhangi ecnebi Vidin'e uğrayacak olsa mutlaka Avusturya Balyosuna uğrar ve oraya her kim uğrayacak olursa kendisine arz olunacak mühim şeylerin birincisi dahi Şefik olurdu. Hâlbuki Şefik ile bir defa görüşüp de meziyyet-i ilmiyye ve insaniyesini takdir etmemek mümkün değildir. Binaenaleyh Şefik ile görüşen ecnebilerin her biri Osmanlı doktorunun ismini mecmuasına kaydederek bunlardan birtakımı ise İstanbul'a veyahut Avrupa şehirlerine avdet eyledikten sonra dahi Şefik ile tarîk-i muhâbereyi açarlardı.

İşte hâl-i mahbûsiyyet bu sureti bulduktan sonra Şefik'in bakiyye-i müddeti âdeta bir ay tebdîl-i âb ve hava Vidin'e gitmiş olan bir kibarın geçirdiği zaman gibi mürur eyledi. Madam Balyos ve Eyli dahi münâsebet-i dostâneyi gittikçe ileriye götürerek hele bir akşam!... Evet! İbrahim Beyin dostluğu ve müddet-i mahbûsiyyetinden kısm-ı a'zamının müruru münasebetiyle Şefik'in akşamları dahi kale haricinde bulunabilmesine müsaade olunmağa başladığından bir akşam, Şefik'in târîh-i mahbûsiyyeti derpîş edilerek hesap olunup da hitâm-ı müddet ve tahliyesine iki ay ve yirmi gün kaldığı anlaşılınca, kadınların ikisi birbirinden ziyade ve bizzat Balyos ise kadınların ikisinden de ziyade teessüf etmeğe başladılar. Gariptir ki bu teessüf Şefik'te dahi vardı. Öyle ya? Dünyanın hangi tarafında kimi ve nesi vardı ki onları düşünerek mahbûsiyyet-i esâretinden halâs olmak istesin. İbrahim Beyin dostluğu ile beraber servetinin de derecesi, Şefik'in zaten Vidin gibi bir yerde insanı ürkütmeyecek olan masrafını tesviyeye her zaman müteahhit olup Avusturya Balyosuyla familyası halkının dostluğu ise az bir teessüfle terk olunmayacak raddeye varmıştı. Binaenaleyh Şefik için en büyük münasebet Vidin'de hâsıl idi. Vidin, kendisi için vatan-ı aslî mertebesine vasıl olmaktaydı. İşte bu sebebe mebni, cümlece hâsıl olan teessüfe a'zâ-yı cem'iyyetten hiçbirisi şaşmayıp bilâkis bakiyye-i müddetten daha ziyade istifade için

münâsebet-i dostâneyi de bir kat daha kuvvetlendirmeğe karar verdiler.

Yedinci Bap

Bir aralık zuhur eden bir vak'a, şu kararın Vidin'de icrasına imkân bırakmadı. Belki Vidin'de hâsıl olan dostluğa İstanbul'da beka vermek lâzım geldi. Zira İstanbul'da, Avusturya sefaretinin birinci tercümanlığı makamı münhal kaldığından oraya Vidin balyosunun nasp ve tayini tatar-ı mahsûs ile kendisine tebliğ olunduğundan ve serian hareket etmesi de başkaca tavsiye edildiğinden nihayet bir haftaya kadar Konsolosun azimeti lâzım gelirdi. Şefik böyle dost bir adamın İstanbul'a gidişine memnun olduysa da kendisinin iki buçuk ay sonra gideceğine de teessüften geri kalmadı. Bu teessüfünü İbrahim Beye kadar arz eyledi.

İbrahim –Bunu söylemekten muradın Balyos ile bareber gitmekse pek kolaydır. Zaten ne zaman istersen gidebileceğini sana daha evvelîsinden de söylemedim miydi? Hem o zaman ismini tebdile mecbur olacaktın. Şimdi ise yine Doktor Şefik ismiyle gidebilirsin. İster misin?

Şefik –Evet! Muradım bu inayetinizi de istirham etmekti.

İbrahim –İstirham edecek bunda bir şey yok. Şunda iki buçuk ay müddetin kalmış. Zati İstanbul'da seni görecekleri zaman bu müddet dahi hemen geçmiş olacak.

Şefik –Bu müsaadeyi Paşa Efendimizden tahsil edebilmek sizce külfeti mucip olacaksa...

İbrahim –Allah sana akıllar versin. Neyse! Sen hazırlan. Balyos ile beraber İstanbul'a gideceksin. Hatta sana İstanbul'ca olacak siparişlerimi şimdiden söyleyeyim. İcrasından geri durmayacaksın ya?

Şefik –Aman birader! Sizin bana ettiğiniz iyiliklere, dostluklara mukabil...

İbrahim –Ha işte siparişlerim de bundan ibarettir. Dostluğu unutmayıp muhaberede, münasebette devem edeceksin!

Şefik –Bu kadar lütfunuzu gördüğüm hâlde eğer yine dostluğu unutacak kadar alçak olacaksam, Allah bana o kadar alçaklık göstereceğine canımı alsın daha iyidir.

Gerçek, Şefik'in İbrahim Beyden gördüğü dostluk kendisine bu sözü ez-cân ü dil söyletecek derecede olduğundan ve hele şu en sonraki lütfu her mizan ve mikyastan harice çıktığından Şefik bir baş balyoshaneye koştu.

Şefik –Ee, mösyö! Azimetimiz günü hangi gündür ki ben de ona göre hazırlanayım?

Balyos –Ne demek! Sahih mi Şefik Efendi ki beraber...

Madam Balyos –Aman! Müddetinizin bittiği güne mi tesadüf ediyor.

Madam Eyli –Mutlaka Vali Paşa Efendi sizi affetmiştir. Mutlaka bizimle beraber gitmeniz için bu affı siz istemişsinizdir.

Şefik –En doğrusunu Madam Eyli cenapları buldular!... Demek oluyor ki bendeniz için en doğru düşünen kendileriymiş!...

Balyos –Hepimiz sizin için aynıyla kendimiz gibi düşünürüz. Doğrusu pek memnun olduk.

Madam Balyos –Beraber gideceğiz ha? Beraber gidelim de nasıl gidersek gidelim.

Madam Eyli –Ama ne güzel bir seyahat edeceğiz. Buradan İstanbul'a kadar! Kırların dağların da en güzel vakti! Her tarafta yeşilin, her tarafta kuşların cıvıltısı!

Madam Balyos –Her meseleye bir şairiyet, bir zarafet katmayınca olmaz ki!

Şefik –Lâtife etmiyorum. Pek ciddî söylüyorum. Yevm-i azîmeti haber vermenizi rica ederim.

Balyos –Bugün perşembe değil mi? İnşallah pazartesi günü arabalara bineceğiz.

Bu malûmatı aldıktan sonra Şefik daha ziyade oturmağa ihtiyaç görmedi. «Benim henüz hiçbir tedarikim yoktur. Mahpus adamın böyle vehleten zuhur eden bir seyahate mukabil ne tedariki olabilir? Binaenaleyh bana sizden ziyade zaman lâzımdır» diye hükûmet konağına geldi.

Kerim olan bir adam için kereme hudut olamaz. Bir kerimin keremine hudut çeken bir şey varsa o dahi yalnız iktidarı ve kuvve-i mâliyyesinin derece-i kifâyetidir. Tab'ında kerem olan bir adam ikram ve ihsan etmekten o kadar lezzet bulur ve bulduğu lezzet ikramının tezayüdüne göre o kadar artar ki bu lezzet-i mütezâyide ile telzîz-i dimâğ eylemek için olanca malını vermeğe kadar davranır. Hâtemler gibi erbâb-ı sühâ ve kereme, hiç taaccüp etmemelidir. Bu da bir nevi lezzet-i şahsiyye demek olup şu kadar var ki zevk-i şahsîye bu suretle edilen hizmet, âlemi mutazarrır değil belki gerek alelumum ve gerek bilhassa mütemetti edeceği için en ziyade makbul bir haslettir. Kethüda İbrahim Bey işte bu evsaf ile tamamen ittisafa karîb erbâb-ı keremdendi. Binaenaleyh Şefik balyoshaneden avdet edince kendi ikamet eylediği daire içinde birkaç nefer ağa ve seyis gibi adamların harıl harıl bir yolculuk tedarikinde bulunduklarını gördü. Ortada bir iki esvap ve yatak hurçları, heybeler, çizmeler, yol yatağı, mataralar, yol şemsiyeleri, kaputlar!... Bir güzel bir çift çifte tabanca ile bir filinta ve bir kılıcın paslarını temizlemekte! Diğer birisi palaska ve cephane levazımı ikmal eylemekte! Bir seyis âlâ bir İspanyol kaltağının kayışlarını filânlarını düzeltip muayenede! Hâsılı bunları görünce bîçare Şefik, Vali Paşanın eyaleti devre çıkması tedariki gördüğüne zehap ederek doğruca İbrahim Beyin yanına vardı.

İbrahim –Ee! Hazır bulunduğunu Balyos Beye söyledin ya?

Şefik –Hayır! Hazırlanacağımı söyledim. Ve hazırlanmak için çok oturmayıp geldim.

İbrahim –Niçin böyle nakıs haberler veriyorsun? Sen yarın sabah harekete hazırsın. Pek acelen varsa bu akşam bile!

Şefik –O aşağıdaki tedarükât benim için mi? Bu kadar çabuk ha?

İbrahim –«Osmanlı kısmının bir ayağı üzengidedir» diye söyledikleri sözü tevekkeli mi söylemişler? Evet o hazırlıklar senin içindir zahir! Buradan İstanbul'a kadar gitmek hazırlıksız olur mu? Osmanlı kısmı yol zahmetine güzel dayanır ama dayanmak için de her şey mükemmel olmalıdır.

Şefik –Ah kardaşım! İbrahim Bey! Acaba Allah bana bir fırsat verecek mi ki ben de sana şu eylediklerine karşı küçük olsun bir iyilik edeyim?

İbrahim –Pek büyüğünü bile edebilirsin. O ise dostluktur. Osmanlı olan bir adam –o zaman Osmanlı diye paşaların arkası sıra memaliki devran eden memurîn ve hademeye denildiği hatırda bulunmalıdır– daima o kardeşlerinin yardımına muhtaçtır. Bu gün ben sana yardım edersem yarın sen bana edersin. Fakat benden en doğrusunu sual edersen senin bana edeceğin en büyük iyilik Allah beni ne senin ne de başka bir dostumun muavenetine muhtaç etmemesi için duadır. Anladın mı kardeşim! Ben muavenetine muhtaç olacak bir hâle gelirsem, bu yalnız bana değil senin gibi dostlarıma da bir musibet sayılır.

Şefik –Evet hakkınız var!

İbrahim –İşte birader! Yol levazımınızın kâffesini ben tedarik ediyorum. Paşa Efendimiz dahi sana bir güzel at ile beş yüz tane dahi yirmilik mahmudiye ihsan ettiler. Bunlar ihsan da değildir. Oğluna ettiğin hocalığın mükâfatı da bunun içinde dahildir. Hanım...

Şefik –Estağfurullah! Ne hocalığı, ne mükâfatı?...

İbrahim –(Dinlemeyerek sözünde devam ile) Efendi dahi çamaşır takımını ikmal etti. Burun mendiline varıncaya kadar hiçbir şeyi Allah için eksik bırakmadı. Paşa Efendimiz bizzat İstanbul'a gidecek olsa ancak bu kadar olurdu.

Şefik –Allah cümlenizin gönlünüze göre mükâfatını da ihsan etsin kardaşım! Fakat biz araba ile gideceğimizden hayvana hiç ihtiyaç yoktu. Zaten Vidin gibi yerde binilecek hayvan da yetişmez. Paşa Efendimize dahi lüzumu olduğundan...

İbrahim –Sen Paşayı düşünme! İnsan talikanın içinde beli kırılmak derecelerine geldiği zaman birkaç saat dahi güzelce bir ata binmeyi ister. Bir de Balkanlarda öyle yerler vardır ki arabadan inip ata binmeğe gerçekten muhtaç olacaksın.

Şefik –Ah bilirim bilirim! Hem de hiç unutmayacağım. Ya oraları geçtiğim zamanlar bir arabadan inmemiş olduğum gibi bir ata dahi binmemiştim. Ayağımda...

İbrahim –Ee! Artık elverir! Osmanlı kısmı geçen belâyı da safayı da unutur. Haydi, şimdi yalnızdır, Paşanın yanına çık da hediyelerine hem teşekkür et hem de veda resmini icra eyle!

Artık Şefik bu emir üzerine söyleyecek hiçbir söz bulamayarak doğru Paşanın yanına girdi. Dili döndüğü ve daha doğrusu paşaya anlatabildiği kadar kelimât-ı lâyıka ile şu müddet-i mahbûsiyyetini mahpus gibi değil belki üç senelik bir misafir gibi hem de her gün hakkındaki hürmet ve ikram artmakta bulunan bir misafir gibi geçirdiğini anlattı. Paşa hakikaten hasâil-i hamîde-i tabîiyyeye malik bir adam olup Şefik hakkında yüreğinde zaten pek büyük bir merhamet ve şefkat duymakta olduğundan Şefik dahi bu yürek duygularını gıcıklayınca âdeta gözlerinden yaşlar dökülmeğe başladıysa da bîçare adamcağızın lisanı, «Ben seni evlâdım gibi severim Şefik Efendi!» demekten başka söyleyecek söz bulamadı.

Sekizinci Bap

Vidin'den İstanbul'a kadar berren devam edecek olan bir seyahat için İbrahim Beyin görmüş olduğu tedarikin noksan olmayacağı anlaşılmıştır. Avrupalıların seyahat hususunda verdikleri ehemmiyet dahi muhtâc-ı tafsîl olmayıp Balyos familyası yol için talikalardan maada esbâb-ı tenezzühten olmak üzere birer de binek hayvanı edinmişlerdi.

Yevm-i muayyende ahibba ve asdikaya son veda dahi ifa olunarak yola çıkıldı. Şefik'in yüreğinde ilk uyanan his, Vidin'le İstanbul arasındaki mesafeyi seyahat hasusunda İstanbul'dan Vidin'e gelişindeki hâl ile Vidin'den İstanbul'a dönüşündeki hâl arasında bulunan farkın muvazene ve mukayesesinden mütevellit bir his idi. Geldiği hâli biz dahi bir kere gözümüzün önüne getirelim. Ayağında pranga, kolunda kelepçe, boynunda lâle, sırtında pırtısı olduğu hâlde boğazından dolaşan bir ip, gerideki süvari zaptiyenin elinde değil miydi? Ayaklar kabarmış, çatlamış her gün husulüyle yine üzerinde kuruyan terler kendi kokusundan kendini istikrah ettirecek bir hâle varmış değil miydi? Etraf ve ebat ne kadar zümrüt gibi yeşil olursa olsun, vuhuş ve tuyur ne kadar şevk-efzâ bulunursa bulunsun, bunların insanda hâsıl edeceği şevk ve sürurun Şefik'te husulü tasav-

vur olunur muydu? Bu defa ise Balyos familyası gibi hakikaten dost ve şen ve şetaretli bir familya ile esbap ve levâzım-ı sefer dahi mükemmelen mürettep olduğu hâlde yola çıkılmıştı ki etrafın her gûne letafeti bunlar arasında bir bahs-i mahsûs suretini alır ve iki nev kuşun cıvıltısı üzerinde belki saatlerce söz söylenip arada geçen şakalar, lâtifeler üzerine dahi kahkahalarla gülünürdü. Bu bir seferle seyahat addolunmaktan ziyade tenezzüh için bir gezmek addolunsa beca idi. Sûret-i seyâhati karilerimiz nazarında güzelce tasvir için şunu da haber verelim ki evvelâ Şefik kendi arabasında ve Balyos ile zevcesi bir arabada ve Madam Eyli ile bir hizmetçi kadın diğer arabadayken şu mufarakat lezzet-i refakati mâni olduğu cihetle daha seyahatin ilk günü dört ahbabın dördü de bir talikaya binmişler ve diğerlerini yedek arabası misillü bade değiştirmek üzere boş çektirmeğe başlamışlardı.

Günde altı, nihayet yedi saat mesafe kat etmeyi evvelce tertip eylediklerinden, akşamları konak yerlerine erkence varılır ve et'ime ve eşribe mükemmelen tehyie edilirdi. Bir derecede ki bunları görenler yolcu değil belki tebdîl-i âb ve hava ve tenezzüh erbabı sanırlardı. Gece her türlü sohbetleri, eğlenceleri mükemmel olduğu gibi taamdan sonra bir âheng-i mahsûs ile nağmeler bile icra ederlerdi. Hele seyahatin üçüncü dördüncü günlerinde bir serçe kuşunun arkası sıra saatlerce koşmak ve bir karganın saydını bir muzafferiyyet-i mahsûsa addetmek suretinden ibaret bir de avcılık yolu açılmıştı ki cemiyeti cümleden ziyade bu suret eğlendirirdi. Avcılığın teshîl-i lüzûmu binek beygirlerinin dahi istihdamına yol açtığından, badema arabalara yalnız sabahları konak yerlerinden çıkılıp akşamları konak yerine gidilirken binilmek ve ondan maada yolun bir kısmı esb-süvâr ve diğer kısmı piyade olarak gidilmek derecesinde bir zevk ve şevk ile yolda devam edildi. Bu kadar lezzetli bir seyahate doyulmak mı olur? Binaenaleyh Niğbolu ve Pilevne ve Tırnova ve Filibe gibi kasabalarda birkaçar gün ikamet ve istirahat dahi dâhil-i hesâb ediliği hâlde Vidin'den azimetlerinin yirmi yedinci günü Edirne'ye dahil oldukları zaman İstanbul'a vusulün takarrübüne sevinecekleri yerde bilâkis müteessif bile oldular.

Bir hafta sonra bizim cemiyet halkı Beyoğlu'nda bulunuyorlardı. Vidin'de hâsıl olan dostluk yolda mürur eden eyyamın tecârib-i vefâgûyânesiyle bir dereceye varmıştı ki Şefik ile Balyos familyası bademâ yekdiğerinden hiç ayrılmamağa lüzum görerek karar dahi vermişlerdi. Binaenaleyh Şefik bunlarla beraber Avusturya sefarethanesine misafir edilip birkaç gün sonra dahi İstanbul'da peyda eylediği yeni Avusturyalı aşinalar delâletiyle Beyoğlu'nda yine sefarete mensup bir adamın hanesinde kendisi için iki odalı bir daire isticar ve orada ikameti ihtiyar edildi.

Payitaht'a vürut eder etmez Arzuhâlci İsmail Efendiye adam irsaliyle buldurup dairesinin tefrişi hususunda onun delâletinden istifade eylediği gibi evvelce aralarında vücut bulmuş olan münâsebet-i dostâne dahi evvelkinden ziyade bir kuvvetle teceddüt eylediyse de İsmail Efendinin İstanbul'da ve Şefik'in Beyoğlu'nda ikametgâh peyda etmeleri, öyle evvelki gibi herhangisinin aklına gelse gidip diğerini görebilmek sühuletini kaldırmıştı.

Şefik'in İstanbul'da bıraktığı ahbap ve zevattan tekrar bulabildiği yalnız bir Arzuhâlci İsmail olup hatta evvelce peyda eylemiş olduğu müşterilerinden bile hiçbirisini tekrar kendine müşteri etmek cihetini iltizam eylemedi. Maahaza bu defa tecdiden şöhret kazanmak için Avrupalıların içinde evvelkinden ziyade sühuletle yol bulmağa başladı. Zira sabık Vidin Balyosu fünûn-ı tıbbiyyenin dakayıkına vâkıf bir adam olmak hasebiyle Şefik için ettiği tavsiyeler müsmir olmamak mümkün olmadığı gibi Şefik'in mahâret-i tabîbânesi dahi mumaileyhi tekzip etmeyip bilâkis tasdik eylediğinden Şefik binnisbe pek az bir zaman içinde Beyoğlu'nda müşterilerini bayağı yoluna koymuş ve oldukça müreffehen yaşamağa başlamıştı.

İstanbul'a bu suretle muvasalatı müteakip efkâr-ı karînin taharri edeceği şey Raziye olacağı bedihi ise de Şefik'in efkârına Raziye'nin ne ilk ve ne son defa olarak vürut etmediğini biliriz. Hatta Şefik'ten Raziye'yi sual edecek olsalar birdenbire bittereddüt «Hangi Raziye?» diye onun tarafından bir sual vürudunu bile istibat etmemek lâzım geliyordu. Zira Raziye'nin mematından beter addolunabilecek olan mahvı üzerinden iki sene mürur etmiş olup bu felâketin hîn-i vukuunda Raziye ile

münasebetini, okuduğu bir romanı derhatır etmek tarzında derhatır eyleyen Şefik, şimdi o münasebeti âdeta okuduğu bir tarihin mealini derhatır etmek tarzında derhatır ediyordu. Hatta Arzuhâlci İsmail Efendi ile bir defa esnâ-yı sohbette söz Raziye meselesine intikal eylemek lâzım geldikte Şefik umûr-ı husûsiyyesince bir bahsi buna tercih ederek ona dair sözde devam ve Raziye bahsini büsbütün feramuş eylemiştir. Binaenaleyh Şefik gibi biz dahi zihnimizi Raziye ile yormayarak yalnız Şefik'e ait vukuatı tetebbu ile meşgul olacağız.

Beyoğlu'nda Şefik'in arttıkça artmakta bulunan müşterileri, kendini refah ile iaşe etmek nispetini de aşarak fazla-i vâridâtı teraküm etmeğe de başladı. Vakıa sanatça bu terakki, buradaki ihtizarımız kadar muhtasar bir zamanda husule gelmeyip iki üç sene müruruyla hâsıl olduysa da Şefik artık sukûnet ve istirahatla ömür sürmeğe başlamış olduğundan kendi tercüme-i hâlini kendisi yazmasa dahi bu seneler için kayıt ve tahrire şayan başlıca vukuatını kendi dahi bulamayarak yalnız şu terakkiyi bir hiss-i şükrânla yâd edebilirdi.

Sükût ve istirahatla sürdüğü ömrün sûret-i güzerânına dair izahat talep olunursa tafsîlât-ı zâideye muhtaç olmaksızın birkaç kelimecikle arz edebiliriz.

Sabahleyin alafranga saat yedide –çünkü herif Beyoğlu'nda alafıranga yaşıyor– yatağından kalkış, saat dokuzda kendi hanesine müracaat eden müşterilere bakış, ondan sonra on bir buçuğa kadar sabahleyin vizite edeceği müşterilere gidiş ve kuşluktan sonra saat birden üçe kadar yine vizitelerde dolaşış, nihayet akşam saat dört sularında yani guruptan evvelce hanesine geliş. İşte meşguliyet bundan ibaret. Geceleri ise ya bir familya nezdinde misafirlikte veya birkaç familyanın akit ettikleri cemiyette veya bir hususî baloda geçirmek tenezzüh kısmında dahil bir meşguliyettir.

Sirkeci İskelesi'nde cumba altındaki mülâkatın bundan on beş sene mukaddem vukuunu mahallinde haber vermiştik. Senelerin güzeranı hesap edilirse, şimdiki hâlde taman Kırım Muharebesi'nin mukaddematında bulunduğumuz zahir olur. Kırım Muharebesi, İstanbul'un her sınıfını ihya eylediği gibi Şefik'in dahi sebeb-i ihyâsı olmuştu. Yalnız tababetin reva-

cıyla kalmayıp daha Vidin'den başlayarak İstanbul'da ikmal eylediği Avrupa münasebetini ileriye götüre götüre Dersaadet'in en başlıca eczahanelerine ve askerî hastahanelerine eczâ-yı tıbbiyye tedariki, Şefik'in servetini teşkile pek çok hizmet eylediği gibi Sinop'ta Osmanlı donanması yanıp da Fransa ve İngiltere ve İtalya'nın yüz binlerce askerleri İstanbul'dan mürur etmeğe başladığı zaman Şefik'in Avrupaca olan münasebeti ahvâl-i Osmaniyyece vukuf-ı tabîîsi ile birleşerek o koca orduların hey'et-i tabâbetine âdeta müreccah gibi bir sanat dahi hikâyemizin kahramanı olan zatı servetlendirdikçe servetlendirmiştir. Bir derecede ki Kırım Muharebesi bertaraf olunup da İstanbul'a şehrayin icra olunduğu gece Şefik şöyle bir hesap yaptığı sırada, konak ve dükkân vesaire misillü akardan maada Avrupa bankalarınca idare ettiği yalnız servet-i nakdiyyesini otuz bin liradan fazla tahmin eylemişti.

Fransız ve İngiliz ve İtalyan ordularının Kırım'dan avdeti bademe işten el çekerek rahat yaşamak kararında bulunan Şefik için hayatça bir yeni devir teşkil eylediği gibi hikâyemizce bir devr-i cedîd açmış olduğundan o devre mahsus olan kitabı dahi bervech-i âtî küşat eyleriz.

İntihâ-yı kitâb-ı râbi

Beşinci Kitap

Birinci Bap

Kırım Muharebesi'ni tahattur edenler, muhârebe-i mezkûrenin iptidalarından ziyade sonlarında görülen kuvvet-i harbiyyenin hatırlarda bıraktığı tesiri kolay kolay kaybedemezler. Muharebenin iptidalarında, sevkiyat ve irsalât-ı askeriyye peyderpey vukua geldiği cihetle derecesi lâyıkıyla taayyün edemezdi. Fakat asâkir-i müttefika avdete başladığı zaman denizlerin gemi ve karaların asker ile ne sûret-i müdhişede dolmuş olduğu görülmüştür. O zaman tertip olunan alaylar ve icra edilen geçit resimleri sanki bütün dünyaya merkez-i umûmî-i askerî olmuş bir Payitaht'ta icra olunuyorcasına bir şevket-i askeriyye ile icra olunurdu.

İşte bu esnada ve düvel-i müttefika askerinin Dersaadet'ten henüz çekildiği bir zamandaydı ki Davutpaşa taraflarında yalnız asâkir-i Osmâniyye bir büyük talim icra edeceklerinden, bizim Doktor Şefik Efendi dahi Frenk dostlarından birkaçı ile bu talimi temaşaya gittiler. Mulûmdur ki Şefik artık erbâb-ı servet ve yesardan bulunduğu cihetle öyle evvelki gibi meşguliyet içinde boğulmayıp vaktini bu misillü seyirler, temaşalar ile geçirmekte olup yanında bulunan dostları ise esnâ-yı muhârebede edevât-ı tıbbiyyece muâmele-i ticâriyye peyda eylediği adamlar olduklarından ve memleketlerine avdet etmek üzere bulunduklarından, hem kendisi tenezzüh etmek ve hem de dostlarını gezdirmiş olmak için bu temâşâ-yı ta'lîme karar verdiler.

Burada talimin sûret-i icrâsına dair verecek tafsilâtımız yoktur. Yalnız Şefik ve rüfekasından maada daha binlerce adamların o gün Davutpaşa'da içtima ederek miktarca, askeri dahi tecavüz eylemiş olduklarını haber vermekle iktifa ederiz. Harâret-i havânın ziyadece olduğu bir gün olmakla beraber meşy ve hareket herkesin dilini damağını kurutmuş olduğundan, birçok adamlar köy hanesi ile bağ kulübesinin ikisine dahi benzeyebilecek bir hanenin etrafına yığılmışlar ve su içmekte bulunmuşlardı. Şefik ve rüfekası dahi susuzluktan mustarip bulun-

dukları cihetle teskîn-i harâret için işbu haneciğe takarrüp eylediler.

Hanede bir ihtiyar erkek ve orta yaşlı bir kadın bir de genç kadın görülüyorduysa da fakr ve zaruret bunların genç kadın olduklarını tefrika mâni olacak derecelerde hâllerini tağyir eylemişti. Genç kadın, kapının iç tarafında bulunarak elindeki testi ile orta yaşlı dediğimiz kadının ve ihtiyar herifin ellerindeki bardakları doldurur ve onlar dahi bu bardakları kendilerine doğru uzatılmış olan yüzlerce ellerden birisine tutuştururdu. Su içenlerin ağlebi kapının önüne doğru beşer para atarak giderler idiyse de birtakımı dahi bu hâlde bile hilekârlığı kâr saydıklarından, suyu içip bardağı bir başkasının eline tutuşturarak savuşmaktaydılar.

Şefik dahi refikalarıyla beraber bu kalabalığın içine sokuldu. Hem de sairleri gibi nöbet beklemek üzere değil halk beş verecek ise kendisi kırk vererek istediği gibi teskîn-i harâret eyledikten sonra temaşagâha derhâl dönmek üzere bir cür'et-i mahsûsa ile kapıya kadar halkı yarıp yıkarak sokulmağa başladı.

Şefik –Doldur bakalım ihtiyar şu bardakları! Ama yıkayıp da...

İhtiyar –Yok oğlum sırayla! Burada daha şu kadar adam varken...

Şefik –İyi ama ben bekleyebilir miyim?

İhtiyar –Onlar da beklemek istemezler. Beklemek istemeyenler su içmeksizin gidebilirler.

Şefik –Bu da tuhaf! Âdeta emrediyor be!

İhtiyar –(Bir yandan su bardaklarını sırasıyla tevzide devam ederek) Hayır! Emir değil efendim! Hakkaniyete, adalete riayet!

Şefik –(Bayağı tehevvürle) Ne buyük hakkaniyet! Ne azim adalet!

İhtiyar –Benim gibi bir fakirin adaleti işte burada şu nispette olabilir. Herkes hakkaniyete bende görülen şu nispet ile riayet edecek olsaydı dünya düzelirdi. Su satarken hakkaniyete riayet etmeyenler, vezir oldukları zaman dahi riayet edemez-

ler. Vezirler, müşirler benim gibi bir fakir adamdan gördükleri bu hakkaniyetin nispetini takdir edemezlerse kendilerinin hakkaniyete riayet hususundaki derece-i mecbûriyyetlerini de takdir edemezler.

Şefik –(Arkadaşlarına dönerek) Buraya filozofi ve moral derslerini almağa gelmişiz!

İhtiyarın biraz geveze olduğunu, muhaverenin bu derecesi anlatabilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre eğer bir mâni-i hâricî haylûlet etmemiş olsaydı ihtiyar silsile-i sühânı daha ziyade çekip uzatacak idi. Ancak hanenin iç tarafında zuhur eden gürültü ihtiyarı sözde değil su tevziinde dahi devamdan meneyledi.

Bu gürültü, kapının iç tarafında bulunup su dolduran genç kadının birden bire bir baygınlığa duçar olan insanda husulü görülen âvâze ile yıkılıp bayılmasından ibaretti. Zavallı ihtiyar! Bu hâli görünce elindeki bardağı bir tarafa atarak «Kızım! Gözüm nuru Raziyeciğim! Ne oldu sana!...» diye kendisini hanenin içine fırlattı. Zevcesi olacağı şüphe götürmeyen genç kadın dahi bu tehalük ile kızın üzerine hücum edince, taşrada bulunan cemaat dahi «Ne var? Ne oldu?» diye üşüşmek istemişlerse de Şefik füc'eten hastalanan kadının imdadına yetişmeyi hasbe't-tabâbe kendisine vazife bildiğinden hemen içeriye girdi. Frenk olup hemen kâffesi de tabip bulunan dostları dahi Şefik'e peyrev olarak hanenin içine girmiş ve şu hâlde haneciği kapıya kadar doldurmuş olduklarından sair halkın hücumu dahi menedilmiş oldu.

Bakılsa ihtiyarın «Gözüm nuru Raziyeciğim!» diye nida etmesi, Şefik'in dikkatini mucip olmalıydı. Hâlbuki bu «Raziye» ismi Şefik'te hiç böyle dikkati mucip olmadı. Hakikat kadının imdadına yetişmeyi mahza tabip olduğu için kendisine vazife addeylemişti. «Raziye» ismine gelince bu ismi birçok senelerden beri kale almak değil hatırına da getirmemiş olduğu bir isim olduğundan ihtiyarın o anda kızına «Raziyem» diye hitap etmiş olması ile başka bir isim telâffuz eylemiş bulunması dahi Şefik için müsavi gibi bir şeydi. İçeriye girip kadının nabzını tuttuğu ve yüzünü muayeneye başladığı zaman bile evvelce tanıdığı bir çehreyi teşhis için değil belki hastalığı teşhise medar olmak

için bakmaktaydı. O esnada diğer kadının da yüzüne baktı. O kadında dahi sanki karşısındaki adamı gözleri ile yiyecekmiş gibi bir sert bakıştan başka bir şey görüp tanıyamadı.

İhtiyarın hemen yetiştirdiği suyu Şefik dahi eli ile alıp kadının yüzüne serperek diğer taraftan dahi kan almak için rüfekasından bir keskin çakı istemekte iken baygın olan kadın biraz ayılıp gözlerini açarak elmasiye gibi tirtir titreyen soluk dudakları arasından «Şefikim!...» lâfzını çıkarmasın mı?

İşte bu nida Şefik'i dahi bîdar ederek önünde baygın yatan kadının kendi Raziyesi olduğunu tanıdı.

Kendi Raziyesi mi? Heyhât! «Bir zaman perestiş derecesinde takdis eylediği Raziye» demek lâzım idi. Şimdiki hâlde ise kendi Raziyesi değil içinde bulunduğu hâl ve mahalle bakılırsa bütün nâssın Raziyesi olduğuna hiç şüphe kalmazdı. Hayır hayır! Bütün nâssın Raziyesi de değil! Bütün nâs, nefsini bu derekelere kadar tenzil edemez. Raziye artık olsa olsa esâfil-i nâssın Raziyesi olabilirdi. Öyle ya! Davutpaşa sahralarında bir kulübecik içinde beytutet ederek şöyle kalabalık bir günde âleme su satmayı bir büyük temettu addeden kadın hakkında başka ne hüküm verilebilir?

Binaenaleyh Şefik hazretleri, pek büyük bir adamın pek küçük pek âciz pek miskin bir kadına hitap edeceği zaman iktisabını büyüklüğüne yakıştırabildiği tavrı takınarak «Vay, sen misin Raziye Hanım!» dedi.

Raziye –Ah Şefikim! Sen misin? Ahiretten mi geliyorsun?

Şefik –Nasıl ahiret! Ahiretten dünyaya gelinir mi hiç?

Raziye –(Biraz daha kendisini toplayarak) Sen vefat etmedin miydi?

İhtiyar –Şefik Efendi bu zat mıdır?

Genç kadın –Pek yabancı duruyorsunuz Şefik Efendi! Sadık Nimetullah'ı tanıyamadınız mı?

Şefik –(Nimetullah'ı derhatır edebilmek için daha ziyade düşünmeğe muhtaç olarak) Nimetullah mı? Nimetullah ha! Evet! Bir de Nimetullah Hanım vardı. Siz misiniz?

Şefik'in bu derece kayıtsızlığı filvaki çok görünür. Lâkin kayıtsızlığın gittikçe artması sırf kayıtsızlıkta bir terakki de-

ğildi. İlk kayıtsızlık üzerine munzam olan hayret dahi efendi hazretlerine ne söyleyeceğini ve şu hâle karşı ne muamelede bulunacağını unutturmuştu. Lâkin bu muâmele-i bâride, Raziye'den ziyade ihtiyar ile Nimetullah'a tesir eyledi. Bîçare Raziye, hâlâ gözlerinde ümit süruru parlamakta olduğu hâlde Şefik'ten vefakârane söz almak, bir muamele görmek için yüzüne bakar dururdu. Nimetullah ise Şefik'te o vefakârlığı görmeyince teessürünü ketm edemeyerek Raziye'yi elinden tutup kaldırdı.

Nimetullah –Kalk efendim kalk! Vakıa tesadüfün buraya kadar getirdiği Şefik Efendi ise de senin Şefik değil. İşte görüyorsun ki vefat etmemiş. Lâkin şu hâlde semt-i memâttan daha uzakta bulunuyor demektir.

İhtiyar –Ben de öyle diyecektim. Zavallı Raziyeciğim! Bu adam için bunca seneleri göz yaşı ile geçirdin ha? Keşke Yüzbaşı Mehmet Efendiye varmış olaydın!

Ahval bu sureti bulunca, ihtiyar hâlâ kapının önünde izdiham eden halka dönerek «Ee, artık su yoktur. İşte gördünüz ya! Kızım hastalandı. Haydi bakalım buradan dağılınız. Su yoktur. Bitti.» diye ahaliyi def eyledi. Kapının önünde birkaç yüz tane beş paralık yerlerde parlayıp durmakta iken ihtiyar onlara dahi iltifat etmeyip kapıyı kapayınca birtakım fukara çocukları düğünde para kapışan çocuklar gibi onları kapışmağa başladılar. İhtiyar içeriye girdikte Şefik ve rüfekası yüzüne bir nazar-ı husûmetle baktı.

İhtiyar –Ee, artık kızım iyi oldu. Nabzına bakıp yüzüne su serptiğiniz için teşekkür ederim Şimdi gidebilirsiniz. Zira muavenetinize ihtiyacım kalmadı.

Nimetullah –Evet Şefik Efendi! Raziyeciğe son defa olmak üzere bir dostluk etmek isterseniz burada daha ziyade durup kendisini üzmeyerek gitmelisiniz.

Bu söz üzerine Şefik kapıdan çıkıp gitmeğe davranırsa istiğrap olunur mu? Kendisini o kadar hayret almıştı ki âdeta kapıya dönüp refiklerine dahi hareket işaretini vermişti. Ancak Raziye, Şefik'in üzerine atılarak «Nereye gidiyorsun Şefik! Sen mi çıldırdın, bunlar mı? Dur Allah aşkına dur! Sence geçmiş bence baki olan bir muhabbet hürmetine dur! Bir dakika feda et! Bir çift söz...» diye Şefik'i kolundan çekince Şefik durduysa da

ne mütalâa üzerine gitmek istediğini bilmediği gibi ne mütalâa üzerine durduğunu dahi bilmeyerek durdu.

Bu aralık refikler ile Şefik arasında Fransızca olarak şöyle bir muhaverecik cereyan eyledi:

Birisi –Biz bu hâllerden hiçbir şey anlayamıyoruz. Bu fakirleri evvelden tanır mıydınız?

Şefik –İşte sebeb-i felâketim olan kadın budur.

Diğeri –Hayır! Onun felâketine siz sebep olduğunuz kadın demek olacak. Zira dinlemiş olduğumuz hikâye böyleydi.

Evvelki –Her neyse! Şimdi ne oluyor?

Şefik –Ne bileyim ben!

Diğeri –Hâlâ kendisi hakkında yüreğinizde bir muhabbet hissediyor musunuz?

Şefik –Yok! Tuhafı şunda ki o da beni vefat etmiş zannedermiş.

Bir diğeri –Demek bu iş tuhaf ve garip bir iş. Bari sorsanız da sizden sonra neler olduğunu haber alsanız.

Şefik –İyi dediniz. Lâkin vakit de geç oldu. Evet evet! Sormalıyım. Yok yok! Neyi soracağım! İşte cem'iyyet-i beşeriyyeyi teşkil eden insanların ol sınıfına dahil olmuşlar ki cem'iyyet-i beşeriyye dahi onları kendi azasından addetmez.

Şefik'in bu tereddüdü çok devam etmedi. Zira kolundan çekmekte bulunan Raziye'yi Nimetullah hemen cebren Şefik'in kolundan ayırarak «Hiç de böylesini görmedim. İşte seni istemiyor. Senden istikrâh ediyor! Erkeklerin hâli bundan ibaret olduğunu sana çok defa anlatmak istediğim hâlde anlayamamıştın. Şimdi ise kendi gözlerinle görüyorsun. Artık ne ümidin var ki ayaklarına kapanmak istiyorsun? Baksana onun hâline, kıyafetine nazaran kendisinin evvelkinden daha mesut olduğu anlaşılıyor. Sen ise evvelki Raziye Hanımefendi değilsin. Çamaşırcı Raziye'sin. Varsın o gitsin kibarlığını etsin. Biz dahi fakir hâlimizle iffetimizle, namusumuzla şu viranecikte yaşayalım. Ehl-i kanâat için burası konaklardan âlâdır.» diye tesliyete başlayınca Şefik'in dahi zihni yerine gelmeğe başlayarak kendi kendisine «Fakir hâlimizle... Bu doğru! İşte her tarafta fakrın bin alâmeti görünüyor. Fakat iffetimizle, namusumuzla diyor!...

Acayip! Hâlâ iffet davası ha? Anlamalıyım» mülâhazası Şefik'i gitmekten meneyledikten maada hatta gözleriyle oturacak bir yer aramağa ve Raziye'yi dahi yanına almağa ihtiyaç ve mecburiyet gördüğü hâl ve şanından anlaşılmağa başlamıştı. Nihayet Şefik, Beyoğlu'na gece avdet etmek kararıyla refiklerinden mufarakata hem kendi razı oldu hem onları irza eyledi. Zaten bu vakte kadar akşam takarrüp edip talim icra eden asker de onları temaşaya gelen halk da dağılmağa başladığı cihetle ortalık tenhalaşmıştı. Şefik'in kalışından Raziye'nin çıldırırcasına memnun olduğu derkâr ise de ihtiyar ile Nimetullah'ın asla memnun olmayıp mahza Raziye'yi teskine belki bir medar olur diye şu misâfir-i acîbi kabul eylemiş oldukları, hâllerinden tavırlarından anlaşılmaktaydı.

İkinci Bap

Âteş-i aşk ile yürekte peyda olan dağın iltiyamını muhale talik edenler haksız değildirler. Şefik'in yüreğindeki dağ dahi üzeri tamamıyla kabuklanıp sızısı hissolunmadığı cihetle iltiyampezir olduğuna kendisi dahi kani olmuş idiyse de bugünkü ahval o kabuğu tırnakladığı cihetle o tatlı yara yine tatlı tatlı kaşınmağa başlamıştı. Maahaza yüreğindeki hiss-i muhabbet henüz açlık hissine galebe edecek derecede teceddüt etmediğinden ve akşam ise hulûl eylediğinden taam kaydı baş gösterip:

Şefik –(İhtiyara) Ağa birader, şu parayı alıp bize ekmek, peynir, zeytin filân alır mısın? Zira Bağdat viranlaştı.

İhtiyar –(Parayı sert bir çehre ile reddederek) Çingene Çerkezine gidilse misafire yedirilecek bir lokma ekmek bulunur. Doğrusu Raziyeciğimin müddetü'l-ömr yasını tuttuğu adam için ben bir günümü bile feda etmezdim.

Şefik –(Mahcup olarak) Darılma birader! Haniya şu size yük olmamak...

Nimetullah –Estağfurullah! Bulduğuna kanaat eden misafirin başımız üstünde yeri vardır.

Raziye –Şefikim kanaatkârdır. Kimsenin kusuruna kalmaz. Her şeyle memnun olur. Hâlâ o kanaatkâr Şefiksin değil mi efendim?

Şefik'in hâlâ o kanaatkâr Şefik olmaklığından kat-ı nazar fakat Raziye'nin hâlâ o yer yüzünde bir melek olduğuna yüzündeki alâyim-i ma'sûmâne ile sabit olduğuna Şefik dikkat eyledikçe yüreğinden bir kaynar su geçiyormuş gibi hisseylediği şeyler kendisini daima hâl-i evvele doğru irca etmekteydi. Maahaza Raziye'nin bu sözü de cevapsız kaldı. İhtiyar ile Nimetullah bir toprak mangalı eşeleyerek üzerine bir köhne tencere koydular. Şefik taam yeniden pişecekse pek geç kalacağını hesap etmekte iken kapağı açıldıkta derununda pişmiş biraz yahni olduğunu görerek ısınmak üzere oraya konulduğunu anladı. Bir dolap içinden bir tabak çıkarıldı ki içinde yarısı yenilmiş büyücek bir balık vardı. Bir küçük çömlekten biraz dahi zeytin çıkarıldı. Şu mâ-hazar bir sofra teşkil ederek «buyrunuz!» denildi.

Taam müddetinde geçen sözlerin, geçmiş vukuata taallûku olmayıp belki hane sahipleri elhâletü hâzihî içinde bulundukları fakr ve zaruretten dolayı misafiri lâyıklıca ağırlayamadıklarına beyân-ı teessüf ederlerdi. Vakıa fakr ve zaruret derece-i nihâyeye karîb görünür idiyse de Şefik şu yuvacığın taharet ve nezafetini de pek mükemmel bulmaktaydı. Kadınlar kır gibi bir yerde oturdukları hâlde rubalarının sadeliğinden kat-ı nazarla nezafetine hiç diyecek yoktu. Nimetullah'ın başındaki namaz bezi en nazif bir hanımın yaşmağı gibi temiz olup Raziye'nin elbisesi âdeta yamalı olmakla beraber tertemizdi. Güya minder olmak üzere bir tarafa serilen ot memlû çuvalımsı bir şeyin üzerine yayılmış bulunan beyaz yaygı dahi kar gibiydi. Kap kacak her şey bir nezâfet-i kâmile içinde görülüp bu mahallin ahalisi gerçekten bu mahalle ehil olmadıklarına şu cihet cihet görülen nezâfet-i hüsn şehadet edebilirdi.

Taama hitam verildikten sonra harâret-i havâdan naşi âdeta oturulamayacak bir hâlde olan hane içinde muazzep olmaktansa kapı önüne serilen bir kaba hasır üzerinde oturulmak tercih olundu.

Raziye –(Henüz beş günlük olan kameri Şefik'e göstererek) Aya baktıkça cumba altındaki mülâkat hatırına geliyor mu Şefikim!

Nimetullah –Şimdi sözün o cihetinin sırası değildir. Münasip görülürse biraz da geçmiş vukuattan bahsedelim. Çekilen felâketleri söyleşelim. Zannıma kalırsa her iki tarafın yekdiğeri hakkında bilmediği bazı aḥval olacak...

Şefik –Ki bu gece yekdiğerinden öğrenecek! Değil mi Nimetullah Hanım! Fakat affınıza mağruren evvelâ bir şey soracağım. Ben bu birader ağanın kim olduğunu bir türlü tahattur edemiyorum.

İhtiyar –Evet! Beni bilmezsiniz. Ben sizi yalnız bir kere haniya şu mel'un gece yok mu o zaman bir kerecik gördüm ama kargaşalık arasında şekliniz, simanız nasılsa hatırımda kalmamış.

Nimetullah –Bu arslan adam...

İhtiyar –Hele sen sus! Herkes kendisine ait olan şeyi söylesin. Ben de bana ait olanı söyleyim.

Şefik –Pek isabet olur. Buyurunuz arkadaş!

İhtiyar –Bana Salih Çavuş derler...

İhtiyarın ilk sözü kendisini Şefik'e tanıtmağa kâfi değil idiyse de bize tanıtmağa kâfidir. Mahut mahalle kahvesinde cemaatin müzakeresine itiraz eden kır bıyıklı askeri elbette derhatır ederiz. Şimdiki hâlde sakal dahi salıvererek «ihtiyar» sıfatına mevsuf olan Salih Çavuş olduğunu bilince elbette bakiyye-i takrîrini daha ziyade bir ehemmiyetle dinleriz.

Salih Çavuş –Ömrümün en büyük kısmını askerlikte geçirdim. Neyse oraları sana lâzım değildir. Şimdi sana kendimi methedip duracak değilim ya! Mahut felâket gecesi ben dahi cemaatin içindeydim. Ama kahvede kendilerini bu fena hareketten menetmeğe muvaffak olamayarak oraya teessüfle gitmiştim. Senin o herifin belinden kılıcı çekip de arslan gibi döğüştüğüne bir âferin dedim ki!... Lâkin çokluğa bir el ne yapar? Nihayet yere yıkıldığın zaman sana yüreğim acıdı. Kendi kendime dedim ki «Bu bir adî zendost değildir. Neyse gençlik hâli ile bir kabahattir etmiş, ama anlaşılan aşırdığı kadını pek seviyor ve namusunu pek tanıyor ki böyle canını feda edercesinde bir gayrette bulunuyor.» Sonra Nimetullah'ı nihayet Raziye'yi

de o felâket hâlinde gördüm. Allah'ın birliği hakkı için şu kadınların öyle erazilden olmadıklarını yüzlerindeki nurdan anladım. Ama tamamıyla mazlum oldukları hatırıma geldi. Ne yalan söyleyeyim? Ben de o kabahati size hükmettim ise de bu kabahatin henüz ilk veya ikinci üçüncü bir çapkınlıktan ibaret olmasına kadar zihnimi vardırabildim. Şaki olan kadın besbellidir. Usta hırsız hane sahibini bastırmağa ne kadar çalışsa yine hırsız olduğu anlaşılır. Hele Nimetullah'ın «İşte kabahatli benim, başka kimse yoktur» diye kendisini feda etmesi daha o zaman zihnimi başkalaştırdı.

Şefik –Evet öyle olmuştu.

Salih Çavuş –Dur dur! Senin bilmediğin daha neler var. Ben o zaman Nimetullah'ın yanıbaşında idim. O lâkırdıyı söylediği zaman artık cemaat dağılacak ve Raziye kurtulacaktı. Lâkin herifin birisi yavaşça «Hayır, asıl matlup olan bu değildir. Bu bir hizmetçi kadındır. Asıl aradığımız yukarıda saklı olmalıdır» demekle beraber ara yerde birkaç altın parladığını da hem gördüm, hem işittim.

Şefik –Ah hınzır Şakir! O zaman benim dahi gözüme ilişti ama...

Salih Çavuş –Evet! İşte o hınzır Şakir imiş. Ben bunu görünce bu iş adî bir zendostluktan ibaret değil âdeta düşman işi, hem de pek mühim bir iş olduğunu anladım. Artık arkanızdan ayrılmayıp Tomruk Ağasının yanına kadar gittim. Oradaki vukuatı hep bilirim. Az kaldı seni dayak altında öldüreceklerdi.

Raziye –Ah Şefikim, sen benim için neler çektin?

Nimetullah -Ay sen onun için hiçbir şey mi çekmedin? Fakat görülüyor ki çekilenler hep unutulmuş.

Şefik –(Yüzüne hafif bir humret geldiyse de renk vermemeğe çalışarak) Ee, devam et Salih Ağa!

Salih Çavuş –Yok bana «ağa» deyince ben kızarım. Ben kırk yıllık Salih «Çavuş» olmakla meşhurum. Haniya kızdığım yerleri de söyleyeyim ki sonra kavga etmeyelim.

Şefik –Pekiyi! Afedersiniz. Darılma. Dinliyorum Salih Çavuş!

Salih Çavuş –Ertesi günü oldu hiçbir taraftan bir haber alamadığımdan dolayı merakımdan çatlamak derecelerine geldim. Daha ertesi günü İskender Beyin, Raziye'yi boşamış ve hiçbir şey vermeksizin tart etmiş olduğunu işittim. Hey gidi hakkaniyet hey! Karı boşamak! Evet mümkün! Lâzım! Fakat malını?... Neyse dedim ya neyse! Benim neyselerim çoktur. Bereket versin o neyselere, yoksa pek çok zamanlar olur ki patlamak işten bile değildir. Nihayet biz başladık bunları aramağa. Fakat nerede bulmalı, İstanbul kazan ben kepçe ama bunlar dahi benimle beraber kazan içinde fırıl fırıl döndüklerinden bir türlü bir yerde rast getiremiyorum. Bir yandan kendilerini aradığım gibi bir yandan dahi Raziye'nin ahvalini tahkikten geri durmuyorum. (Gözlerini silerek) Aman ya Rap! Hâlâ içim kabarıyor ya! Nerede Raziye'nin sözü açıldıysa âlem dahi benimle beraber ağlamak derecelerine geldi. Bu kadar güzel tabiatli, bu kadar merhametli, şefkatli kadın işitilmemiş bir şey! Hele ırz cihetine herkes kefil olduğundan âdeta uğradığı felâkete kimse inanmayıp mutlaka iftira olduğunu söylerlerdi. Doğrusu ya Şefik Beyefendi! O zamanlar sana haylice lânetler okudum. Böyle melek gibi bir kadını baştan çıkarıp da rüsvâ-yı âlem etmek...

Raziye –Zavallı Şefikime o lânetleri haksız ettiğinizi sana anlatıncaya kadar hayli zahmetler çektim. Kabahatli bendim, ben. Ben Şefikime «Benden el çek» deseydim o saat itaat ederdi.

Şefik –Hayır! Asıl kabahat bendeydi. Ben muaşakayı tecdit etmeseydim hiçbir şey olmazdı.

Nimetullah –Artık kader böyle imiş.

Şefik –Ee, Salih Çavuş! Dinliyoruz.

Salih Çavuş –Raziye'nin böyle bir melek olduğuna âlem şehadet eylediği hâlde kendisini bulamayışım bütün bütün canımı sıkardı. Nihayet bir gün Mercan yokuşundan aşağıya inerken aşağıdan yukarıya çıkar iki kadın gördüm ki birisi daha genç olup hüngür hüngür ağlayarak yaşmağını ıslatmış ve diğeri biraz daha yaşlıca olup gencin koltuğuna girmişti. Bunların Raziye ile Nimetullah olduklarını derhâl tanımayayım mı? Ama o gece kendilerini bellemiş olduğumdan değil belki bu ka-

dar genç, güzel ve hâl ve şanı bir kibar karısı olduğuna delâlet eder bir kadının uşaksız, ihtiyarsız, kimsesiz sokaklarda ağlayıp gitmesi ancak Raziye gibi bir bîçare olacağını bana anlattı. Hemen yanlarına varıp istizah ettim, kendilerinin kim olduklarını saklamadılar ise de benim gibi meçhulü'l-ahvâl bir askerden tevahhuş eylediler. Ben de üzerlerine varmadım. Yirmi otuz adım kadar geriden kendimi göstermeyerek arkalarına düştüm. Gide gide Horhor'a kadar vardılar. Büyücek bir hanenin kapısını çaldılar. Evvelâ hanenin üst katından iki kadın başı pencereden dışarıya çıkarak bunlara bakmış, kendilerini görmüş oldukları hâlde aradan birçok zaman geçtikten ve Nimetullah kapıyı birkaç defa çaldıktan sonra bir ayvaz çıkıp konakta hiçbir kimse olmadığını söyledi. Meğer Nimet çıkan başları görmüş. «Canım, hanımları biz gördük» dediyse de ayvaz sözünden dönmeyip «Konakta kimse yoktur. Kimseyi kabul edemeyiz» dedi. O zaman Raziye «Bırak kardeşim bırak, zaten kapıyı açanlar dahi bizi yalnız bir gece misafir edebilerek ertesi günü baskın vermiş bir fahişeyi hanelerinde misafir edemeyeceklerinden bahisle kovmadılar mı? Bunlar da kapıyı açsalar bile yarın tart olunacağız!» dedi. Ben bu sözü işitince artık yüreğim parça parça olmaz mı?

Raziye –Ah benim şefkatli babacığım!

Salih Çavuş –Derken yanlarına vardım. Utanmayı, sıkılmayı bırakarak istintaka başladım. Artık o akşam için yatacak yerleri olmadığını söylediler. Kendilerine bir yer teklif ettim. Kabul eylediler. Götürdüğüm yer Şehzadebaşı'nda bizim Lâtife Hanımın hanesidir ki bekâr dikişi diker gayet ehl-i ırz bir ihtiyardır. Kendilerini oraya Tanrı misafiri olarak koydum ise de Lâtife Hanımın ancak kendi yiyeceği bir lokma ekmeği olduğunu da bilirim. Neyse gittim biraz harc-ı masraf aldım. O geceyi geçirdikten maada birkaç gün dahi orada barındılar. Ben ise yine o civarda iki odalı bir hane tutup bunları oraya aşırdım. Dünyada kimsesiz bir adam iken iki kimsem oldu ama âlemin de benim hakkımdaki nazarı, lisanı başkalaştı. Ya ondan sonra birtakım çapkınlar tarafından gönderilen karı, erkek müşevvikleri ne yapalım?

Nimetullah -O ciheti de bana bırak. Zira sen hâlâ sergüzeştimizin bu cihetlerini tamamıyla bilmezsin. (Şefik'e) Beyefendi, neler oldu neler oldu ki yürekler yanar.

Şefik –(Raziye'nin mahvolduğunu ifham eylediğine şüphesi kalmayarak) Evet anlıyorum! Zaruret insana her şeyi yaptırır.

Raziye –Gönüldeki aşkı mahvdan maada...

Salih Çavuş –Baktım gördüm ki bu hâl devam edemeyecek. Çapkınlardan birkaçı âdeta bana «Meramın nedir babalık! Bu iki karıyı boş yere mi kapamışsın» demeğe kadar vardılar. Avuç doluları altın göstermeğe kalkıştılar. Vakıa birkaçının bellerinden kaptığım gibi yere vurdumsa da bir değil beş değil ki! Her gün yeni birisi meydana çıkıyor. Bizi seven bazı büyük adamlar dahi «Salih Çavuş, böyle şeyler sana yakışmaz. Def et şu kaltakları» diye nasihat vermeğe başladılar.

Nimetullah –Kaltakları!...

Salih Çavuş –Hakikat-i hâli nasıl anlatırsın arkadaş! Bu âlem böyledir. Bir kimse hakkında bir fena söz söylediler mi cihan inanır! Ne şahit isterler ne ispat! Fakat o yalan sözü tekzip ederek doğruyu söyledin mi kimse inanmaz.

Şefik –İnanmamakta hakları da vardır. Bunlar senin bildiğin değil, gördüğün değil. Bu hâlde kendilerini bir eve koyarak himaye etmek neden lâzım gelsin?

Salih Çavuş –Bildiğim değil, gördüğüm değil mi? Aferin Şefik Efendi! Sen de tamam o zamanlar bana nasihat verenlerin aklında imişsin! Bildiğim, hem de mazlum bildiğim... Gördüğüm, hem de hâl-i felâket ve yeiste gördüğüm kadınlardır. Dünyada böyle iki bîçareyi de himaye etmeyecek olduktan sonra ben de bu dünyada adamım diye nasıl gezebilirim?

Eğer Raziye mahvolmamış olsaydı Şefik, Salih Çavuş'un bu sözü üzerine belki kalkıp ağzını öperdi. Lâkin Raziye'nin esâfil-i nisvân derecesine inmiş olmasını Salih Çavuş'un şu merdâne sözleri setr edemediğinden Şefik bu sözleri ihtiyar Çavuş'un âdeta budalalığına hamlederek yalnız bir tebessümle iktifa eyledi.

Salih Çavuş –Neyse! Bir akşam gelip Nimetullah'a anlattım ki o benim zevcem olmadıktan sonra Raziye dahi kızım olamayacak ve biz de âlemin lisanından kurtulamayacağız. Teşekkür ederim, hem şimdi daha ziyade teşekkür ederim ki doğru özlü, doğru yürekli Nimetullah'ın bu teklifimi ez-cân ü dil kabul etmekle beraber hatta şu İstanbul içinde oturmayıp kenar köşe bir mahalde oturmayı da teklif eyledi. İşte o zamandan beri şu yuvacığı edindik, saadetle ömür sürüyoruz. Dahası da var ama baksana Nimetullah acelesinden çatlayıp hep sözü kendisi bitirmek istiyor. İkmalini ona havale ettim.

Üçüncü Bap

Salih Çavuş, hikâye edecek hususatı bitirmiş olmaktan ziyade yorulmuş olduğu cihetle sözünü bitirdikten sonra Nimetullah Hanım nevbet-i kelâm kendisine geldiğini görerek söze başladı:

–Salih Çavuş, hikâyesini kalben tatlı bir teessürle mütehassis olarak irat eylediyse de ben bu nimetten mahrum olduğumdan dolayı müteessifim. Salih Çavuş mevkice aşağıda bulunduğu bir hâlden Raziye'nin mevkiine bakarak ona muavenet edebilmek ile vicdanen mütelezziz oluyordu. Evet! Bir Salih Çavuş'un bir Raziye Hanıma şu suretle muaveneti, kendisince bir büyük iftihar ve bir büyük sevinç olur. Lâkin düşününüz ol Raziye Hanımefendiyi ki felâket-i vâkıa, kendisini Salih Çavuş tarafından gösterilen muâvenet-i merhametkârâneyi cana minnet bilmek gibi bir mecburiyet altında görür. Ben ise Raziye'nin her hissine dahi müşterek olduğumdan, onun teessürü beni de müteessir etmemek mümkün değildir.

Raziye –Bu meselede ben Cenabıhakk'a teşekkürden başka söyleyecek söz bulamam. Sevgili babacığım Salih Çavuş'un minnettarıyım.

Nimetullah –Ben de minnettarıyım. Salih Çavuş'a minnettar olmamak bizim için öyle küfrân-ı ni'mettir ki onu sen de kabul etmezsin ben de kabul etmem. Fakat bu muavenete bizi mazhar eyleyen felâketin tesiri de hiçbir vakitte hatırlardan çıkacak tesirattan değildir. Neyse sözümüze bakalım. Efendim! Şefik Efendi! Bu felâket içinde sizin dahi hisseniz pek büyük

olduğunu inkâr edemem. Fakat bugün gündüzden beri gördüğüm ahvale kalırsa, felâketin tesiratı sizin üzerinizden pek çok zamandan beri zail olarak kendinizi mesut bulmağa başlamışsınızdır. Raziye Hanım ise bu güne kadar felâketin kendi üzerindeki tesiri arttıkça arttığını görmüştür. Eğer bunca senelerden beri muhabbetini muhafaza eylediği Şefik Efendi'yi bu gece benim gördüğüm göz ile görüyorsa hiç şüphe etmem ki kendisini en ziyade felâketzede addetmek lâzım gelen gün dahi bu gündür.

Şefik –Bu muhakemenizi hikâyeden sonra etseniz daha münasip olurdu zannederim.

Nimetullah –Yani muhakeme ile değil hikâye ile vakit geçirmekliğimi istiyorsunuz demek, dinleyiniz efendim! Kendimizi bir gece misafir kabul ettirecek yer bulamamağa dahi başlayınca yalnız İskender Beyin hanesinden değil bütün dünyadan tart ve def edilmiş birer bîçare olduğumuzu anladık. Ona göre hâlimize acımağa başladık. Mahut Şakir Ağa olduğunu ta neden sonra anladığımız o hınzır uşak güya bize imdat için etrafımızda dolaşmağa başladı. Bize türlü türlü yerler teklif ederek misafirliğe kabul olunacağımızı anlatmağa çalıştı. Lâkin mel'anet herifin yüzünden aktığı cihetle habisin teklifatından yüreğim ürktü. Bu sebebe mebni idi ki tekliflerinin hiçbirisini kabul etmedim. Sokak ortasında yatmağa mecbur olsam intihap edeceğim bir köşeciği, onun bize kapılarını açacağı konaklardan daha emniyetli olmak üzere hükmeyledim. Bu herifften o kadar içim ürktü ki hatta Salih Çavuş bize ilk eser-i merhametini gösterdiği zaman onu bile büyük bir şüphe ve tereddüt ile telâkki eyledim. Lâkin şu nasiyeye bakınız şu nasiyeye! Bu kadar nur yüzlü adamdan insana mazarrat mı gelir? Nihayet kendi hikâye eylediği veçhile himayesini kabul eyledim. Bizim için isticar eylediği hanede birtakım erazilin rezillenmeğe başladığını kendisi de anlatıyordu. Lâkin Salih Çavuş'un buna dair olan malûmatı pek mahduttur.

Şefik –Evet o ciheti siz izah edeceksiniz.

Nimetullah –Bir gün bir mektup aldık. Arife Hanımdandı. Bu mektupta vuku bulan felâket üzerine sanki kız karındaşımız imiş gibi beyân-ı teessüf eyledikten sonra...

Şefik –Vay bu mel'aneti kendisi yapmış olduğunu inkâr mı ediyordu?!

Nimetullah –Hayır! Özürler gösteriyordu. Beyân-ı teessüf eyledikten sonra kedisini intikam hususunda mecbur eden yalnız Şefik Efendi olduğunu ve Raziye'nin Şefik'ten el çekmemesi dahi bir kat daha tezyîd-i şiddeti icap eylediğini ve fakat her hâlde kendisi felâketin bu derecesini istemezken mahalle ahalisinin insafsızlığından dolayı işlerin bu dereceye vardığını filânı özür olarak gösteriyordu. Hele sizin hakkınızdaki hışmı derece-i nihâyede olup öyle iki kadını birden aldatan bir alçak ve hain için intikamda dahi böyle istemediği derecelere vardığından dolayı hüngür hüngür ağladığından bahsediyordu.

Şefik –Nihayet?

Nimetullah –Nihayet! Kendi yüzünden husule gelen bu felâketi tamire dahi hazır bulunduğunu vadediyordu.

Şefik –Nasıl tamir edecekmiş, onu da tafsil ediyor muydu?

Nimetullah –İlk mektubunda buna dair tafsilât olmayıp «Eğer lütfen kabul buyurulursa, ben hatamı tamire de muktedirim» diyordu. Sonra tafsilât vermeğe başladı. Bize mahsus bir büyük ve muntazam hane teşkil edecek ve her bir masrafını kendisi verecekmiş. Ta Raziye Hanımın kısmeti çıkıp da bir kocaya varıncaya kadar bu muavenetten geri durmayacağı bu sırrı kimseye söylemeyip herkes o konağı Raziye Hanımın kendi konağı zannedeceğini vadeyliyordu.

Şefik –Vakıa Salih Çavuş'un fakir hanesine nispetle böyle bir konak kabul olunmayacak bir şey değildir.

Bu lâkırdıyı Şefik manalı bir tavır ile söylediğinden Nimetullah dahi öyle bir manalı tavır peyda ederek dedi ki:

–İhtimal ki öyledir. Belki bizim yerimizde bir başkası olsaydı kabul ederdi. Nasılsa biz ismetimizi Salih Çavuş'un himayesine vermeyi tercih eylediğimizden kabul edemedik.

Şefik –(İstiğrapla) Kabul edemediniz mi?

Nimetullah –Evet efendim, kabul edemedik.

Şefik –Salih Çavuş'un himayesi yine baki olabilirdi. Evinizde bir Salih Çavuş her vakit lâzım olurdu.

İhtimal ki Şefik söylediği sözün manası nerelere kadar şamil olacağını bilemeksizin bu sözü söyledi. Zira bunun zımnında görülen edepsizliği Şefik'e değil en şaki bir adama hamledebilmeği dahi olur olmaz yürekler tecviz edemezler. Fakat Nimetullah birden bire çehresi simsiyah kesilmiş olduğu hâlde kirpiklerinin her birini bir ok ederek Şefik'in gözlerine batıracakmış gibi bir gazap ile doktor efendinin suratına baktı. Ve söyleyeceği sözü bulamıyormuş da arıyormuş gibi birkaç saniye tevakkuftan sonra dedi ki:

–Bizi felâketimizle serzeniş ederek bir de fazla olarak iffet ve ismetimizi oyuncak edinmek mi istiyorsunuz?

Şefik –(Ettiği hatanın derecesini anlayarak kadının ellerini öpmek derecesinde bir tavr-ı istirhâm ile) Ayaklarınızı öpeyim efendim. Söylediğim sözde öyle fena bir maksadım olmadığına yemin ederim. Emin olunuz ki muradım Salih Çavuş'un himayesi sizi her yerde muhafazaya kâfi olacağını söylemekten ibaretti.

Raziye ile Salih Çavuş bu hâlden hiçbir şey anlayamadılar. Nimetullah'ın gözleri içinde şimşek gibi çakmış olan âteş-i gazab, Şefik'in istirhamıyla filhâl mahvolduğundan silsile-i sühân hemen asla münkatı' olmaksızın yine sözde devam eyledi.

Nimetullah –Hiçbir şeyi kabul etmedik efendim. Hiçbir şeyi kabul etmedik. Zaten duçar olduğumuz felâketlere müstehak idik. Bize kimse zulüm etmedi beyim. Zira biz nefsimize zulüm etmemiş olsaydık şimdi felâketimizin sebebi addeylediğimiz veçhile Arife Hanımın dahi sizin aleyhinizdeki intikamının vesilesi olmazdık Arife'yi bu kadar mazur gördüğüm hâlde başkalarını ne derecelerde mazur göreceğimi siz hesap ediniz. Evet bizi kimse hanesine kabul etmedi. Haklıdırlar çünkü biz misafir diye kabul edilecek makuleden değildik.

Şefik –Rica ederim efendim! Haniya muhakemeyi sonraya bırakıp da yalnız hikâyeye devam edecektiniz?

Nimetullah –Evet efendim! Hikâyede devam ediyoruz. Biz Arife Hanımın şu tekliflerini reddeyledik. Ondan sonra dahi birtakım beylerin mektupları yağmağa başladı. Bazısında konaklar, bazısında elmaslar takdim olunacağından bahis olunurdu. Aman ya Rap! Ne mel'anet! O iffet-i azîzeyi azıcık bir

paha mukabilinde satın almak istemek! Birtakımı ise aşkından, muhabbetinden bahsediyordu. Lâkin bu aşk bu mahabbet, daha iptidasında netîce-i maksad olan visali dermiyana kadar cüret veriyordu.

Şefik –Demek oluyor ki bunların hiçbirisine kulak verilmedi.

Nimetullah –Hepsi reddolundu efendim! Hiçbirisine kulak verilmedi. Lâkin yalnız «Kulak verilmedi» demek işin ehemmiyetini takdir için kifayet etmez. Reddolunan teklifler defaat ile tekrarlanır. Ve insanı canından bîzar edecek bir dereceye getirirdi. Allah var ya? Raziye'nin bu teklifata karşı gösterdiği büyüklüğü ömrümün son gününe kadar unutmayacağım. Derd-i ihtiyâc bir taraftan şiddetle tazyik eylediği hâlde halkın giyeceği elbiseyi dikmeyi memnunen kabul ederek kendisine arz olunan ağır albiseyi kabul etmemek gibi büyüklük, elbette tahsin olunacak hâlâttandır. Bir kulübede kuru ekmeğe kanaatle, teklif olunan haneleri, konakları ve bunlar içindeki gûnâgûn nimetleri reddeylemek, zayıf ve âciz bir kadın için pek büyük bir şeydir. Bazıları açıktan açığa izdivaç teklif eylediler, Raziye Hanım «Dünya da ayağıma düşse elimi uzatmam» diye izdivacın yolunu kat'iyen kapadı. Hâlbuki zuhur eden talipleri uzaktan uzağa tahkik ettirirdik. Birçoğunu müteehhil ve bir çoğunu da süfehadan bulurduk. Hükmettim ki bunların kâffesi Raziye Hanıma başka türlü vusul müyesser olamadığını gördükleri için şu tarîk-i izdivâcı bulmuşlardır. Yoksa bu teklifler cidden izdivaç fikriyle değil.

Şefik –Ya acaba zuhur eden bu talipleri dahi Arife Hanım teşvik etmiş olmasın.

Nimetullah –Orasını bilmem.

Raziye –İşte Şefikimin vefatı haberi de bu sırada gelmedi mi ya Nimetullah Hanım!

Nimetullah Hanım –Evet! Şimdi söyleyecektim. İşte böyle her taraftan talipler zuhur eylediği esnadaydı ki Arife Hanımdan bir mektup daha gelip bunda Şefik Efendinin vefatına dair bir haber aldığından bahisle sahih olup olmadığını bizden sual ediyordu.

Şefik –Siz ne cevap verdiniz?

Nimetullah –Biz ne cevap vereceğiz? Ne haberimiz var ki ne cevap verelim? Size gönderilmek üzere üç dört defa postahaneye mektup vermiştik. Hiçbirisine cevap almadığımız gibi mektupların sizin elinize vasıl olup olmadığını da haber alamadık. Üçüncü günü Arife Hanımdan bir mektup daha geldi. Bunda Şefik'in vefatı sahih olduğu Paşakapısı'ndan ettiği tahkik üzerine anlaşıldığını haber veriyordu.

Raziye –Ah! Ne kadar ağladım! Ne kadar dövündüm! Ömrümde kendimi bu kadar bîkes, bu kadar bîçare gördüğüm hiçbir gün olmamıştır.

Bîçare Raziye şu sözleri söylerken güzel gözleri yine elmas taneleri gibi yaş ile dolarak burnunun iki tarafı hizasıyla yuvarlanmağa başladılar. Fakat bu yaşlar yalnız Raziye'de görülmedi. Salih Çavuş ile Şefik'te dahi görüldü. Yalnız Nimetullah Hanım bir rezânet-i fevkalâde ile kendini zapt ederek hikâyesinde devam eylemekteydi.

Nimetullah –Evet, o hâlde evimizin içi bir matemhane hükmüne girmişti. Bana sorarsanız yüreğimdeki şeyin dosdoğrusunu söyleyerek derim ki ben sizin vefatınızdan memnun oldum. Zira sizin berhayat olarak Vidin'de mahpus bulunmanız dahi Raziye Hanım için başkaca bir felâket olduğundan hiç olmazsa bu felâkete vefatınızla nihayet verilmiş oldu. Hayatta bulunduğunuzdan bence hiçbir ümit yoktu. Raziye Hanım «Şefikim ne zaman olsa gelir, beni bulur» diye kendi kendisine teselli verir idiyse de ben bunu hiç bile ümit etmezdim. Eğer Şefik Efendi berhayat olsa mutlaka bize iki satırlık olsun bir mektup ulaştırabilirdi derdim.

Buraya kadar edilen hikâyeyi, mümkün mertebe karıştırmamak için kendini zapt ederek sırasıyla dinlemiş olan Şefik, artık sabra takatini tüketerek hikâyede devamdan Nimetullah Hanımı men ile şu yüzden başka bir muhavereye başladı.

Şefik –Hakkımda ettiğiniz ithamlara bir şey diyemem. Çünkü işin buradan sizce görünüşü öyledir. Ama bir de bana sorunuz. Fakat geliniz yine ben size sorayım. Bir Şefik mahbusen Vidin'e gider. Orada iken Raziye'nin maazallah sokaklara düştüğünü bir mektup ile haber alır. Sonra İstanbul'da en ziyade itimat ettiği bir dostuna yazıp keyfiyeti tahkik ettirdikte sahih

ve vaki olduğuna dair cevap gelir. Âdeta Raziye'nin dillerde destan olduğuna şüphesi kalmazsa ne yapar?

Raziye –Bu Raziye ben miyim Şefikim? Bu mel'un Raziye ben miyim? Ben mi dillere destan oldum. Ben mi sokaklara düştüm?

Şefik –Bu haber sizin hakkınızda değildi Raziye.

Raziye –Aman ya Rabbi? Ben sokaklara düşmedim Şefikim! Babacığım Salih Çavuş'un himayesi sayesinde ben kulübeciğimin kadını olarak bugüne kadar kendimi muhafaza ettim.

Nimetullah –Çalış çalış Raziyeciğim! Fakat beyhudedir. Bununla beraber ben Şefik Efendiyi bu yalanlardan mazur görürüm. Başka ne bahane bulsun.

Şefik –(Hiddetle) Yalan mı? Yalanı ben mi söylüyormuşum? Raziye'den mahrum ve meyus olmak benim için matlup muymuş ki bu bahaneleri buluyormuşum. Merhamet et hanım! Benim vefatım haberi Raziye'yi nihayet dereceye kadar meyus ve mustarip eylediğine inanırım. Raziye hakkındaki aldığım şu haber ise beni sevdiğimin vefatı haberinden ziyade meyus edeceğine elbette Raziye Hanım inanır.

Raziye –İnanırım Şefikim! Böyle bir hâle duçar olacağıma vefatım haberini alsaydın daha memnun olacağına inanırım.

Nimetullah –Yani sizin vefatınız haberini nasıl ki bize yalan olarak vermişlerse Raziye'nin haberini dahi size öyle yalan olarak vermişler mi demek istiyorsunuz?

Şefik –Hayır efendim öyle demek istemiyorum. Bana haberi pek doğru olarak vermişlerdir.

Salih Çavuş –Pek doğru olarak mı vermişlerdir? Beyefendi söylediğiniz lâkırdıyı ölçerek biçerek mi söylüyorsunuz? Biliyorsunuz ki böyle bir lekeyi kan paklar.

Şefik –Ben lâkırdımı ölçerek biçerek söylüyorum Salih Çavuş. Fakat bu lekeyi sürmüşler, üzerinden dahi seneler geçtiği için leke o kadar kurumuş yerleşmiştir ki kan ile dahi o leke çıkarılamaz.

Nimetullah –Fakat bu işin içindeki sır meydana çıkarılır ya?

Şefik –Hah! İşin akıllıcası budur. Bize lâzım olan şey bu sırrı meydana çıkarmaktır. En evvel bana lâzım olan şey ise Raziye Hanım ben Vidin'e giderken bıraktığım Raziye olup olmadığını anlamaktır.

Nimetullah –(Tünd bir çehre ile) Şu farkı var ki kendisini İskender Beyin hanesinden çıkarmıştınız. Salih Çavuş'un hanesinde bulduğunuz zaman Raziye Hanımefendiydi. Şimdi çamaşırcı Raziyedir. Bir fark daha var. O zaman bir ecnebi Şefik Efendi ile sırren görüşür Raziye idi. Şimdi dünya ve ahiret baba ittihaz edindiği Salih Çavuş'tan başka erkek bilmez bir Raziye'dir.

Kadın şu sözü söyledikten sonra Şefik (Sen ne dersin?) manasını işrap eder bir intizar ile Raziye'nin yüzüne baktı.

Raziye –Evet Şefikim!

Şefik –O zaman benim için kendisini feda eden bir Raziye idi. Şimdi?

Bu sual üzerine Salih Çavuş ile Nimetullah Hanım gözlerini açtılar. Raziye'nin vereceği cevabı bir heyecanla beklemeğe başladılar. Fakat bu heyecan çok devam etmedi. Çünkü Raziye bilâ-tereddüd dedi ki:

–Evet! Şefikim! Şimdi de senin için kendini feda eder bir Raziye'dir.

Nimetullah –Acaba Şefik Efendi de şimdi sana tenezzül fedakârlığını eder bir Şefik Efendi midir? Bir çamaşırcı Raziye'ye tenezzül...

Şefik –Şimdi de Raziye Hanımefendiye kul olmak şerefiyle iftihara hazır bir Şefik'tir.

Dördüncü Bap

Salih Çavuş ve Nimet ve Şefik arasında sûret-i güzerânını yukarıki baplarda kayıt ve tahrir eylediğimiz muhaverelerde, mümkün mertebe teselsül-i kelâma inkıta vermemek için tarifat ve muhâkemât-ı lâzimeye ehemmiyet vermedik. Hikâyemizin başlıca a'zâ-yı vak'asından bulanan zevatın tavr-ı mahsûslarıyla hissiyyât-ı kalbiyyelerinin yine kendileri tarafından tercümesi, böyle esrar ve hakayık [illegible] birer inkişafı sı-

rasında her birinin diğeri hakkında ne gibi hükümlerde bulunduğu hâlde müteakiben ne yolda tashîh-i efkâr eylediklerini iraeye kâfi görerek bu bapta iktiza eden muhakematı da karilerimizin kendi mahkeme-i vicdânlarına havale eyledik.

Fkat işin şu ciheti izaha şayandır ki bâb-ı sâbıkın nihayetinde Raziye'nin Şefik'i yine evvelki gibi sevip istediğini dermiyan etmesine mukabil, Şefik'in dahi Raziye'ye evvelki gibi ubudiyette, buhabbette berdevam olduğu hakkında verdiği vaadin bir büyük ihtiyat üzerine verilmiş olduğu, yine kendi hâl ve tavrında görülmekteydi. Zira böyle bir teceddüt üzerine Şefik'te birçok ahvâl-i âşıkane görülmek lâzım gelirken bilâkis mütehalikâne bir hâl görülmeyip bîçare Raziye zaten kurtulamamış olduğu maraz-ı aşkının nüksü üzerine birtakım harekât-ı mecnûnâneye kadar varabilmek istidatlarını kendisinde gördüğü ve huzzara da gösterdiği hâlde Şefik'in âdeta «soğuk» ıtlakına seza olan hâline dikkatle beraber bu hâle kendisinden evvel dikkat eylemiş olan Nimetullah Hanım tarafından bir de işaret edilmesi üzerine artık olanca kuvvetiyle yüreğini zapt ederek zahirde bir renk vermemeğe çalıştı ve bir dereceye kadar muvaffak dahi oldu.

Mevsim, zaten gecelerin kısa olduğu mevsim-i sayf evaili olup bunların muhavereleri ise saat yediye kadar imtidat eylemiş olduğundan dereden tepeden birkaç lâkırdı daha ederek o geceye mahsus olmak üzere söylenecek başka bir söz olmadığı anlaşılınca Şefik, avdet için ruhsat istedi. Zaten üç adamı ihata ve istiaba ancak kâfi olan bir yuvacıkta dördüncü olarak gelen misafir için yer olmadığı gibi belki altına döşemek için yatak ve yorgan dahi bulunmadığından ve sözün daha doğrusu Şefik'te görülen teenni ve ihtiyat Nimetullah Hanımın hiç de nazar-ı istihsâsını celp edemediğinden doktor efendinin istediği müsaade bilâ-müşkilât verildi. Yalnız bir Raziye vardı ki Şefik hakkındaki muhakemesi bîçare âşıkın aleyhinde olmayıp tamamıyla lehinde idi. Hem de Raziye bu muhakemesini pek haklı buluyordu. Zira Şefik'in hiss-i kalbi hilâfına olarak (ben de Raziye'ye hâlâ kul olmakla iftihar ederim) diye söylemek derecesinde yalancılığına ve alçaklığına asla ihtimal veremediği gibi veda eylediği sırada «Raziyeciğim! Ben hâlâ Paris'ten avdet eylediğim hâldeki Şefikim! Şu yüreğe Raziyemden başka

hiçbir kimseyi koymadım. Senin hakkında aldığım o felâket haberi dahi öteden beri bu yürekte yer tutmuş olan melek Raziyemi oradan çıkaramadı. Zira o haberi verdikleri Raziye zaten buraya girmemişti. Maahaza bu akşam esrarın kâffesi meydana çıkmadı. Ortada bir Raziye vardır ki onu mutlaka bulmayınca yüreğim rahat edemeyecek. Beni tayip etmezsin ya? Bu tahkiki yalnız kendim için değil senin menfaatin, senin selâmetin için edeceğim. Seni, kendi vicdanımda tasfiye için değil âlemin nazarında sana berâet-i zimmet kazandırmak için edeceğim» sözlerini bütün vücudunun ihtizazına tebaiyetle sesi dahi titreyerek o kadar ciddî bir suretle söylemişti ki Nimetullah Hanımın Şefik'e dahi tevakkuf eden ihtiyatı olmayıp da eğer bu hâle dikkat eylemiş olsaydı, onun dahi Şefik aleyhindeki muhakematı doktorun lehine tahavvül eylerdi.

Şefik gittikten sonra Nimetullah ile Raziye, Şefik'i muhakemeye başladılar. Nimetullah, Şefik'in eski Şefik olmadığından bahisle Raziye'yi ziyadesiyle ihtiyatlı davranmağa davet eder ve Raziye ise Şefik'in hâlâ evvelki Şefik olduğunu biliddia hatta birçok sözlerde bîçareyi mahzun edecek kinayelerde bulunduğu için Nimetullah'ı muaheze eylerdi.

Nimetullah –Bir kere düşünmeli değil misin ki onu bu gece buraya gönderen şey bir tesadüften ibarettir. Eğer seni evvelki gibi sevseydi bunca senelerden beri bir kere arayıp sormaz mıydı?

Raziye –İşte kendisi de söylüyor ya? Benim hakkımda ona fena söylemişler.

Nimetullah –Halkın fena söylediğine inanıp senden vaz geçecek, seni bütün bütün unutacak kadar zayıf olan bir muhabbetin iptidası dahi bir şey değilmiş derim. Eğer o seni, senin zanneylediğin kadar sevmiş olsaydı halkın söylemesine kulak vermek şöyle dursun belki sen filhakika öyle bir sefalete duçar olmuş bulunsan bile seni kurtarmak için olanca kuvvetini sarf etmeli değil miydi?

Raziye –Beni nerelerde arayıp nerelerde bulacak?

Nimetullah –İnsan bir şeyi murat edince muhale karîb dahi olsa muvaffak olur. Murat etmedikten sonra ise gözünün önünde olsa göremez bile.

Raziye –Şefikimi sanki yerip yere batırmaktan maksat nedir? Ben de onu sevmeyim mi demek istiyorsun?

Nimetullah –Hayır efendim! Allah göstermesin, ben Şefik'i yermiyorum. Ben senin aklını başına getirmeğe çalışıyorum. Dünyada öyle tehlikeler olur ve o tehlikeleri yapmak için öyle mel'anetler edilir ki şaşarsın. Arife Hanım'ın bizim için tertip eylediği hileleri hud'aları ben güzelce tetkik eyledim de...

Raziye –(Pek nadir olarak pek cüz'î eserini gösteren hiddetiyle) Aman Nimetullah Hanım! Kardeşim! Anladığıma kalırsa sen Şefik'i dahi Arife gibi bizim düşmanımız saymak istiyorsun.

Nimetullah -Yok efendim! Düşmanımız değil. Lâkin evvelki gibi dostumuz da saymıyorum. Cihanı pek fena gördüm Raziyeciğim. Cihandan yüreğim pek fena ürktü. Bak sana efkârımı daha ziyade açayım. Şefik bundan bin sene evvel seni çocukça bir muhabbetle sevmiş. Bir aralık Frengistana gidip seni senelerce unutmuş. Sonra İstanbul'a geldiği zaman dahi gerçekten sağlam bir yürek ile sevmiş. Fakat o felâketten sonra Vidin'de üç sene kaldığı müddet seni tekrar unuttuktan maada senin hakkında bir iftara dahi haber almış. Bunun da üzerinden seneler geçmiş. Demek oluyor ki sen şimdi Şefik'in bir vakit sevip de hevesini alamadığı bir kadınsın. Hem de öyle bir kadınsın ki şöyle kırın ortasında bir kulübe içine sığınmış fakir kadın olduğundan sana bakiyye-i hevesi olan bir adam senden pek büyük sühuletler ümit edebilir.

Raziye –Ee! Bundan meram!

Nimetullah –Daha meram ne olduğunu anlayamadın mı? İşte o bakiyye-i hevesini almak için Şefik sana biraz daha güler yüz gösteremez mi? Ah Raziyeciğim, efendim kardeşim! Kimseden emin olmağa gelmiyor. Hele erkeklere!... Şunu düşün şunu ki bir İskender Beyin haremi olan Raziye Hanımefendiye alçaklık göstermek Şefik için hem de seni şimdikinden ziyade seven Şefik için pek güç bir şey sayılabilirdi. Fakat bir çamaşırcı Raziye'nin ne ehemmiyeti olur ki böyle bir alçaklıktan şimdi seni eski hevesinin bakiyesinden ibaret bir hevesle gören Şefik Beyefendi hazretlerini böyle bir denaetten menedebilsin?

Gerçekten Raziye'ye dostluk için şu mütalâatı serd eden Nimetullah, bu sözleri ol kadar ciddî bir tavırla söyler ve sözlerine o kadar ehemmiyet verirdi ki zavallı Raziye bu sözleri bitirdikten sonra bir vakit dahi kendi kendisine düşününce, güzel dudakları büzülerek ağlamağa başladı.

Raziye –Vah zavallı Şefikim! Acaba sen bu kadar denaet peyda eyledin mi? Peyda eyledinse yine zavallısın. Evvelki Şefik olduğun hâlde senin hakkında bu sözleri söylüyorlarsa daha ziyade zavallı bir Şefiksin!

Nimetullah –Ya sen zavallı bir Raziye değil misin? Hem de sen bugün evvelki Raziye'den daha masum bir Raziye olduğun hâlde bak Şefik senin hakkında ne itikatlar peyda eylemiş?

Raziye –Ama ona haber vermişler. Mektuplar yazmışlar!

Nimetullah –Bize haberler vermediler, mektuplar yazmadılar ama aradan geçen seneler en mühim haberlerden daha kuvvetlidir. Bana darılma kardeşim! Ben senin menfaatin, senin selâmetin için düşündüklerimi dosdoğru söylüyorum.

Raziye –Teşekkür ederim efendim! Senin dostluğuna emniyetim berkemaldir. Hatta kendi efkârımdan, kendi hissiyatımdan ziyade sana emniyetim vardır. Emin ol ki senin rey ve emrinden zerre kadar harice çıkmayacağım.

Bu zamana kadar cereyan eden sözleri kemâl-i dikkatle dinlemekte olduğu hâlde ağzını açıp hiçbir harf söylememiş olan Salih Çavuş, Raziye'nin şu son lâkırdısını işittiği zaman kemâl-i memnûniyyetle yerinden fırlayarak dedi ki:

Salih Çavuş –Ha şöyle! Aferin kızım! Aferin Raziyeciğim. Deminden beri dikkat ediyordum, bakıyordum, acaba Raziye şu herifi görünce bizi terk edecek mi, bizim dostluğumuza ehemmiyet vermemeğe başlayacak mı anlayım diye sabrediyordum. Şimdi anladım ki sen bizim reyimizden harice çıkmayacaksın. Şimdi her hâlde sana bizden daha yabancı demek olan bir adam için bizi terk etmeyeceksin değil mi kızım?

Raziye –Babacığım, babacığım! Benim şefkatli velinimetim! Hiç ben sizi...

Salih Çavuş –Bu Nimetullah erkek olsaydı vezir olacak bir adam olurdu. Dünyada onun kadar akıllı pek nadir bulunur. Eğer

benim de senin hakkında zerre kadar dostluğuma inanıyorsan kızım, sana nasihat ederim ki Nimetullah'ın sözünden dışarıya çıkma. Ölecek olsam da vasiyetim bu olsun.

Raziye –Emin ol babacığım! Dünyada bana sizler kadar dost olabilecek kimse tasavvur bile edemem. Yalnız Şefik, eğer benim için evvelki Şefik ise onu da kendime yine ancak sizin kadar dost tanıyabilirim.

Salih Çavuş –Hayır! Tanıma! Sen benim kızımsın! Burada mesut değil miyiz? Kemâl-i saâdetle yediğimiz bir lokma kuru ekmek bize kibarın baklavalarından, böreklerinden daha tatlı gelmiyor mu? Niçin...

Nimetullah –Sen de biraz beni düşünür müsün? Bunda Raziye'nin hakkı vardır. Eğer Şefik evvelki Şefik ise senin kadar, benim kadar Raziye'nin dostu olur. O hâlde Raziye'yi menetmek hem Raziye ve hem de o bîçare Şefik için pek büyük bir zulüm olur. Evvelki Şefik'e hiç diyeceğim yoktur. Lâkin bu gece gördüğüm Şefik hakkında dahi ihtiyatsız hareket edemem. (Raziye'ye) Sen bu işi bana bırak karındaşım. Tedbirleri ben göreyim de Cenabıhak dahi bize acıyarak tedbirlerimizi takdirine muvafık eylerse muvaffak da oluruz.

Artık sabahın dahi gereği gibi açılmış olduğu bir zamanda söz dahi burada bitmiş ve Raziye'nin her hâlde teslimiyet ve itaati temin edecek bir sükûtu Salih Çavuş ile Nimetullah'ı tatmin ederek her biri bir köşeye büzülüp uyumuş idiler. Gündüz saat üçü dördü geçtikte gerek kulübe içendeki sıcaklık ve gerek kapı önünde bazı kimselerin ettikleri gürültü bunları uykudan uyandırdı. Akşama kadar meşguliyet-i yevmiyyeleri olan çamaşırcılık ve dikişçilik ile iştigal ederek Şefik'e dair bir gûne söz söylemediler ise de bîçare Raziye'nin gözleri yolda olup uzakta görünen adamlardan bir çoğunu Şefik'e benzetir ve bunların kulübeye doğru gelmeleri veyahut yaklaştıkları zaman Şefik olmadıklarının tanınmaları, Raziyeciğin yüreği beyhude yere uyandığını ispat eylerdi.

Raziye, Şefik'in o akşama kadar behemahâl bir ümit getireceğine şüphe etmez iken akşam olup da sular karardıktan sonra dahi Şefik'ten bir eser zuhur etmediğini görünce canı sıkılmağa başladı. Nimetullah'ın yüzüne manalı manalı bakış-

ları, yüreğinden geçenleri ona dahi işrap eyler idiyse de lâfzan bir şey sormağa bir türlü cesaret edemezdi. Nihayet Nimetullah Hanım bir söz açtı. «Bu gün Şefik Efendiden bir eser zuhur etmedi» dediyse de Raziye'nin bu söze mukabele hususunda nutku tutulduğunu görünce merhamet ederek «Fakat merak etme kardeşim! Zati dün gece buradan geç vakit gitmişti. Göreceği iş ne olursa olsun elbette kendisini birkaç saat meşgul edecektir, ondan sonra da biraz uykuya istirahata muhtaç olmaz mı? İşte bu hesap ile ben tahmin ediyorum ki Şefik Efendi yarın gelecektir» dedi. Bu söz Raziye için sihir gibi bir hüsn-i te'sîri mucip oldu. Zira Şefik'ten bir eser zuhur etmemesinden dolayı ol kadar meraktaydı ki o geceyi dahi mutlaka uykusuz ve rahatsız geçirecekti. Refikasının bu lâkırdısı üzerine yalnız Şefik'in o gece gelmesinde bir fena hüküm olmadığını anlamakla değil belki Nimetullah'ın dahi bu işte ümitsiz olmayıp Şefik'in elbette gelip bir ümit getireceği intizarında bulunduğunu görmekle dahi müsterih oldu.

Mevlâ hiçbir kulunu imrâr-ı vakt için başkalarının tesliyetine muhtaç etmesin. Zira teselli veren adamın tayin eylediği müddet geçtikten sonra hâsıl olacak yeisin acısı daha ziyade olduğu mücerreptir. Bîçare Raziye o geceyi hâb ve rahatla geçirmiş ise de ferdası günü akşama kadar aleddevam intizar ile geçirerek intizarın nardan eşedd olduğunu binnefs tecrübe eylediği gibi ertesi akşam olup da yatsı zamanları da geçtiği hâlde Şefik'ten hiçbir eser zuhur etmediğini görünce artık kendisini bir cehennem azabı içinde bulmağa başladı. Hâlbuki refikasının yüzüne baktı ise bu bakışlarının manasını ona da anlatamadı. Nihayet suale mecbur oldu.

Raziye –Bu akşam da bir eser yok.

Nimetullah –Evet hiçbir eser zuhur etmedi.

Nimetullah –Vallahi ne bileyim? Belki işlerini bitirmemiştir demek isterim.

Raziye –Bunu dün akşam demiştin. Bu akşam için diyecek başka bir sözün ve verecek başka bir manan yok mudur?

Nimetullah –Hatırıma hiçbir şey gelmiyor.

Raziye –Hiç mi?

Bu son sualin cevabı daha sual irat edilmeksizin verilmiş olduğundan refikası cevabını tekrar etmeğe lüzum görmedi. Hem de Raziye bu cevaba birçok intizar eylediği hâlde vermedi. Artık zavallı Raziye'nin bu geceyi nasıl geçirmiş olduğu mülâhazaya muhtaç kalır. Ondan başka birisi olsaydı «Allah belâsını versin, işte ben meyus olduğum hâlde şu viran hanecikte pek ziyade istirâhat-ı kalble yaşıyordum. Geldi de rahatımı, huzurumu bozdu. Evvelleri aklıma geldikçe elden çıkmış ve geçmiş, unutulmuş, bitmiş bir şey için hükümsüz bir teessüf ve telehhüf ile kurtulabilirdim. Şimdi ise tekrar ele girmiş olan şeyden meyusiyet azabını çekiyorum» diye Şefik hakkında gaibane serzenişlerde bulunabilir ve hatta dahi kazanırdı. Fakat Raziye gerçekten melek-haslet bir kadın olup onun safvet-i kalbine mukabil böyle bir his o kalpte kendisini işgal edecek mahal bulamadığından bu serzenişleri etmekten maaada «Vah bîçare Şefikim! Acaba yine bir felâkete mi uğradı? Bir mâni zuhur etmeseydi mutlaka şimdiye kadar gelirdi. Mutlaka yeniden bir şey zuhur etmiş olmalıdır. Sakın Arife bir mel'anet daha etmesin!» diye hep Şefik için meraklanıp Şefik'e mukabil kendisini asla düşünmezdi.

İkinci günü Şefik'ten bir eser zuhur etmediği gibi üçüncü günü de zuhur etmedi. Artık Raziye'de de Nimetullah'ta da sabır tükendi. Bu defa Nimetullah sözü açtı:

Nimetullah –Her ne kadar pek teessüf edersem de Şefik Beyefendi hakkındaki tahminlerimin pek doğru olduğu işte sabit oldu.

Raziye –Hangi tahminlerin?

Nimetullah –Hayır hayır! Doğru olduğu sabit olmadı. Eksik tahmin etmiş olduğum dahi anlaşıldı. Ben tahmin etmiştim ki senin için Şefik'te bir bakiyye-i heves olsun mevcut kalmıştır. Meğer o da yokmuş. Zira tahmin ettiğim kadar olsun hevesi olsaydı üç gündür elbette bir eseri zuhur ederdi.

Raziye –Aman karındaşım, beni öldürmek için mi böyle söylüyorsun?

Nimetullah –Hayır karındaşım seni ölümden kurtarmak için böyle söylüyorum. Şefik'ten zerre kadar bir ümit olursa bu ümit seni öldürecek bir hastalık olacaktır. Aklıma yeniden ye-

niye neler geliyor neler ki bilsen Şefik'ten ümitvar olacağına âdeta ona nefret ederdin.

Raziye –(Bir hayli zaman meyusane düşündükten sonra) Söyle söyle! Sözlerin zehir bile olsa tek helâk olup gideyim de ben de şu belâlı hayattan kurtulayım diye dinleyeceğim.

Nimetullah –Hayır hayır! Sözlerim seni zehirlemez. Şu hâldeki meyusiyet senin için bir zehir olup benim sözlerim ise panzehir olacaktır.

Raziye –Ne olursa olsun. Söyle?

Nimetullah –Sen zannediyor musun ki bu adam müddet-i ömrünü boş yere geçirmiştir. Zira ömrünün en güzel zamanı olan gençliği geçmiş demektir. Acaba seni düşünerek hem de sen onun nazarında mahvolup bittiğin hâlde seni düşünerek gönlünü hiç başka bir kimseye vermemesine ihtimal verebilir misin?

Raziye –Yüreğim diyor ki Şefik benim üzerime kimseyi sevmemiştir.

Nimetullah –Yürek öyle olmasını istediği için öyle diyor. Fakat ben hesap ve tahmin ediyorum ki Şefik şu günkü günde serbest değildir. Herhangi bir rabıta ile olursa olsun bir kadına merbuttur. Tesadüfen buraya geldi. Seni gördü. Ağzından bir lâkırdı kaçırdı ve o lâkırdı sana ümit vererek seni bu derecelere kadar rahatsız etmeğe başladı. Lâkin buradan kendi ikametgâhına gidip de ahvali gözü önüne getirdiği zaman kendi rahat ve huzurunu bozup da senin için uğraşmağa lüzum görmedi. Anladın mı gözüm? İşte bunlar da hatırıma gelir!

Raziye –(Biraz sükûttan sonra) Canım, bu zavallı Şefik'ten ne istiyorsun? Niçin kendisine bu derecelerde husumet ediyorsun?

Nimetullah –Ben mi? Şefik'e ben husumet edeyim ha? Şefik'i sana yâr ve sadık bir Şefik tanıdığım zamanlarda dahi husumet etmiş olsaydım belki bu sözü söylemeğe hakkın olurdu. Ben şimdi dahi Şefik'ten senin için bir ümit hâsıl olacağını yakinen ümit edecek olsam, Şefik'e yine bir sadık hemşire kadar dost olurum. Şu sözü söyleyişim, şu mütalâaları arz edişim ise ona husumetten değil sana sadakattendir.

Raziye –Ama sen evveli de Şefik'in benim hakkımdaki saffetine güç inanmıştın.

Nimetullah –Vay, kopkolay inanmaklığımı mı istiyordun? Bir erkek da'vâ-yı sadâkat ve saffetine kopkolay inanmak, bir kadın için ne azim tehlike olduğunu sen bilmez idiysen ben bilirdim. Kopkolay inanmak değil en güç inanmak dahi tehlikedir. Keşke sen Şefik'in saffetine hiç inanmasaydın da bu felâketler dahi vukua gelmeseydi. Sen kendi evine barkına sahip bir kadın olduğun hâlde sana bir Şefik ve o Şefik'in saffeti, sadakati, filânı neden lâzımdı? Zannederim ki şu haklı sözleri söylediğim zaman yüreğin sızlamaktadır.

Raziye –Yüreğim neye sızlayacak?

Nimetullah –Kendi hanendeki mesudiyeti kaybeylediğine!

Raziye –Bak karındaşım ben Şefik'i o kadar sevdim ve hâlâ o kadar seviyorum ki yüreğimin sızladığı şey, yalnız ismime sürülen leke ve bir de o zavallı zevcem İskender Bey için benim mucip olduğum felâket olup yoksa kendim mal kaybettiğim, ikbal kaybettiğim bir büyük konakta iken şimdi bir kulübecikte bulunuyorum, elmaslara müstağrak iken şimdi yamalı elbise giyiyorum diye yüreğimin asla sızladığı yoktur. Ama bu da bir mecnunluk imiş. Ne yapayım? Bu da bir mecnunluk olsun. Ama senin dediğin gibi Şefik benim tarafımdan bu kadar fedakârlıklara lâyık bir adam çıkamamış veyahut çıkamayacak imiş. Varsın çıkmasın? Küçüklük onda kalsın, büyüklük bende! Zaten ömrümün en çoğu veyahut en kıymetli olması lâzım gelen kısmı işte geçti gitti. Bundan sonra ise bana şu kulübecik bakiyye-i ömrümde pekâlâ bir saadethane olur.

Nimetullah –Hâlâ Şefik'ten ümitvar mısın?

Raziye –Ümidimi kesmeğe hiçbir sebep yoktur. Fakat o ümit üzerinde tehalüke de lüzum yoktur. Bekleyeceğim, şu işin sonu nereye varacak olduğunu mutlaka göreceğim.

Nimetullah Hanımın ol kadar şiddetle muaheze eylediği Şefik'ten eser zuhur etmemesi üç dört gün ile kalmayıp tamam on gün geçtiği hâlde henüz Şefik, Salih Çavuşun kulübesine avdet edememiş ve Raziye'ye ümit veyahut yeis gibi bir hükm-i kat'î getirememişti. Hikâyemizin en mühim kıt'alarından birisi demek olan şu müddet zarfında Şefik'in ne yolda imrâr-ı evkat eylediğini anlamağa Raziye kadar karilerimiz dahi merak etmişlerdir itikadındayız.

Kulübeden Şefik'in mufarakatı, aleşşafak vuku bulduğu hatırdadır. Oradan mufarakattan sonra Şefik bir kira beygiri buluncaya kadar yaya yürüyüp ilk tesadüf ettiği beygire binerek soluğu Arzuhâlci İsmail'in dükkânında aldı. Uykusuzluk, zaten benzine bir solukluk iras eylemiş olduğu gibi Salih Çavuş ve Nimetullah'tan aldığı haberler dahi te'sîrât-ı rûhâniyyesini Şefik'in çehresinde alâim-i mahsûsasıyla göstermekte bulunduğundan Arzuhâlci İsmail doktor efendiyi bu hâlde görünce istiğrabını ketm edemedi.

İsmail –Ne o? Hekim Efendi! Kendiniz bir hekime muhtaç kadar ağarmış solmuşsunuz. Kocakarı ilacı isterseniz bir haylisini bulurum.

Şefik –Allah aşkına zevzekliği bırak!

İsmail –Oo!... Doktor efendinin tavrı da başkalaşmış. Zevzekliğe de müsaade etmiyorlar.

Şefik –Ben bugün pek başka hâldeyim.

İsmail –Hergün ne hâldeydin ki bugün ondan başka bir hâlde olasın. Nen eksik? Allah ziyade etsin. Her işin yolunda. Her ne istemiş olsan yapmak için iktidarın yerindedir.

Şefik –Öyle değil dostum. Mesudiyet yürekte olmadıktan sonra hükmü yoktur. Servet ve sâmân gibi maddî şeyler yürek mesudiyetini hâsıl edemezler. Kocakarıların «Altın leğenim olup da içine kan...» demeleri pek doğrudur.

İsmail –Ee? Yüreğinizde ne oldu? Kalp hastalığına mı uğradınız?

Şefik –Zevzekliği bırakırsan onun gibi bir şeydir.

İsmail –Yine aşk meselesi mi? Eğer Raziye'den başka bir kadın sana kendini sevdirmiş ise o kadına aşk olsun derim. Yoksa yine mi Raziye?

Şefik –Ah! Her zaman Raziye. Daima Raziye. Raziye ne oldu İsmail? Bana Raziye'den haber ver.

İsmail –Korkarım sen çıldırmışsın Şefik!

Şefik –Hayır İsmail çıldırmadım. Fakat öyle bir hâldeyim ki eğer sen bana en büyük dostluğu, en büyük kardeşliği bugün gös-

termezsen yalnız çıldırmakla kalmam hatta cidden helâk olurum.

İsmail –Sana en büyük dostluğu, en büyük kardeşliği bugün hemen şimdi göstermek için seni teselli eder de derim ki korkma hiç helâk olmazsın. Biz ne kadar âşıklar gördük ki helâk olacağız zannettiler de olmadılar. Hatta ben kendim bile birkaç defa helâk olacağım zannettim de olmadım. Her hâlde dostluğumdan, kardaşlığımdan eminsin. Galiba sokakta filânda Raziye'yi rast getirip görmüş olmalısındır.

Şefik –Evet! Ah! Gördüm ya.

İsmail –Öyleyse benden ne haber soruyorsun? Raziye'nin ne olduğuna dair sen bana haber ver.

Şefik –Hayır hayır! Bir daha söyle, tekrar et. Raziye hakkındaki malûmatın nedir?

İsmail –Ne olacak? Her vakit söylediğimin aynıdır. İpliği pazara çıkmış, pazarlarda da fiyatından düşe düşe...

Şefik –(Çıldırmış gibi bir hiddetle) Sus! Edepsizlik etme. Şimdi ha!...

İsmail –Vay! Bu ne? Sahih çıldırıyorsun? Çıldırana padişahın tımarhanesi var. Sen sordun ben de söyledim.

Şefik –Yalan söylüyorsun!

İsmail –Ben mi? Bu daha tuhaf. Belki ben yalancı adam olabilirim. Fakat bütün âlem yalancı mıdır?

Şefik –Raziye'ye her kim bu iftirayı ederse hepsi yalancıdır.

İsmail –İftirayı mı?

Şefik –Evet iftirayı, mel'uncasına bir iftirayı...

İsmail –Bana baksana ağabey! Sen biraz ziyadece ileriye gidiyorsun. İhtimal ki ben yalan söyleyebilirim ve ben Raziye'yi görmedim fakat Raziye'yi görmeyen Raziye ile hembezm olmayan pek az adam kalmıştır. Ve zannederim ki sen de Raziye'yi gördüğün yerde iyi bir hâl içinde görmemişsindir.

Şefik –Evet, felâket içinde gördüm. İskender Beyefendinin haremi Raziye Hanımefendi hazretlerini, çamaşırcı Raziye olduğu hâlde gördüm.

İsmail –Tamam! İşte yavaş yavaş yola geliyorsun.

Şefik –Fakat Raziye masumdur.

İsmail –Onu ben bilmem. Âleme sormalı.

Şefik –Hayır İsmail hayır! Raziye masumdur diyorum. Raziye hakkında iftira olunmuştur.

Lâkındının buraya kadar sûret-i cereyânından anlaşılmış olacağı veçhile Şefik gayet hiddetli bir hâl içinde bulunduğundan Arzuhâlci İsmail bu hâlin filhakika zevzekliğe müsaadesi olmadığını anlayarak «Pekiyi kardeşim! Raziye'nin masumiyeti haberini işte ehemmiyetli telâkki eyledim. Lâkin böyle kanın fıkır fıkır kaynayıp gözlerin dünyayı görmez, kulakların ses işitmez bir hâlde iken bu kadar mühim bir iş üzerine konuşulamaz. Otur istirahat et de bade seninle görüşürüz, konuşuruz» diye evvel-be-evvel Şefik'i teskine başladı. Şefik «Ben Raziye masumdur dediğim vakitte bu sözüm boş bir söz olmadığına emniyet ediyorsun ya» diye İsmail'de gördüğü tavr-ı ehemmiyyeti bir kat daha ciddîleştirmeğe çalışarak aldığı muvafık cevaplar üzerine hiddetini teskine başladı.

İsmail, kahvaltı zamanı hulûl edip Şefik'in dahi geceden beri açlığı âdeta midesine ıstırap verecek dereceye varmış olduğundan iki refik mâ-hazardan bir kahvaltı tertibiyle sofraya oturdular. Şefik, hikâye-i hâl için birkaç defa davrandıysa da İsmail «Yok ama aç karına kadı efendi bile dava dinlemez. Karnımızı doyuralım da...» diye imtina eylediğinden taamda devam olundu.

Bade't-taam artık uykusuzluk tamamıyla hükmünü göstermeğe başladığından Şefik'in bir köşede kestirmesini Arzuhâlci İsmail nimet ittihazıyla hiç ses çıkarmayarak uykusunda devam ettirdi. Bu uyku ikindiden sonraya kadar devam eyledi. Şefik uykudan kalktığı zaman kendisini bayağı müsterih bulduğundan hikâye edeceği ahvale İsmail dahi havâle-i sem-i ehemmiyyet eyleyeceğine söz verdi.

Bunun üzerine Şefik hikâyeye başladı. Raziye bayıldığı zamandan bed' ile ta mufarakatları zamanına kadar ne gördü, ne işitti ise birer birer hikâye eyledi. Bu söz o kadar imtidat etti ki artık akşam olup karanlık bastığından Arzuhâlci İsmail bir yandan dükkânını kapadığı hâlde Şefik henüz hikâyesine de-

vam ediyordu. Bakiyesini Beyoğlu'nda Şefik'in hanesinde bitirmek üzere yola revan oldular.

Beyoğlu'na vardıkları zaman Şefik'in dostlarını hanesinde, salon içinde kendi vüruduna muntazır buldular. Bunlar doktorun teehhür-i vürûdu üzerine merak ederek zabıta vasıtasıyla taharriyata dahi hemen karar vermek üzere imişler. Şefik'i gördüklerinde memnun olarak istifsâr-ı keyfiyyete müsaraat eyledilerse de Şefik bunlara izahat vermedi. «İnşallah kariben beni mesut edecek bir teşebbüsteyim. Fakat şimdi size izahat veremem. Bu gece dostum İsmail Efendi ile teşebbüsatımızı tertip edeceğiz» demesiyle, dostlar bu sözden Şefik'in yalnız bulunmak ihtiyacını dahi anlayarak hüsn-i muvaffakiyyeti temennasıyla birer birer dağıldılar.

O gece Şefik, hikâyenin bakiyesini dahi refikine anlattı. Nihayet bu ahval üzerine mütalâası ne olduğunu sual eyledi.

İsmail –Raziye'yi yalnız görmüş olsaydın söylediği sözlerin hiçbirisine emniyet caiz olmadığını hükmederek Nimet midir nedir o arkadaşı olan kadının sözlerine de inanmazdın. Çünkü bozacıdan kefil istemişler, meyhaneciyi göstermiş. Fakat o ihtiyar asker nazarıdikkatimi celp ediyor.

Şefik –Evet karındaşım! Bu ihtiyar asker, gayet mert, gayet namuslu bir adam. Herif bunlara babalık etmiş. Kendilerini himaye eylemiş.

İsmail –Güzel söylüyorsun ama düşünecek bir ciheti daha var. Kadınların bu herifi de aldatmış olmadıklarına ne ile emniyet ediyorsun?

Şefik –Ah İsmail! Bunlar mı adam aldatacak kadınlar?

İsmail –Eğer ben senin gibi âşık olsaydım körükörüne emniyet edebilirdim. Bu şüpheyi ne ile def edeceksin, onu söyle?

Şefik –Öyle ya! İşte asıl ehemmiyetle çalışacağımız şey de bu değil midir? Bu şüpheyi yalnız senden benden değil âlemden dahi def edeceğim.

İsmail –Ne yol ile?

Şefik –Bir kadın var ki ismi Raziye olup dediğin gibi ismi pazara çıkmıştır. O kadın her kimse bulup meydana çıkarmak

suretiyle senin de benim de herkesin de şüphesini def edeceğim ve senden istediğim yardım dahi bu yolda bir yardımdır.

İsmail –(Epeyce düşündükten sonra) Ha! Bak buna diyeceğim yok. Eğer filhakika başka bir kadın böyle bir hile yapmış da biz de o hileyi meydana çıkarırsak, o vakit Salih Çavuş'un da aldanmadığına ve bu kadınların iffet ve ismetine kimsenin şüphesi kalmaz.

Şefik –Tamam! Şimdi bu kadını meydana çıkartmanın yolu?

İsmail –Onu ben senden soracağım. Sen bunun yolunu düşündün mü?

Şefik –Hayır! Ben bunu senden bekledim.

İsmail –Güzel ama ben nasıl arayacağım, nasıl bulacağım?... Ha! Dur aklıma bir şey geldi. Güya bir çapkınlık edecekmişiz gibi şu Raziye mukallidi hanımı ele getirmeğe teşebbüs edelim.

Şefik –Elbette böyle bir teşebbüste bulunacağız.

İsmail –Tamam tamam! Sen bu işi bana bırak.

Şefik –Yalnız sana bırakamam. Ben merakımdan çatlayıp patlıyorum. Mutlaka...

İsmail –Bu işi bana bırak diyorum. Ben seni merakta bırakmam. Ne yolda hareket ettiğimi ve ne derecelere kadar muvaffak olduğumu sana daima haber veririm.

Şefik –İlk haberi ne zaman gönderirsin? Her hâlde yarın akşam bana bir haber verebilir misin?

İsmail –Bunun için bir söz veremem. Fakat her hâlde yarın akşam gelip seni görür, ne kadar haberim varsa veririm.

Gecenin bakiyesini yine bu karara müteferri birkaç sözlerle geçirdikten sonra ikisi dahi yataklarına çekilip yattılar.

Beşinci Bap

Ertesi günü Arzuhâlci İsmail, Şefik'e sabır ve sükûnet tavsiyesine dair birtakım şeyler daha söyledikten sonra veda ederek çıktı gitti. Fakat tafsil ve tatvile hacet olmadığı veçhile Şefik'te sabır ve sükûnete iktidar kalmayıp Raziye hakkında

kendi vicdanınca hâsıl olan beraatın maddeten dahi husulünü isticalde tehalük derecelerine varırdı. «Yarın akşam» diye tayin olunan müddet güzeran eylediği ve fazla olarak iki gün daha geçtiği hâlde İsmail'den hiçbir haber gelmeyince, Şefik bir muhtasar pusula ile İsmail'e uşak gönderip haber sordu. Aldığı cevapta İsmail'in o akşam bizzat gelip malûmat vereceği münderiç olmakla akşama kadar geçecek olan zaman dahi kendisine uzun görünmeğe başladı.

Nihayet saat on iki raddelerinde İsmail gelmekle Şefik istifsâr-ı keyfiyyete can attı.

İsmail –İş yolundadır. Galiba hak kazanacaksın ama düzme Raziye'yi nerede bulacağımızı biraz ümitsizce düşünüyorum.

Şefik –Benim Raziyemden başka düzme bir Raziye olduğunu tahkik eyledin. Öyle mi?

İsmail –Bunu tahkik o kadar müşkül olmadı. Onu kolaylıkla öğrenebildik ama şimdi hile bulmak güç.

Şefik –Aman Allah aşkına tafsil et, birer birer söyle! O gün buradan çıktın, işte oradan başlayıp sırasıyla söyle!

İsmail –O kadar uzun söylemeğe benim kuvve-i hâfızam kifayet eyler mi? Aklımda mı kalır? Neyse seni memnun etmek için çalışayım. Buradan çıktım. Doğruca dükkâna! Bitirecek bir mühür vardı. Akşama kadar onunla uğraşıp hele bitirdim. Akşam sahibi geldi ama paralar yarına kalacak demesin mi? İşte buna...

Şefik –Canım, bu malayani lâkırdıları bırak. Senin mührün, paran benim neme lâzım? Bizim işi söyle, bizim işi!

İsmail –İşte sizin işi söylüyorum ya! Bu zat ahbaptandır. Para için kendisini sıkıştırmağa başladım. Hatta bir vesile olmak için bu gün yarın paraya ihtiyacım olduğunu da anlatınca «Yine bir kabahat işleyeceksin galiba!» diye lâtifeye başladı. Hâsılı sözü uzatmayalım, şu bütün âlemin bir vakitler esiri olduğu Raziye Hanımı bir de ben görmek arzusunda bulunduğumu söyledim. Hiç ümidim olmadığı hâlde bu zattan birçok haberler alırsam ne dersin?

Şefik –Nasıl haberler?

İsmail –Seni tamıyla tasdik edecek haberler.

Şefik –Aman İsmail...

İsmail –Dinle! Dedi ki: «Bütün âlemin aldandığı gibi sen de mi aldanacaksın? Asıl Raziye denilen hanımın bir zamana kadar izi belli idiyse de ondan sonra izi de kayboldu. Hatta hep o hevese düştük fakat süt validesi midir nedir bir kadın vardı ki onu aldatmak bir türlü müyesser olmadı. Yalnız bana değil kimseye müyesser olmadı. Vakıa bir de bunak herif olup herkesi ölümle tehdit eder idiyse de eğer kadınlarla mukaveleyi akdetmek mümkün olsaydı o bunağın hiçbir mümanaatı olmayabilirdi.» Ben buraya kadar kendisini dinledikten sonra zihnimce sana hak vererek «Demek oluyor ki asıl Raziye Hanıma vusul kimseye müyesser olmadı. Öyle mi?» dedim. «Evet! Hatta birtakım arsız, işi azıttıktan sonra bunlar hanelerini değiştirerek ondan sonra nereye gittiklerine dair de haber alamadık.» dedi.

Şefik –Ya şu yalancı Raziye?

İsmail –Evet! Onu da sordum. Yalancı Raziye bir başka kadın olup senin Raziye'ye biraz... biraz değil âdeta tamamıyla müşahebeti de varmış. Mirasyedi beylerin kâffesi Raziye merakına düşünce bu şaşkın kazları yolmak için o kadın Raziye diye türemiş.

Şefik –İşte o kadını bulmalı.

İsmail –İşte o pek müşkül. Zira işin üzerinden seneler geçmiş. Raziye modası dahi geçtikten sonra onun dahi adı batıp şimdi kimse onun da nerede olduğunu bilmiyor.

Şefik –Ee, bunun çaresi?

İsmail –Bunun çaresini aramak pek lâzım mı ya? Sen senin Raziyene emniyet etmedin mi? Ben de şimdi emin oldum. Ama halk âlem bu hakikati bilmeyeceklermiş. Varsınlar bilmesinler. Pek de canımız isterse bana bu malûmatı veren zatla görüşüp doğruyu bilenler üç kişi olmak üzere bir cemiyet akdederiz. Ne kadar ahbabımız varsa onların cümlesine bu hakikati neşir ve ilân ederiz.

Şu söz Şefik'i bir hayli düşündürmüş ve çehresinde görülen anlaşıldığına göre İsmail'in dermiyan eylediği surete razı olmak ve onunla iktifa eylemek mütalâası dahi zihninden geçmiş

ise de birden bire çehresi bozularak «Yok İsmail! Bir işi güzel başlayıp güzel bitirmelidir» mukadddemesiyle söze başlayarak demişti ki:

Şefik –Raziyemin âlemden alacak bir intikamı vardır. O intikamdan vazgeçmem İsmail. Âlem Raziyeme iftira eylemişti. İşin doğrusunu bilenler o kadar az ki işte sen dahi bu zamana gelinceye kadar Raziye'ye iftira ediyordun. Bu iftiradan dolayı âlemden intikam lâzım olup bu intikam ise şu düzme Raziye'yi meydana çıkararak herkesin nasıl aldanmış olduklarını yüzlerine vurmaktır. Bir adamın aldanışını yüzüne vurmak dahi onun aleyhine bir intikam sayılır. Eğer o yalancı Raziye dünya yüzünde berhayat ise mutlaka bulunacak. Berhayat değilse vefatı tahkik etmeli. Ondan sonra senin dediğin çareye müracaat ederiz.

İsmail –Vakıa dediğin şey pek güzel olur. Kahpeyi bulup meydana atarsan pek parlak bir intikam sayılır. Lâkin nerede bulmalı?

Şefik –Mademki onun da töresi geçmiş diyorsun şimdiki hâlde esafil nezdinde bulunabilir demektir. Senin her sınıf halk miyanında dostların vardır. Bir de şu ayak takımı arasında arayalım. Hem ben de seninle beraber arayacağım.

Arzuhâlci İsmail bir aralık bu reyi benimseyerek müdafaa göstermek istediyse de Şefik ısrar edip bundan başka çare olmayacağını görünce «Sana ne zahmet, ben gezerim, ararım bulurum, sen işlerinden geri kalma» demeğe başladı. Fakat Şefik için bundan mühim iş mi olur? Binaenaleyh iki arkadaş bu taharride son dereceye kadar varmayı azm-i kavî ile azmederek o akşamı bu müzakerede geçirdikten sonra işe başladılar.

Artık tulumbacı kahvelerinden bed' ile külhanbeylerine varıncaya kadar baş vurmadıkları cem'iyyet-i esâfil kalmadı. Arzuhâlci İsmail her zamanki kıyafetiyle gezdiğinden, bu mecâmi-i edânîde dahi aşinalar bulur ve tanışır idiyse de Şefik tebdîl-i kıyâfet ederek kendisini muhafaza eyliyordu.

Raziye'nin ismi cem'iyyet-i beşeriyyenin en süflîsi olan bu cemiyetlere kadar tenezzül eylemiş ve kendisini görenlere dahi tesadüf edilmiş idiyse de birkaç sanelerden beri mezbureyi gö-

ren, işiten olmaması, Şefik ile İsmail'i âdeta meyusiyet derecesine yaklaştırmıştı.

Bunlar bir akşam Langa'da bulundular. «Bulundular» değil şu birkaç vakitten beri Samatya'da, Yenikapı'da filânda peyda eyledikleri yeni dostlar, kendilerini Langa'da bir eğlenceye davet eylemişlerdi. Artık bu eğlencenin ne yolda bir eğlence olduğunu tatvil ve izaha ihtiyaç görülmemelidir. Balıkçı ve tulumbacı, arka satıcısı gibi adamların birkaç da rezil aşüfte ile sabahlara kadar işret ederek encamında ya bir kavga ile hapse gitmekten veyahut her biri bir tarafta sızıp kalmaktan ibaret olan eğlencelerine bu ismi vermek dahi pek de doğru olamaz. Eğer taharriyyât-ı mühimmeleri olmasaydı, Şefik şöyle dursun Arzuhâlci İsmail dahi bu davete icabet edemez idiyse de şayet Raziye'den orada bir haber almak mümkün olur diye görünür tehlikeden ibaret olan şu davete icabet göstermişlerdi.

Yolda verdikleri karar üzerine gerek Şefik ve gerek İsmail bu cemiyette dahi yeni gördükleri adamların her birine bir münasebet düşürerek Raziye'yi sual ederler ve birisinden dahi bittabi «Evet! Raziye! Haniya şu Raziye! Lâkin epeyce zaman oldu ki onun adı battı.» yollu her hâlde ümit vermeyecek bir cevap alırlardı. Nihayet Şefik'in gizlice konuşmakta olduğu bir tablakâr balıkçının yanındaki Benli Ayşe denilen karı, Şefik için bir yol açabildi.

Ayşe –Raziye mi dediniz? Haniya şu «Hanımefendi hazretleri» denilen Raziye mi?

Balıkçı –Sana hanımefendi hazretleri diyen var mı be? Raziye diyor işte, Raziye vesselâm.

Şefik –Dur dur! Evet onun bir şöhreti de hanımefendi hazretleridir.

Ayşe –Bildim. Şimdi dilencilik ediyor.

Şefik –Dilencilik mi ediyor?

Ayşe –Ne bulursa ediyor ya? Fakat artık pek ihtiyar olduğundan en çok ettiği dilenciliktir.

Şefik –Bunda yanlışın olmalıdır. O kadar meşhur bir...

Ayşe –Hiç yanlışım yoktur. O hapse bile girdi, onu bilir misiniz? Altı ay mı sekiz ay mı hapiste kaldı. Vakıa evvelleri bir

zengin kadınmış ama sonralarını bilirsin ya Tilki? (Bu tilki tesmiye ettiği herif kendi yanındaki balıkçıdır).

Tilki –Sonralarını bilmeyecek kim var? Fakat yine sizden hallice idi. Uzatmasana?

Ayşe –Halt etmişsin! Haniya ben gümüş küpeleri satıp bir kat soğuk bez yapmadım mıydı? İşte o zaman benim eski esvabımı bir beşliğe satın aldı da yamadı filân etti giydi. Benden hâlli olan hanımefendi hazretleri böyle mi olur?

Şefik –Kavgayı sonraya bırakalım da şu işimize bakalım. Biz şimdi o Raziye'yi nerede buluruz?

Ayşe –Ha, bak şimdi aklıma geldi. Hem şimdi onun ismi Raziye değildir. Bu isim pek bayağılaştığı için değiştirdi. Adını «Cevriye» koydu.

Eğer Şefik bu Cevriye ismini hatırında tutmuş olsaydı belki bu isme bir ehemmiyet verirdi. Fakat şu hâlde bu isme hiçbir ehemmiyet vermeyerek Ayşe'yi istintaka devam eyledi.

Şefik –Raziye olsun Cevriye olsun ne olursa olsun aradığımız kadını bulduk demektir. Şimdi sen şu kadını bize bulur musun? Bahşişini ziyadesiyle alırsın.

Ayşe –Onunla ne yapacaksın?

Şefik –Orası sana lâzım değil. Bir eski macera var da onun için hem kendisi de memnun olacaktır. Kendisine öyle söylersen memnun olacağı bir iş için onu görmek istediğimi haber verirsin.

Ayşe –O postalı arayıp bulmak da biraz güçtür ya! Fakat bahşiş diyorsun. Artık zahmete değer demek. Bulursam kim diye haber vereyim.

Şefik –(Biraz düşündükten sonra) İsmimi pek de hatırına getiremez ama neyse yine haber ver. Kalafatçı İsmail diye haber ver.

Ayşe –Pekâlâ! Baş üstüne. Ama eğer bulursam bahşişi isterim ha!

Şefik –Na işte peyini şimdiden vereyim, diye karıya bir yirmilik altın verince Ayşe'nin gözü fal taşı gibi açıldı. Kendisi iki beşlik için bir sarhoş edepsize yirmi dört saat esir olduğu hâlde bu yirmilik altın Ayşe'nin hatırından bile geçmezdi.

Bahusus ki bu bir pey olduğundan hizmeti gördüğü zaman bundan ziyadesini dahi alacağı mütalâası Ayşe'yi azminde takviye etmekle, bu yolda elinden geldiği kadar çalışacağını ve Raziye'yi mutlaka ve behemehâl bulacağını kaviyyen vadeyledi.

Sözün bundan sonrası Raziye'yi bulduğu zaman haberini nereye getireceğine dair Ayşe tarafından irat olunan suallere cevaben Şefik'in dahi birtakım bekâr odalarını haber vermesi gibi sözler ve bazan dahi şakalar ile geçip biraz daha sonra sarhoşlar cıvıkmağa başlayınca Şefik, Arzuhâlci İsmail'e bir işaret kaldırıp yanındaki Ayşe'ye dahi «Biz başka yere gideceğiz. Lâkin şimdi bu sarhoşlara duyuracak olursak belki mâni olurlar, sen hiç tınma. Kararımızı da unutma. Raziye'yi bulursan sana on altın daha var.» diye karıyı çıldırtacak bir vaat ile kalktı, dışarıya çıktı. İsmail dahi ona peyrev oldu.

Altıncı Bap

Cem'iyyet-i mezkûreden çıkar çıkmaz Şefik'in İsmail'e tebşîr-i muvaffakiyyete müsaraat göstereceğine şüphe var mıdır? Kendi ismini saklayıp başka bir düzme isim söylemiş olmasını ve kendi mahallinden başka bir mahal göstermesini Arzuhâlci İsmail tahsin ederek artık taharriyata hitam verip haber zuhuruna intizar etmek lâzım olduğunu dermiyan eyledi.

Fakat Benli Ayşe'deki gayret ve himmeti ve daha doğrusu vaat olunan paradaki tesir ve kuvveti anlamalı ki Ayşe şu intizar olunan haberi değil, bizzat Raziye'yi dahi gösterilen mahalle götürmekte iki günden ziyade teehhür etmedi. Bu haberi filhâl Şefik'e isal olunarak Şefik tarafından tayin olunan adam akşama kadar Raziye'yi Beyoğlu'nda ve her hâlde kendisine lâyık bir adî mahalle aşırdı.

Arzuhâlci İsmail şu anda Şefik'in yanında bulunmayıp Şefik yalancı Raziye'yi mutlaka İsmail ile birlikte görmek ister idiyse de İsmail'e giden diğer bir adam, İsmail'i veyahut bir haberini getirmekte teehhür eylediği ve gelinceye kadar beklemeğe dahi Şefik'in sabır ve tahammülü olmadığı cihetle «İsmail gelince, oraya gelsin» diye hanesinde haber bırakarak kalktı, doğruca Raziye'nin bulunduğu mahalle gitti.

Eğer bu mahalde göreceği yalancı Raziye'yi şaşaalı zamanındaki hâliyle görmüş olsaydı belki asıl Raziye ile müşabehetini o kadar büyük bulmazdı. Zira kendi Raziyesini fakrın, mahrumiyetin kâffe-i te'sîrât-ı fâciası içinde zebun görmüş olduğu hâlde bu hâlin hilâfı müşâbehet-i vâkıayı menedebilirdi. Ancak düzme Raziye'yi dahi bir büyük mahrumiyet ve meskenet içinde bulduğundan, kendi Raziyesine müşabehetini o kadar büyük buldu ki kapının önünde bir kere irkilip gözlerine inanamayacağı geldi.

İşte bu anda idi ki Şefik şu kadını bir başka defa daha görmüş olduğunu ve o defasında da yüreği bu his ile uyandığını derhatır ederek birçok düşündü taşındıysa da bu zamanın hangi zaman olduğunu ve bu kadını hangi mahalde gördüğünü bir türlü kat'iyen tayin edemedi.

Vakıa böyle bir durgunluk düzme Raziye'de dahi görüldü. Ancak Raziye'nin durgunluğu Şefik'i bundan mukaddem dahi bir yerde görmüş olmasından neşet etmeyip belki kendisini bir kalafatçı görecek iken üstü başı gayet müzeyyen bir efendi görmüş olmasından neşet eylemekteydi. Filvaki Raziye «Hanımefendi hazretleri» diye beyne'l-esâfil şöhret bulmuş olmakta haksız değildi. Kendisinin hakikaten bir hanım olduğunu şu ilk durgunluğunu bertaraf eder etmez kendisini toplayarak Şefik hüsn-i istikbâl etmesiyle vuku bulan suallerine, pek münasip cevaplar vermesiyle ispat eyledi. Kadının tavrı o kadar yolunda ve sözleri o kadar muntazam idi ki böyle bin yamalı bir ferace ve paçavra ıtlakı dahi caiz olmayan bir baş örtüsü altında görülen kadından bu yolda tavırlar ve sözler mümkün değil beklenilemezdi.

Hele ilk muhaverelerine bir kulak verelim:

Şefik –Sizi bugün ziyadece yordularsa da affınızı rica ederim Raziye Hanım. Ehemmiyetlice bir iş olmasaydı bu kadar zahmet vermezdim.

Raziye –Estağfurullah efendim! Şu hâlde huzurlarına çıkmayacağım bir efendinin karşısında kendimi görünce filhakika pek mühim bir iş için çağırıldığımı anladım.

Şefik –Hâl ve şanınız, ne kadar terbiyeli olduğunuza delâlet ediyor. Binaenaleyh...

Raziye –Estağfurullah...

Şefik –(Sözünü kesmeyerek) Sizden lütfen ve merhameten isteyeceğim hizmeti diriğ etmezsiniz zannederim.

Raziye –Zaten diriğlerden, ketmlerden bir fayda bekleyecek hâlde değilim ki...

Şefik –Sözüme itimat ederseniz sizden göreceğim hizmetin mükâfatı da maaziyadetin...

Raziye –Peşin olarak teşekkür ederim efendim. Zaten şu mukaddemelerden o ehemmiyetli işin ne olduğunu biraz anlar gibi de oldum. Emin olunuz ki hiçbir şeyi ketm etmeksizin ne sorarsanız hepsini söyleyeceğim ah efendim. Fakat işte görüyorsunuz ki ettiğim işlerin hepsinin de cezasını çektim ve çekiyorum!

Kadın bu sözü söyleyerek gözlerinden belâ baranı gibi yaş dahi boşanmağa başlayınca Şefik soracağı şeyleri sormağa bedel kadını tesliyete mecbur olup o kadar kibarane ve nazikâne ve mütevaziyane evza ve etvar ile mükâfatlar vadeyledi ki kadın bayağı müteselli olup âdeta bu gece kendi sefâlet-i hâline hatime çekileceğini itikada kadar ümit etmeğe başladı.

Hele kadının bu çektiği sefaleti kendi cezâ-yı ameline hamletmesi, Şefik'in en ziyade nazar-ı ehemmiyyetini celp eden bir hâldi. Zira Şefik birçok fenalıkların dâr-ı cezâsı dahi bu dünya olduğuna ve Cenâb-ı Müntakim-i A'zam Hazretlerinin, birçok intikamları ahirete bırakmayıp bu dünyada aldıklarına kanaat eyleyen filozoflardandı. Hakikat! İşi gücü âleme mazarrattan ibaret olan bazı kimselerin mazarrât-ı umûmiyye-i âleme duçar ve bir sû-i âkıbete giriftar oldukları o kadar çok emsal ile müsebbettir ki insanda biraz basiret olup da avâkıb-ı ahvâline varmış olan insanların mukaddemât-ı ahvâlini de öğrenerek bir muhakeme icra eyleyecek olsa dûçâr-ı felâket olanlardan pek çoklarının felâketini, cinâyât-ı sâbıkasının aynen cezasını bulurdu. Hele bir adamın duçar olduğu beliyeye «Bu benim cezâ-yı amelimdir» diyebilmesi o kadar güç bir keyfiyettir ki ömrünü fenalıkta geçirmiş olanların kat'iyen tenassuhuna inanabilmek dahi müşkülâttan olduğu hâlde felâket-i vâkıasını cezâ-yı amel olmak üzere telâkki edenlerin âdeta tenassuhuna dahi inanmak beyağı kolaylaşabilir.

İşte Şefik şu muhakemeleri dahi nazarıdikkat ve ehemmiyetten geçirerek düzme Raziye kendi Raziyesi'ni enzâr-ı umûmiyyede mahveden aşüfte olduğunu bildiği ve o zamana gelinceye kadar bu kadın aleyhinde kendi dimağında bir sevdâ-yı intikam hissetmekte bulunduğu hâlde bu akşam o sevdâ-yı intikamın bertaraf olduğunu ve kadın hakkında kalbinde birtakım hissiyyât-ı merâhimkârâne bulunduğunu görerek ona göre lütufla muameleye dahi lüzum gördü.

Bu aralık Arzuhâlci İsmail dahi gelmesin mi?

Arzuhâlci İsmail'in gelişine o kadar ehemmiyet vermemek mümkün olabilir. Fakat Arzuhâlci gelip de düzme Raziye'yi görünce «Vay, Cevriye! Sen misin?» demesin mi?

Bu hâlde dahi câlib-i nazar-ı dikkat olan yüz, İsmail'in yüzü değildi. Cevriye'nin çehresi idi! Aman ya Rap! Kadın ne fena bir bozuluş bozuldu! Sanki ilk cinayetini o zaman işlemiş de İsmail'den dahi bir büyük ihtirazı varmış gibi bir hâl! Mümkün değil şu tarif Cevriye'nin o andaki hâlini karilerimize bihakkın tefhim edemez. O cinayeti büyültmeli. Ol kadar büyültmeli ki hatır ve hayale gelebilecek mel'anetlerin hepsinin fevkine çıkarmalı. İsmail'den ihtirazını dahi bu nispette büyültmeli.

Bu hükmü tasvire medar olmak için demek istiyoruz ki Cevriye müddet-i ömründe ne kadar mel'anet etmiş ise cümlesi için ilk perde-i ismeti çâk edildiği zamanki mahcubiyeti kadar mahcup olmuş ve şerîk-i cinâyâtı olan adamların kâffesi dahi birer Arzuhâlci İsmail olup bunların da cümlesi şu şimdi karşısında bulunan İsmail'de içtima eylemişler de Raziye o mecmû-ı mahcûbiyyetle bu İsmail'in karşısında mahcup oluyormuş! Bunu demek istiyoruz ama Cevriye'nin o zamanki mahcubiyetini bu söz ile dahi bihakkın tasvir ve tefhim edememiş olacağımızdan havf eyliyoruz.

Vakıa İsmail'e de bir durgunluk gelmişti. Lâkin Cevriye'nin hâline nispetle İsmail'in durgunluğu bir nazar-ı âdîyi bile celp edemezdi.

İsmail –Aradığımız senmişsin ha! Cevriye! Yalancıktan Raziye ismini takınarak...

Şefik –Sen acele etme! Ben hanıma anlattım ki kendisini buraya getirmek zahmetine duçar edişimiz muaheze için değil-

dir. Hatta kendilerinin Cevriye Hanım olduklarını da şimdi anladım. Vakıa o gece Ayşe bu Cevriye ismini de haber vermiş idiyse de kendisiyle yalnız bir kere görüşmüş olduğumuzdan ismi hatırımda kalmamıştı.

İsmail –Şimdi aklına geliyor ya? Haniya şu...

Şefik –Evet evet! Hep hatırıma geliyor. Hatta işimiz yabancı bir zat ile olmayıp da yine ahbabımızdan bir kadın ile olduğu için başkaca memnun olmaktayım.

İsmail –(Bayağı müteheyyiç olarak) Cevriye ha? Haniya şu benim Cevriyem!

Cevriye –Ayaklarınızı öpeyim İsmail Efendi! Sözleriniz değil hâliniz, bakışınız dahi beni öldürüyor. Ben zaten belâmı bulmuş bir felâketzedeyim. Merhamet ediniz de beni...

Kadın bu sözün alt tarafını söyleyip bitirmeğe muvaffak olamayarak o kadar şiddetle ağlamağa başladı ki Şefik bir yandan İsmail ve bir yandan Cevriye'yi nasıl teskin edeceğini bilemeyerek dünyada en büyük müşkülâttan addeylediği hâl ile bir hayli zamanlar uğraştı.

Cevriye'nin şu hâli bir levha idi ki o levhada mersumun zâhir-i hâli temaşa olunmaz. Belki ahvâl-i bâtınesi temaşa olunur. Zahiri nükuş gösteren levhalar dahi erbâb-ı temâşâya birçok manalar ifade eylediği gibi bu levha dahi erbâb-ı dikkate ol kadar maânî-i mühimme ifade ederdi ki ahkâm-ı müessiresinden müteessir ve mütenebbih olmamak mümkün değildir.

Bu levha der ki:

«Ah, ben bir vakit senin perestiş derecesinde sevdiğin bir vücûd-ı pâk idim. Bu mahabbet, haddizatında bir cinayet olduğu hâlde sen onu o kadar takdis ederdin ki onun hilâfında bir harekette bulunmağı a'zam-ı cinâyâttan addeylerdin. Ben değil sen kendin bile o muhabbetin hilâfında bir hâl ve harekette bulunacak olsan kendi kendini de mücrim addeylerdin. İşte ben bu kadar mukaddes bir aşka hıyanet etmiş edna bir karıyım. Ah ki bu hıyaneti senin aşkından daha mukaddes bir aşkın icbarıyla da etmedim. Öyle olsaydı daha mukaddes bir şeye seni feda etmiş olduğumu nazar-ı muhâkemeye alarak belki müteselli olabilirdim. Ben ise alçakçasına bir tamah, rezilcesine bir hırs ile

sana hıyanet ettim. Dünyada denaet ve hıyanetim yalnız sana olsaydı, belki bu ömrümü zillet ve hakaret ve felâketle onun cezasını çekmiş bitirmiş addedebilirdim. Hâlbuki ben herkese bu alçaklığı ettim. Her kim bana muhabbet ederek kemâl-i iştiyâk ve tahalükle ayaklarımı öper idiyse ben ertesi günü ona da hıyanet edeceğimi gözümün önüne alarak bîçarenin hâline acıyacağıma âdeta gülerdim. İstihza ederdim. Hıyanet ve denaet, artık bence müellim bir hissi mucip olmayıp belki muzhik bir lâtife yerine geçerdi. Benim için her belâyı göze aldıran adam o kadar belâlara karşı yalnız beni kendisine medâr-ı tesliyet bulur ve benim muhabbetimi mükâfât-ı lâyıka addederken bilâkis onun en büyük belâsı ben olurdum. Benim için başkalarının rekabetine göğüs vererek bana olan aşkından kuvvet bulduğu hâlde nihayet asıl rekabeti, hıyaneti ben ona kendim ettiğimi görünce buna hiçbir veçhile medâr-ı mukabele bulamayıp makhuriyet derecelerine varırdı. Artık en büyük intikamı bana lânet okumakta bulurdu. Ah kaç yüzlerce bîçarelerin bihakkın lânetlerine duçar oldum. Ne mel'un hınzırmışım. İşte mel'anetlerimin kâffesi şimdi bir korkunç hayal olarak karşıma geldi. İşte benden intikama yerden göğe kadar haklı olan yüzlerce adamların vekîl-i umûmîsi olan İsmail dahi karşımdadır!...»

Cevriye'nin hâli, denî manaları daha ziyade izahatıyla ifhama kâfi idi. İsmail ise bir nûr-ı saâdet olmak üzere gönül sarayını tenvir edebilecek olan bir aşkın bu kudretini ve tenezzül ile bir zulmet-i dil hâline tahavvülü şu yoldaki kadınlar nezdinde nasıl olup da tecviz olunduğuna bir mana veremiyormuş gibi alık alık Cevriye'nin yüzüne bakar dururdu.

Elhâsıl Şefik her tarafı teskin eyledikten sonra Cevriye'den alacağı malûmatı almak için evvelâ uzaktan uzağa, bittedric yakından yakına suallere başlamakla Cevriye «Zahmete girmeyiniz efendim! Sizin Şefik Efendi olduğunuz ve benim de Raziye ismiyle etmediği kalmayan Cevriye olduğum tahakkuk eyledikten sonra sizden ketm edeceğim artık hiçbir şey kalmayarak vuku-ı hâli olduğu gibi hikâye edeceğim.» diye bervech-i âtî hikâyeye başladı:

Yedinci Bap

Bugün size söyleyeceğim hikâye, bundan evvel bazı meraklı beylere söylediğim surette olmayacaktır. Benim İskender Bey haremi Raziye Hanım olmaklığım sıfatıyla bazı meraklı zatlar, Şefik Efendi ile olan maceramı pek çok sormuşlardı da ben dahi onlara mâcerâ-yı âşıkanemi uzun uzadıya anlatmıştım. Lâkin onlara tekrar ede ede ezberlemiş olduğum hikâyeyi de bana talim eden Aksaraylı Arife'dir ki her iş onun başı altından idi.

Şefik –Duçar olduğum felâketi de kendi tertip eylemiş olduğunu size söyledi mi?

Cevriye –Hepsini söyledi. Bu kadın, evvelâ sizi hiç sevmezmiş. Başka bir sevdiğine körlük vermek için sizinle mülâhazaya başlamış. Fakat ondan sonra sizi gerçekten sevmiş. Bana kaç defa dedi ki «Şimdiye kadar birkaç defa aşka düştüm zannettim, birkaç adamı sevdim zannettim, meğer hep yalanmış. Ömrümde Şefik'i sevdiğim kadar hiçbir kimseyi sevmemiş olduğumu anladım.»

İsmail –Sen onu nerede, ne zaman gördün?

Cevriye –Acele etme! Hepsinin sırası gelecektir. Dedim ya! Sizi sevmiş fakat Raziye Hanımdan sizi ayırmak mümkün olmadığını görünce kıskançlık büyüye büyüye o sevda büyük bir adavete dönmüş. Siz dahi kendisini birkaç defa aldatmışsınız, hakaretler etmişsiniz. Hâsılı ta o baskın felâketini tertip ederek intikama kadar kendisini mecbur etmişsiniz. Hınzır karı hem bu işleri hep kendisi yapmış hem de aralıkta bir size de Raziye Hanıma da yüreği acırdı. Lâkin bu büyük acısı ta sonraları görülmüştür. Siz Vidin'e mi nereye ise hapse gönderildikten sonra Raziye Hanımı bütün bütün mahvetmeyi kurmuş.

İsmail –Ettikleri elvermemiş de! Öyle değil mi?

Cevriye –Çünkü Frengistana gittiğiniz zaman senelerce birbirinizin hasretini çekerek yine birbirinizi unutmamış olduğunuzu bildiğinden şayet siz hapisten çıkar da gelirseniz yine Raziye Hanımı bulursunuz diye hesap etmiş. Bunun için Raziye Hanımı dillerde destan etmeyi kurmuş. Ben bunları sonraları haber alıyorum. O zamanlar ben Aksaraylı Arife'yi hiç tanımazdım. Raziye Hanımı dile düşürmeyi tertip edince, birtakım

adamları ona musallat ederek başından çıkarmaya çalışmış. Fakat kimse muvaffak olamamış. Arife'nin o zamanlar pek zengin olduğunu bilirsiniz. Para kuvvetiyle etmediği kalmayarak varının yarısını o yolda sarf etmiş ise de güzel güzel beylerin ne hüsünleri cemalleri, ne hediyeleri malları hiçbirisi Raziye Hanımı kandıramamış. Hatta birtakım çapkınlar bulup nikâh ile aldırmağa da çalışmış ki güya nikâh ettirdikten sonra kocası Raziye Hanımı başdan çıkarmağa çalışacak diye hesap etmiş ama nafile hiçbirisinin faydası olamamış. Ah hınzır karı, bana bunları hep neden sonra iş işten geçtiği zaman söylüyor. Evvelden haberim olsaydı hiç ben de ona aldanır mıydım? Raziye'yi mahvetmeğe çalışıp da muvaffak olamadığı hâlde beni mahveyledi.

Şefik –Hayır! Raziye'yi mahveyledi! Fakat devam ediniz!

Cevriye –İşte böyle ne yaptıysa muvaffak olamamakta bulunduğu esnada bir gün düğünde beni gördü. Meğer ben Raziye Hanım'a pek benzermişim.

İsmail –Acayip!

Şefik –Ah evet! Aynıdır!

Cevriye –Bense Raziye Hanımın da kim olduğunu hatta bir Raziye Hanım bulunduğunu bile bilmiyorum. Beni görünce taaccübünden çıldırdı. Hatta bir aralık benim Raziye Hanım olduğumda şüphe etmeyeceği hatırına gelmiş de bazı kadınlardan sual eylemiş. Neyse yanıma geldi. Bana o kadar nezaketle iltifatlarda bulundu ki tarif kabul etmez. Ben de kendisine hüsn-i mukabelede kusur etmedim. Ne yalan söyleyeyim? Gönlüm de hoşlandı. Yine görüşmek ve dostlukta devam etmek için karar verdiğimiz zaman birbirimize hanelerimizi sağlık verdik. Kendisinin Aksaraylı olduğunu ve ismi Arife Hanım idüğini söyleyince, ben Aksaraylı Arife Hanımı işitmiş idiysem de kendim dahi öyle üstü örtülü haşarılıkları ayıplayamayacak hâlde bulunduğumdan hanım ile ülfette hiçbir beis görmedim. O zaman İsmail Efendi'yi seviyordum.

İsmail –Ah! Asıl ben seni seviyordum.

Cevriye –Düğünden sonra daha ben Arife Hanıma gitmezden evvel o bana geldi. O kadar lâtif o kadar nazik göründü ki

bayıldım. Ben de ona gittim o da bana geldi. Hatta gönül bahislerinden dahi açmağa başladık. Kendisinden o kadar emin oldum ki İsmail Efendi ile olan maceramı açtım. Onun da kendimin de her hâlimizi anlattım. Evvelâ muaşakamıza itiraz etmedi. Hatta «Bir erkeğin zengin olması, kibar olması, süslü olması, güzel olması bile aranmaz. Terbiyeli bir adam olup da seni dahi gerçekten sevmesi kâfidir.» diye İsmail ile olan maceramızda beni tasdik dahi eylemişti. Lâkin sonraları muarefemizi, dostluğumuzu ileriye götürünce yavaş yavaş sözü değiştirdi. Bana elmaslardan ve güzel ve yeni moda elbiseden filândan bahsederek İsmail Efendi için «Mademki seni seviyor her şeyi iste! Erkek kısmı sevdiğinden hiçbir şey esirgemez.» diye teşvike başladı. Ben İsmail'in o kadar büyük masraflara kudreti olmadığını ve bahusus muhabbetimi kendisine satamayacağımı ve o benden ne kadar haz ediyorsa benim de ondan daha ziyadesiyle haz eylediğimi ve hatta bende kudret olsa ona hediyeler vereceğimi söyledim ise de yavaş yavaş ızlâli bir dereceye vardırdı ki ben dahi elmaslara filânlara heves etmeğe ve İsmail'in bana şöyle şeyler alacak kadar zengin olmadığına sayıklamağa başladım.

Şefik –Tamam! İşte Arife'nin muradına ermesi için sizin dahi zihninizin bu kadarcık bozulması lâzımdı.

Cevriye –Ah evet öyledir. Ondan sonra hınzır karı evvelce Raziye Hanıma oynamış olduğu oyunu bana oynamağa başladı. Hâlâ benim haberim yok ya! Birçok adamlardan bana haberler, tezkereler gelmeğe başladı. Ben de dostluğumuz münasebetiyle bu sırları kendisine açardım. Güya mektup sahiplerinden bazılarını tanıyormuş gibi davranarak zenginliğinden filânından bahisle beni teşvik ederdi. Hâlbuki onların âdeta çapkınlardan olduğunu ve bana verdikleri hediyeleri hep Arife'nin kendisi verdiğini sonraları anladık. Hâsılı Arife'nin iğvası beni İsmail'den ayırıp güya üstü kapalı ve gizli aşüftenin birisi oldum kaldım.

İsmail –Ah! Hınzır! Gaddar!

Şefik –Devam ediniz Cevriye Hanım, devam ediniz. Şu Raziye ismini ne zaman aldınız?

Cevriye –Onu da ne olduğunu bilmeyerek aldım. Onun teşvikleri her ne kadar zihimi bozduysa da âleme rüsvay olmağı bir türlü vicdanım kabul edemezdi. Zira İsmail Efendi ile olan maceramın can altında saklı bir sır olduğuna emniyetim var idiyse de Arife'nin beni teşvik eylediği yolda hiçbir şeyin sır kalmayacağını ve evvelâ ismim kapalıdan kapalıya söylenip sonra aşikâreye vuracağını anlamıştım. Buna da bir çare olmak üzere «A! Arkadaşım! Her şeyin kolayı var! Ben ekseriya haşarılık edeceğim zaman ismimi tebdil ederim. Sen de ismini tebdil edersin. Meselâ Raziye Hanım koyarsın. Kim ne anlayacak?» dedi. Filvaki bu da bana pek muvafık göründü.

Şefik –Ya bizim Raziye ile olan maceramızı size anlatıp da sizin İskender Bey haremi Raziye namıyla...

Cevriye –İşte söyleyeceğim ya! Ben Raziye demek ne demek olduğunu bilmeyerek ve artık İsmail'den dahi ayrılarak beş on kadar yalandan muaşaka geçirdikten sonra Arife beni kendi konağına aldı. Bir zaman dahi orada bulundum. Benim için her şey mükemmel olup ben gelene gidene, alınana verilene karışmazdım. Meğer o mel'un karı beni bir sermaye edinip evvelce bana verdiği hediyeleri bu defa çıkarırmış. Hem de Raziye Hanımın vak'ası üzerine ona heveskâr bulunanlara beni İskender Beyin zevcesi Raziye diye satarmış. Bir gün bana bunu da açtı. Dedi ki «Aman bir tuhaf şey oldu. Hem tuhaf hem de senin ve benim için pek faydalı. Haniya şu ... Bey yok mu? Seni İskender Beyin zevce-i mutallakası sanıp öyle seviyor. Kendisi ne kadar zengindir bilirsin ya? Bana sordu. Ben hiç bozmayıp tasdik ettim. Sen de bozma.» Ben ise Raziye filân bilmediğimden şaşırmışım. Sonra sizin hikâyeyi baştan nihayete kadar anlatıp «İşte sen kendini icap edenlere İskender Beyin haremi diye anlatırsın, senin ismin hiç meydana çıkmayarak öteki Raziye'nin namına bildiğin gibi anlatırsın» dedi. Ben de kandım.

Şefik –Ah hınzır, katil, cellât karı ah! Fakat sizin hâlâ adavetten, intikamdan, filândan haberiniz yok ya?

Cevriye –Hayır efendim! O zamana kadar henüz haberim yok. Haberim olmadığı gibi artık hâlimden endişem de yok. Çünkü her şeye alıştım. Kalbim mi karardı ne oldum bilmem, artık aşka, muhabbete de inanamaz oldum. Neden inanayım?

Vakıa biraz güzel olduğumdan ve pek güzel giyindiğimden beni ilk görenlerin nazarıdikkatlerini celp eylediğim gibi sonra bir erkeğin gönlünü celp edecek yolları sanatları da pekâlâ öğrendiğim cihetle bazıları beni cidden seviyorlar gibi görünüyor ve ihtimal ki cidden muhabbet dahi ederlerse de ben asla inanamazdım. Yanımda hüngür hüngür ağlayanların göz yaşlarını, yalancı şahit diye hükmeylerdim. Hatta Rasim Bey isminde birisi beni pek ziyade sevdi. Gözünden kıskanırdı. Arife'nin hanesinde bırakmayıp ayrı bir yere çıkarmak ister idiyse de paraca kudreti olmadığından kahrolurdu. Te'mîn-i muhabbet için bana o kadar tesirli sözler söylerdi ki mermere söyleyecek olsa mutlaka tesir ederdi. Bana bir fahişe kadın nazarıyla bakmak dahi istemezdi. Çünkü fuhşu daima zemmedip beni bu yoldan vaz geçirmeğe gayret ederdi. Hatta benimle tezevvüç etmeğe kadar göze aldıracağını söylerdi. Lâkin ben bu sözlerin hiçbirisine inanır mı idim? Ben artık yüreğimde aşk duymuyordum ki inanayım. Evvelleri bana İsmail bu kadar güzel ve tesirli sözler söylemediği hâlde bile hepsine inanırdım. Hatta söylediği sözlerden münfehim olabilecek manadan ziyadesini ben anlardım. O söyler, ben ağlardım. Rasim Beye gelince herifin aşkını humkuna, eşekliğine hamlederek içimden gülerdim. Fakat kendisi pek ciddî bir tavırla o teminatı verdiğinden zahirde kendisini tasdike mecbur olurdum. Güya ben de onu öyle sevdiğimden bahsederek aldatırdım. Haniya bunları söylemekten muradım artık benim nazarımda öyle bir mazlum Raziye'nin ismini berbat etmek suretiyle icrâ-yı fuhşun da hiçbir tesiri kalmadığını göstermektir. İşte ben bu hâlde bulunduktan sonra Arife dahi her sırrı bana söyledi. Bu tertiplerden maksadı, İskender Bey haremi Raziye Hanımı mahvetmek olduğunu açıp hatta bu hâli size dahi yazdığını ve sizin hapishanede vefatınızı da Raziye Hanıma bildirdiğini de söyledi. Hem de iftihar ile ve tavr-ı muzafferâne ile söyledi.

Şefik –Aman canım Cevriye Hanım! Size bir şey daha soracağım. Kendi hissiyyât-ı âşıkanenizin mahvolduğunu kendiniz söylediniz. Arife o zaman ne hâldeydi? Onun aşka itikadı var mıydı?

Cevriye –Vallahi efendim o kadın o kadar zeki, o kadar âkıl olup da cihanı parmağı ucunda çevirmeğe muktedir bulun-

duğu hâlde bir cihetten o kadar da ahmak idi ki tarif kabul etmez. Evet! O aşka inanırdı. Hem de bir surette inanırdı ki herhangi çapkın kendisine dört güzel lâkırdı söyleyecek olsa «Bu zavallı adam beni o kadar seviyor ki çıldırıyor» derdi. Bunun bu kadarını kendi hüsnüne, kendi edasına, gururu olmasına hamletmek mümkündür. Lâkin kendisi de derhâl o adamı sevmeğe başlardı. İki üç dört adamı birden sevdiğini gördüm. Ama gerçekten severdi. Her birisinde sevecek başka bir hâl bulurdu. Sevdiklerinin bazısından hediyeler, akçeler kabul eder ve bazılarına ise kendisi verirdi. Hatta sebeb-i felâketi de bu olmadı mı ya?

Şefik –Nasıl sebeb-i felâketi?

Cevriye –Vay onu bilmiyor musunuz?

Şefik –Benim Arife Hanım hakkında hiçbir gûne malûmatım yoktur.

Cevriye –Arife Hanım bugün benden beter bir hâldedir.

Şefik –Etme Allah'ı seversen!

Cevriye –Evet! Benden beter bir hâldedir. O da başkaca bir hikâyedir.

Şefik –Allah aşkına olsun şunu da hikâye buyurunuz.

Cevriye –Arife Hanım perişan olmasaydı bugün ben dahi bu hâlde bulunur muydum? Ondaki mal, biter tükenir mal mıydı? Efendim bu kadının hamakatini arz ettim ya? Şahbaz Efendi isminde bir adam türedi ki cin oğlu cin, şeytan oğlu şeytan bir herifti. Hanımı görür görmez etvarını, ahlâkını anladı. Yüreğinin en ince yerlerine kadar keşfetti. Kendisine bir derecelerde aşk ve muhabbet gösterdi ki güya Arife için çıldırıyor, geberiyor oldu. Arife dahi bunları tamamına dinlemesin mi? O dahi herif için çıldırmağa başladı. Şahbaz, en evvel Arife'ye fedakârlık yüzü de gösterdi. Vakıa zengin bir adam gibi görünmedi ise de elinde nesi varsa hepsini Arife'ye arz ve ita eyledi. Hatta bir çürük evi ile iki battal dükkânı vardı. Onları da satıp Arife'ye yedirdi. Her ne kadar Arife kendisinden hiçbir şey istemez idiyse de meselâ güzelce bir esvaplık görmüş olduğundan bahisle «Arifeciğim! Senin için değil ben bunu kendim için aldım. Karşımda giyinip salınasın diye aldım.» yollu bin âşıkane sözlerle takdim

ediyordu. Kendisi bilmem nerede kâtip imiş. Galiba birkaç yüz kuruş aylığı da varmış. Gece gündüz Arife'nin yanından ayrılmak istemediğinden bahisle işine gücüne gitmezdi. Hatta ben bazı kere nasihat verirdim ama «Ne yaparlar? Yapsalar yapsalar azlederler. Beni Arifeciğim kendi mansıb-ı ubûdiyyetinden azletmesin de bin mansıp ona feda olsun.» derdi. Herif söz mucidi idi.

Şefik –Belki Arife'yi gerçekten seviyor!

Cevriye –İşte sizin bile inanacağınız geliyor. Arife dahi onun için herife inanmıştı. Lâkin ben inanamam. Arife'yi o kadar seven bir çapkın bana da heveslenir mi? Şahbaz ise Arife'nin üstüne bana da arz-ı heves ederdi. İptidaları vakıa pek inceden inceye arz-ı heves eder idiyse de sonraları arsızlığı bütün bütün meydana koymağa başladı.

Şefik –Arife'den korkmaz mıydı? Ya siz söylerseniz?

Cevriye –O öyle bir şeytandı ki onun hilesine hud'asına akıllar fikirler ermez. Ben «Seni Arife Hanıma söylerim» dedikçe «Sen onu yapamazsın. Zira kendisi bana âşık oldu da beni senden ayırmak için böyle söylüyor. Kaç defa bana beyân-ı hâl etti diye Arife nazarında seni müttehem ederim.» tehditleriyle menederdi. İnanınız ki böyle bir iftirayı tertip ederse Arife'yi inandırmağa dahi muktedirdir.

İsmail –Demek oluyor ki Allah bu herifi Şefik'in ve Raziye'nin Arife'deki intikamını almak için musallat etmiş.

Cevriye –Onun gibi bir şey! Derken herif filvaki mansıbından azlolundu. Elinde avucunda bir parası kalmadığı için artık postu bizim eve serdi. Gece gündüz bir yere ayrılmaz. Ahvali bildiği için bir gözünü kör bir kulağını sağır edeceğine bilâkis eve kimseyi de koymamağa kalkıştı. Arife ile her gün kavga her gün kıyamet! «Seviyorum efendim, çıldırıyorum. Kıskanıyorum!» derdi. Arife dahi inanır ve herif için kendisi çıldırır olur, bayılırdı. Hatta bir aralık tezevvüç lâkırdıları da oldu. Lâkin ona yine hacet görülmedi. Herif evin erkeği vesselâm. Arife'nin paraları süzülmeğe başladı. Birkaç iradı vardı, onların aylıkları idare etmediğinden birer birer satılmağa başladı. Ben, son tehlikeyi Arife Hanıma haber verir idiysem de hanımın gözleri tehlikeyi değil dünyayı görmediğinden mümkün

değil sözlerimi kabul etmezdi. «Zaten iratlar cüz'î, eğer satmış olsak elimize külliyetli para girerek daha ziyade istifade edeceğiz» diye satmak tarafını tercih ederdi. Fakat iratlar satılıp bittikten sonra sıra elmaslara geldi. O güzel elmaslara yüreğim acıdığından ben yine söylenirdim. «Bu serseri heriften ne umacağın var kardeşim, şu herifi başından def et» der idiysem de «O bana olanca varını feda etti» diye mukabele ederdi.

İsmail –Aferin, aferin Şahbaz! Gerçekten şahbaz imişsin!

Cevriye –Elmasların dahi yarısı elden gittikten sonraydı ki başka bir adam hem de okkalı bir mirasyedi Arife Hanıma çatmağa başladı. Bu adamı soymağa Arife dahi emel edindiyse de Şahbaz'dan ara bulmağa imkânı mı var? Bu defa kavgalar daha başka bir şiddet bulmağa başladı. Şahbaz, Arife'yi dövmeğe kadar davrandı. Sözü uzatmayalım nihayet bir gün Arife Şahbaz'ı kapıdan dışarıya attı! Fakat daha fena etti. Şahbaz'dan kurtulmak bir Arife'nin değil bin Arife'nin kârı olamaz. O kibar Şahbaz, o terbiyeli Şahbaz, olanca tulumbacılığını ortaya çıkarmasın mı? Evi taşlamağa ve Arife'yi sokaklarda rezil etmeğe kadar vardı. Siz şimdi bunu da aşkına hamletmek istersiniz. Hâlbuki bu rezaletler Arife'ye olan aşkına mebni değildi. Arife'nin bakiyye-i mâlına göz diktiğindendi. «Beni boğazlara kadar borca soktuktan sonra mı tart etmek istiyorsun?» davası her kavganın esası idi. Arife herifi hâlâ sevdiği hâlde kendisini kurtarmağa dahi mecbur olduğundan haftada bir gece misafir gelmek ve kendisine def'aten elli bin kuruş verilmek üzere mukavele akdettiler. İşte sabit oldu ki o alçak herif, Arife'ye değil paraya âşık idi.

İsmail –Aman ya Rap! Ne fena hâl!

Cevriye –Fakat bununla da iş bitmedi. Herif elli bini kim bilir ne âlemlerde yedikten sonra yine Arife'ye musallat olmağa başladı. Evvelleri mukaddemesi görülen dayak muamelesi bu defa sahihan vuku buldu. O nazlı Arife Hanımefendi hazretleri Şahbaz Beyefendinin yumrukları, tekmeleri arasında birkaç defa bayıldı. İllâ para, illâ para!

Şefik –Arife, kendisini hâlâ seviyor muydu?

Cevriye –Artık sevecek yeri kaldı mı? Fakat kurtulmak mümkün değil. Yeni mirasyedinin mirasını da Şahbaz yediği

hâlde yine doymadı. Herif gözünü Arife'nin konağına dikti. Birkaç defa barıştılar, birkaç defa ayrıldılar! Nihayet konak dahi satıldı. Hâsılı efendim, Arife bir hâle geldi ki bana bir gün «Kardeşim! Artık benim kendi başıma iktidarım yetmiyor. Sen de başının çaresini ara» dedi. Ama bu sözü öyle bir hâlde söyledi ki sanki ben «Sana bu hâli evvelden haber vermedim miydi? Şimdi sözlerim çıktı mı?» demişim de o dahi bu sualime cevap bulamamış gibi hicabından mosmor kesilerek söyledi. Fakat ben başımın çaresini nasıl bulayım? Bende çare bulacak hâl mi var? Nihâyet-i emirde ikimiz dahi bir diğer mel'un karıya sermaye olduk.

İsmail –Ah bu hâller benim Cevriyeme oldu, benim Cevriyeme değil mi?

Cevriye –Hayır İsmail! Senin Cevriyene değil. Hikâye ettiğim şeyleri dinlemedin mi? Bu tenezzül bana mahsus bir tenezzül değildi. Ben o menzile-i mel'ûneye zaten tenezzül eylemiştim. Arife'nin sığınmış olduğu karı onun için ne idiyse Arife dahi benim için çoktan o hükmü almıştı. Bu defaki sukut Arife'nin sukutu idi. Hem de ne sukut! Arife Hanımefendi Aksaray'da konak ve kul halayık sahibi iken hâk-i pâylerine yüzler sürmeğe müştak olanlar ortadan kaybolduktan sonra Arife Hanım kendisi âleme arz-ı cemâl ile ragıplar bulmak ihtiyacına kadar indi. Ah bu yolun nihayeti işte bu zillet ve hakaret olduğunu bilseler, kadınlar el kapısında kül kömür olmağa katlanırlar da yine bir Arife Hanımefendi olmayı kabul etmezler ama çi-fâide ki bu encamı bilmeyenler kendilerini mahvederler. Benim şimdiki aklım evvel olsaydı, acaba İsmail ile seviştiğim zaman ona değil belki namuslu bir hamala varmayı cana minnet addetmez miydim? Düşünmeli bir kere, bir kadın için ne felâkettir o âfet ki yabanın çapkınlarından birisi o kadın ile bir gece geçirecek olduğu hâlde o kadının yalnız ona yalnız bir geceyi birlikte geçirmeğe lâyık olup olmadığını uzun uzadıya araştırır da ekseriya «Sen bir gece dahi birlikte geçirmeğe lâyık değilsin» demek olmak üzere onu beğenmez! Böyle beğenilmediğim zamanlar ölümümü tercih edersem de meselâ bir yüzbaşı tarafından reddolunur isem bir çavuş tarafından beğenilmek ile teselli bulmağa çalışırdım. Şefik! İsmail! Size bütün kadınlar için bir hayır dua edeyim mi? Ama pek hayırlı bir dua! Bir kadın başından çıka-

cağına Cenabıallah onun canını çıkarsın. Bu hâl kadın için pek hayırlı bir şeydir.

İsmail –Etme!

Şefik –Devam ediniz efendim, devam ediniz.

Cevriye –Devam edecek bir şey kaldı mı? Ha! Arife ile ayrıldığımız zamana kadar devam edelim: İlk sığındığımız hanede bir müddet ikamet eyledikten sonra, artık o hanenin müşterileri için eskimiş addolunduk. Bizim tarikimizde hâl böyle değil midir ya? Bir yerde üç beş ay kalınca modası geçer. Orasını değiştirmek lâzım gelirse de ondan âlâ bir yere gidilmez. Çünkü ondan âlâsı için daha ziyade liyakatsiz addolunuruz. Mutlaka liyakatli ve yeni görünmek için daha aşağı bir yere gitmek yani zillet ve hakaretin daha tesirli ve kuvvetli derecelerine inmek lâzım gelir. Binaenaleyh biz hep Arife ile beraber olarak biri diğerinden beter birkaç hane daha değiştirdik.

İsmail –Ya o Şahbaz ne oldu? O kahraman?

Cevriye –Şahbaz birçok zamanlar daha Arife'nin arkasını bırakmayıp elindeki beş kuruşu almağa kadar tenezzül eyledi. Hatta Şahbaz'ın bazı kere Arife'ye müşteri getirdiği ve ücretin nısfını aldığı dahi oldu...

Şefik –(Fevkalhat istikrah tavrıyla) Aman sus, artık elverir. Mel'anetin bu derecesi beni hicabımdan helâk edecek!

Cevriye –İşte böyle haneden haneye sığınmağa mecbur olunca bir defasında ikimizi birden kabul edecek yer bulunamağıdından ayrıldık. Ondan sonra Arife'nin ne olduğunu haber alamadım. Benim ismim hiç olmazsa en sefil çapkınlar meclisinde olsun tanınıyor. Arife'nin ise hiçbir yerde ismini de işitemez oldum.

İsmail –Sustun ya?

Cevriye –Hikâyeyi bitirdim efendim.

İsmail –Hayır! Şimdi biraz da ben soracağım! Haber aldığıma göre, sen artık sığınacak bir murdarhane dahi bulamayacak derecelere bile inmişsin.

Cevriye –Oralara kadarını ben hikâyeye muktedir değilim. Beni bulan Benli Ayşe, elbette size hâli söylemiştir. Şu kadarını arz edeyim ki insan sefalet derecelerini ine ine son dere-

cesi hangisi olacak ise ben ona kadar indim. Dahası varsa yine ineceğim. Çünkü bu derecelerin en sonu «helâk» mertebesi olup ben dahi sürüne sürüne o mertebe-i helâke kadar varacağım.

Bu defa sözün inkıtaını müthiş bir sükût takip eyledi. On dakika, bir çeyrek kadar zaman hiçbir tarafta şakk-ı şefe edilmeyerek nihayet Şefik dalmış olduğu deryâ-yı hayretten başını çıkararak dedi ki:

–Hayat ve memat, Cenabıhakk'ın emrine tabidir. Emir geldiği anda hepimiz helâk oluruz. Fakat şu dakikadan sonra daha ziyade tenezzül edeceğiniz bir menzile yoktur. İndiğiniz derecelere nispetle belki biraz terakki ve teali edebilirsiniz.

Cevriye, Şefik'in bu vaadine bir büyük teşekkür ederek kendisi o gece bulunduğu mahalde misafir kaldı. Şefik ile İsmail oradan çıkıp gittiler.

Dokuzuncu Bap

Bu gece Şefik ile İsmail gözlerine uyku girecek gece olmadığı derkârdır. Bunlar Şefik'in hanesine geldikleri zaman âdeta sabahlara kadar söyleşecek birçok sözler buldular.

Ezcümle Şefik mütalâa eylemiş olduğu Avrupa kütüb-i âliyesinden böyle Arife gibi Cevriye gibi ömrünü fuhuş içinde geçirmiş olan kadınların yalnız manen değil maddeten ve vicdanen dahi felâkete duçar olduklarını ve bunlar miyanında elli yaşına varmış kadınların az bulunduğunu ve haşarılığını gizli edenlerin ekseriya heyecandan türlü türlü illetlere duçar ve aşikâreye vuranların ise her dehşetli dertlere giriftar olarak mutlaka belâsını, seyyiesini çektiklerini anlattığı zaman İsmail, «Ben, işin böyle tabipçesini, filozofçasını bilmem. Benim bildiğim şu ki bir kadını nihayet şu Arife ve Cevriye hâline getirmek için başından çıkaran hınzırların başını keserdim. Zira bir kadını bu hâle koymak, âdeta helâk ve idam etmektir. O adama katil cezası verilse becadır» demişti ki Şefik bir aralık bu söze mukabil «Öyleyse evvelâ kendi başını kesmelisin, zira Cevriye'nin ilk âşıklarından birisi sensin» diye lâtife etmek istemiş idiyse de İsmail bundan evvel mahall-i mahsûsunda dahi haber verilmiş olduğu veçhile Cevriye ile hâsıl olan muarefesini tekrar ederek

Şefik'i iskâta ve nihayet Cevriye'den ne suretle ayrıldığını dahi anlatmak için demiştir ki:

–İşte Cevriye kendisi dahi hikâye etti ya? Dışarıdan Arife gibi bir hınzır musallat olmasaydı, biz Cevriye ile belki hâlâ beraber yaşayacaktık. Ah Şefik, hele daha sonraları Cevriye ile olan münasebetimizin ne suret kesp eylediğini bir türlü takdir edemezsin. Sen ömür geçirmedin, sen ömrün bu lezzetlerini görmedin ki bilesin. Haniya o aşk zannolunan ve cinnet ile hükümde müsavi sayılan ilk şiddet yok mu? O büsbütün geçiyor. Sonra safi bir muhabbet kalıyor ki işte asıl devam eden dostluk dahi bu muhabbet oluyor. Vakıa o hâlde insan sevdiği için çıldırıp gece uykularından mahrum olmuyor. Lâkin bu çılgınlık ilk hevesten ibaret olup o heves geçtikten sonra sevdiğinden vazgeçenler pek çok olduğu hâlde bir kere muhabbetini şu halisane, safiyane muhabbete tahvil edenler için artık vazgeçilmek mümkün olamıyor. Mutlaka onunla beraber yaşamak istiyor. Güya onun vücudu, insanın kendi vücudu oluyormuş da ruh vücuttan ayrılmamak istiyormuş gibi bir hâl ki daha başka türlü tarif dahi edemem. Ama Cevriye dahi benim bu hissime müşterek miydi değil miydi bilemem. «Değildi» diyemem. Zira Allah var ya bîçare kadıncağızdan bunun hilâfında hiçbir hâl, hiçbir eser görmezdim. İnsan bu ya! Bazı kere şüphelere düşüp kavga bile ederdim. Haniya benden bıkkınlığı olsa hazır bu kavgaları vesile ederek ayrılırdı. Hayır o bîçare bilâkis bana teminat vermek için etmediği yemin, söylemediği söz, dökmediği gözyaşı bırakmazdı. Bununla beraber «benim bu hissime müşterekti» demeğe dahi dilim varmıyor. Çünkü işte nihâyetü'l-emr benden mufarakat edebildi.

Şefik –Mufarakat nasıl oldu, onu anlamak isterim.

İsmail –Of birader! Mufarakat dahi garip bir surette oldu. Bir akşam birleşmiştik. Kendisini pek neşesiz gördüm. İçi içine sığışmıyordu. Sebebini sordum, bir türlü söylemedi. Benim de merakım arttı. Sıkıştırdım. Zorladım. Yine söylemedi. Ağlamağa başladı. Daha ziyade merakım arttı. Kıyameti koparacağımı anlayınca «Beni birisi tezevvüç etmek istiyor!» dedi. Ben durdum. Düşündüm. «Mutlaka kocaya varmak istersen seni ben alırım» dedim. Razı olmadı. Ben kendisini temin için «Cevriyem! Şimdiye kadar benim sana nasıl bir nazarla baktığımı bilirsin.

Sen benim karım olursan seni ben şu hâlde buldum diye başına kakmayacağıma eminsin zannederim» dedim ise de «Ben kendimi sana lâyık görmem. Sen mert, namuslu bir adamsın. Benim ise ismim lekelidir!» dedi. «Benden evvel olan şeylere ben karışamam. Sen de tevbe-i nasûh edersin. Fakat seninle görüştüğümüz günden beri benim senden hiç şüphem yoktur» dedim. İşte kardeşim bu söz, olanca işleri hep meydana koymak için mukaddeme oldu. Keşke sormasaydım. Söylemeseydi. Keşke o beni aldatsaydı da ben dahi ona aldansaydım. Zira o suretle biraz daha zaman kazanarak belki ona nedamet gelirdi. Belki ben sair suretle işi hissederek onu bu felâketten kurtarabilirdim.

Şefik –Demek oluyor ki sen bu sözü söyleyince...

İsmail –Ben bu sözü söyleyince daha ziyade ağlamağa başlayarak ve ayaklarıma kapanarak «Aman İsmailciğim, beni affet! Ben seninle görüştükten sonra şeytana uyup bazı kabahatler ettim. Ben sana lâyık bir kadın değilim. Zevce olmağa değil hatta şu hâlde yaşamağa da lâyık değilim! Zira sen beni sana sadık zannedersin. Ben ise hainim.» demesin mi?

Şefik –Yine mert bir kadınmış.

İsmail –Artık ne imiş ise imiş! Bense eşek gibi hâlâ işin nerelere vardığını bilmiyorum. «Ben o kabahatleri de affederim. İstersen böyle yaşayalım. İstersen seni nikâh edeyim.» diye deli gibi söylenip duruyorum. Cevriye, nikâhın hiç imkânı olmadığından bahisle eğer hıyanetine tahammül edecek olursam benimle görüşmekte devam edeceğini ve fakat benden gördüğü mertliğe mukabil beni aldatamayacağını ve hıyaneti bana edeceğine yeni aşinalarına etmeyi tercih eyleyeceğini söyledi. Ben hâlâ farkına varamazsam ne dersin?

Şefik –Budala derim.

İsmail –İşte ben gerçekten budalalanmıştım. Nihayet Cevriye'nin verdiği izahat ve tafsilât üzerine işi anladık ki ondan sonra kadın bizi mahza geçmiş olan güzel günlere hürmeten bir hediye, bir ihsan, bir sadaka olarak kabul edecekmiş. Bunun üzerine ne oldum bilir misin Şefik? Eğer göklerin kubbesi paldır küldür başıma yıkılsaydı umurumda bile olmazdı. Cevriye vefat etseydi, belki gönlüm teselli bulabilirdi. Fakat Cevriye'nin bu suretle benden ayrılması dünyayı bana da zindan eyledi.

Sıtma gibi bir hastalığa duçar oldum ama sıtma insanı kâh tutup kâh bıraktığı hâlde ben ateşler içinde kalıp göz açamazdım. Ben on beş gün hasta yattım diye tahmin ederken meğer iki ay yatmışım. Sen o zaman Vidin'deydin. Güya hastalıktan kalktıktan sonra dahi birkaç aylar hep sersem gezdim. Hesap edilse ben artık Cevriye için öyle ilk aşka duçar olanlar gibi yanıp çıldırmıyorsam da mufarakat tesiri beni öldürmeğe ramak kaldı. Birkaç defa Cevriye'ye bir düşmanlık edeyim gibi şeyler zihnimden geçtiyse de şimdiye kadar hürmetinden, muhabbetinden, riayetinden başka bir şeyini görmediğim kadına benden merdâne bir suretle ayrıldıktan sonra fenalık etmeyi şanıma düşürmedim. Hem nasıl fenalık edeyim ki? Kadın bana «Gel! Yeni âşıklarıma hıyanet ederek seni kabul edeyim.» diyor. Ah zalim, bunu kabul edemeyeceğimi de bilerek böyle söylüyor, ama söylüyor ya! Bu tesirden kendimi kurtarmak için bir kere Bursa'ya gittim. Bir ay kaldım. Bir kere de Bulgurlu'ya bir dostum ile tebdîl-i havâya giderek bir yaz geçirdik. Güç belâ ile Cevriye'yi hatırımdan çıkardım ama o zamandan bu zamana kadar seneler geçtiği hâlde ne zaman bir adamın sevdiğini işitsem hep yüreğimin cızladığını hissederim. Derlerdi ki eğer Cevriye'den sonra bir diğerini daha sevsem bu hâl geçermiş. Hâlbuki bana bir diğerini daha sevmeğe imkân mı olur? İşte Cevriye'yi de Raziye'den farksız buluyorsun. Dünyada sen dahi Raziye'den başka kadın olamayacağı davasında bulunursan, Cevriye'den başka birisini sevmek şöyle dursun ondan sonra nazarıdikkatimi celp edecek bir kadın dahi göremedim ki!

Şefik –Elbette o dahi nedametini çekmiştir.

İsmail –Çekmiş! İşte kendisi de söylüyor ya! Fakat ne fayda ki bir kere o muamelesiyle yüreğimi buz gibi soğutup sırça gibi bin pare eyledikten sonra artık nedametin de benim için ne faydası olur? Ah kadınlar! Kendilerinin bizce ne kadar ehemmiyeti olduğunu bilseler, mutlaka ölümlerden beter olarak duçar olacağımız felâketlere yürekleri merhamet eder, acır ama... Arkadaş kabahatin çoğu da bizde. Bir çoğu değil hatta hepsi erkeklerde! Başka bir erkek kadını baştan çıkarmağa çalışmayacak olsa kadın kendi kendisini âleme arz edecek değil ya! Şu kadar var ki ekser çapkınlar aldatmak ve aldanmayı müsavi görerek her çiçekten bal alan arılar gibi her çiçeğe baş vurduk-

ları cihetle öte tarafta benim gibi kendi hâlinde bir adama ne büyük fenalık ettiklerini hesaba bile katmıyorlar da onun için bu fenalıklar dahi vukua geliyor.

Bîçare İsmail'in Cevriye hakkındaki evvelki aşkı âdeta teceddüt etmiş gibi bir hâle duçar olduğu görülüyor idiyse de Cevriye'nin şimdiki hâlini Şefik dermiyan eyledikçe bu şiddetin kâffesi bir meyusiyete duçar olarak hırsından ağlayacağı geliyordu. «Ah Şefik! Sen de Raziye'yi dilenci gibi bir hâlde buldun ama çamura düşmüş elmas gibidir. Ben ise Cevriye'yi şu hâlde bulmayıp da bir zamanki Arife gibi zengin ve makbul bulsaydım bile o ikbalin içinde bir lâşe olduğunu görerek yine istikrah ederdim» dedikçe bîçare İsmail'in ye'sine mukabil Şefik kendisini pek büyük bir mesudiyet vadeden ümitler içinde bularak derunundan Cenabıhakk'a şükürler ederdi.

Biz burada yalnız ahvâl-i tabîiyyeyi kalemimizle tasvirden başka bir şey yapmadığımızdan, karilerimiz ve bilhassa karielerimiz şu sözlerin kâffesi tabiî olarak doğru olduklarına elbette dikkat ederler. Evet! Raziye çamur içine düşmüş bir elmas idi. Çünkü cevher-i ismet ve iffet idi. O cevher, tekrar tâc-ı ser-i ibtihâca takılmak için gayetî düşmüş olduğu çamurdan alıp çıkarmaktan başka hiçbir külfeti yoktu. Cevriye ise altınlara, elmaslara gark olsa dahi İsmail için yine bir cîfe idi. Zira kazanmış olacağı altınların elmasların hiçbirisi, kendisi için bir şan ve şerefe şehadet edemeyip belki bunların her biri ayrı ayrı kendi yüzüne bir leke olacak ve ebedî silinmez bir yüz karası yerini tutacaktı. Yalnız ikbal ile sefaletin değil güzellik ile çirkinliğin nispeti dahi böyledir. Bir kadın için en büyük hüsün ve cemal o kadının edep ve iffetindeki kemaldir. Ne kadar güzel olursa olsun, arşını dört paraya velev ki dört bin keseye satılır çarşı kumaşı olduktan sonra ona hatta «kadın» demek dahi hatadır. Meziyyet-i celîle-i nisvâniyyesine malik ve muhafız olduktan sonra ise çirkin dahi olsa en şanlı bir kocanın şanlı refiki, mukaddes zevcesi olabilir.

Tamam sabah açılmak üzereydi ki Şefik bir aralık lâkırdıyı keserek eline kalemi aldı beş altı satırlık bir pusula yazdı. Bir de Fransız kalemi alıp onunla dahi bir mektup yazdıktan sonra dairesinin müdürü mesabesinde olan uşağını çağırıp fakat

merkum ile oda kapısının eşiği üzerinde gizli gizli bir hayli konuştu.

Söyleyeceği sözleri bitirdikten sonra «Anladın ya? İşin neticesi bitmiş demektir. İcrası sana kalmış. Artık bir daha işin nasıl olduğunu sormak için beni mecbur etmeyeceksin. Söylediğim şeyleri tamamıyla icra edip bitireceksin!» dedi ve uşak «Baş üstüne efendim!» kelâm-ı inkıyâdkârânesiyle giderek Şefik içeriye döndü.

Şefik –Ee, İsmail yarın... Ha sahih sabah oldu bu gün ne yapacağımızı biliyor musun?

İsmail –Ne dersen onu yapacağız. Zira ben bana söylediğin işleri yaptım bitirdim. Dahası varsa onları da söyle.

Şefik –Teşekkür ederim karındaşım! Ben bu akşam olsun der idim ama artık hem uykusuz hem yorgunum! Sen de yorgunsun. Bugün ve bu akşam rahat edelim de yarın akşam bir ziyafetimiz var.

İsmail –Kime?

Şefik –Sen her kimleri münasip görürsen onlara! Ben de her kimleri münasip görürsem onlara!

İsmail –Bu ziyafet ne ziyafeti olacak? Yoksa bir düğün mü var?

Şefik –Hayır karındaşım! Senin dostların içinde Raziye'yi tanıyanlar kimlerse onlara mahsus bir ziyafet.

İsmail –Hangi Raziye'yi? Senin Raziye'yi mi yoksa Cevriye'yi mi?

Şefik –Benim Raziye'yi yalnız bir sen tanıyorsun bir de ben!

İsmail –Hatta ben dahi tanımıyorum. Dünyada bir Raziye varmış diye ben de yalnız senden işittim.

Şefik –Demek oluyor ki düzme Raziye'yi tanıyanları istiyorum. Bir ziyafet vererek hakikat-i hâli onlara dahi arz edeceğiz. Bakalım ne diyecekler.

İsmail –Fena olmaz. Beş altı kişi olsa olur ya.

Şefik –Ne kadar olursa o kadar iyi olur.

İsmail –Nihayet on kişi! Artık bütün İstanbul'u buraya davet mi edeceğiz? Zira düzme Raziye'yi bütün İstanbul tanımış gibi bir şeydir.

Şefik –Pekâlâ! On kişi olsun. Şimdi işi anladın ya? Yarın akşama kadar görülecek hiçbir işimiz yoktur. Canın nasıl isterse öyle rahat et. Bana da canımın istediği gibi rahat etmek için müsaade ver!

İki arkadaş yekdiğerini veda ederek İsmail her zaman kendisi için müheyya bulunan odaya ve Şefik dahi yatak odasına çekilip bu aralık sokak kapısı açıldı kapandı ve percereden bakan Şefik evvelce emir vermiş olduğu uşağın icrâ-yı evâmir için gittiğini görmekle beraber Üsküdar cihetinden yükselmeğe başlayan güneşin dahi ilk ziyasıyla tenvîr-i uyûn eyledi.

Onuncu Bap

İsmail ile Şefik için gece hükmünü alan bir gündüzün akşamında, iki refik sofrada görüşüp bade biraz dahi akşam gezintisi yapmak üzere Taksim'e doğru çıkmışlar ise de derdest bulunan işlere dair pek az ve evvelce söylenen sözlerin tekerrüründen ibaret bazı lâkırdılar söyleyip buraca kayda seza bir gûne muhaverede bulunmamışlardı.

O gece dahi geçip de ertesi sabah oldukta İsmail «Demek oluyor ki ben bu akşam misafirleri beraber alıp buraya geleceğim» sualine «evet!» cevabını alarak çıktı, İstanbul tarafına gitti. Şefik dahi üç dört tane Fransızca mektup yazarak ait oldukları zevata gönderdi ki cümlesinin mazmunu bir olup cümlesi dahi talim günü Raziye'nin kulübesine birlikte gitmiş oldukları ecnebi dostlarına gönderilmiş ve mealleri o gün bir perdesini gördükleri tiyatro dıramının îzâhât-ı lâzimesine dahi vâkıf olmaları zımnında bu akşam taamı da birlikte etmek üzere kendi hanesine gelmelerini ricadan ibaret bulunmuştu.

Şefik gibi zîkudret bir adam için verilecek olan şöyle bir ziyafetin levazımı ne yolda tehyie edildiğini burada tafsile hacet var mıdır? Şefik tarafından yalnız bir emir verilmesi lâzım gelir. Tuzdan biberden en ince işretlere varıncaya kadar kilerinde mevcut olan bir adam için ziyafet vermekle vermemek ara-

sında o kadar az fark vardır ki bu iş hane için fevkalâde vakayiden addolunamaz.

Akşam saat on birde Şefik'in ecnebi dostları geldiler. Bunları müteakip İsmail dahi misafirleriyle gelmiş çatmıştı. İki sınıf misafirleri başka başka salonlara aldılar. Şefik ecnebilerin yanında bulunup «Size evvelâ hikâyenin mukaddematını arz edeyim ki bu akşam göreceğiniz neticeyi güzelce telâkki edesiniz» diye ta Raziye ile çocukluğu zamanından beri olan muamelesini masal söyler gibi söylemeğe başladı. Mesailin güzeranına göre sûret-i ahvâli huzzara o kadar tesir ederdi ki mesrur olacak yerlerde cümlesinin yüzünde beşaşet ve mağmum olacak yerlerde cümlesinin tavrında âsâr-ı mağmûm bedaheten görülürdü. Hele Arife Hanımın bu macerada birinci derecede bulunan eşhastan olmasını huzzar teslim ederek fakat bu kadının sûret-i hâlini tayibe hiçbirisi muktedir olamadı.

Şefik, sergüzeşt-i hâl hikâyesini ta Vidin'den avdetle kendileri dahi hazır olduğu hâlde Raziye'yi gördüğü zamana kadar getirdikte «İşte ben bu kadar felâket görmüş bir adamım. Sevdiğimi âleme rüsvay etmişler. Kabahat kendisinde değilse de ben her hâlde felekzedeyim ya? Bu akşam ise bu işin son sırrını dahi re'yü'l-ayn göreceksiniz» dediği zaman Fransızlar bâb-ı kalemden olup birkaç tane roman dahi yazmış olan bir dostu «Azizim Şefik! Sen her ne kadar maşukanı bizimle beraber gördüğün zamana kadar olan macerayı naklederek hâlâ Raziye Hanımı hâlet-i mahvda gösteriyorsun, ama o zamandan beri hakayık-ı esrâr sana münkeşif olmuş ve kalbine bir büyük sürur ve itminan gelmiştir. Zira hâl ve şanından sen şu hikâye ettiğin kadar bîçare görünmüyorsun! Bize bu akşam kendi mes'ûdiyyet-i hâlini göstermek için bizi buraya çağırdın değil mi?» deyince Şefik hâl ve tavrıyla mumaileyhi tasdik veya tekzip etmeyip «Buyurunuz efendim! Diğer misafirlerimiz dahi hazırdır. Sizi bu akşam yarı alaturka ve yarı alafranga bir i'zâz edeyim» diye Frenkleri dahi diğer cihetteki odaya götürdü.

Şefik'in yarı alaturka yarı alafranga demekten maksadı, yemekten evvel işretin gayet muhtasar olacağı ve taamın ise alafranga usulüyle tenavül edileceği kararından neşet etmekle akşam saat yarım sularında misafirler cümlece sofrada içtima eylediler. Sofrada dahi Şefik Müslümandan olan misafirlerine

mukaddeme-i ahvâli anlatmak için vak'anın icap eden cihetlerinden bir çoğu zaten huzzara malûm olduğu için ihtar yollu ve bazı yerlerini dahi ihbar tarzında anlatmağa başladı. Lâkin öyle bir surette anlatırdı ki bir hikâye naklediyormuş gibi sözü kendisine hasretmeyerek bahsi bir muhavere suretine döktüğü cihetle herkes ile teâtî-i kelimâta yol açardı. Binaenaleyh taam bir büyük meşguliyyet-i müştereke ile tenavül edilerek sofradan kalkıldığı zaman ise söz dahi tamam Raziye Hanımın artık adı dahi batmış olduğu kaziyesine gelmişti.

Bu hâlde Şefik, misafirlerinin önüne düşüp de cümlesini salona ithal eylediği zaman içeride bir kadın görünce herkese bir durdgunluk geldi. Kadın evvelki gece Şefik ve İsmail Efendi ile görüşmüş olan Cevriye idiyse de üstü başı öyle seeleden, sefeleden bir kadın hâlinde olmayıp güzelce giyinmiş ve ferace ve yaşmağı dahi evvelki gibi olmayıp her şeyi yoluna girmişti.

Şefik –(Misafirlerine) Buyurunuz efendim, buyurunuz! Hanım yabancımız değildir. İşte hikâyemizin en büyük eşhasından olan Raziye Hanımdır.

Diye misafirlerini salona aldıktan ve düzme Raziye'yi yani Cevriye'yi dahi kadınlığına terettüp eden hürmette kusur edilmeyerek en yukarıya oturttuktan sonra tamam herkes ne zuhur edecek diye müterakkip olduğu bir zamanda dedi ki:

Şefik –Her hâli, her kusuru feleğe atfetmek moda olmuştur. İşte biz de feleğe atıfla diyelim ki felek bu kadını her cihetle vurmuş, mağlûp etmiş ise de insafını, mürüvvetini, merhametini bir veçhile mahvedemeyerek bilâkis dolaştığı âlemlerden hâsıl olan tecrübeleri şu yoldaki hasailine bir kat daha vüs'at vermiştir. Bu kadın başkalarına aldanarak beni mes'ûdiyyet-i dünyeviyyemden mahrum ve her ümitlerimi mahvetmişken şimdi kendi vicdan ve insafına tatbîk-i hareketle ettiği fenalıkları tamir eyleyecektir. Beni dünyaya yeniden gelmiş kadar mesut eylemek için buraya geldi. Vakıa bir beni, bir de şu İsmail Efendiyi vicdanca müsterih eylemiş ise de biz insan olduğumuzdan ve insanlar cemiyeti içinde yaşayacağımızdan yalnız kendi vicdanımızın istirahatıyla iktifa edemeyerek cem'iyyet-i insâniyye içinde dahi bizi mesut eden hakikatin a'zâ-yı cem'iyyet nezdinde bilinmesini arzu ederim. İşte bu arzu üzerine bu geceki

içtimaımız vukua geldi. Şimdi Cevriye Hanımefendi bana verdiği vaat mucibince sizi hakikat-i ahvâlden haberdar edecektir.

Şefik'in bu sözleri zaten misafirler meyanında pek büyük bir tesir hâsıl ederek herkes bir hakikat-i mestûre ve meçhulenin zuhuruna müterakkip iken cümlesinin Raziye Hanım olmak üzere görüp belledikleri kadına Şefik'in «Cevriye» ismini vermesi herkesi bir tavr-ı istifhâm ve istizah ile yekdiğerinin yüzüne baktırmıştı.

Şefik, sözü bitirdikten sonra Cevriye söze başladı. Hakikat-i hâli cümleye arz ediyor idiyse de isim söylemeyip Arife'nin ismi geldikçe onu «rakip» diye yâd eder ve kendi hakkında söylenen sözü dahi bir şahs-ı gaibi söylercesine «o muğfel kadın» diye söylerdi. Bu suretle yarım saate kadar imtidat eyleyen makalesi ile her hâli, her hakikati huzzarın nazargâh-ı istiğrâbına vazeyledi. En nihayet «İşte efendiler, o muğfel kadın şu karşınızda hikâye-i ahvâl eden Cevriye bîçaresidir.» dediği zaman misafirler âdeta yerlerinden fırlayıp her biri bir başka kelime ile beyân-ı hayret eylediklerinden salon içinde bir gürültü hâsıl olmuş ve nihayet «Ya öteki? Ya öteki? O rakip kimdi?» sualleri her taraftan irat olunmağa başlayınca Cevriye «Onun ismini arz edenem! O dahi zaten belâsını bulmuştur.» cevabını vermiş ise de müslüman misafirler içinde birkaç kişi «O da Aksaraylı mahut Arife'dir.» diye def-i şübhe etmişlerdir. Artık hikâyenin huzzar üzerine ettiği tesire nihayet yoktu. Hele Şefik «Asıl Raziye'yi sormuyorsunuz! Asıl Raziye'yi sorarsanız o bîçare dahi iffet ve ismetini muhafaza etmek için bir ihtiyar askerin himayesi altında bekâr çamaşırı yıkamak derecesine tenezzül eylemişti.» deyince misafirlerden birkaçı dayanamayarak mendillerini gözlerine götürüp teraşşuh eden yaşları ahz eylemeğe başlamışlardır.

Hele Arzuhâlci İsmail herkesten daha başka bir hâldeydi. Bir hâl-i cinnetteydi desek hata etmemiş oluruz. Zira hissiyyât-ı mütehâlife ve mütebayine arasında kendisini kaybetmiş gitmişti. Bir yandan kendi mes'ûdiyyet-i zâtiyyesi addeylediği Şefik'in mesudiyetine seviniyor, diğer taraftan Cevriye'nin hâli kendisine hâlâ pek fena tesir eder ve bununla beraber Arife aleyhine hem Şefik ve hem de kendisi için bir sevdâ-yı intika-

mın icbarıyla çıldırmak derecesinde gazaplanıyor ve bahusus misafirler içinde bir vakit Raziye'nin felâketiyle eğlenen adamları şimdi gördükleri hakikat üzerine hayrette görünce, gayet şiddetli ve müessir sözler ile serzeniş etmek ister onu da beceremez, söyleyecek söz bulamaz, hâsılı insanı müteessiren güldürecek bir hâl içinde kalmıştı.

Cevriye Hanım hikâyesini bitirdikten sonra salonda durmayıp çıkmış, başka odaya gitmişti. Misafirler bir zaman daha her biri birer başka suretle vak'a hakkında beyân-ı hayret eyledikten sonra mesudiyetleri için gerek Şefik'e ve gerek Raziye'ye dualar ettikten sonra resm-i vedâı bilicra gitmeğe başladılar. Herkes gittikten sonra Arzuhâlci İsmail gayet garip bir nazarla Şefik'in yüzüne baktıktan sonra «Biraz da benim iş ile meşgul olabilir misin?» diyerek Şefik ile şöyle bir söze başladı:

İsmail –Ya ben ne yapacağım?

Şefik –Her ne yapmak istersen muhtarsın. Meramını anlayamadım. Fakat anlamadığım hâlde de sana evvelinden temin edeyim ki benim elimden gelebilecek yardımların kâffesi senin için...

İsmail –Bunu bilirim! Teşekkür de ederim. Fakat ben senden muavenete muhtaç değilim rey ve nasihate muhtacım.

Şefik –Ne hakkında?

İsmail –Ben Cevriye'yi şu hâlde terk edemeyeceğim!

Şefik –Ne?

İsmail –Cevriye'yi terk edemeyeceğim diyorum. Gördüğü felâketler üzerine ol kadar ıslâh-ı hâl istidadını almıştır ki şimdi bir tevbe ve istiğfar ederse en temiz bir kadın olur.

Şefik –Aman İsmail, sen çıldırdın mı?

İsmail –Hayır! Neye çıldırayım? Hem de pek ciddî söylüyorum.

Şefik –Cevriye'yi ha?

İsmail –Dur Şefik! Vicdanını iyice yokla! Bu kadını esfel-i sâfilîn felâketine indirmek mi şandır? Yoksa mahvolmuş bir ka-

dını kolundan tutup da yine kadınlık için şan mevkii olan bir hâle iade etmek mi şandır?

Şefik –Güzel ama birader...

İsmail –Biraz sabret! Sözümü bitirmedim. Vakıa ömrünü fuhuş içinde geçirmiş bir kadını kabul edebilmek, hatırlara hayallere gelmeyecek bir şey gibi görünüyor. Lâkin düşün ki bu kadın dünyada ne yapabilmek mümkün ise yapmış bitirmiş ve her birinin de ne büyük birer felâket olduklarını tecrübe etmiştir. Artık bu kadında başka tehlike kalmadı. Zira fuhuş âlemine tekrar avdet etmeğe, çektiği felâketler mânidir. Hatta ona nispetle başka kadınlar daha tehlikelidir. Zira başkalarının tecrübesizlikle bu felâkete duçar olmaları ihtimaline şehadet eder binlerce emsal vardır.

Şefik –(Bir hayli düşündükten sonra) Dediklerin doğrudur. Lâkin âlem içinde yaşayacak olduğuna göre icrası imkânsızdır. Mademki senin kendi vicdanın bunu kabul ediyor, vicdân-ı umûmînin hükmünden kurtulmak için başınızı alıp bir tarafa gitmelisiniz.

İsmail –Bana halkın söyleyeceği sözün hiç tesiri yoktur. Sen ne dersin? Onu söyle! Bana yalnız senin reyin lâzımdır.

Şefik –Ben bu sevdadan vazgeçmeni tavsiye ederim. Zaten mufarakatınızın üzerinden seneler geçmiş. O seni bu müddet zarfında hatırına bile getirmemiş. Sen de onu unutmuşsun. Şimdi kendini öyle bir hâl içinde buluyorsun ki buna bir akıllı adamın hâl-i selâmeti nazarıyla bakılamaz. İhtimal ki yarın bu işten nadim olursun. Fakat nedamet fayda vermez. Sonra ismine tari olan lekeyi temizleyemezsin de burası yanına kâr kalır.

İsmail –Hakkın var, ama ben halkın söyleyeceğine ehemmiyet vermem dedim.

Şefik –Halk, kendi söyleyeceğine ehemmiyet verir.

İsmail –Acayip! Bu âlemde bir insan istediğini yapamaz mı? Halk, o adamın keyfinin kâyası mıdır?

Şefik –Evet! Kâhyasıdır. İnsan istediğini yapamaz. İnsan, kendi istediğinden ziyade halkın kendisinden istediğine ehemmiyet verir.

İsmail –Ama bu büyük bir haksızlıktır!

Şefik –Ben haklı haksız düşünmüyorum. Olanı söylüyorum. Sana her cihetini anlattım. Bu diyardan çıkıp başka diyara gideceksen ne âlâ, yoksa Cevriye ile teehhül edersen ben dahi yüzüne bakamam.

İsmail –Sen de mi yüzüme bakamazsın? Vay sen de beni ayıplar mısın?

Şefik –Seni ayıplayıp ayıplamayacağımı düşünmüyorum. Halk beyninde Cevriye ile izdivaç eden adama selâm verirsem nazar-ı umûmda onun duçar olduğu hakarete ben de duçar olurum da onun için. Hem sen bu işi Cevriye'ye açtın mı? O ne diyor? Sana varmak istiyor mu?

İsmail –Hayır açmadım. Hatta ben önceden beri Cevriye'nin yüzünü de görmedim ama varmayıp da ne yapacak?

Şefik –Ne mi yapacak? İstemezse varmaz ya? Hem itikadımca Cevriye sana varmayı tecviz etmeyecek kadar akıllı bir kadındır.

Bunlar ikisi beraber Cevriye'nin bulunduğu odaya gittiler ve vuku-ı hâli kadına hikâye ettiler. Cevriye sapsarı kesildi. Vereceği cevabı zihninde bir türlü kararlaştıramıyormuş gibi bir hayli düşündü. Nihayet dedi ki:

Cevriye –İsmail Efendinin hakkımda gösterdiği şu lütuf pek büyük bir lütuftur. Lâkin ben kabul edemem.

İsmail –Neden? Bu da tuhaf!

Cevriye –Kendimi bu şerefe lâyık göremem de onun için.

İsmail –Estağfurullah! Ben lâyık görürüm. Benim bir kusurum varsa onu söylemeli.

Cevriye –Kusur sizde değil bendedir. Siz beni mesut etmek için bu teklifi ediyorsanız yanlıştır. Bu hâl beni bilâkis daha ziyade meyus eder.

İsmail –Neye?

Cevriye –Ben geçmiş olan ahvali bilkülliye unutmak için cebr-i nefs edeceğim. Ve ediyorum. Hâlbuki sizin yüzünüze baktıkça, size karşı etmiş olduğum hıyanetleri daima derhatır ederek meyus olacağım. Şimdi benim başımı sokacak bir evim ve taayyüşümü temin edecek varidatım da vardır. Şu hâlde dua...

İsmail –Evin varidatın mı?

Cevriye –(Sirişk-i memnûniyyetle gözleri dolarak ve tavr-ı şükrânla Şefik'in yüzüne bakarak) Evet İsmail Efendi! Evim bugün alındı, bugün döşendi. Yarın evime gidiyorum. Senede on iki bin kuruş getirecek olan sehmlerim dahi bugün alındı. Yarın evrakı gelecektir. Yalnız Şefik Efendiye değil bu inayetten dolayı size dahi ömrüm oldukça teşekkür ve hayır dua edeceğim.

Kadının şu lâkırdısı İsmail'e bir durgunluk verip şüphesiz on dakika kadar müddetle Şefik'in yüzüne bakakaldı. Söyleyecek hiçbir söz bulamadı. Neden sonra «Şefik! Yapılacak şeyleri daha ben düşünmeden sen icra edip bitiriyorsun!» diye bu iyilik bu efendilik kendisine edilse ancak bu kadar memnun olabileceğini itiraf eyledikten sonra «Mademki Cevriye ile izdivacımızı sen de caiz görmüyorsun, elbette bu fikrinde dahi bir hikmet olduğundan sabredeceğim!» dedi. İsmail'in Cevriye ile teehhülden bu suretle vazgeçmesinden Şefik'ten ziyade Cevriye memnun oldu. Dedi ki «Cevriye başını bir yuvacığa koyarak kendi hâlinde yaşamağa başlamakla, Cevriye en eski bir âşıkına varmış olmak arasında o kadar büyük bir fark vardır ki bu fark beni teklif eylediğiniz izdivacı ret ile yalnızlığı tercihe mecbur eyler.»

On birinci Bap

Şefik'in bunca günler geçtiği hâlde gelip Raziye ile Nimetullah ve Salih Çavuş'u bulamamış olmasının sebebini yukarıda münderiç olan birkaç bap izah eylemiştir. İşte Şefik bu tahkikatı ifa ile mukaddematı icra eyledikten sonra Raziye'ye gitmek için sıra düşürmüş olduğundan Şefik'in Salih Çavuş kulübesine sûret-i vusûlünü göstermek için kendimizi kulübede bulundurmalıyız.

Bir sabah vaktiydi ki Raziye ile Nimetullah dikişlerini dikmeğe başlamakla beraber sözü Şefik'e dahi naklederek eğerçi Şefik'in avdetini asla ümit etmiyorlar idiyse de şu adamın ne olduğuna dair bir haber almak hususundaki meraklarını yekdiğerine tefhime başlamışlardı.

Bîçare Raziye, mutlaka Şefik'e bir musibet erişmiş olmasına kanaat ediyordu. «Eğer Şefik, yeniden bir felâkete duçar

olmasaydı mutlaka bir eseri zuhur ederdi. Hatta müteehhil bile olsa hatta bir başka sevdiği de bulunsa, geçmiş muhabbete hürmeten olsun aralıkta bir gelir beni tesliye ederdi.» sözünden ayrılamayıp Nimetullah'ın buna mukabil dermiyan eylediği mülâhazatı redde kudret bulamıyor idiyse de bu sözünden dahi dönemiyordu.

Bunlar şu sözde iken uzakta iki araba göründü. Arabalar Raziye'nin nazarıdikkatini celp eylediyse de şimdiye kadar pek çok atlılar, arabalılar zavallının nazarıdikkatini celp eylemiş olduğu hâlde hiçbir ümit hâsıl olamamış bulunduğundan Raziye bu arabalardan da bir ümide düşmeğe cesaret alamayıp yalnız Nimetullah'a «Görüyor musun? Şu iki araba ne kadar hızlı geliyorlar.» dedi.

Nimetullah –Geliyorlar mı? «Geliyorlar» demezler «gidiyorlar» demeli.

Raziye –Evet ama baksana! Onlar doğruca buraya doğru geliyorlar.

Nimetullah –Öyle geliyorlar gibi görünürse de şuradaki yoldan geçip gideceklerdir.

Raziye –Hayır hayır! Pek yaklaştılar. Mutlaka buraya geliyorlar.

Bu aralık arabacıya yol göstermek için pencereden çıkan bir insan kafasının Şefik olduğunu Raziye'den evvel Nimetullah görerek «Şefik geliyor Raziyeciğim! Şefik!» diye tebşir eyledi.

Vakıa iki dakika sonra dahi arabalar kulübenin kapısı önünde durmakla Şefik önündeki arabanın kapısını içeriden açıp aşağıya atladı.

Heyecân-ı kalb, Raziye'yi boğmak derecelerine getirmiş idiyse de Şefik bir sükûnet-i hâlde bulunup ikisine başka başka dikkat edilecek olsa Şefik her belâyı her musibeti geçirdikten sonra artık itmi'nân-ı tâm-ı istirâhatini bulmuş ve Raziye ise henüz bir büyük musibete yeni girmekte bulunmuş gibi görünüyorlardı.

Şefik –Biraz geciktim ama Raziyeciğim işlerimin hepsini gördüm bitirdim.

Nimetullah –Görülecek bu kadar işiniz olduğunu bilmediğimiz gibi haber dahi alamamış olduğumuzdan keşfedememiştik.

Raziye –Ah Şefikim! Şu on, on beş gün zarfında çektiğimi bütün ömrümde çekmemiştim.

Şefik –(Bozularak) Acayip! Bense sizi... Vah vah vah! Gördünüz mü bir kere ettiğim hatayı! Ben telâşla bunu hiç düşünememiştim. Neyse kusurumu affettirebilirim zannederim. Salih Çavuş pederimiz nerede?

Salih Çavuş –(Kulübenin kapısı önünde bulunarak) Burada! Doğrusu ya Raziyem hakkındaki mürüvvet ve muhabbetinizi...

Şefik –Kabahatimin derecesini sizden ziyade takdir eyledim. Yüreğimde duyduğum ıstırap dahi bu kabahatimin cezâ-yı kâfîsidir. Müsaade ederseniz bir söz söyleyeceğim.

Raziye –Söyle Şefikim, ben müsaade ederim.

Şefik –Düne kadar cihan nazarında müttehem olan Raziye bugün beriyyü'z-zemmedir.

Nimetullah –(Bir kahkaha koparıp) Edepsizliğimi affediniz Şefik Beyefendi! Men'e muktedir olamadığım bir kahkahadır. Raziye düne kadar müttehem miydi? Acaba o töhmetten bugün nasıl tebrie zimmet eyledi?

Salih Çavuş –(Pür gazap olarak) Raziye'ye müttehem diyen dünyada katillerden, haydutlardan, hem de bir masum çocuğu öldüren katillerden haydutlardan daha canidir!

Şefik –Müsaade etmediniz ki sözümü bitireyim.

Raziye –Söyle Şefikim! Ben dinliyorum.

Şefik –Esrarın kâffesini meydana çıkardım! Yalanları, iftiraları tertip edenleri meydana çıkardım; bunlara inananların da aldanışlarını yüzlerine vurdum. Ben Raziye'ye «müttehem» dediğim zaman Raziye'yi kendi vicdanında ve sizin nezdinizde müttehem addederek bu sözü söylemedim efendim. Fakat Raziye'yi iftiralara, yalanlara aldanmış olan bir halk nezdinde müttehem görmüştüm de yine o halk nezdinde berâet-i zimmetini hâsıl eyledim. Raziye, felâketlerinin binde bir nispetinde mükâfatı olmayacak kadar bir refah içinde yaşayacak iken âlemden kaçıp böyle kırlarda tenhalık içinde yaşasın?

Salih Çavuş –Benim kızım burada pek mesuttur.

Şefik –İnkâr etmiyorum. Ben de Raziye de bundan dolayı sana ömrümüzün son gününe kadar müteşekkir ve minnettarız. Fakat şehir içinde âlem arasına çıkamamasının birinci sebebi yine sizi o şehri o âlemi terk ile buraya sığınmağa mecbur eden rezaletlerdi. Hem de siz pâk-i dâmen olduğunuz hâlde başka rezillerin rezaleti sizi buraya ilticaya mecbur eylemişti. İşte ben min-gayr-ı hadd Cenabıhakk'ın tevfiki ile cihet cihet intikamımızı aldım, diye Şefik olanca işlerin kâffsini ber-tafsîl anlattı.

Raziye –Ah Şefikim! Beni bednam eden Cevriye'deki intikamımı ona lütfederek aldın ha? Sokaklarda kalıp sürünen karıyı hane sahibi ve beş on para için avuç açıp yüz ekşiten, «İnayet ola» cevabını aldığı hâlde birisinden beş para alırsa müteşekkir olan kadının maişetini temin ederek intikamımı aldın öyle mi? Senden beklediğim intikam buydu Şefikim! O kadını mahvetseydin sana aferin demeyecektim.

Şefik'in hikâye eylediği tafsilâtı Salih Çavuş ve Nimetullah dahi can kulağıyla dinlemiş olduklarından bunlar da şu suretle beyân-ı mülâhaza eylediler.

Salih Çavuş –Doğrusu mertçe, insanca bir intikam!

Nimetullah –Evet! Ömrünü berbat etmeğe çalıştığı bir kadına ömrü oldukça minnettar olsun. Bu kendisine lütuf değil en büyük cezalardan daha acı bir kahır sayılır. Ama vicdanı yerindeyse...

Şefik –Vakıa Arife Hanımın izini bulamadım ise de acaba işin bu derecesiyle ben vazifemi ifa etmiş sayıldım mı?

Raziye –Tamamıyla!

Şefik –Bu hâlde size düşen mükâfatı dahi talep etmeye hakkım olacak mı?

Nimetullah –Arabalardan işi anladım. Fakat ben onu bize düşen mükâfat addetmiyorum. Bilâkis onu dahi size düşen son vazife addediyorum. Lâkin bir şey var ki meskût kalmasına razı değilim. Yüreği doğru olan insanlar, fikirlerini dosdoğru söylemekten asla çekinmezler Raziye'yi götüreceksiniz. Şüphe yok ki o dahi gitmek ister. Lâkin Cevriye'den başka bir fakir kadın ol-

mak üzere kendisini şu kulübeden şu fakir hâlden kurtarıp başka bir refah hâle nail etmek için mi gönderiyorsunuz? Yoksa...

Şefik –Anlıyorum Nimetullah Hanım. Efkârınızı şerh etmeseniz dahi anlıyorum. Ben hâla Paris'e bile gitmemiş olan Şefikim! Cumba altında Raziyemin karşısında boynunu büken Şefik olmağa da razı değilim. Çünkü o hâli gerek Raziye ve gerek ben hakkımız dahilinde bir meşru hâl olmak üzere kabul etmedik. Binaenaleyh ben Paris'e gitmezden evvelki Şefikliğimi bu güne kadar muhafaza eyledim. Bununla beraber Raziyeme hiçbir cebir hiçbir tazyik edemem. Onu edepsizlik addederim. Raziye Hanım velinimetzadem, velinimetim, hanımımdır. Beni hâlâ bir beslemesi olarak hanesine kabul ederse kendi mürüvvetinden kabul edecektir. Yoksa ben ona zevç olmak ümit ve intizarı ile hiçbir şey yapmadım.

Nimetullah –(Bu sözü başka manaya hamlederek sapsarı kesilip) Demek oluyor ki tahminim yanlış değilmiş, demek oluyor ki Raziye'ye zevç olmak için mânileriniz varmış da bir ni'met-i kadîme hakkında bir muhabbet-i kadîme...

Şefik –Anlayamadınız hanım. Benim hiçbir mâniam yoktur diyorum. Paris'e gitmezden evvel şu dünyada Raziye'den başka nasıl ki hiçbir kimseye merbutiyetim yok idiyse şimdi dahi yine Raziye'den başka hiçbir kimseye merbutiyetim yoktur. Bununla beraber Raziye'yi bir cebir ve tazyik altında mümkün değil bulunduramam. Her hâlde, her kararda yalnız emir kendisinindir.

Bu sözler söylenirken Raziye harf-i vâhid telâffuz etmeyip yalnız Nimetullah'ın ağzına bakmaktaydı. Söz bu dereceye geldiği zaman Nimetullah «Sen ne dersin? İşte karâr-ı mes'ele sana kalmıştır.» sualini işrap eder bir tavır ile Raziye'nin yüzüne bakınca Raziye refikasının meramını anlayarak «Bana sormağa hacet mi var? Ben Şefik'i istemem diyebilmek için lisanımı nasıl tahrik edebilirim. Gönlümün hükmüne muhalefete nasıl muktedir olurum. Fakat ben Salih Çavuş'un kızıyım! Babam her ne emrederse gönlüme muhalif dahi olsa itaate mecburum. Nasıl ki ilk babamın emrini dahi öyle kabul eylemiştim» dedi.

Salih Çavuş –Benim mürüvvetli kızım! Aferin! İş benim Raziyeme kaldıysa ben ruhsat verdim. Haydi kalk, arabana bin

git! Senin sadık yürekli baban ömrü oldukça seni hayır dualar ile yâd edecektir.

Şefik –Ne? Kalksın gitsin mi? Vay siz burada mı kalacaksınız?

Salih Çavuş –Ben Nimetullah nerede bulunursa daima mesut olurum.

Şefik –Allah mesudiyetinizi arttırsın. Fakat Raziye dahi mesudiyeti sizinle beraber olmakta bulur. Ben dahi cümlemizin mesudiyetiyle bahtiyar olurum. Aman Nimetullah Hanım! Salih Çavuş'un bu fikrine siz müşterek değilsiniz a?

Nimetullah –Zevceme mukabil kendi fikrimi terviç edemem. Çünkü asıl vazifem itaattır.

Raziye –Babacığım! Ben inanamam ki sen kızından ayrılıp da hasretine katlanabilesin. Zira mutlaka yüreklerimizin hissi birdir. Ben dahi senden bir gün bile ayrılmağa muktedir olamam. Bu hâlde senin bizimle beraber gelmek istemeyişin âdeta bana ruhsat vermemek demektir.

Salih Çavuş –Ya! Öyle mi? Öyleyse haydi Nimetullah biz de gidelim.

Şefik –Beni ihya ettiniz babacığım! Ömrümün şimdiye kadar acı geçen günlerini bundan sonraki maişetimizin tatlılığı bana büsbütün unutturacaktır.

Müzareke burada kararpezir oldu. Artık şu fakir haneden nakl-i eşyâya hacet görülmeyeceği derkârdır. Binaenaleyh Raziye ile Nimetullah bir arabaya ve Salih Çavuş ile Şefik diğer bir arabaya bindiler. Kamçılar şaklayıp beygirler dört nala kalkarak İstanbul'a doğru rû-be-râh oldular.

On ikinci Bap

Kulübeden Beyoğlu'na naklolunduğundan bir hafta sonra düğüne başlandı. Ama ne düğün! Ömrünü Şefik kadar mahrumiyet içinde geçirmiş bir adam olmalı ve en sonraki serveti dahi onun kadar kâfi bulunmalı ki böyle bir külfeti göze aldırmak mümkün olsun. Bundan maada Şefik gibi gerek yerliden ve gerek ecnebiden dahi birçok dostlar bulunmalı ki düğün hem alaturka hem

alafranga bir surette tertip olunmak cihetiyle eğlence dairesi vüs'at bulsun.

Bu düğünün alaturka cihetini Arzuhâlci İsmail ve alafranga cihetini dahi Şefik bizzat deruhte eylemişlerdi. Sanki Raziye'nin asıl mazlumiyet ve beraatını bu defa ilân edeceklermiş gibi yalnız dostları değil dostların dostlarını dahi davet eylediler. Sofraların alaturkası ve alafrangası başka başka tertip olunduğu gibi çalgıların dahi alaturkası alafrangası nöbetle terennümsaz olmak esâs-ı tertîbâttandı. Düğün tafsilâtı karilerimizi telezzüz edeceğini bilseydik tafsilât-ı mezkûreyi tamamıyla arz eylerdik. Ancak bu kadar mükellef olan bir düğünü bihakkın tafsil için doldurulması lâzım gelen sayfalar karilerimizin zaten nazarlarında tasvir edebilecekleri bir madde hakkında beyhude yere işgal eyler diye mütalâa eyliyoruz.

Şu kadar var ki düğünde gelin görmeğe gelen kadınların enzâr-ı hayretine mecma olan gelin hanımın hâl ve şanı ve zînet-i mahsûsası bilhassa nazarıdikkati celbe şayandı.

Biz Raziye'nin kadd ve kametini ve cemal ve melâhatini çoktan beri hatırdan çıkardığımız cihetle bu defa gelinlik hâlinin nasıl bir fevkalâde hâl olduğunu takdir için zihnimizi hatanın ta evveliyatına sevkederek Raziye Hanımın Bahçekapısı'ndan sûret-i mürûrunu derhatır etmeliyiz. Vakıa gelinlik hâlinde o hırâm-ı sanevberâne olmayıp gelin hanım sadr-ı ikbâl ve izzette murabba-nişîn idiyse de sadra lâyık bir vücûd-ı ender olduğu dahi oradaki kuûd-ı hâlinde kendisine yakıştırdığı vaz ve tavrını görüp de teslim etmemek mümkün değildi. Hele gelinin esbâb-ı tezyînî ol kadar mükemmeldi ki murassa çiçeklerin mes'ûdiyyet-i âhire ile dü-bâlâ olan bu başlaki hüsn-i ictimâı pek nadir olarak bu kadar güzel bir nispette vuku bulabilir. Şefik, Raziye'yi şahane ıtlakına şayan olan bir surette donatmak için hiçbir fedakârlıktan geri durmamıştı. Hem de ol surette ki gelini tezyin eden mücevheratın kâffesi Raziye'nin kendi malı olmak üzere mübayaa olunup Raziye ise her vücuda müyesser olamayan cemâl-i bâ-kemâline işbu esbâb-ı tezyînîyye ile bir kat daha revnak vermeğe tab'an müstait bir kadın olmakla edilen külfetlerin kâffesi yerinde ve değerinde bir külfet addolunabilirdi.

Bu düğünde dikkat olunacak hâlin birisi dahi gerek kadınlar âleminde ve gerek erkekler cihetinde iki nihayet üç kişiden ibaret olarak teşkil olunan hususî mahfillerde başbaşa verilip ağızdan kulağa fıs geçilen sözlerdi. Bu sözlere kulak verilecek olursa anlaşılırdı ki her mahfilde gerek muhtasaran ve gerek mufassalan söylenen söz, Raziye ile Şefik'in sergüzeşt-i ahvâli olup hikâyenin neticesi âşık ve âşıkanın bir mes'ûdiyyet-i mahsûsaya müncer olmasından naşi bazı kimselerde bir hiss-i gıbtaküşâne ile göğüs geçirmeyi mucip olur idiyse de herkes her hâlde şu mesudiyeti Şefik ve Raziye'ye şayeste görüp a'zâ-yı vak'a miyanında Cevriye ve bilhassa Arife hakkında lânetler okumak derecelerine varıncaya kadar mülâhazât-ı şedîde yekdiğerini takip eylerdi.

Düğün bir hafta imtidat etmek üzere tertip edilmiş bulunduğu hâlde tamam perşembe günüydü ki «fevkalâde» ıtlakına şayan bir hâl daha vuku buldu.

Şöyle ki:

Şefik, bazı pek yakın ahbabıyla bir odada sohbet ederken uşaklardan birisi elinde bir küçük kâğıt olduğu hâlde içeriye girdi. Şefik kâğıda nazar eder etmez yerinden fırlayarak «Kendisi nerede? Hürmet ve riayette kusur etmediniz ya?» diye aramağa başlayınca uşak sanki büyük bir cinayet etmiş gibi havf ve haşyet tavrıyla «Kahvecinin yanındadır efendim, yukarıya çıkmak istemedi.» sözlerini telâffuz edebildi.

Şefik kemâl-i isti'câl ile kahvecinin yanına koşup gördüğü ve derakap tanıdığı bir adamın koltuğuna girdi ve ne türlü tazim ve tekrim edeceğini bilemediği hâlde yukarıya çıkarıp evvelce ehass-ı ahibbâsıyla oturduğu küçük odaya getirdi.

Bu misafir bir garip adamdı. Üstünün başının pek ziyade fakirane olması ve bir mahrûmiyyet-i fâcianın asar ve alâyimi çehresinde bedaheten görünmekte bulunması yek nazarda enzârı merhamet ve şefkati kendi hakkında celp ve cem edebilirdi.

Ahbap, Şefik'in bu zata gösterdiği hürmet ve tazime şaşıp kaldılar. Şefik ise ahbabının dikkat ve taaccübüne iltifat bile etmeyerek yalnız yeni misafiri ile meşgul olmağa başlamış ve kahve ve çubuk misillü levâzım-ı tekrîmi uşaklara emrederek

kendisi bervech-i âtî istifsar ve istîzâh-ı ahvâli müsaraat göstermiştir.

Şefik –Aman efendim, sizi ne hâlde görüyorum.

Misafir –En iyi hâlim sizi bulabilişimdir.

Şefik –Ne vakit İstanbul'a geldiniz.

Misafir –Üç ay kadar oluyor.

Şefik –Bu müddet zarafında niçin beni bulmadınız? Teşrifinizden asla haberim olmadı.

Misafir –Haber verebilecek bir hâlde değildim.

Şefik –Estağfurullah bu sözünüzü kabul edemem. Her zaman dostumsunuz. Her zaman şâkir-i ni'metinizim.

Misafir –Teşekkür ederim. Kaviyyen itikadım dahi bu idi. Lâkin size birden bire haber verebilecek hâl ve mevkide bulunamadım. Bu gün şuraya vürudum dahi üç kefilin kefâleti üzerine vuku bulabilmiştir. Fakat bu mahal beyân-ı hâle müsait midir?

Şefik –İçimizde yabancı kimse yoktur. Şu ahbabın kâffesi sizin bana benim size dost olduğumuz kadar dostturlar. Ahvaliniz pek ziyade nazar-ı ehemmiyyeti celp eylediğinden hikâye-i hâlde bir dakika teehhür etmemenizi rica ederim.

Misafir –Mürüvvetinizi tahminimden ziyade buldum. Teşekkür ederim Şefik Efendi. Fakat sizi bu gün şu düğün hâlinde kendim ile meşgul etmek dahi istemem. Bu gün sizi bu kadar gördüm ya? Kefillerim insaniyetli adamlardır. Birkaç gün sonra bir kefalet, bir ruhsat daha istihsal edebilirim.

Şefik –Bugünkü şu mes'ûdiyyet-i hâlim bir ömür zarfında ama tamam bir ömür zarfında hâsıl olup hem de asla ümitvar olmaksızın daima meyusane olarak intizar eylediğim bir mesudiyettir. Şimdi o mesudiyeti yine bir mahrûmiyyet-i ebediyyeye tahvil ettirecek yemini şartı ağzımdan çıkarırsanız hakkımda vuku bulan bunca inayetinizi neticesiz bırakmış olursunuz. Binaenaleyh o yemine lüzum göstermeyiniz de Allah aşkına olsun ilk ihsanlarınızın ilk atıfetlerinizin neticesini dahi itmam etmiş olmak için hâlinizi şimdi bana söyleyiniz.

Misafir –(Kalkıp Şefik'i kucaklayarak ve öperek) Koca Şefik! Mert oğlu mert Şefik! Aferin Şefik! Şu hâlde bana hiçbir

şey yapamayacak olsan bile şu eser-i insâniyyetin kâfidir. Ben sana hâlimi hikâye edersem mesudiyetini ikmal etmiş olacağım öyle mi? Eğer sana bir gûne iyilik edebilseydim bu defa ifâde-i hâlim sana bir bâr olmayıp bilâkis yine kendi iyiliklerimi itmam etmişim addolunacak öyle mi? Meleksin Şefik, melek! Dinle karındaşım, hâlimi hikâye edeyim, diyerek misafir bir büyük sergüzeşt hikâye etmeğe başladı. Fakat sergüzeştini dinlemezden evvel bu misafirin kim olduğunu bilmek bize lâzım gelmez mi? Şefik'in muamelesine bakılırsa bu misafir bize dahi yabancı sayılmayacak. Filvaki yabancı değildir. Her ne kadar üzerinden bir hayli zaman geçmiş ve her ne kadar ahval dahi bilkülliye değişmiş ise de işte bu misafir Vidin'de muhpus iken Şefik hakkında bunca inayetleri bizi dahi memnun ve müteşekkir eylemiş olan Kethüda İbrahim Beydir.

Bîçarenin uzun uzadıya hikâye eylediği sergüzeştin hulâsası şu oluyor ki efendisi olan paşa muahharen Konya valisi olduğu hâlde vefat eder. Hesabını gören maliye memurları, müteveffanın birçok zimmet-i mîriyyesine hükmeyledikleri gibi kassam memurları dahi metrukât ve muhtelifatından bu zimmet-i mîriyyeyi tesviye suretiyle ibrâz-ı mahâret etmeğe kalkışır. Hâlbuki merhumun malı borcuna kifayet etmez. Borcunun muhik ve gayr-ı muhik olduğunu tahkik için gerek İbrahim Bey ve gerek müteveffanın veresesi tarafından dermiyan edilen sözlere itibar olunmak şöyle dursun İbrahim Beyin dahi Paşa ile olan hesabı görülerek ol kadar borçlu çıkarılır ki müddet-i ömründe Osmanlılık ederek toplayabildiği serveti tamamen elden çıktıktan sonra kırk bin kuruş daha borçlu kalır.

Kime gitsin, kime arzıhâl etsin? Hatta gitmeğe ve arzıhâl etmeğe nereden fırsat bulsun ki bîçareyi daha Konya'da taht-ı tevkîfe alarak tahte'l-hıfz İstanbul'a gönderirler. Tomruğa atarlar. Konya'da yattığı müddetten maada üç ay dahi İstanbul tomruğunda inler. Kırk bin kuruşu vermedikten sonra mümkün değil kurtulamayacağı kendisine anlatılır. Eskiden beri dostluğuna itimat eylediği bazı paşalar beyler hatırına gelerek hâlini mektuplarla arz ederse de bu kadar fedakârlığı hiçbir dostundan bulamaz. En sonra aklına gelen dostu Şefik olur. Zira Vidin'de iken Şefik'e ettiği iyilikleri bir zaman gelip mükâfatını görmek i'tikad-ı kat'îsiyle etmemiş olduğundan Şefik'i en

sonra derhatır etmekte zaten mazur bulunur. Vakıa hapishane memurlarına sorarak Şefik'in yerini öğrenir ise de mektup yazacak olursa şayet Şefik'in dahi kendisini derhatır edemeyeceğini düşünerek bizzat gelip görmek lâzım gelir. Bunun için dahi nefsine üç nefer kefil vererek güç hâl ile kurtulabilir.

Bu sergüzeşti dinlemeğe başladıktan ta nısf-ı hikâyeye gelinceye kadar Şefik'in nefesi nefesini takip edip yarıdan sonra ise artık gözlerindeki yaşı bir türlü zapt edemez. Hem ağlayıp hem dinlediği gibi İbrahim Bey dahi sergüzeşt-i ahvâlinin alt tarafını hem söyledi hem ağladı. Odada hazır bulunan misafirler için dahi ağlamaksızın istimâ-ı vak'aya imkân kalmadığı gibi bazıları kat'iyen tahammül edemeyerek odadan çıkıp gittiler.

Şefik sergüzeş-i ahvâli baştan başa dinledikten sonra biraz dahi sanki muhâkemât-ı vâkıası altında ezilmiş kalmış gibi bir durgunluk içinde bulunarak nihayet yerinden kalktı İbrahim Beyi dahi beraber alıp «Bu söylediklerinız hep geçmiş bitmiş şeyler değil mi karındaşım? Bunların hepsi benim geçirdiğim ahval gibi artık mazi hükmüne girmiş şeyler. Biz şimdiki hâle bakalım.» diye Beyi diğer bir mahalle götürüp uşaklarına emreyledi. Derhâl İbrahim Beyin üzerinde her ne varsa soyup çıkardılar. Çoraplarına varıncaya kadar Şefik'in elbisesinden çamaşırından filân getirip değiştirdiler. İbrahim Bey ikinci defa olmak üzere misafirlerin yanına geldiği zaman üstü başı kendi nasiyesindeki ulüvv-i cenâba münasip olacak bir surette görüldü.

Şefik'in «Şimdiki hâle bakalım.» diye söylediği sözün hükmü gayetî bir iki saat daha devam edebildi. Zira o akşam zifaf akşamı olduğundan zaten düğün hanesinde misafir kalmayacaktı. Maahaza Şefik'in «Bu sergüzeşt artık mazi hükmüne girdi.» demesi dahi boş bir söz değildi. Zira İbrahim Beyi misafirlerin yanına getirdikten sonra Şefik tekrar bir hususî odaya gidip Arzuhâlci İsmail Efendiyi dahi oraya çağırdı, küçük küçük birtakım para torbaları saydılar. Birtakım da hesaplar gördüler. Neden sonra Arzuhâlci İsmail Efendi İbrahim Beyi oraya davet eyledikte:

Şefik –İşte kardeşim! Şunlar bin yirmilik altınlık torbalardır. İkisi hapsinize sebep olan borcunuz için kâfidir. Şu üç tanesi

dahi müsadere olunan malınıza karşılık olabilirse ne âlâ. Aldıkları eşya daha ziyade ise söyleyiniz. Bakiyesini dahi iki güne kadar takdim ederim.

İbrahim –Yüz bin kuruş ha?

Şefik –İş miktarında değildir. Paşa merhum için sizden ne almışlarsa...

İbrahim –Benden aldıkları eşyanın kıymet-i hakikisi dahi ancak altmış bin kuruş ederdi. Şefik şu iyiliğine teşekkür etmeyeceğim. (Gözleri dolarak) Zira teşekkür buna nispetle pek küçük bir şey kalır.

Şefik –Teşekkür etseniz dahi kabul etmeyeceğim. Zira o dostluğa nispetle teşekkür hiçbir şey kalır. İsmail Efendi benim dostum olduğu gibi sizin de dostunuzdur. Sizi şimdilik ona misafir verdim. Düğün mâni olmasaydı... Maahaza cumartesi günü benim misafirimsiniz.

İsmail –Cevriye'ye olan muamelen beni ağlatmıştı Şefik. Fakat bu insaniyetin için bir damla göz yaşı dökmeyeceğim. Zira teşekkürler buna mukabil olmadığı gibi göz yaşları dahi olamaz.

Şefik –Hayır dostum! Bunu sakın bir iyilik addetmeyiniz. İbrahim Beyin kimseye ihtiyacı yoktur. İbrahim Beyin emvali gasb-ı sarîh ile gasbolunmuş. Ben o mâl-ı mağsûbu tazmin ederek yani kendimi mağsup addeyleyerek İbrahim Beyi yine evvelki İbrahim Bey olmak üzere ibka eyliyorum. (İbrahim'e) Karındaşım! Daha akçeye ihtiyacın varsa Allah aşkına söyle. Zihnince icra edecek bir tertibin olup da mevkuf-ı aleyhi de akçe ise söyle. Ben senin minnettar bir karındaşın iken...

İbrahim –Hayır! Hiçbir tertibim yok. Altmış bin kuruş beni altı sene beyler paşalar gibi idare eder. O zamana kadar da Allah kerim. Elbette bir işe yine bulaşırız.

Şu muamelede İbrahim Beyin nihayet dereceye kadar memnun olması becadır. Zira kendisini belâ-yı hapisten kurtarmak üzere kırk bin kuruş borcunu tediye edecek kadar insaniyeti öz karındaşından dahi bekleyemeyeceği derkâr iken Şefik'ten bu ümidinin husûlünü görerek halâs olmaktan fazla, musadere olunan eşyasının bedelini dahi alıp kendisini felâket içinde göste-

ren beliyye-i hakikate hiç gelmemişe dönmüş demektir. Vakıa Şefik'in serveti dahi böyle bir iyiliğe maaziyadetin kifayet edecek servetlerden idiyse de ne kadar erbâb-ı servet görülür ki malı çoğaldıkça hırsı dahi çoğalarak böyle bir büyük iyiliği bir tavr-ı civânmerdâne ile değil hatta ifasına daha ziyade boçlu olduğu şeyleri bile ölüm derecesinde ıstıraplarla ancak ifa edebilir.

Şu iyilikten Şefik dahi mahzuz olması pek becadır. Zira dünyada ihsan ve inayet edebilmek kadar erbabı için lezzet tasavvur olunamayıp elbette bir inayetten dolayı minnettarane bir his ile mütehassis olanların aldıkları lezzet bir hiss-i civânmerdâne ve âlicenabane ile inayet ve lütuf eden zatın vicdanen duyduğu lezzet derecesine varamaz.

Bunların ikisinin dahi memnuniyet ve mahzuziyetleri beca olduğu hâlde acaba Arzuhâlci İsmail'in hemen ikisini de geçen memnuniyet ve mahzuziyeti beca değil midir? Edna bir mütalâa ile teslim olunur ki asıl tahsin olunacak memnuniyet İsmail Efendinin memnuniyetidir. Zira şu muameleden kendisine hiçbir taallûk bulunmadığı hâlde pek çok insanlarda numunesi görüldüğü veçhile bir gıpta bir haset hissi kendisini bîzar etmesi lâzım gelirken ahiren vaki olan bir iyilikten kendisine vaki olmuş kadar memnun ve mahzuz olmak için pek büyük bir saffet pek büyük bir insaniyet ister. İşte İsmail Efendi şu melekiyyet-i beşeriyyeye malikiyetini bu defa daha İbrahim Beyin duçar olmamışçasına bir halâs-ı küllî ile halas olmasına fevkalhat memnuniyetle ispat eyledi.

On üçüncü Bap

Yine bugünkü perşembe günü selâmlıkta erkekler cihetinde şu İbrahim Bey vak'ası vukua geldiği gibi harem tarafında dahi bir vak'a vukua gelmişti ki akşam üzeri Şefik dahi bu vak'anın neticesine yetişebilmiştir. Şöyle ki:

Bir zaman Şefik'in enzâr-ı umûmiyyede felâket-i külliyyesi demek olarak Raziye'yi mahv-ı küllî ile mahveyleyen Cevriye, nihayet Şefik'in mahz-ı âtıfetten ibaret bir sûret-i intikamla ihsân-dîdesi olmak münasebetiyle Raziye'nin beraat ve ismet ve sabır ve metaneti mükâfatı olan şu murat gününde

Cevriye dahi ayak hizmetinde bulunmak gibi bir şerefe naili-yeti Şefik'ten istirham eylemiş ve Şefik bu istidayı Nimetullah Hanım ile Raziye Hanıma tebliğ eyleyerek onlardan aldığı müsaade üzerine Cevriye'yi getirip hanımlara takdim eylemişti.

Filvaki Cevriye senelerce bigayr-ı hakkın ismini taşıdığı Raziye'nin bahtiyarlığını kendi mesudiyeti kadar bir memnuniyetle telâkki ederek Nimetullah Hanımın kumandasıyla îfâ-yı hizmet eylemekte ve hele perşembe günü gelin görmeğe gelenleri istikbal ve teşyi hizmetiyle pek ziyade iştigal etmekteyken susam satmak için gelmiş olan iki Kıptî karısından birisi nazarıdikkatini celp eylemişti. Bu Kıptîler aralıkta bir «Mini mini hanımlara, mini mini beylere çıtır çıtır!» diye susam satarak fırsat buldukça yekdiğeriyle hasbıhâllerde dahi bulunurlardı. Cevriye, her ne kadar bunların müşafehelerine vâkıf olmayı pek merak eylediyse de kendileri hakkındaki dikkatini karılara bildirmek dahi istemediğinden bir türlü muvaffak olamadı. Lâkin hâsıl olan merakı üzerine Cevriye için sabra sükût dahi mümkün olmadığından gitti Nimetullah Hanımı buldu ve Kıptîlerin nazarıdikkatleri vasıl olamayacak bir tarafa çekerek şöyle bir ifadede bulundu:

Ceriye –Şu çingene kadınlarına dikkat ettiniz mi?

Nimetullah –Evet! Yahut hayır! Ne var, sanki bir edepsizlik mi ettiler?

Cevriye –Hayır! Fakat şu başına çok çiçek takmış olan ihtiyar karıya bir kere dikkatlice baksanıza?

Nimetullah –Ee! Baktım ama başındaki bir kucak ottan başka hiçbir hâli nazar-ı ehemmiyyetimi celp edecek bir kadın değildir.

Cevriye –Siz, Arife Hanımı tanırdınız ya?

Nimetullah –Hangi Arife Hanımı?

Cevriye –Aksaraylı Arife'yi! Haniya şu...

Nimetullah –Ha! Şu Arife'yi değil mi? Ee, Arife ile çingene karısı arasındaki nispet?

Cevriye –Bu çingene karısı Arife'ye ne kadar benziyor!

Nimetullah –Amma yaptın ha! Çingenenin Arife'ye neresi benziyor?

Cevriye –O kadar benziyor ki ben âdeta bu karı Arife'dir diyeceğim! Zira siz Arife'nin son zamanlarını görmediniz. Sizin gördüğünüz zaman Arife güzel bir hanımdı, değil mi? Hâlbuki ihtiyarlık çöküp de Arife dahi her gün ihtimamından hali kalmadığı süsten mahrum olunca, işte böyle oldu. Seneler geçti ki siz Arife'yi görmediniz. Ben ise ondan daha pek yakın zamanda ayrıldım. Ben hiç şüphe etmem ve hatta yemin ederim bu kadın Aksaraylı Arife'dir.

Nimetullah –(Cevriye'nin söylediği lâkırdıları bir yandan dinlediği hâlde bir yandan dahi lâ-yenkatı' karının yüzüne bakarak) Filhakika benim de inanacağım geliyor, ama Arife'nin böyle susam satmağa kadar tenezzülünü...

Cevriye –(Ma-sebki tahatturdan dolayı kıpkırmızı olduysa da yine cesaretini toplayarak) A hanım! Dilenmeğe kadar tenezzül eylemişti. Zaten kimsesiz bir kadın değil miydi? İpliği pazara çıktıktan sonra sığınacak bir yer dahi bulamayarak bütün bütün sokaklarda kalmıştı. Bununla beraber şu sanatı daimî suretle icra etmez zannederim. Kibrine dokunduğu için değil. Belki bu sanat kendi bulunduğu mevkiden daha âli olduğu için. Fakat bu gün mutlaka Raziye Hanımın düğününü haber almıştır da görmek için gelmiştir. Ah imkânı olsa da yanındaki karı ile neler söyleştiğini dinleyebilsek.

Nimetullah –Düşündüğün şeye bak! Nemize lâzım? Hem Raziye'nin düğününü kimden haber alacak?

Cevriye –Öyle demeyiniz efendim! Mutlaka haber almıştır. Beni Şefik Beye getirmiş olan Benli Ayşe'den haber almıştır. Zaten Şefik Beyin bana olan iyiliğini elbette işitmişlerdir. Esrar meydana çıktıktan sonra ise düğün olacağı besbelli bir şeydir.

Nimetullah –Varsın öyle olsun! Zaten hain karı, ettiği hınzırlığın cezasını bulmuş çekiyor demektir. Şimdi Raziye'yi murada ermiş görünce bir kat daha çatlasın patlasın. Bizim nemize lâzım? Yine işimize bakalım. Na işte yeniden misafirler geliyor. Hem de kerli ferli hanımlar.

Vakıa Nimetullah Hanım «Nemize lâzım?» demiş idiyse de kalben bu kadar kayıtsızlıkta bulunamayıp Cevriye'den ayrılmasını müteakip bu karardan bütün bütün caydığı cihetle ter-

sine dönerek Cevriye'ye «Sakın ha Arife'yi tanıdığını kendisine anlatma!» tembihini etmiş ve Cevriye'den te'mînât-ı lâzimeyi almıştı.

Yeni gelen misafirleri ağırladıktan sonra Nimetullah bir aralık misafirlerden birisinin çocuğunu elinden tutup çingene karılarının yanına getirdi ve «Gel efendim, ne istersen söyle de sana alalım.» diye çocuğa yakindirip kendisi akçesini vermeğe davrandı. Vakıa pazarlığı diğer karı ile etmekte idiyse de gözünün kuyruğuyla atfeylediği lehâza-i dikkat Arife'ye münhasır olduğundan filhakika karının bizzat Arife olduğuna hiç şüphesi kalmadı.

Zaman ve her zamana göre geçen ahval bir insanı ne kadar tebdil eder. Fakat Arife ne kadar tebdil etmiş idiyse yine gözlerinin kalıbındaki hissiyyât-ı mel'ûnâneyi faş eden parlaklığı ve çehresinin her şeyi kıskanmakta olan kalıbına casusluk edercesine gösterdiği eski alâmetleri hâlâ baki idi. Arife Nimetullah'ı pekâlâ tanımış olduğundan «Acaba Nimetullah beni tanıyacak mı?» diye epeyce heyecana duçar olduysa da kendisini tanımış olduğuna delâlet edecek hiçbir alâmeti Nimetullah'ta göremeyince müsterih oldu.

Vakıa Arife'nin şu zillet ve sefâlet-i hâli Nimetullâh için hiss-i intikamı münbasit edecek bir hâl idi. Ancak Nimetullah bu itminandan Raziye ile Şefik'i dahi hissedar etmek arzusuna düştü. Bu arzusu filhâl büyüdü. Bir dereceye geldi ki men'ine ve kendi kendisini zapta muktedir olamadı. Gelinin yanına varıp «Galiba başın tuttu arslanım, çehreni pek kaçmış görüyorum. Haydi seni şu teneffüs odasına götüreyim de biraz istirahat et!» diye Raziye'yi yerinden kaldırıp servilere hacalet veren o hırâm-ı şâhânesiyle Raziye'yi Arife'nin karşısından geçirerek teneffüs odasına götürdü. Bu sırada Arife'nin çehresinde hâsıl olan renklere Nimetullah'tan ziyade Cevriye dikkat ediyordu. Arife bir hâle gelmişti ki hemen yerinden fırlayıp Raziye'nin boğazına sarılacak zannolunabilirdi. Bunca zulümler cefalar ettiği ve üzerinden seneler geçtiği hâlde henüz tüy yürekli karı o kin ve adaveti yüreğinden çıkaramamıştı.

Nimetullah, Raziye'yi teneffüs odasına götürdüğü zaman kapıdan girer girmez Raziye bu hareketin sebebini sual eyledi.

Zira teneffüse ihtiyacı olmadığı hâlde Nimetullah kendisini kaldırması bir sebebe mebni olacağını anlayıp o sebep ise mutlaka Şefik tarafından gösterilmiş olacağına şüphe edemeyerek meraklanmıştı. Nimetullah, Arife meselesini açtığı zaman Raziye buna ol kadar ehemmiyet vermiyor gibi görünüp dedi ki:

Raziye –Ben de dikkat ettim. Hem gördüğüm anda tanıdım.

Nimetullah –Vay senin yanına da geldi mi?

Raziye –Hem de iki defa! Susam satmayı vesile etti. Daha ilk defasında tanıdım. O zamandan beri Cenabıhakk'a şükür etmekteyim. Hak teâlâ Hazretleri'nin bundan büyük başka hangi lütfunu aramalı ki beni mahvetmeğe çalışan zalimin kendisi mahvolmuş bulunduğu hâlde işte hâl-i zillet ve sefaleti nazargâh-ı intikamımdadır. Şefikimin babası bunu pek hakimane şerh ederdi. Dünyada bir kimseye fenalık edip de o fenalığın aynı bir beliyeye duçar olmamak adâlet-i İlâhiyyeye muvafık olamayacağını söylerdi. Herkes ettiğinin ve hatta düşündüğünün bile aynını görecektir. Derakap görmezse bile elbette bir zaman gelip görecektir. Kötülük de böyledir, iyilik de. «Bir iyilik et de denize at! Hak onu bilir.» derler ki böyle sözler tecrübesiz ve boş yere olarak söylenmemiştir karındaşım! Tabiatinde fenalık istidadı olanlar bu sözleri hezeyan zannederlerse de bu sözlerin söylenmiş olması için pek çok tecrübeler geçmiş olmak lâzım olduğu gibi şimdiye kadar unutulup kaybolmaması için o tecrübelerin tekerrür ve teceddüdü devam eylemesi lâzım gelir. Bunun aksi olarak «Etme komşuna, gelir başına.» ve «Kişi kazdığı kuyuya kendisi düşer.» gibi sözler dahi böyledir. İşte köşede oturduğum yerde hep bunları düşünüp hem Hak teâlâ Hazretleri'ne hamt ve sena etmekte ve hem de tabiatimde fenalığa istidat varsa onu def'e çalışmaktaydım.

Nimetullah –Pek doğru söylüyorsun meleğim! Maahaza ben Şefik Beye de haber vereceğim. Zira Arife buraya gelir de Şefik'in haberi olmazsa iyi bir şey olmaz.

Raziye –Sen bilirsin. Haber gönder. Şuraya mabeyin odasına çağır da...

Nimetullah –Pekâlâ! Sen burada otur ben şimdi yine gelirim, diye kalktı mabeyin odasına gidip Şefik'i oraya çağırdı. Malûmumuz olduğu veçhile Şefik, İbrahim Beyin kurtarılması

işini henüz görüp bitirmiş olduğundan böyle bir muvaffakiyetin vicdanınca mucip olduğu hüsn-i te'sîrden dolayı pek mahzuz, pek neşeli bir hâldeydi. Şefik'in bu neşesi kâffe-i alâyim-i zâhiresiyle çehresinde nümayan olduğundan hâlini Nimetullah anlayıp Arife'yi haber vermek, Şefik'in neşesini kaçırıp kaçırmayacağını zihninde tayin için biraz tereddüt ve tevakkuf eyledi. Hâlbuki işte asıl bu tereddüdü Şefik'in merakını mucip oldu. Dedi ki:

Şefik –Ne o? Nimetullah Hanım! Mutlaka bir şey var. Raziyem ne hâlde?

Nimetullah –Allah'a emanet! Arslan gibi köşede oturuyor.

Şefik –Ya sende başka bir hâl görüyorum. Beni niçin çağırdın?

Nimetullah –Hayır merak edilecek hiçbir şey yok. Bilâkis sevinecek bir hâl var. Onu söylemeğe geldim.

Şefik –Cenabıhak bundan sonra bize sevinecek ahvalden başka bir şey göstermeyecektir. Nedir Allah'ı seversen çabuk söyle.

Nimetullah –Meselâ Arife Hanımın bugün buraya gelmesi!

Şefik –Deme Allah'ı seversen!

Nimetullah –Hâlâ da burada bulunması!

Şefik –Gerçek mi söylüyorsun dinin aşkına! Raziye için ne yaptı, ne dedi?

Nimetullah –Fakat ne hâlde bir geliş! Ne kadar düşünsen bilemezsin.

Şefik –Hâli pek fena diyorlardı.

Nimetullah –Bu kadarcık bir söz kifayet etmez. Hatır ve hayale gelir mi ki Arife Hanım bu düğüne susamcı çingene karısı kıyafetinde gelsin!

Şefik –Acayip! Bu ne garip şey!

Nimetullah –Hem de Cevriye'nin ifadesine göre hanımefendinin hâli o karılardan daha betermiş. İçimden daha beter olsun dedim, inadıma Raziye'yi gelinlik hâliyle karının önünde gezdirmek için köşeden kaldırıp şuraya küçük odaya getirdim.

Alı al moru mor yeşili yeşil oldu. Oturduğu yerde eridiğini bedaheten gördüm.

Şefik –Cenabıhakk'a şükretmeli karındaşım! Allah benim şu bahtiyarlık günümün mesudiyetini ikmal için bu şeyleri dahi ikmal ediyor. Şimdi selâmlıkta dahi Cenabıhakk'ın bir lütfuna mazhar oldum. Vidin'de mahpus iken bana ettiği iyilikleri size haber verdiğim İbrahim Bey yok muydu? İşte o adam bir büyük felâkete uğramış olduğu hâlde bu gün demincek buraya geldi. Hakk'ın lütfuyla o felâkete hiç uğramamışa dönderdim. Şimdi de bizi perişan eden Arife'yi buraya gönderdiğini haber alıyorum. Bunların hepsi iffet ve ismetin mükâfatı olduğunu iyice bil karındaşım! Bunlar bizim mazlumiyetimizin mukabili olarak hep Cenabıhakk'ın lütfudur. Ee, şimdi bu kadına ne muamele edelim?

Nimetullah –Orası sizin bileceğiniz bir şeydir. Ben yalnız size haber verdim. Fakat bana kalsa hiç kendisini tanımamış gibi davranırdım. Zira bugün düğün bittiğinden bir daha buraya geleceği de yoktur.

Şefik –Hayır hayır! Cevriye'nin ıslâh-ı nefs saati geldiği gibi belki bu kadının da günü saati gelmiştir. Şunu bir vesile ile buraya çağırabilir misin?

Nimetullah –Siz bilirsiniz ama...

Şefik –Ben bilirsem rica ederim bir vesile bulup buraya kadar çağırınız. Susam almak bahanesi gibi bir şey.

Aldığı emri icra etmezden evvel Nimetullah keyfiyeti Raziye'ye ve Cevriye'ye dahi ihbar ederek bade diğer hizmetçilerden birisi vasıtasıyla misafir çocuklarından birisini Şefik'in huzuruna gönderdi ve güya bu çocuğa susam olmak bahanesiyle yine o hizmetçi gelip susamcıyı çağırdı. Hem de Arife'yi değil yanındaki diğer karıyı çağırdı ki bu dahi bir medâr-ı te'mîn olmak üzere Nimetullah'ın tertibi idi. Arife arkadaşına «Sen dur! Ben gideyim.» diye yerinden kalkınca Nimetullah kendi tertibinin isabetini görerek mutmain oldu. Ve yavaş yavaş Arife'nin arkası sıra gidip mabeyin odasının kapışı haricinde Cevriye'yi dahi bularak oda içinde güzeran edecek ahvale oradan dikkate hazırlandılar.

Şefik'in Arife'yi ne surette istikbal eyleyeceğine muntazırsınız? Şüphe yok ki bu intizarda Arife gibi değilsiniz. Zira Arife hiç tanınmayacağına muntazırdı. İntizarınıza muvafık mıdır değil midir bilemez isek de biz doğrusunu haber verelim ki Arife daha kapıdan girip de elindeki sepet ile odanın orta yerine kadar geldiği zaman Şefik derhâl kendisini tanımış görünerek yerinden fırlamış ve aynıyla Aksaraylı Arife Hanımefendi hazretlerini istikbal eylediği zamanki hareketiyle «Buyurunuz efendim, buyurunuz Arife Hanım! Hiç de böyle bir ni'met-i gayrı müterakkıbeye mazhariyetimi ümit etmezdim. Doğrusu memnun oldum, bizi memnun ettiniz.» yollu kelimât-ı ta'zîme ile kezalik odanın ortasına kadar istikbal eylemişti. Arife bu hâle hayretinden elindeki sepeti düşürüp içindekileri yerlere saçtı ve birkaç dakika kadar bir müddet zarfında nutku tutularak ne edeceğini ne söyleyeceğini şaşırdı kaldı.

Şefik –Niçin buyurmuyorsunuz efendim? (Sadrı işaret ederek) Niçin teşrif etmiyorsunuz?

Arife –(Cüretini toplayarak gayet mel'unane bir tavır ile) Kendi ayağımla tuzağa tutuluşumdan istifade ederek mi beni ezmek istiyorsun, öyle mi hain?

Şefik –Hain kimdir mazlum kimdir onu niçin arayalım Arife Hanım? Onlar artık geçmiş şeylerdir.

Arife –Hayır! Sence gelecek şeylerdir. Bu kadar aradığın hâlde ele geçiremediğin Arife'yi şimdi kendi hanende bulunca intikamını...

Şefik –Hata ediyorsunuz efendim! İntikam bizim gibi kulların iktidarı haricindedir. İntikam yalnız Cenabıhakk'ın yedi iktidârındadır. Vakıa sizi aradım. Fakat bulmaktan âciz kaldım. Cevriye'yi bulduktan sonra artık sizi aramağa hacet kalmadığı için aramadım. Yoksa adıyla sanıyla Arife Hanımefendi hazretlerini bulamamak tasavvur olunur mu? «İntikam» diyorsunuz. Cevriye'ye ne kötülük ettim ki size dahi edeceğimi hükmediyorsunuz?

Arife –Evet! Cevriye'yi burada görüyorum. Hanım olmuş, kendisine...

Şefik –Zaten hanımdı.

Arife –(Sözünü kesmeyerek) Ettiğiniz iyilikleri de haber aldım. Lâkin ben Cevriye gibi eşek değilim! İhsan suretinde edilen cezaları, atıfet suretinde alınan intikamları dahi bilirim. Sen istersin ki ben de Cevriye gibi ettiklerime nedamet göstererek sana avuç açayım! Minnetin altına gireyim! Öyle mi? Ne kadar hata!

Şefik –Estağfurullah! Minnet dahi Allah'a mahsustur.

Arife –Ben ettiklerimden asla nadim değilim Şefik! İyi vardım ettim. Sizi bugünkü mesudiyetinizden bunca seneler mahrum ettiğime pek memnunum! Benim asıl yüreğimin sızladığı zaman işte bu zamandır. Fakat ben bu azabı birkaç gün daha çekmeyeceğim! Siz ise senelerce müddet çektiniz! Bilirsin ki bana fiilen bir fenalık edersin diye asla korkmam! Kendi hanende bir kadını uşaklarına dövdürürsen o kadar rezil olursun ki şimdiki hâlde ben zalim sen mazlum iken bu hüküm değişip sen zalim olursun ben mazlum olurum.

Şefik –Böyle bir edepsizliği kabul etmeyeceğime işte kendiniz şehadet ediyorsunuz. Fakat rica ederim Arife Hanım! Şöyle buyurunuz oturunuz, biraz müsterih olunuz da sizinle güzel güzel konuşalım. Benim sizden hiçbir alacağım vereceğim yoktur. Bir vakit teveccühünüze mazhar idim zannederim. O teveccühünüz hürmetine olsun...

Arife –Evet! Benden hiç alıp vereceğiniz yoktur. Onun içindir ki benim de burada hiçbir işim kalmadı. Gitmeliyim evet gitmeliyim de şu miskin Raziye'yi cidden mahvedemediğim için o mekruh karıyı bu gün şu saadette ve kendimi dahi şu sefalette gördüğüm için başımı taşlara vurmalıyım!

Şefik –(Âdeta yalvarır gibi bir tavırla) Niçin bu hırçınlıkları hâlâ terk etmiyorsunuz. Raziye'nin sizin hakkınızdaki mütalâası hiç iböyle değildir. O sizin ahvalinizi haber aldığı zaman pek acıdı.

Arife –Eğer sahihen böyle ciddî ise tahminimden ziyade miskinmiş! Hiç insan düşmanına merhamet eder mi? Ben bugün Raziye'yi mahvolmuş görsem merhamet şöyle dursun mumlar yakardım. Hırçınlık ha? Sana ve Raziye'ye «Aman» dediğimi istiyorsun öyle mi? Kıvrım kıvrım kıvranarak can veririm de

yine aman demem! Bu dünyada senin yürek sahibi hiçbir adam gördüğün yok mu Şefik?

Şefik –Ya ben meramımı arz edemiyorum, ya siz anlamak istemiyorsunuz. Sizi amana düşürecek olan adam böyle karşınıza geçip de sevdiği, çıldırdığı, takdis eylediği bir melek hakkındaki tahkiratınıza da tahammül ederek yalvarırcasına bir tavırla size sükûnet tavsiye eder mi?

Arife –Melek ha? Hâlâ melek! Öyle mi? Ah Şefik, kudretim olsa şimdi boğazına sarılıp çenelerini kırarak o sözü söyleyen dilini çekip koparırdım. Hayır efendim, bana nezaket gösterme! Bak ben sana adavetimi, husumetimi, nefretimi inkâr ve ketm ediyor muyum? Bana sert söyle! Beni tahkir et! Bak ben Cevriye gibi küçük mizaçlı bir insan değilim! Hakaret gördüğü yere tekrar temellûk etmek köpeklere mahsus bir cibillettir.

Gittikçe hiddeti artarak artık hadd-i ma'rûfu dahi tecavüze başlamış olan Arife'nin encâm-ı kârı dahi insaf etmeyeceğini Şefik kat'iyen anlayınca hırçınlığın bu kadında olan derecesine hayrette kalarak «Pekâlâ Arife Hanım! Ben isterdim ki şu hâlinizde size bir hizmette bulunayım. Onu kabul etmiyorsunuz. İşte tekrar ediyorum ki nazarınızda bütün bütün ma'füvv görünmekliğim için her ne emrederseniz öyle hareket edeceğim.» dediyse de Arife «Sizden rica edeceğim şey şuradan çıkıp gitmekliğime müsaade buyurmaklığınızdır.» demiş ve yerlere yayılan emtiasını ve sepetini toplamağa dahi ehemmiyet vermeyerek odadan çıkıp hatta refikası olan çingene karısını beraber almağa da lüzum görmeksizin sokağa kadar çıkmış gitmiştir. Nimetullah Hanım susamcı çingenenin zayi olan eşyasını bittazmin onu dahi Arife'nin arkası sıra gönderdi.

Arife çıkıp gittikten sonra düğün hanesinde kalanların bakiyye-i ahvâline dair söyleyecek sözleri söylemezden evvel Arife'nin bakiyye-i ahvâlini arz etmeliyiz. Şöyle ki:

Düğün hanesinden Arife'den sonra çıkan Kıptî karısı Arife'yi yüz yüz elli adım kadar ilerlemiş görüp her ne kadar nida eylemişse de Arife cevap vermediğinden Kıptî koşmak derecesinde sürate mecbur olmuştu. Ne kadar süratini arttırdıysa da yine Arife'ye yetişemezdi. Zira Kıptînin süratle yürüyeceğini Arife hissedince o dahi süratini arttırmıştı. Bunlar gele

gele Kulekapısı'na kadar geldiler. Arife, Karaköy yokuşunu aşağıya doğru inerken tamam Hendek Sokağı'na geldikte sola bükülüp sokağa girdi. Bu hâlde Kıptî karısı Arife'yi gözden kaybetmemek için hatvelerini daha ziyade açtı ve süratlendirdiyse de sokağa girdiği zaman Arife'yi biraz daha aşağıda Hendek duvarına tırmanır buldu.

Şu aralık ihtar edelim ki Hendek Sokağı o zamanlar şimdiki gibi olmayıp yukarıdan aşağıya inilirken yolun sağ cihetinde Galata Kulesi'nin on beş yirmi arşın umkundaki hendeği bulunur ve iki arşın kadar irtifaında bir duvarcık sokaktan geçenler için hendeğe mukabil peyrev olurdu.

İşte Arife bu duvarı tırmanırken Kıptî karısı Arife'nin ne yapacağını tahmin edemeyerek hâlâ kendisini durdurmak ümidiyle «Arife! Arife!» diye haykırmağa başlamış idiyse de Arife sanki çingeneyi hiç işitmiyormuş gibi ondan tarafa nazar bile etmeyerek siper duvarının üzerine çıkınca kaldırıp kendisini duvardan aşağıya atmıştı.

Bu hâli görünce çingene karısının aklı başından gitti ve Arife'ye ne olduğunu görmek için koşmağa başlayıp biraz ileride hendeğe inmeğe mahsus olan dik bir yoldan aşağıya indi. Kıptî karısı gelinceye kadar hendek içinde halat bükmek ile meşgul olan ipçiler yetişmişler idiyse de Arife bir torba kemik gibi bir hâlde kaldığından hepsine hayret gelmişti. Kıptî karısı «Sen deli mi oldun arkadaş!» diye bağırarak koştu idiyse de artık deliliğe akıllılığa dahi hacet kalmayarak Arife «Onu dahi sürünür gördükçe kendi sürüdüğüm o kadar tesir etmezdi. Fakat o mesut bir hanım olduktan sonra ben sefil sergerdan sürünemem! Ölmeliyim!» Sözlerini pek güçlükle söyleyebilmiş ve son nefesini dahi bu sözle tekmil eylemiştir.

On dördüncü Bap

Arife düğün hanesinden gittikten sonra Şefik'e ol kadar bir hüzün gelmişti ki kendisi için îd-i ekber addeylemiş olsa istibat olunamayacak olan şu murat günü sanki bir nuhuset günü olmak kadar gözlerine siyah görünmeğe başlamıştı. Nimetullah Hanım şu hâle ehemmiyet vererek «Galiba Arife Hanımın söylediği sözlerden sıkıldınız.» diye istizah edip de «Evet! Pek te-

essür ettim! İbrahim Beyin felâketinden rehası beni ne kadar neşelendirmiş idiyse bu kadının gösterdiği taş yüreklilik o kadar teessürümü mucip oldu.» cevabını aldığı zaman Nimetullah «Adam sen de! Neşenizi niçin kaçıracaksınız? O sizden, intikam alacağınıza muntazır iken siz kendinize düşen efendiliği etmek istediniz ama kabul etmemiş. Bundan dolayı kendisi meyus kalsın. Siz neye mükedder oluyorsunuz. Bilâkis demincek dediğiniz gibi Cenabıhakk'ın bugün Arife'yi sizin elinize düşürmesi şu mesudiyet gününüzün neşesini arttırmak için!» yollu tesellilere başlamış idiyse de Şefik bir türlü müteselli ve münşerih olamamıştı.

Eğer Arife'nin akıbet kendi uhdesinde olan intikamı yine kendisi aldığını Şefik haber alsaydı hiç şüphe yoktur ki teessürü daha ziyede artardı. Ancak bu haber kendisine o akşam ve hatta bir haftaya kadar da vasıl olamadı.

İşbu zifaf akşamı için Şefik'in hanesinde kalan misafirler pek az kimseler olup onlar dahi yatsı namazını kıldıracak olan imam efendi ile müezzin efendi vesair bir iki kimseye münhasırdılar. Ferâiz-i dîniyye ifa edildikten sonra damat efendi alelusul dâhil-i beytü'z-zifâf olarak orada dahi iktiza eden zifaf namazını ika eyledi. Yengelik vazifesi bittabi Nimetullah Hanıma terettüp eden bir vazife olup şu kadar var ki işbu dâr-ı zifâfta bulunan gelin ve damat ve yenge vesair bu misillü cemiyetler azasına makis olmadıklarından Şefik, Raziye'ye ilk hitabını şu surette ibraz eyledi:

Şefik –Senin huzuruna hakk-ı sahîh-i şer'î ile işte bu gece giriyorum Raziyeciğim! Vakıa ömrümün en müsait kısmı bir yeis ve hırman ile geçti. Ancak sana bu hakk-ı sahîh ile bir haftacık refakat üzere ömür geçirsem onun kıymeti şimdiye kadar gördüğüm mahrumiyetlerin cümlesini maaziyadetin tazmin etmiş olacaktır:

Nimetullah –Cenabıhakk'tan bir uzun ömür istida için en ziyade haklı olan bir kimse varsa o da biziz kardeşim! Hak teâlâ Hazretleri tûl-i ömr ihsan buyururlarsa ömrünüzün bundan sonrası bundan evvelini tamamıyla unutturacağına asla şüphe etmem. Şu nimet sizin yekdiğeriniz hakkında hiçbir an hali kalmadığınız sıdk ve saffetin mükâfatı olduğuna göre ümit olu-

nur ki Hazret-i Allah bu mükâfatını bir tûl-i ömr ile dahi ikmal eder.

Şefik –Şu nimet öyle bir ni'met-i İlâhiyyedir ki eğer Cenabıhak bizi bu nimete evvelden nail etseydi belki tecrübesizliğimiz hasebiyle kadir ve kıymetini bihakkın takdir edemezdik. Ama ömrümüz içinde gördüğümüz suubat ve müşkilât, bugünkü mes'ûdiyyet-i hâlimizin kıymetini bize bihakkın takdir ettirmiştir. Binaenaleyh yalnız Cenabıhakk'ın şu ihsanına da teşekkür ile kalmam. Hatta gördüğümüz müşkülâtı dahi takdîr-i ni'met gibi ikinci derecede bir ihsân-ı İlâhî addederek şimdi cümlesi için Cenabıhakk'a teşekkür ederim. Bakiyye-i teessüf addolunabilecek bir şey varsa o dahi Raziyeciğime pek çok cefalar çektirmiş olduğumdur. Keşke her felâketi, her suubeti ben çekseydim de Raziyem hiçbir güçlük görmeseydi.

Raziye –Ben hiçbir felâket görmedim Şefikim. Nimetullah Hanım şahittir ki bazı kere onu dahi düşündürmek derecesine varan ahval bile benim için bayağı bir itmi'nân-ı derûnumu mucip olurdu. Âlemden gördüğümüz muameleler eğer bir ceza idiyseler, ben o cezalara müstahak olacak bir cinayette bulunduğumu vicdanım önüne getirip bu hâlde mazlumen ne kadar felâket görsem ileride mükâfât-ı ma'neviyyemin derecesini o kadar yükseltmiş olacağını düşünür, onunla müteselli olurdum. Cenabıhakk'a yüz binlerce teşekkür olsun ki mükâfatımızı dahi ümit ve intizarımızın fevkinde olarak tayin eyledi.

Şefik –Hayır Raziyem! Kabahatimiz yoktur demeyelim. Var diyelim! Fakat çektiğimiz cezamızı o kabahatten tasfiye eylemiş olmasıyla vicdanca müsterih olalım. Cenabıhakk'ın kaide-i adâletini nazar-ı ibretten uzak tutmayalım. Ahirette dahi bir mücrimi cürmüne göre azaba duçar eyledikten sonra o mücrim tasfiye edilmiş oluyor ki yine onu cennet ve cemaline lâyık görüyor. İşte Cenabıhak bize dünyada dahi bu muâmele-i âdilânede bulunuşundan şimdiki mes'ûdiyyet-i hâlimiz bence cennet nimeti gibi bir nimettir.

Nimetullah –İnşallah ahiretçe dahi âkıbet-i hâlimiz böyle bir hüsn-i sûretle müyesser olur. Cenabıhakk'ın şu ni'met-i dünyeviyyesini ni'met-i uhreviyyesinin dahi bir mukaddemesi addedelim.

İşte hep neticesi ihsân-ı İlâhîye teşekkür noktasına müncer olan şu sözler ile bir hayli sohbet edildikten sonra Nimetullah Hanım zevç ve zevceyi kendi âlem-i mahsûsuna terk ederek çekildi kendi odasına geldi. Ve bu gecenin sabahı bunlar için hakikaten bir subh-ı saâdet olup hikâyemiz için ise hâtime-i nakl ve rivayet makamına kaim oldu.

İntiha

Netîce-i hükm

Bir hikâyeyi okumaktan maksat, yalnız a'zâ-yı vak'anın sergüzeşt-i ahvâliyle kâh müteessiren kâh mütelezzizen vakit geçirmekten ibaret olmayıp hikâye mütalâa olunarak bittikten sonra vak'aya alelumum atfolunacak bir nazar-ı icmâl, neticesinden bir de hüküm çıkarmak roman mütalâası zımnında dahil bulunan makasıdın en başlıcalarından birisidir.

Roman yazarak veyahut çok okuyarak hikâyenüvislik usulüne vukuf peyda edenler için tafsil ve tatvile hacet yoktur ki ulüvv-i ahlâkı bir roman içinde gösterecek olan muharrir a'zâyı vak'ayı tabiatin dâire-i imkânı haricinde arayarak insanlık cibilletinin fevkinde birtakım zevat tasavvur edecek olursa belki okuyanları hayrette bırakacak bir hikâye vücuda getirebilirse de karilerde ahvâl-i beşere dair bir fikr-i hikmet hâsıl edecek eser vücuda getiremez. Bir vakit «Şövalye» denilen mücahidîn-i nasârâya isnat suretiyle birtakım romanlar yazılırdı ki azası işte muharirlerinin öyle insanlığın fevkinde olarak tasvir eyledikleri zevattan olduğu gibi sergüzeşt-i ahvâlleri dahi âlem-i imkânın fevkinde şeylerdi. Bir kılıçta beş yüz Arap kesecek ve bir omuzda kilisenin duvarını yıkacak surette tasavvur olunan şahbazlara birtakım dahi vukuât-ı âşıkane isnat olunurdu ki sıfat-ı insâniyye ile muttasıf bulunan bir mahlûkta aşkın o türlüsü tasavvur edilmek muhalin dahi fevkine çıkardı. Böyle tabîat-i beşeriyyenin haricinde olan şeyler, okuyanlar üzerinde bir tesiri olursa muharrir Cervantes'in kıyamete kadar namını andırtacak surette tahayyül ve tasavvur eylediği «Donkişot»ta görülen hâlin aynı olacağına hiç şüphe yoktur. Bu hakikate muhâkemat-ı amîka ile vasıl olunan yerlerde güya ulüvv-i ahlâkı insanlığın fevkinde olarak tasavvur edilen mah-

vukuât-ı umûmiyye üzerine bir nazar-ı umûmî atf edildiği zaman asıl tertîb-i hikâyeden maksat olan hakikat dahi âdeta kendi kendisine meydana çıkar ki o dahi Raziye ve Şefik tarafından söylenmiş farz ve itibar olunan şu iki sözden ibaret olur:

Şefik diyor ki: Ey benim sergüzeşt-i ahvâlimi az çok bir fikr-i amîk ile tetkik eden kariim, biraderim, efendim! Sergüzeşt-i ahvâlden sizi memnun veya müteessif eden vukuatın kâffesi, masallarda «Bir varmış bir yokmuş.» diye naklolunan hayalâttan ibarettir. Zaten bu âlem-i fenâda ne varsa aslından yok olduğu gibi varlık âleminde bir lem'a gibi var olduktan sonra yine yok olacaktır. Güzeranı bu kadar seri kolan vukuatın şu âlemde bırakacağı bir şey varsa o dahi vukuât-ı mezkûra bir tecrübe makamında kaim olarak delâlet edebildiği hakikattir. Sergüzeşt-i ahvâl benim kendi sergüzeştim olmak üzere bu tecrübe bana şunu gösterdi ki: Aşk tînet-i insana yed-i hilkatle derç edilmiş bir şeydir. Hilkatin bu hükmünden kimse hariçte kalmamıştır. İsti'dâd-ı âşıkanenin derecatı muhtelif ise de mahiyeti birdir. Âşıkın bazı ahvale göre mezmum ve bazı ahvale göre memduh olması müsavaten mümkün olup şu hâlde insan kendi gönlüne hükmünü geçirebilecek kadar cebr-i nefse muktedir olur da ahvâl-i mezmûmeden tevakki eyleyebilirse aşkın en büyük bahtiyarlığına mazhar olmuş bulunur. Ben gönlüme tamamıyla hükmümü geçiremedim. Gönlümü, onu kabule fiilen ve maddeten muktedir olan bir mahalle yerleştiremedim. Raziye, kız iken benim ümidimin varamayacağı kadar benden yüksek bir mahaldeydi. Sonra dahi hakkımın vasıl olamayacağı bir mevkide bulundu. Gönlüme tamamıyla hükmümü geçirebilmiş olsaydım Raziye'ye hiç irtibat peyda etmemeliydim. Gönlüme hiç hüküm geçirememiş olsaydım vicdanın ebediyyen müsterih olamayacağı cinayata kadar varmalıydım. Olanca iktidarımı benim ihtiyarım olmadığı hâlde gönlümün duçar olduğu bir sevdaya karşı maddeten mücahedeye sarfeyledim, bu yolda muvaffak dahi oldum. Siz ki hikâyemi kıraetle her esrarıma vâkıf oldunuz, sizin huzurunuzda olduğu gibi zaten vâkıf-ı esrâr ve hafâyâ olan, Cenabıhak huzurunda dahi beni mahcup ve rezil edecek hiçbir cinayet irtikâp etmedim. Raziye'nin bana gösterdiği teslîmiyyet-i kâmileyi bir dakika bile suiistimal etmeyip iffet ve ismet kanunundan ve sıdk-ı istikamet kaidesinden hiçbir da-

kika harice çıkmadım. Maahaza bu metanetimi dahi berâet-i zimmetime burhan olmak üzere arz etmiyorum. Zaten kendimi beriyyü'z-zemme görsem dahi felek mi diyeyim talih mi diyeyim, hâsılı ahval ve harekâtın muahezesine muktedir olan kuvvet beni beriyyü'z-zemme görmedi. Raziye'nin bana gösterdiği teslimiyeti bir hiss-i mel'ûnâne ile suiistimal etseydim ceza görecek idiysem, o cezayı yine gördüm. İşte hakikat-i matlûbe bu noktadan zuhur ediyor. Yani aşk istidadını, onu hüsn-i telâkki ve kabule hem müstait ve hem de fiilen ve maddeten muktedir olacak bir zat cihetine imale etmedikten sonra, saffet ve sadakatte ve ismet ve iffette benim kadar metanetli davransanız dahi faydası yoktur. Zira mülkiyetini takdis eylediğiniz Raziye gibi bir zatı yine esfel-i nâs menzilesine kadar indirmek kadar onun hakkında azim bir fenalıkta bulunuyorsunuz. Adâlet-i merdâneniz bunu tecviz etmemek lâzım değil midir? Ya benim gösterdiğim metaneti göstermeyip de öyle bir vücûd-ı pâki bigayr-ı hakkın değil bihakkın derekât-ı sefâlet ve mel'anete indirmeğe sebep olursanız, ne kadar yazık etmiş olursunuz? Öyle bir hâlde muahharen benim kazandığım kuvvet gibi bir kuvvet sizin dahi elinize geçecek olsa, o kadını duçar olduğu çirkâblıktan çıkarmayı siz kendiniz de kabul edemezsiniz. Demek oluyor ki meydana getirdiğimiz hâlden muahharen kendiniz dahi teneffür ediyorsunuz. Sergüzeş-i ahvâlim size bu hakikati kabul ettirebilmiş ise dersiniz, hem de inanarak dersiniz ki «Aşk, her kalbe mahsus olarak mukaddes bir şeydir fakat aşk, zahirde umumen dahi mukaddes olmak için nikâhla takdis edilmiş bulunmak lâzımdır.»

Bir de Raziye'yi dinleyelim. Raziye diyor ki: Ey sergüzeşti ahvâlimi okuyan hemşirem! Aşkın delâlet eylediği hatîât tehlikelerinin en karanlığı kadınlar önünde bulunan uçurumdur. Gönlümüzü ele almağa çalışan erkeklerin hepsi, ilk görünüşlerinde müsavidirler. Biz hepsinin meleği oluruz. Hepsi bizi takdis ederler. Hepsi yolumuza ser ve canlarını feda ederler. Hepsi bizim namusumuza zerre kadar leke gelmesini kat'iyen tecviz edemeyerek en safiyane ve sadıkane bir ubudiyeti dahi can altında gizli bir sır addederek can çıkmayınca o sırrın dahi meydana çıkmayacağını temin eyleriz. Fakat işte bu hâllerin her biri bir zulmettir ki önümüzdeki uçurumu bizden setr ederler.

Tamam bu uçuruma gelip de atacağımız ilk hatvenin semt-i hevlnâk mahvolması tahakkuk eylediği zaman bizi arkamızdan iterek o mühlikeye ilkamızı tesri mi yoksa kolumuzdan tutarak bizi tahlis mi edeceğini o karanlıkta tayin etmek müşkül şeydir! Hatta bu tayinin lüzumunu takdir etmek kadar müşküldür. Zira bu lüzum hatıra dahi gelmez. Kadın kendisini temin için her hileyi her hud'ayı icrada bir dakika bile hali kalmayan âşıkına o kadar teslimiyet gösterir ki ta uçurumun kenarına geldiği zaman aşağıya düşmek tahakkuk eylese kadın mutlaka refiki dahi bu yolda bile kendisine refakatten geri kalmayacağına emniyyet-i tâmme ile emniyet eyler ki işte beyhude yere mahvın tahakkuk eylediği noktadır. Bu hatayı edenlerin birisi de ben olduğumu sergüzeşt-i ahvâlimi okuduğunuz cihetle anlamışsınızdır. Şefikim hakikat, mahv ve fena mühlikesinden dahi benimle beraber helâk olmağa kadar refakat edecek sadıklardan olduğunu encâm-ı kâr gösterdi. Lâkin hata yine hata idi. Şefik'in mertliği Şefik'in iffet ve ismeti bu hatayı hakikat suretinde göstermedi. Bilâkis hakikat öyle bir hata suretinde tecelli eyledi ki uçurumdan aşağıya düşen ben olmadığım muhakkak iken âdeta tecessüm eden hatanın ismine Raziye koydular. O Raziye ismi dahi lâyık olmadığı cezaya lüzumundan da fazla olarak duçar edildi. Neler çektiğimi gördünüz. Bir kadının muktedir olabileceği cinayetin kâffesini ben irtikâp etmiş gibi o cinayetlerin kâffesine lâyık olan ceza dahi hep benim adıma icra olundu. Vakıa en sonra beraatım tahakkuk ederek mazlumu olduğu ahvalin mükâfatını da maaziyadetin gördüm. Ama kiramatın kâffesi Şefik'tedir. Şefik mert olmasa, Şefik melek olmasa idi ihtimal ki bu felâketlere duçar olan hakikatte dahi ben olurdum. Fakat Şefik'in saffeti mükâfatıdır ki Cenabıhak beni Nimetullah ve Salih Çavuş gibi iki hamiye tevdi ederek onlar dahi beni Şefik'e yine onun elinden aldıkları gibi iade eylediler. Ben burada size yalnız kadınların aşk âleminde ne büyük zulmet içinde bulunduğunu haber verdim. Bir aşkı fiilen ve maddeten hüsn-i telâkki edemeyecek yere tevdi hatasını ise size Şefik haber vermişti. Ben dahi onu tasdikte müşterek olduğumu tekrara hacet mi vardır. Bir diğer adamın hakkı benim üzerimde olmasaydı da bu Şefik'in aşkını fiilen ve maddeten telâkki edebilseydim, bizce pek mukaddes olduğu hâlde inde'l-

umûm en büyük bir cinayet olmak üzere telâkki edilen aşkımız, umumca dahi takdis edilir vayahut hiç olmazsa umumun çeşm-i tecessüsü ondan yana bîkayd bulunurdu. Binaenaleyh ben dahi Şefik gibi dedim ki «Aşk, her kalpte hususî olarak mukaddes bir şeydir fakat aşk zahirde umumen dahi mukaddes olmak için nikâhla dahi takdis edilmiş bulunmak lâzımdır.

Temmet.

Başak Matbaacılık ve Tanıtım
Hizm. Ltd. Şti. 0312 384 27 61 - 62

SBN : 9 -7
iyatı : 4.

